

**Національний університет цивільного захисту України
Харківський національний університет Повітряних Сил імені
Івана Кожедуба**

**С. Полторак, С. Домбровська, Г.Пєвцов, С.Сідченко,
К.Хударковський, С.Залкін**

**РЕФОРМУВАННЯ ВИЩОЇ ВІЙСЬКОВОЇ ОСВІТИ:
ДЕРЖАВНО-УПРАВЛІНСЬКИЙ АСПЕКТ**

Монографія

Харків 2017

УДК 378.014.5:355/359]:378.014.55(477)

Монографію розглянуто та рекомендовано до друку Вченою Радою
Національного університету цивільного захисту України
Протокол № 1 від 25.11.2017

Рецензенти:

Беглиця В.П. – проректор з наукової роботи Чорноморського національного університету імені Петра Могили, доктор наук з державного управління, професор.

Горник В.Г. – директор Навчально-наукового інституту управління, економіки та права Таврійського національного університету ім. В.І. Вернадського, доктор наук з державного управління, доцент, Заслужений працівник промисловості.

Чепков І. Б. – начальник Центрального науково-дослідного інституту озброєння та військової техніки Збройних Сил України, доктор технічних наук, професор, Заслужений діяч науки і техніки України.

Реформування вищої військової освіти: державно-управлінський аспект: Монографія / С.Полторак, С. Домбровська, Г. Певцов, та інші: 2017. – 294 с.

В монографії розглянуто питання дослідження і формування наукового базису щодо процесу реформування вищої військової освіти. Представлені результати аналізу досвіду побудови та управління системою вищої військової освіти в контексті забезпечення інтересів національної безпеки та оборони України, визначені проблеми державного управління системи вищої військової освіти та шляхи їх вирішення, обґрунтовані показники та критерій ефективності державного управління системи вищої військової освіти України, надана оцінка прогнозу ефективності державного управління реформуванням системи вищої військової освіти України та розроблені пропозиції щодо удосконалення нормативно-правової бази у сфері вищої освіти України.

**С. Полторак,
С. Домбровська,
Г. Певцов,
С. Сідченко,
К. Хударковський, С. Залкін. 2017**

ЗМІСТ

ВСТУП	4
РОЗДІЛ I. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ СИСТЕМОЮ ВИЩОЇ ВІЙСЬКОВОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ	8
1.1 Цілі, завдання та структура системи вищої військової освіти України	8
1.2. Категорії теорії управління системою вищої військової освіти	31
1.3. Система вищої військової освіти в контексті забезпечення національної безпеки та оборони України	46
РОЗДІЛ II. СУЧАСНИЙ СТАНДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ СИСТЕМОЮ ВИЩОЇ ВІЙСЬКОВОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ	74
2.1. Особливості державного управління системою вищої військової освіти	74
2.2. Проблеми державного управління системи вищої військової освіти та шляхи їх вирішення	90
2.3. Показники ефективності державного управління системи вищої військової освіти України	104
РОЗДІЛ III. УДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ ВИЩОЮ ВІЙСЬКОВОЮ ОСВІТОЮ УКРАЇНИ	119
3.1. Напрями удосконалення керівних засад державного управління системи вищої військової освіти України	119
3.2. Оцінка прогнозу ефективності державного управління системою вищої військової освіти України	132
3.3. Розробка пропозицій щодо формування нормативно-правової бази вищої освіти України	170
ВИСНОВКИ	175
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	181
Додаток А Проект Закону України «Про вищу військову освіту»	220

ВСТУП

Актуальність теми дослідження обумовлена тим, що сучасні процеси, які відбуваються в Україні, зумовлюють значні перетворення у сфері державної безпеки та оборони і висувають нові вимоги до системи забезпечення національної безпеки, її структурних елементів, форм і методів їх застосування. При цьому, важливою особливістю Збройних Сил України та інших структур оборонного сектора є поєднання потреб у їх реформуванні з вимогами забезпечення їх високої бойової готовності та ефективності застосування за призначенням.

Сьогодні Україна постала перед дилемою– з одного боку – необхідність забезпечення надійної територіальної оборони, з іншого – потреба одночасного реформування Збройних Сил у напрямі створення ефективних і водночас оптимальних за чисельністю та економічно необтяжливих Збройних Сил, що вимагає докорінного перегляду підходів до реформування – темпів, змісту, етапів, ресурсного забезпечення.

Стратегія розвитку Збройних Сил України, забезпечення реалізації державної політики у сфері оборони в сучасних умовах зумовлюють необхідність реалізації заходів комплексного вирішення завдань їх кадрового забезпечення, концентрації та якісного використання фінансових та матеріально-технічних ресурсів, комплектування професійно підготовленими військовослужбовцями.

Основна мета реформи військової освіти полягає в тому, щоб одночасно з реорганізацією армії сформувати адекватну їй систему підготовки офіцерських кадрів, що відповідатиме новій структурі та новим завданням Збройних Сил, вивести військову освіту на рівень, що забезпечує підвищення професіоналізму і загальної культури військових кадрів. В цих умовах важливого значення набуває проблема підвищення рівня професіоналізації керівного складу Збройних Сил України.

В структурі сучасних Збройних Сил офіцер є ключовою фігурою. Професія “офіцер” є однією з найбільш складних професій суспільства, оскільки вимагає від нього здатності ефективно вирішувати військово-професійні завдання іноді в екстремальних умовах, що пов’язані з ризиком для життя, обмеженим часом на прийняття рішення, високим рівнем відповідальності за особисті дії та дії підлеглих.

Зміни в соціальній, інформаційній і технологічній сфері задають нові кваліфікаційні вимоги до рівня військово-професійної підготовки випускників, а саме:

- розвинене абстрактно-логічне мислення, власна компетентна думка, вміння приймати обґрунтовані рішення в нестандартних умовах обстановки й організовувати їхнє виконання;

- сучасне економічне мислення, вміння організовувати економічну роботу у військовій частині та керувати нею;

- висока культура міжнаціонального спілкування, вміння згуртувати особовий склад, зміцнювати дружбу між воїнами різних національностей та держав, забезпечувати повагу до їхніх національних почуттів, традицій і звичаїв;

- прагнення до постійного самовдосконалення, вміння планувати професійну кар’єру, здобувати нові знання та використовувати для цього сучасні освітні технології.

Суттєве зростання вимог до професійної підготовки всіх категорій військовослужбовців та, у першу чергу офіцерського складу, обумовлене застосуванням високовартісних та високотехнологічних зразків озброєння та військової техніки, високими фізичними та психологічними навантаженнями. Професіоналізм – основний критерій бойового вишколу кожного військовослужбовця, показник рівня його підготовки, знань, умінь та навичок, здатність за будь-яких умов виконати поставлені завдання.

Таким чином, актуальність теми дослідження обумовлена об’єктивною соціальною потребою у створенні високопрофесійного, оптимально

збалансованого офіцерського корпусу, здатного ефективно вирішувати завдання, поставлені перед Збройними Силами України, суспільством і державою. Проектування адекватної викликам XXI століття системи військової освіти є прерогативою державного управління. Саме на нього покладаються завдання щодо формування стратегії розвитку вітчизняної освіти, визначення пріоритетних напрямків його модернізації, а також вибору адекватних засобів, методів і технологій її реалізації. Державне управління покликане забезпечити постійне відновлення системи підготовки військових кадрів, створення умов для творчого пошуку нових форм навчання та наповнення їх новим змістом. На державне управління в сфері військової освіти покладається завдання щодо узгодження державних стандартів з інноваційними формами підготовки керівних кадрів, що обумовлюються потребами практики.

Тому, **метою дослідження** є вирішення науково-методологічного завдання та розробки практичних рекомендацій з удосконалення системи державного управління системою вищої військової освіти України.

Виходячи з цього завданнями дослідження є:

- проаналізувати досвід побудови та управління системою вищої військової освіти в контексті забезпечення інтересів національної безпеки та оборони України;
- визначити проблеми державного управління системою вищої військової освіти та розглянути шляхи їх вирішення;
- обґрунтувати показники та критерії ефективності державного управління системою вищої військової освіти України;
- окреслити напрями удосконалення державного управління системою вищої військової освіти України;
- визначити та обґрунтувати на основі системного аналізу оцінку прогнозу ефективності державного управління системою вищої військової освіти України;

– розробити пропозиції щодо удосконалення нормативно-правової бази державного регулювання у сфері вищої освіти України.

Представлене дослідження вносить певний вклад у формування наукового базису інноваційних перетворень у вищій військовій освіті. Процес формування якості освіти, яка відповідає міжнародним стандартам значною мірою визначається станом вищої школи, що є одним із стратегічних ресурсів країни. У цьому аспекті розробка проблем державного управління реформуванням вищої військової освіти є значним внеском у розвиток наукової теорії інноваційних перетворень в освітньому середовищі.

РОЗДІЛ І.
ТЕОРЕТИКО- МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ДЕРЖАВНОГО
УПРАВЛІННЯ СИСТЕМОЮ ВИЩОЇ ВІЙСЬКОВОЇ ОСВІТИ
УКРАЇНИ

1.1 Цілі, завдання та структура системи вищої військової освіти України

З перетворенням України на самостійну державу освіта стала власною справою українського народу. Розбудова системи освіти, її докорінне реформування мають стати основою відтворення інтелектуального, духовного потенціалу народу, виходу вітчизняної науки, техніки і культури на світовий рівень, національного відродження, становлення державності та демократизації суспільства в Україні [1].

Освіта є об'єктом дослідження багатьох галузей сучасного наукового знання – філософії, педагогіки, соціології, юриспруденції тощо. Представниками цих наук запропоновано сукупність доктринальних визначень поняття “освіта”, які суттєво відрізняються одне від одного (іноді навіть у межах однієї галузі знань).

Узагальнюючи чинні підходи до розгляду сутності та змісту освіти в сучасній науковій думці та національному законодавстві, можна виокремити щонайменше три основні визначення цього поняття [2]:

– освіта як результат навчання – сукупність нематеріальних благ (знань, умінь, переконань, цінностей, навичок, компетенцій тощо). Освіта як результат розглядається у двох взаємопов'язаних аспектах – “у плані результату системи, що фіксується у формі стандарту, та у плані самої людини, яка пройшла навчання у певній освітній системі” [3];

– освіта як процес, основною метою якого є розвиток і саморозвиток людини як особистості. З одного боку, освіта розглядається як процес навчання (здобуття, засвоєння та трансляції знань, цінностей, умінь, навичок,

тощо), а з іншого – як процес виховання (освоєння людиною культурного досвіду суспільства) [4, 5].

Енциклопедія освіти пропонує в цьому сенсі розглядати освіту як “цілісну єдність навчання, виховання, розвитку, саморозвитку особистості, збереження культурних норм з орієнтацією на майбутній стан культури, створення умов для повноцінної реалізації внутрішнього потенціалу індивіда та його становлення як інтегрованого члена суспільства, виконуючи функцію наступності поколінь” [6];

– освіта як соціальний інститут, як спеціально створена система норм, статусів, організацій та установ, а також засобів і процедур, призначених для здобуття, збереження, розвитку та передачі відповідних соціальних благ [4]. Як соціокультурний інститут, освіта “сприяє економічному, соціальному, культурному функціонуванню й удосконаленню суспільства за допомогою спеціально організованої, цілеспрямованої соціалізації та інкультурації окремих індивідів, вираженій у системі, що містить освітні установи, органи управління ними, освітні стандарти, які забезпечують їх функціонування і розвиток” [6]. Освіта як система розглядається у трьох вимірах, які визначаються соціальним масштабом розгляду, ступенем освіти та профілем освіти [3].

Національною доктриною розвитку освіти [7] визначено, що освіта – основа інтелектуального, культурного, духовного, соціального, економічного розвитку суспільства і держави.

Метою освіти є всебічний розвиток людини як особистості та найвищої цінності суспільства, розвиток її талантів, розумових і фізичних здібностей, виховання високих моральних якостей, формування громадян, здатних до свідомого суспільного вибору, збагачення на цій основі інтелектуального, творчого, культурного потенціалу народу, підвищення освітнього рівня народу, забезпечення народного господарства кваліфікованими фахівцями [8]. Як зазначає Президент України, освіта – визначальний чинник

життєдіяльності суспільства, оскільки відтворює та нарощує інтелектуальний, духовний та економічний потенціал суспільства [9].

У відповідності до Закону України “Про вищу освіту” вища освіта – сукупність систематизованих знань, умінь і практичних навичок, способів мислення, професійних, світоглядних і громадянських якостей, морально-етичних цінностей, інших компетентностей, здобутих у вищому навчальному закладі (науковій установі) у відповідній галузі знань за певною кваліфікацією на рівнях вищої освіти, що за складністю є вищими, ніж рівень повної загальної середньої освіти [10].

Вища освіта забезпечує фундаментальну наукову, професійну та практичну підготовку, здобуття громадянами ступенів вищої освіти відповідно до їх покликань, інтересів і здібностей, удосконалення наукової та професійної підготовки, перепідготовки та підвищення їх кваліфікації.

Вища освіта в цілому має відповідати таким загальним ознакам:

- здійснюється на базі повної загальної середньої або професійної освіти;

- отримується у вищому навчальному закладі;

- здійснюється за відповідними освітньо-професійними, освітньо-науковими і науковими програмами, що відповідають встановленим стандартам вищої та вищої військової освіти;

- має на меті задоволення потреб суспільства та держави, її Збройних Сил в підготовці висококваліфікованих фахівців, які володіють потрібними науковими знаннями та практичними навичками в обраній галузі діяльності, різних рівнів, ступенів та кваліфікацій для виробничої і соціальної сфер;

- спрямована на забезпечення найбільш повного задоволення потреб у розвитку здібностей і творчого потенціалу в фундаментальній науковій, загальнокультурній та спеціальній підготовці особистості, можливість її активної, вільної та конструктивної участі у розвитку суспільства;

– завершується присвоєнням відповідного ступеня і (або) кваліфікації та її підтвердженням відповідним документом (дипломом) про отримання вищої освіти [11, 12].

Державна політика у сфері вищої освіти полягає у формуванні та нормативно-правовому закріпленні загальної стратегії вищої освіти, визначенні цілей, завдань і відповідних напрямків дії, спрямованих на забезпечення функціонування та розвитку системи вищої освіти. Зміст державної політики у сфері вищої освіти визначають мета, завдання, а також основні принципи функціонування та пріоритетні напрямки розвитку системи вищої освіти.

Систему вищої освіти становлять [10]:

- вищі навчальні заклади всіх форм власності;
- рівні та ступені (кваліфікації) вищої освіти;
- галузі знань і спеціальності;
- освітні та наукові програми;
- стандарти освітньої діяльності та стандарти вищої освіти;
- органи, що здійснюють управління у сфері вищої освіти;
- учасники освітнього процесу.

Управління у сфері вищої освіти у межах своїх повноважень здійснюється:

- Кабінетом Міністрів України;
- центральним органом виконавчої влади у сфері освіти і науки;
- галузевими державними органами, до сфери управління яких належать вищі навчальні заклади;
- органами місцевого самоврядування, до сфери управління яких належать вищі навчальні заклади;
- Національною академією наук України та національними галузевими академіями наук;
- засновниками вищих навчальних закладів;
- органами громадського самоврядування у сфері вищої освіти і науки;

– Національним агентством із забезпечення якості вищої освіти.

Державна політика у сфері вищої освіти ґрунтується на принципах [10]:

– сприяння сталому розвитку суспільства шляхом підготовки конкурентоспроможного людського капіталу та створення умов для освіти протягом життя;

– доступності вищої освіти;

– незалежності здобуття вищої освіти від політичних партій, громадських і релігійних організацій (крім вищих духовних навчальних закладів);

– міжнародної інтеграції та інтеграції системи вищої освіти України у Європейській простір вищої освіти, за умови збереження і розвитку досягнень та прогресивних традицій національної вищої школи;

– наступності процесу здобуття вищої освіти;

– державної підтримки підготовки фахівців з вищою освітою для пріоритетних галузей економічної діяльності, напрямів фундаментальних і прикладних наукових досліджень, науково-педагогічної та педагогічної діяльності;

– державної підтримки освітньої, наукової, науково-технічної та інноваційної діяльності університетів, академій, інститутів, коледжів, зокрема шляхом надання пільг із сплати податків, зборів та інших обов'язкових платежів вищим навчальним закладам, що провадять таку діяльність;

– сприяння здійсненню державно-приватного партнерства у сфері вищої освіти;

– відкритості формування структури і обсягу освітньої та професійної підготовки фахівців з вищою освітою.

Формування і реалізація державної політики у сфері вищої освіти забезпечуються шляхом:

– гармонійної взаємодії національних систем освіти, науки, бізнесу та держави з метою забезпечення стійкого соціально-економічного розвитку держави;

– збереження і розвитку системи вищої освіти та підвищення якості вищої освіти;

– розширення можливостей для здобуття вищої освіти та освіти протягом життя;

– створення та забезпечення рівних умов доступу до вищої освіти, у тому числі забезпечення осіб з особливими освітніми потребами спеціальним навчально-реабілітаційним супроводом та створення для них вільного доступу до інфраструктури вищого навчального закладу з урахуванням обмежень життєдіяльності, зумовлених станом здоров'я;

– розвитку автономії вищих навчальних закладів та академічної свободи учасників освітнього процесу. Автономія вищого навчального закладу зумовлює необхідність таких самоорганізації та саморегулювання, які є відкритими до критики, служать громадському інтересові, встановленню істини стосовно викликів, що постають перед державою і суспільством, здійснюються прозоро та публічно;

– визначення збалансованої структури та обсягу підготовки фахівців з вищою освітою з урахуванням потреб особи, інтересів держави, територіальних громад і роботодавців;

– забезпечення розвитку наукової, науково-технічної та інноваційної діяльності вищих навчальних закладів та їх інтеграції з виробництвом;

– надання особам, які навчаються у вищих навчальних закладах, пільг та соціальних гарантій у порядку, встановленому законодавством;

– належної державної підтримки підготовки фахівців з числа осіб з особливими освітніми потребами на основі створення для них вільного доступу до освітнього процесу та забезпечення спеціального навчально-реабілітаційного супроводу;

– створення умов для реалізації випускниками вищих навчальних закладів права на працю, забезпечення гарантії рівних можливостей щодо вибору місця роботи, виду трудової діяльності на підприємствах, в установах та організаціях усіх форм власності з урахуванням здобутої вищої освіти та відповідно до суспільних потреб;

– запровадження механізмів стимулювання підприємств, установ, організацій усіх форм власності до надання першого робочого місця випускникам вищих навчальних закладів.

Роль держави у вищій освіті полягає в тому, щоб визначити, яких саме освітніх результатів суспільство й держава бажали та могли б досягти. При цьому необхідно враховувати, що окремі суб'єкти також мають певні переваги щодо здобуття вищої освіти, але вирішує ці питання безпосередньо сама особа. У цьому аспекті держава повинна виступати тільки гарантом прав громадян на освіту, але не приймати рішення за них.

Основи державної політики в галузі вищої військової освіти визначені у законах України, указах Президента України, постановах Кабінету Міністрів України, наказах та директивах Міністра оборони України і начальника Генерального штабу Збройних Сил (ЗС) України.

За роки незалежності в Україні створена єдина система військової освіти (ЄСВО), яка являє собою соціальний інститут, що є складовою частиною державної системи освіти, покликаний забезпечити процес військової освіти та складається певною мірою з організованої сукупності освітніх закладів, які реалізують військову освіту згідно з чинними нормативно-правовими основами, освітніми та освітньо-кваліфікаційними рівнями, встановленими державою, та органів управління освітою, що здійснюють керівництво діяльністю цих закладів. До складу цього соціального інституту, крім освітніх, можуть також входити інші заклади та установи (наукові, методичні, практичної підготовки), що забезпечують підготовку військових фахівців та сприяють їй [13].

Складовою ЄСВО є система вищої військової освіти (СВВО).

Підґрунтя СВВО становлять два важливі положення [14]:

– по–перше, військові фахівці призначені для управління високоорганізованими формуваннями людей (підрозділами, частинами, з'єднаннями), що мають у своєму складі озброєння, яке втілило найновіші досягнення сучасної науки та технології. Склад таких формувань повинен досконало володіти прийомами збройної боротьби (тактикою, оперативним мистецтвом і стратегією) та найбільш ефективними способами бойового застосування озброєння й військової техніки. Немає жодної іншої спеціальності, при підготовці фахівців з якої ставились би настільки специфічні цілі. Тому, підготовка офіцерського складу (насамперед, командного, а також значної частини інженерного профілів, офіцерів виховної служби та деяких інших категорій, які мають у підлеглих особовий склад та значним чином впливають на боєздатність та боєготовність військ) повинна бути покладена на СВВО;

– по–друге, управління військовими колективами в бойових умовах, що вимагають застосування озброєння та військової техніки в інтересах захисту незалежності країни, цілісності та недоторканості її кордонів, захисту конституційних прав та свобод громадян, постійно пов'язано з ризиком для життя командира та підлеглого особового складу. Це призводить до необхідності створення в колективі особливих відносин, що визначаються вимогами присяги та військових статутів, основу яких становлять відносини командира та підлеглих, що (відносини) створюються в процесі відповідного виховання та навчання. Зважаючи на це, майбутні офіцери, на яких покладається вся повнота відповідальності за підлеглий особовий склад та його дії в бойовій обстановці, мають проходити “відповідну школу”, що формується тільки у військових навчальних закладах.

Сьогоднішній період характеризується серйозними структурними й організаційними змінами у сфері державотворення та військового будівництва, у тому числі щодо СВВО. Характерною відмінною ознакою функціонування СВВО на сучасному етапі є те, що вона виступає водночас й

інструментом, й об'єктом реформування Збройних Сил України. Власне, розвиток СВВО є складовою та одним із пріоритетних напрямів у побудові Збройних Сил України, оскільки від професійної підготовки офіцерських кадрів, їх відданості Вітчизні і спроможності виконати військовий обов'язок у найвищому ступені залежить боєготовність та боєздатність військ.

На цій підставі слід зауважити, що СВВО повинна забезпечити підготовку військових фахівців із високим рівнем професіоналізму, компетентності, інтелектуального розвитку, загальної та військово-професійної культури, здатних з високою ефективністю виконувати поставлені завдання щодо оборони України, розвитку власної творчої індивідуальності, наполегливого самостійного засвоєння нових знань протягом військової служби, прийняття оптимальних рішень в нестандартних умовах за всіма спеціальностями й спеціалізаціями, що визначають рівень боєздатності та боєготовності Збройних Сил [14].

Світова практика розвитку військової освіти містить розмаїття концепцій, поглядів, принципів та ідей, на базі яких формується військова школа. При цьому науковці до головних вимог щодо подальшого розвитку військової освіти зараховують наступні [15]:

- підготовку висококваліфікованих військових фахівців, здатних керувати військами (силами) під час виконання відповідних бойових операцій і проведення навчань у мирний час;
- створення, експлуатацію та застосування найскладніших систем ОВТ;
- здійснення та супроводження фундаментальних і прикладних досліджень;
- організацію, проведення та контроль дослідно-конструкторських робіт із створення нових поколінь озброєння і військової техніки (ОВТ);
- ефективну дію у виконанні завдань, що виникають під час здійснення міжнародних антитерористичних та миротворчих операцій.

Подальший розвиток СВВО стримується низкою основних факторів, а саме [16]:

– недостатньо ефективним управлінням СВВО, аналітичним та інформаційним супроводженням реалізації проектів і прийнятих рішень;

– неповною відповідністю змісту навчання військових фахівців досвіду бойової та оперативної підготовки військ, їх застосуванню у миротворчих операціях, локальних конфліктах і війнах;

– незавершеністю оптимізації мережі вищих військових навчальних закладів (ВВНЗ), військових навчальних підрозділів вищих навчальних закладів, навчальних центрів та навчальних військових частин, їх організаційно-штатних структур і чисельності особового складу;

– недостатнім досвідом військової служби на відповідних посадах у військах значної частини науково-педагогічних (педагогічних) працівників ВВНЗ;

– недостатньою ефективністю інтеграційних процесів щодо військової освіти і науки;

– застарілою навчально-матеріальною базою, відсутністю достатньої кількості сучасних навчально-тренувальних систем та комплексів;

– недостатнім фінансовим забезпеченням СВВО;

– незавершеністю опрацювання змін до законодавчої бази системи освіти у державі та відповідних нормативно-правових актів з питань військової освіти у Міністерстві оборони України;

– падінням престижності та мотивації проходження військової служби, а також низьким рівнем соціального захисту військовослужбовців тощо.

Усунення цих недоліків потребує деяких перетворень у СВВО та організації підготовки військових фахівців. З урахуванням практики сучасної підготовки військових фахівців удосконалення системи вищої військової освіти можна здійснити у таких напрямках [16]:

– подальшої інтеграції військової освіти і науки;

– формування нового покоління моделей підготовки висококваліфікованих військових фахівців, здатних ефективно управляти військами в бою;

– приведення структури та чисельності ВВНЗ у відповідність до потреб Збройних Сил України;

– формування і становлення військових педагогів нової формації;

– збереження та зміцнення основних науково-педагогічних шкіл за ключовими напрямками підготовки військових фахівців;

– удосконалення матеріально-технічної бази вищих військових навчальних закладів.

Військова освіта має враховувати основні світові тенденції інноваційного розвитку освіти і освітніх систем. Серед загальних світових тенденцій розвитку освіти та освітніх систем, що характерно для провідних країн світу, виділимо такі – синергетизація освіти, освіта протягом усього життя, випереджувальна спрямованість освіти, інтеграція військової освіти та науки, фундаменталізація освіти, інформатизація освіти, глобалізація освіти, гуманізація, демократизація освіти, стандартизація освіти, технологізація освіти, забезпечення якості освіти, особистісна спрямованість освіти [17].

Провідні країни світу приділяють надзвичайно велике значення підготовці військових фахівців для збройних сил. Для цього створені розгалужені, потужні та всебічно забезпечені національні системи військової освіти, їх особливості обумовлюються:

– діючим законодавством та військовою доктриною;

– призначенням, чисельністю та організаційно-штатними структурами збройних сил;

– принципами комплектування та термінами військової служби;

– потребами у військових фахівцях різних ланок та рівнів управління;

– фінансово-економічними можливостями;

– національно-історичними особливостями.

Водночас, типовим для більшості систем військової освіти є наявність таких структурних складових, як початкова військова підготовка, підготовка молодшого командного складу, кадрових офіцерів та офіцерів резерву, система неперервного підвищення кваліфікації офіцерського складу шляхом

відповідної курсової підготовки. Окрім того, існують чітко виражені тенденції відрізняти загальні цілі підготовки офіцерських кадрів від дидактичних, що реалізуються у ВВНЗ у процесі навчання за обраними спеціальностями. При цьому, що є важливим для національної системи військової освіти, загальні цілі відносно дидактичних мають вищий пріоритет і ними керуються всі військові освітні заклади.

Характерними засадами функціонування систем військової освіти розвинутих держав є [17]:

– стратегічні напрями – системність, інтегративність, неперервність освіти, включення в цю систему позаінституціональних форм освіти; випередження військовою освітою практики застосування військ (сил); поєднання загальної та професійної освіти; фундаменталізація, інформатизація, демократизація, гуманізація, технологізація, стандартизація; запровадження дистанційного, кореспондентського навчання; створення всебічних умов для доступності навчання; стимулювання мотиваційної сфери; менеджмент в освітній сфері; управління якістю підготовки військових фахівців. Стратегія розвитку військової освіти перебуває в органічному зв'язку зі змінами, що відбуваються в політиці, збройних силах, економіці, соціальних відносинах і суспільній свідомості;

– нормативно-правове забезпечення – відсутність, переважно, федерально-централізованого нормативно-правового та науково-методичного забезпечення; значна кількість джерел підготовки та комплектування офіцерського складу; різноманітність форм підготовки та перепідготовки військових фахівців;

– мережа військових навчальних закладів – широка інфраструктура закладів для підготовки офіцерського складу; в тактичній ланці (на первинні посади) – курси, школи, училища; у вищій та післядипломній освіті – курси, школи, центри, коледжі, інститути, академії, університети; наявність мережі військових підрозділів при вищих цивільних навчальних закладах; використання спеціалізованих навчальних центрів, центрів практичної

підготовки, відповідних курсів, полігонів для здобуття практичних умінь і навичок за функціями посадового призначення;

– управління військовою освітою – підпорядкування військових навчальних закладів командувачам видів збройних сил, відносно широка діяльнісна автономія; оптимальність функцій і структур управління; акцентованість та гнучкість управління; чіткість ієрархічної структури органів управління, відсутність функціонального дублювання; широкий спектр автономних повноважень ієрархічних структур управління;

– зміст військової освіти – пріоритет національних інтересів і національної безпеки при визначенні змісту військової освіти; відсутність жорсткої стандартизації змісту навчання; орієнтація на базову теоретичну підготовку з гуманітарних, соціально-економічних, природничих та інженерних дисциплін з обмеженою вузькою спеціалізацією (у вищих навчальних закладах) та на прикладну військово-спеціальну спрямованість (у школах та середніх закладах); наближення підготовки військових фахівців (особливо практичної) до реальних потреб військ у мирний та воєнний час; підготовка військових фахівців з вищою освітою на інтеграційних засадах з відповідними цивільними спеціальностями з пріоритетним урахуванням специфіки військово-професійної діяльності; психолого-фізіологічна виваженість обсягу та змісту навчальних програм;

– організація навчального процесу та повсякденної діяльності – створення максимально можливих умов щодо комфортності оволодіння знаннями, побуту та відпочинку; престижність навчання, повага до історії, традицій та ритуалів; напруженість, інтенсивність навчання, особливо з фізичної підготовки; висока вимогливість до військової дисципліни та виконання розпорядку дня; практика підготовки військових фахівців за індивідуалізованими навчальними планами (у визначених межах); диференціація та інтеграція навчання; цільова та ґрунтовна спрямованість навчально-методичних документів щодо підготовки військових фахівців; пріоритет практичних видів занять; невелика питома вага в навчальних

планах лекційних форм занять; спрямованість на самостійне оволодіння знаннями; висока дидактична та матеріально-технічна забезпеченість; використання інформаційних технологій; значна тривалість самостійної підготовки та використання за прямим призначенням відведеного на неї часу; суворя система дотримання графіка навчального процесу, звітності та контролю навчальної діяльності з виконання навчальних планів і програм; рейтингове оцінювання навчальної діяльності майбутніх фахівців; великий відсоток відрахувань у процесі навчання; прагматичний стиль діяльності викладацького складу;

– особистісна орієнтованість військової освіти – велика увага професійно-орієнтаційній роботі за напрямками підготовки військових фахівців; комплексний військово-професійний відбір кандидатів на навчання; високий коефіцієнт співвідношення кандидатів на навчання і тих, хто зараховується до військового навчального закладу; орієнтація в підготовці військових фахівців на їх інтелектуальні здібності, лідерські якості, особистісні навчальні та наукові потреби.

Військова освіта, в першу чергу, тактичного рівня, в усіх провідних країнах світу – це корпоративна система підготовки військових фахівців, призначення яких – виконання завдань, зумовлених специфікою функціонування збройних сил і потребою їх застосування в конкретних умовах. При цьому залишаються чинними головні критерії вимог до військової освіти – державі потрібні висококваліфіковані військові фахівці, здатні:

– керувати військами (силами) в бою (операції), навчанням, вихованням, розвитком, психологічною підготовкою особового складу в мирний та воєнний час;

– створювати, експлуатувати та застосовувати найскладніші системи озброєння та військової техніки;

– супроводжувати та здійснювати фундаментальні, прикладні дослідження;

– організовувати, проводити й контролювати дослідно-конструкторські роботи з випереджувального створення нових поколінь озброєння, військової та спеціальної техніки;

– ефективно діяти при виконанні завдань, які виникають під час здійснення міжнародних антитерористичних і миротворчих операцій, участі в ліквідації локальних воєнних конфліктів.

Єдина система військової освіти України призначена для підготовки фахівців усіх освітньо-кваліфікаційних рівнів для підрозділів, частин, з'єднань Збройних Сил України, Міністерства внутрішніх справ України, Національної гвардії України, Служби безпеки України, Адміністрації Державної прикордонної служби України, Державної служби з надзвичайних ситуацій України та Державного космічного агентства України [18].

Функціонування ЄСВО забезпечує:

– створення необхідної нормативно-правової бази військової освіти;

– підготовку у вищих військових навчальних закладах (ВВНЗ) фахівців з певних професійних напрямів та спеціальностей з урахуванням специфіки їх професійної діяльності;

– координацію діяльності єдиної системи військової освіти відповідними органами управління в межах установлених повноважень;

– узгодження порядку комплектування ВВНЗ постійним та змінним складом;

– фінансування підготовки військових фахівців у цих закладах за відповідним механізмом.

Управління ЄСВО здійснюється з урахуванням таких принципів:

– централізації управління військовою освітою;

– суміщення прав центральних органів виконавчої влади;

– розподілу функцій управління між центральними органами виконавчої влади, замовниками та навчальними закладами в межах повноважень;

– поєднання принципів єдиноначальності та самоврядування.

Досвід функціонування ЄСВО в Україні дозволяє сформулювати принципи військової освіти, які гарантують ефективне функціонування системи військової освіти. До таких принципів можна віднести такі:

- пріоритет національних інтересів і національної безпеки при визначенні змісту військової освіти;
- єдність державної політики в галузі підготовки офіцерських кадрів і цивільної школи;
- гуманізація і демократизація військової освіти;
- безперервність і спадкоємність військової освіти;
- фундаменталізація вищої військової освіти;
- випередження військовою освітою практики застосування військ (сил);
- відповідність науково-педагогічного потенціалу і начальноматеріального забезпечення військової освіти встановленій якості освіти офіцерських кадрів.

Керівництво підготовкою військових фахівців в ЄСВО здійснюють Міністерство освіти і науки та інші центральні органи виконавчої влади України, яким підпорядковані ВВНЗ, на основі рекомендацій Координаційної ради – колегіального дорадчого органу [18].

Система військової освіти побудована на основі принципів доступності, неперервності та наступності ступеневого навчання військових фахівців з урахуванням специфіки їх військової служби.

Система вищої військової освіти України є складовою ЄСВО і являє собою сукупність взаємопов'язаних складових, що функціонує в певному соціокультурному середовищі відповідно до притаманних їй закономірностей та принципів із метою ефективної підготовки військових фахівців, зміцнення бойової готовності Збройних Сил України та створення матеріальних, інтелектуальних і духовних цінностей.

Загальне керівництво системою вищої військовою освітою здійснює Міністр оборони України через Департамент військової освіти, науки,

соціальної та гуманітарної політики Міністерства оборони України, який є структурним підрозділом апарату Міністерства оборони України та призначений для реалізації державної політики у сфері вищої військової освіти та науки, гуманітарної і соціальної політики держави у Збройних Силах України, зв'язків з громадськими і релігійними організаціями, відпрацювання гендерних питань. Він є координуючим, методичним та аналітичним органом Міністерства оборони України у цих сферах.

Систему вищої військової освіти становлять:

- вищі військові навчальні заклади (ВВНЗ);
- військові навчальні підрозділи вищих навчальних закладів (ВНП ВНЗ);
- рівні та ступені (кваліфікації) вищої військової освіти;
- галузі знань і спеціальності (спеціалізації);
- освітні та наукові програми;
- стандарти освітньої діяльності та стандарти вищої військової освіти;
- органи військового управління, що здійснюють управління у сфері вищої військової освіти;
- учасники освітнього процесу.

Система вищої військової освіти повинна забезпечити підготовку військових фахівців з високим рівнем професіоналізму, компетентності, інтелектуального розвитку, загальної і професіональної культури, здатних з високою ефективністю виконувати поставлені завдання щодо оборони Вітчизни, розвитку власної творчої індивідуальності, наполегливого самостійного засвоєння нових знань протягом військової служби, прийняття оптимальних рішень в нестандартних умовах.

Основними завданнями системи вищої військової освіти є:

- підготовка військових фахівців відповідних спеціальностей (спеціалізацій), рівнів, ступенів та кваліфікацій вищої військової освіти у різних галузях знань, включаючи підготовку та атестацію наукових і науково-педагогічних кадрів;

– всебічний та гармонічний розвиток особистості слухачів і курсантів, формування у них ідейно-моральних та військово-професійних якостей, виховання почуття обов'язку та готовності до захисту Батьківщини;

– перепідготовка, спеціалізація та підвищення кваліфікації військових фахівців;

– розробка та видання підручників та навчальних посібників, методичних, дидактичних та інших матеріалів, які забезпечують навчальний процес, удосконалення навчально-матеріальної бази;

– створення необхідної нормативно-правової бази військової освіти, а також участь у створенні такої бази загальнодержавної освіти;

– фінансування підготовки військових фахівців у ВВНЗ.

Система вищої військової освіти виконує загальні функції (функція формування основ культури, функція навчання, функція виховання, збереження культурної різноманітності, стратифікаційна функція), а також спеціальні, які можна розділити на зовнішні і внутрішні.

До зовнішніх функцій СВВО відносяться:

– забезпечення ЗС України військовими фахівцями з вищою військовою освітою в повному обсязі;

– підготовка і перепідготовка кваліфікованих військових кадрів;

– організація і проведення фундаментальних, пошукових та прикладних досліджень з пріоритетних напрямів науково-технічного процесу, теорії та практики будівництва і застосування ЗС України, підвищення їх боєздатності, створення нових зразків озброєння та військової техніки, а також дослідження актуальних проблем і перспектив розвитку військової освіти;

– організація і проведення робіт з військово-професійної орієнтації для подальшого вступу молоді до ВВНЗ.

До внутрішніх функцій СВВО відносяться:

– підготовка науково-педагогічних і наукових кадрів для СВВО;

– перепідготовка і підвищення кваліфікації наукового та науково-педагогічного складу;

– задоволення потреб осіб, що навчаються, в інтелектуальному, культурному розвитку за допомогою здобування вищої військової освіти.

Система вищої військової освіти – це система, у якій реалізуються:

– усі види військового і військово-професійного (військово-спеціального) навчання, виховання, розвитку, психологічної підготовки, особистісного та професійного (військово-професійного) становлення громадян згідно з прийнятими в державі рівнями, ступенями та кваліфікаціями вищої військової освіти;

– фундаментальні, пошукові і прикладні дослідження, розробки в інтересах обороноздатності країни, її Збройних Сил;

– інтелектуальний процес створення та використання матеріальної продукції відповідно до потреб ЗС і самої СВВО;

– інноваційні здобутки, що є результатом продуктивної взаємодії військової освіти із зовнішнім середовищем.

Структура функціонування системи вищої військової освіти ЗС України на рис. 1.1.

Крім того, функціонування СВВО характеризується низкою суперечностей, серед яких можна виділити такі групи: нормативно-правового та інформаційного забезпечення; управління вищою військовою освітою, якістю та ефективністю її функціонування; процес формування особистості військового фахівця у ВНЗ; стан контролю, коригування освітнього процесу; ресурсне забезпечення.

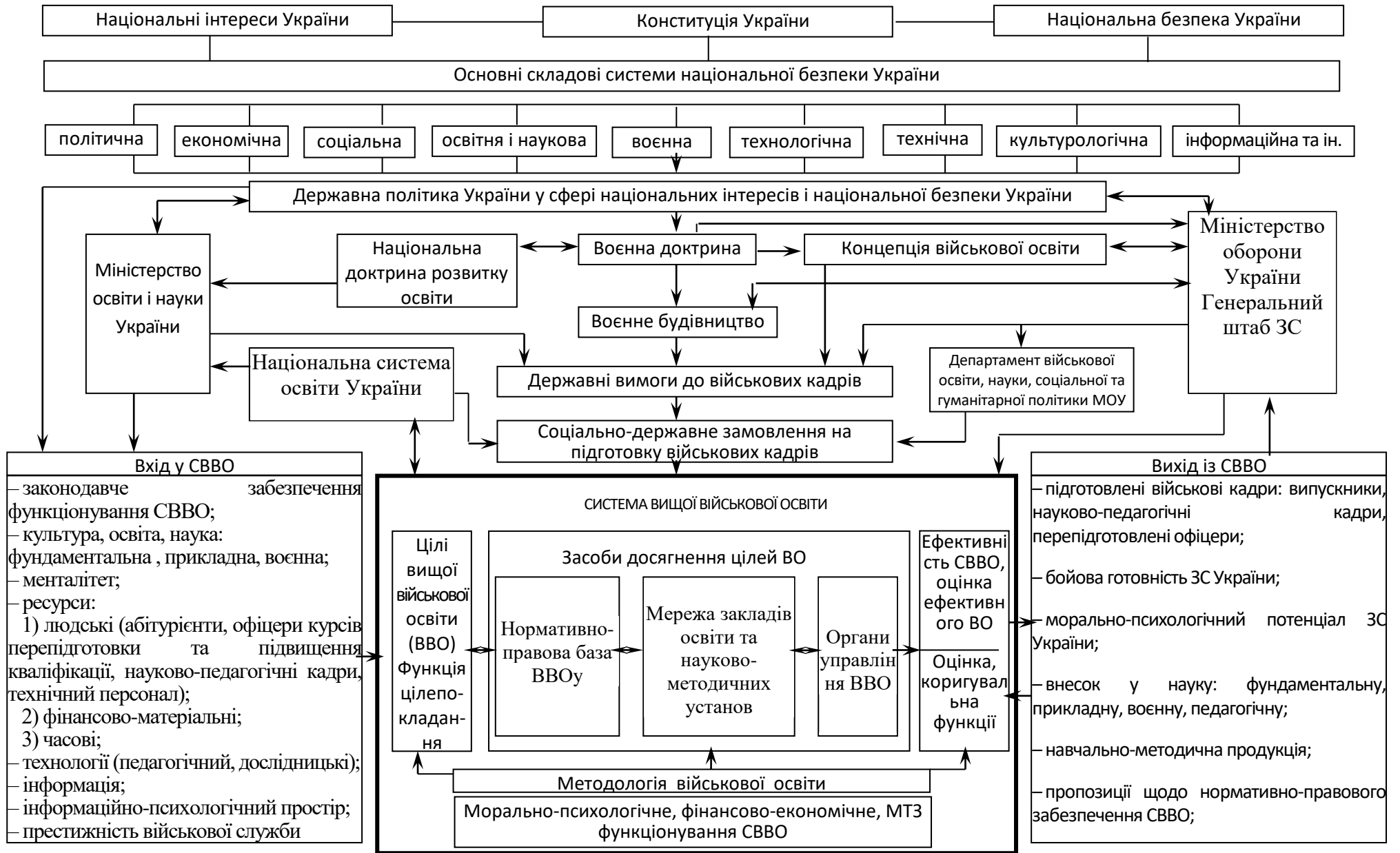

Рисунок 1.1 – Структура функціонування СВВО ЗС України

Суттєва зміна структури, чисельності Збройних Сил України, подальший розвиток воєнної стратегії, оперативного мистецтва потребують значних перетворень у системі вищої військової освіти та організації підготовки військових фахівців.

З урахуванням досвіду проведення антитерористичної операції (АТО) реформування системи вищої військової освіти доцільно здійснювати за наступними напрямками:

- формування нового покоління моделей підготовки висококваліфікованих військових фахівців, здатних ефективно управляти військами (силами) в бою (операції);

- приведення форм, методів організації та змісту підготовки військових фахівців у відповідність до сучасних потреб ЗС України з урахування досвіду проведення АТО;

- приведення структури та чисельності ВВНЗ у відповідність до потреб Збройних Сил України;

- формування і становлення військових педагогів нової формації;

- удосконалення матеріально-технічної бази вищих військових навчальних закладів;

- подальшої інтеграції військової освіти і науки.

Досвід підготовки військових фахівців свідчить про необхідність корегування моделей підготовки на засадах системного, компетентнісного підходу. Системна модель підготовки військового фахівця за відповідними спеціальністю (спеціалізацією) і рівнем вищої військової освіти передбачає інтегральну єдність освітньо-кваліфікаційних вимог до майбутнього фахівця на основі компетентнісного підходу, структури, змісту та технологій навчання, засобів діагностики знань, умінь та компетенцій і способів їх корегування.

Зміст вищої військової освіти за результатами реформування повинен забезпечувати підготовку військових фахівців з високим рівнем професіоналізму, компетентності, інтелектуального розвитку, загальної та

військово-професійної культури, здатних з високою ефективністю виконувати поставлені завдання щодо оборони Вітчизни, розвитку власної творчої індивідуальності, наполегливого самостійного засвоєння нових знань протягом подальшої служби, прийняття оптимальних рішень в нестандартних умовах. Для цього необхідно:

- відпрацювати нові стандарти вищої військової освіти;
- переглянути методику та матеріали для викладання з метою переходу до активних методів викладання та врахування у навчальних матеріалах досвіду АТО та досвіду локальних війн;
- посилити військово-практичну спрямованість навчання, особливо з гуманітарних та природничо-наукових дисциплін;
- вдосконалити систему психологічної підготовки фахівців з урахуванням особливостей кожної спеціальності та професійно-психологічного відбору курсантів на різні спеціальності.

Приведення структури та чисельності ВВНЗ у відповідність до потреб ЗС України повинно здійснюватися, виходячи із реальних потреб Збройних Сил України у фахівцях різних освітньо-кваліфікаційних рівнів та кваліфікацій за спеціальностями та спеціалізаціями для всіх ланок управління. При цьому доцільно збільшити на 20 % прийом курсантів до ВВНЗ, ніж визначено державним замовленням.

Важливим напрямком професійного становлення викладачів слід вважати всебічну військово-професійну, психолого-педагогічну освіту та самоосвіту. З метою забезпечення високої якості підготовки військових фахівців доцільно активно використовувати механізм призначення на посади науково-педагогічних працівників тактичних кафедр у ВВНЗ кращих офіцерів з військ, що мають бойовий досвід.

Подальший розвиток військової освіти неможливий без удосконалення матеріально-технічної бази ВВНЗ, а саме:

- забезпечення сучасними зразками озброєння і військової техніки, навчально-лабораторним обладнанням;

- забезпечення сучасними тренажно-імітаційними комплексами та системами;
- широкого застосування навчального демонстраційного устаткування, об'єднаного з комп'ютерними системами;
- створення сучасної науково-експериментальної бази;
- створення електронних каталогів з можливістю доступу до інформаційної бази наукових бібліотек провідних вищих військових навчальних закладів та електронного фонду навчальної літератури.

Забезпечити ефективність інтеграційних процесів військової освіти і науки можливо, у першу чергу, за рахунок системного впровадження результатів наукових досліджень у освітній процес та залучення провідних вчених та науковців до навчального процесу.

У контексті викладеного пріоритетними завданнями подальшого розвитку СВВО є приведення її кількісних та якісних показників у відповідність до структури, завдань і чисельності Збройних Сил України. При цьому мають виконуватися такі головні завдання:

- підвищення ефективності управління СВВО на засадах функціонального моделювання, рівня кваліфікації та професійної підготовленості персоналу;
- створення організаційно-правових та економічних умов для повного задоволення потреб Збройних Сил у військових фахівцях з урахуванням раціонального використання ресурсів, що виділяються на їх підготовку;
- визначення напрямів, шляхів, технологій підвищення якості, професійного рівня підготовленості військових фахівців до виконання завдань за посадовим призначенням;
- посилення наукової та інноваційної складових у діяльності ВВНЗ.

Зазначимо, що основною передумовою успішного виконання наведених завдань і проблем є підвищення рівня управління військовою освітою, налагодження високопрофесійного наукового, аналітичного, інформаційного супроводу управлінських рішень, підвищення вимогливості щодо

компетентності та кваліфікації управлінських кадрів, виключення намагань і випадків прийняття вольових рішень, що дестабілізують діяльність СВВО в цілому чи її окремих структурних складових, посилення відповідальності за прийняті рішення та їх наслідки.

Результатами реформування системи вищої військової освіти повинні бути системні ефекти:

– загальнонаціональний ефект – повне задоволення освітніх потреб Збройних Сил України як основного замовника СВВО та воєнної сфери держави;

– соціальний ефект – підвищення якості підготовки військових фахівців за рахунок застосування інноваційних технологій у вищій військовій освіті, набуття випускниками компетенцій у різних галузях знань, необхідних для виконання функціональних обов'язків за займаною посадою та на перспективу;

– інноваційний ефект – синтез фундаментальних і прикладних досліджень, упровадження їх у сферу вищої військової освіти та практичну діяльність;

– структурно-організаційний ефект – уніфікація процесу управління СВВО, скорочення дублювання функцій органів управління СВВО.

1.2. Категорії теорії управління системою вищої військової освіти

Теорія управління військовою освітою розробляє найбільш ефективні шляхи і засоби досягнення цілей військової освіти, виконує пізнавальну та прогностичну функції, виробляє і використовує на практиці свою методологію і науковий апарат, оперує властивими їй категоріями. Предметом її дослідження є закони, принципи, системи, форми і методи управління, зокрема, соціологічні, організаційні, інформаційні, психологічні,

економічні та правові. Взаємозв'язок категорій теорії управління наведено на рис. 1.2.

Управління СВВО, базуючись на об'єктивних законах і використовуючи новітні досягнення соціальних, психологічних і правових наук, інформатики та системного аналізу, спрямовано на вирішення таких основних завдань:

- виявлення та дослідження законів управління і розробку основних принципів управління;
- виявлення проблем і визначення найбільш ефективних напрямів подальшого вдосконалення та розвитку системи управління, організаційних форм і методів управління;
- вивчення та узагальнення досвіду управління СВВО;
- розробку методів дослідження проблем розвитку управління СВВО, критеріїв і методів оцінки ефективності управління;
- розкриття основних суперечностей у галузі управління [13].

Теорія управління СВВО є складовою частиною державного управління та забезпечує взаємодію управлінських органів, ВВНЗ, наукових і науково-методичних установ та інших організацій.

Процеси формування відносин управління ґрунтуються на законах та закономірностях управління. Наука розглядає системи управління як цілісні, складні, динамічні, керовані системи, розвиток яких підпорядковано об'єктивним законам.

Законами управління є встановлені теоретичним або емпіричним способом і логічно обґрунтовані залежності між цілями управлінської діяльності і методами їх досягнення.

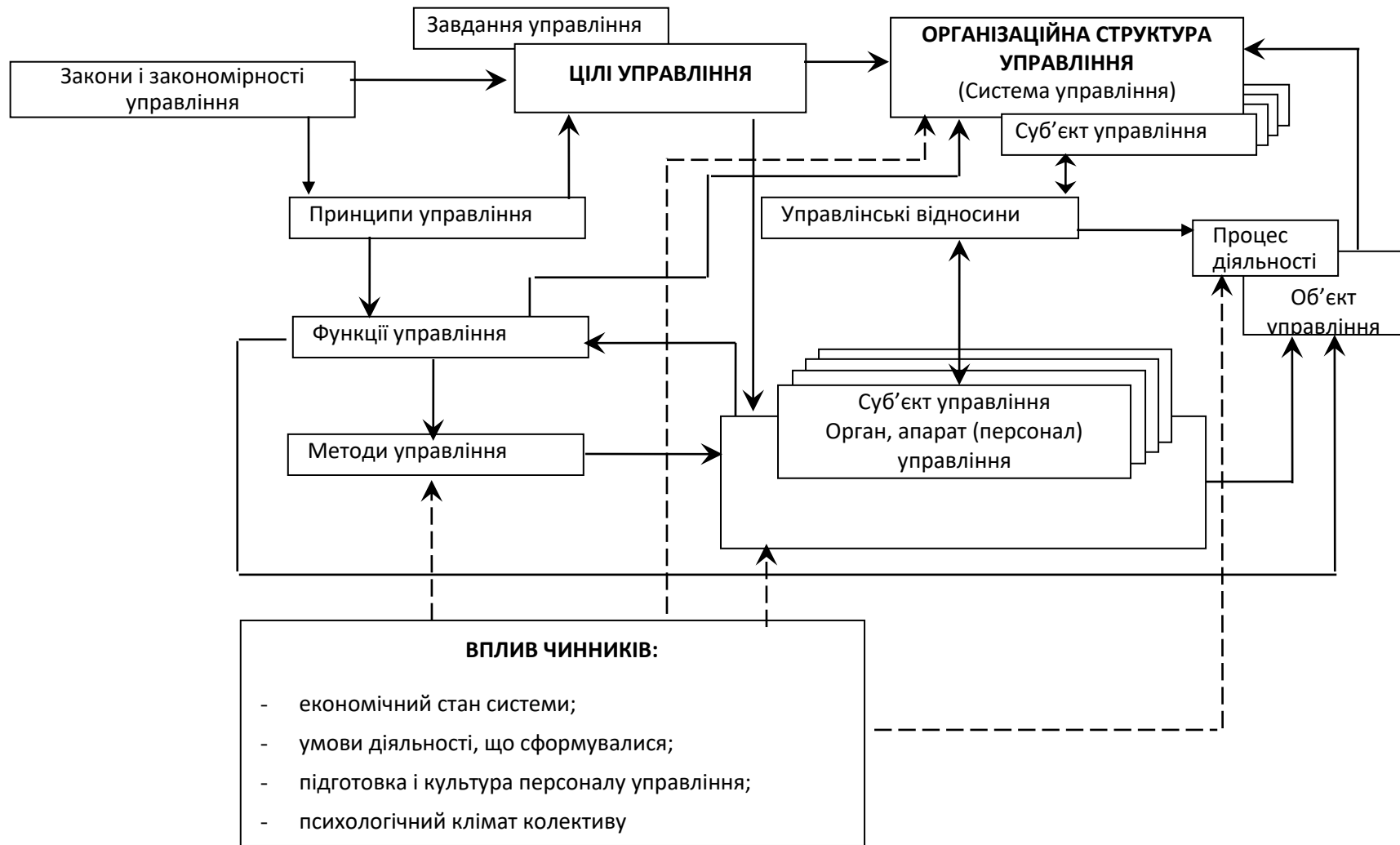

Рисунок 1.2 – Взаємозв'язок категорій теорії управління

До основних законів управління належать закони (рис. 1.3):

- єдності об'єкта і суб'єкта управління як частин однієї системи, що взаємодіють;
- пропорційності структури і потужності ланок об'єкта і суб'єкта управління (керівної та керованої підсистем єдиної системи);
- співвідносності структур об'єкта і суб'єкта управління (керуючої та керованої підсистем), яка передбачає, що всі ланки цих частин єдиної системи мають співвідноситися одна з одною на основі чітко встановлених прямих і зворотних зв'язків;
- оптимального співвідношення централізації і децентралізації, яке передбачає, що надмірна централізація функцій управління призводить до втрати ініціативи, самостійності, мобільності й гнучкості в діях окремих ланок системи, а надмірна децентралізація до їх відокремлення, втрати зв'язків із центром, послаблення координації.

Зазначені закони управління є загальними (універсальними) і по-різному виявляються в різних сферах діяльності. Закономірності управління відображають особливості вияву кожного з цих законів у практиці управління.

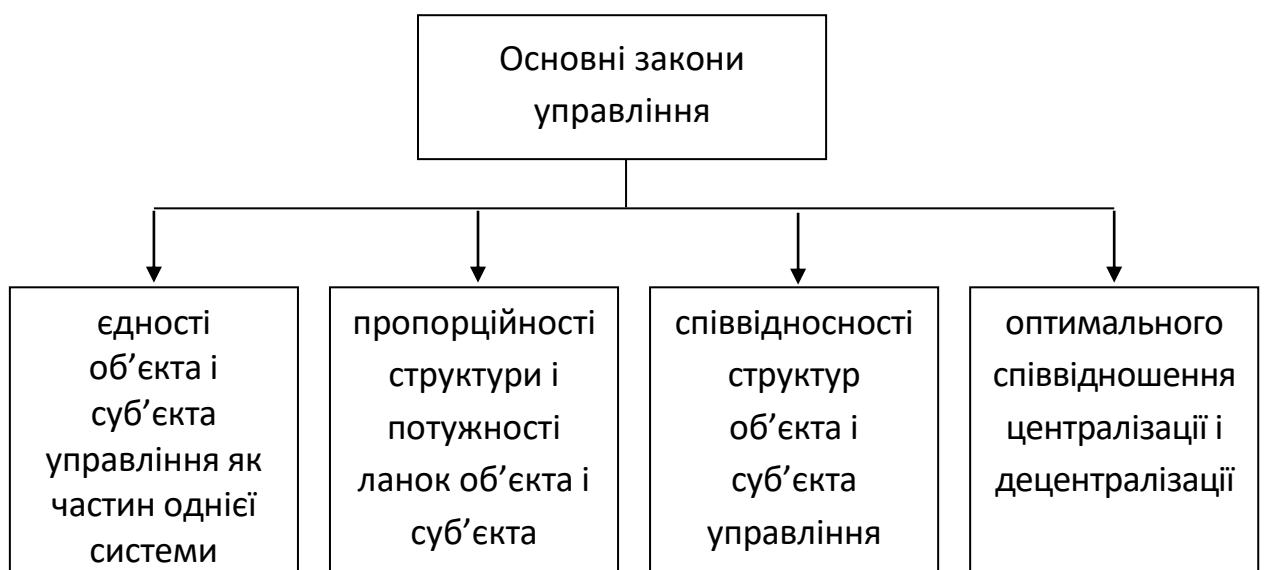

Рисунок 1.3 – Основні закони управління

При розгляді закономірностей системи управління слід виділяти принаймні два аспекти (табл. 1.1) – процес управління і формування системи управління.

Таблиця 1.1 – Закономірності управління

Закономірності	
процесу управління	формування системи управління
<p>– неперервність (виконання, змінюваності та повторюваності одних і тих самих видів робіт);</p> <p>– стадійність (формування цілей, контроль за виконанням та оцінка результатів);</p> <p>– спільність (функцій і методів управління, процесу вироблення і прийняття рішень);</p> <p>– узгодженість (різних видів управлінської праці у просторі і часі, взаємозв'язок між цілями і засобами їх досягнення)</p>	<p>– системність (усі взаємоузгоджені елементи системи розглядаються як засоби для досягнення єдиної мети);</p> <p>– різноманітність та складність (які відповідають складності та різноманітності організації зовнішнього середовища);</p> <p>– ієрархічність (кожний рівень управляє нижчим та є об'єктом управління вищого рівня);</p> <p>– централізація (децентралізація) (раціональний розподіл функцій та відповідальності за рівнями управління);</p> <p>– пропорційність (органів управління за обсягом повноважень та технічної оснащеності);</p> <p>– стійкість (незважаючи на зовнішні і внутрішні збурення);</p> <p>– розвиток (намагання досягти найбільшого потенціалу на кожному етапі життєвого циклу)</p>

Закони та закономірності виявляють за допомогою цілеспрямованих наукових досліджень та перевіряють експериментально й безпосередньо на

практиці. Вони є основою для формування вимог до основних властивостей створюваних систем, принципів і методів управління, механізму останнього. До основних властивостей систем управління відносять ієрархічність цілей і структур.

Ефективність державного управління військовою освітою залежить, насамперед, від того, наскільки структура системи управління військовою освітою, організація і методи управлінської діяльності органів управління відповідають законам (закономірностям), що об'єктивно діють у сфері управління освітою і визначають розвиток освіти та її ефективність.

На основі законів (закономірностей) здійснюють методологічні дослідження процесів управління, формулюють принципи управління, які у вигляді правил та рекомендацій відображають окремі риси і вимоги цих законів (закономірностей).

Специфіка дії законів державного управління військовою освітою впливає із залежності організаційних форм і методів управління від єдиної системи державної освіти, єдності організаційно-методологічних основ на всіх рівнях державного керівництва, збереження пропорційності та оптимальної співвідносності всіх елементів систем управління, сумісності технічних засобів і систем управління підлеглих органів, єдності й підпорядкування критеріїв ефективності, використовуваних у процесі управління.

Система державного управління вищою військовою освітою являє собою комплекс елементів, між якими має підтримуватися пропорційність та оптимальна співвідносність. Коли до системи управління вводяться нові елементи, ліквідуються старі або змінюються можливості останніх, виникають нові завдання чи усуваються старі, пропорційність між елементами має тенденцію порушуватися. У цьому разі потрібен науковий, системний підхід до управління. Цей закон діє і в таких сферах управлінської праці, як співвідношення прав і обов'язків органів управління та посадових осіб.

Відносини між суб'єктами управління підпорядковані певним тенденціям і застосування їх у практиці управлінської діяльності не допускає довільності та стихійності. Керівні структури у своїх діях щодо об'єкта управління, тобто підпорядкованих структур, виконавців, спираються на вироблені практикою та узагальнені в теорії основні правила або принципи управлінської діяльності.

Принципи управління є зв'язувальною ланкою між фундаментальною основою теорії управління – законами управління і управлінською практикою. Основна вимога до цих принципів полягає в тому, щоб їх дотримання підвищувало ефект практичної діяльності. Сукупність принципів управління має відповідати сукупності об'єктивних законів управління. Комплексне застосування цих принципів забезпечує ефективність управління освітою. В управлінській сфері важливе не тільки виявлення та формулювання принципів управління, але й вміння користуватися ними, відтворювати їх у конкретних структурних схемах управління, функціях органів управління, організаційних формах роботи, методах діяльності.

До найбільш загальних можуть бути віднесені принципи, представлені на рис. 1.4.

Рисунок 1.4 – Загальні принципи управління

Принцип законності управлінської діяльності полягає в тому, що організація і діяльність апарату управління та посадових осіб регулюються нормами права. Цей принцип ґрунтується на підзаконному характері управлінської діяльності, обов'язку кожного суб'єкта управління (органу управління, посадової особи) діяти в межах наданих йому прав і повноважень. Усі акти управління (директиви, накази, інструкції, розпорядження) мають спиратися на вимоги закону.

Принцип об'єктивності безпосередньо виявляється в науковій обґрунтованості та реалістичності завдань управління. Емпіричні дослідження дають змогу суб'єктові управління, розробляючи управлінські дії, спиратися на більш вірогідну, науково апробовану інформацію. Цей принцип дає змогу керівній системі використовувати знання об'єктивних законів для досягнення цілей управління. Принцип об'єктивності передбачає три рівні наукового обґрунтування управлінських рішень, які виявляються в тому, що суб'єкт

управління має володіти системою загальних законів і категорій суспільного розвитку, теоретичними концепціями та результатами емпіричних досліджень, закономірностями управлінської діяльності. Такий підхід забезпечує взаємозв'язок принципів об'єктивності, законності, системності, комплексності в управлінні, створює кордон відомчим перешкодам, роз'єднувальним діям, ігноруванню загальнодержавних завдань.

Принцип комплексності в управлінні полягає в тому, що в кожному достатньо складному явищі слід враховувати всі його аспекти – економічні, соціальні, технологічні, психологічні, організаційні та ін. Стосовно управління військовою освітою комплексний підхід вимагає повноти охоплення всіх сторін діяльності органів управління, посадових осіб у сфері військової освіти, тобто має враховувати ситуацію розвитку освіти в державі, чисельність системи і штатну забезпеченість, правову базу військової освіти, матеріально-технічне постачання, рівень підготовки та професіоналізм персоналу системи, суспільний престиж спеціальності, розміри фінансового забезпечення, стан дисципліни та ін.

Принцип системності передбачає, що суб'єкт управління, вибираючи методи, форми, засоби впливу на об'єкт, повинний враховувати зміни, що відбуваються в середовищі, у межах якого функціонує і розвивається система. Наприклад, органи управління військовою освітою в організації реформування системи військової освіти виходять з нової освітньої парадигми, що дає змогу відповідно до такої ситуації перебудовувати свою структуру, функції і ставити нові завдання.

Ігнорування принципів системності та комплексності в управлінні чи невміння використовувати їх на практиці перешкоджає досягненню окреслених цілей взагалі або дає змогу досягти їх лише частково, з надто великими витратами сил і засобів.

Принцип поєднання єдиноначальності та колегіальності у процесі управління відображає співвідношення двох основних форм виявлення владних повноважень. Єдиноначальність прямо пов'язана з персональною

відповідальністю керівників за результати ухвалених рішень і є важливим засобом забезпечення оперативності управління. Натомість колегіальність виступає як форма колективної розробки проектів рішень, тим самим підвищуючи ступінь їхньої обґрунтованості. До того ж, колегіальність сприяє підвищенню відповідальності колективу у процесі виконання вироблених та ухвалених управлінських рішень.

Кожний принцип управління використовується для розв'язання конкретних завдань. Згадані вище принципи у повному обсязі враховуються і при організації управління у сфері військової освіти.

Принципи управління є базою для формування цілей, методів та функцій управління. Проблемі методів управління, розробці пропозицій щодо їх удосконалення присвячено низку наукових досліджень та публікацій [19 – 22], але проблема ефективного застосування методів управління на практиці залишається актуальною.

У процесі управління використовується безліч різноманітних способів, підходів і прийомів, що дають змогу впорядкувати, спрямувати та ефективно організувати виконання функцій управління, етапів, процедур та операцій, потрібних для ухвалення та здійснення рішень. У сукупності вони виступають як методи управління, під якими маються на увазі способи практичної реалізації управлінських функцій шляхом організаційно-розпорядчого впливу суб'єкта управління на поведінку і суспільну діяльність керованого об'єкта з метою досягнення поставлених управлінських цілей [23].

За характером дій прийнято розрізнявати економічні, організаційно-адміністративні та соціально-психологічні методи управління [24]. Згідно з іншою класифікацією [23] методи управління поділяють на:

- організаційно-стабілізуючі (регламентація, організаційне нормування, організаційне проектування);
- організаційно-технологічного впливу (планові, програмні, сітьові, програмно-цільові, алгоритмічні);
- організаційно-розпорядчого впливу (реактивне реагування).

Малиновський В.Я. у [23] систематизує управлінські методи наступним чином (рис. 1.5).

Методи управління, застосовувані в різноманітних функціональних підсистемах організації, пов'язані з виконанням функцій управління, що становлять зміст процесу управління. Тому, незважаючи на специфіку кожної підсистеми організації, у ній обов'язково здійснюються такі дії керівної підсистеми, як планування, організація, координація, контроль і мотивація.

Виконання функцій системою вищої військової освіти ґрунтується на методах, що враховують потреби держави в підготовці військових кадрів і мотивацію людей, які працюють у цій системі.

Управління в будь-якій сфері, у тому числі управління вищою військовою освітою, забезпечується виконанням низки функцій.

Під функціями державного управління маються на увазі специфічні за предметом, змістом і засобом забезпечення цілісних управляючих впливів держави [25].

У науковій літературі зустрічаються різні варіанти класифікацій функцій управлінської діяльності. Найбільш об'єктивною і методологічно обґрунтованою класифікаційною ознакою є цільова спрямованість функцій державного управління та характер виконуваних завдань [23].

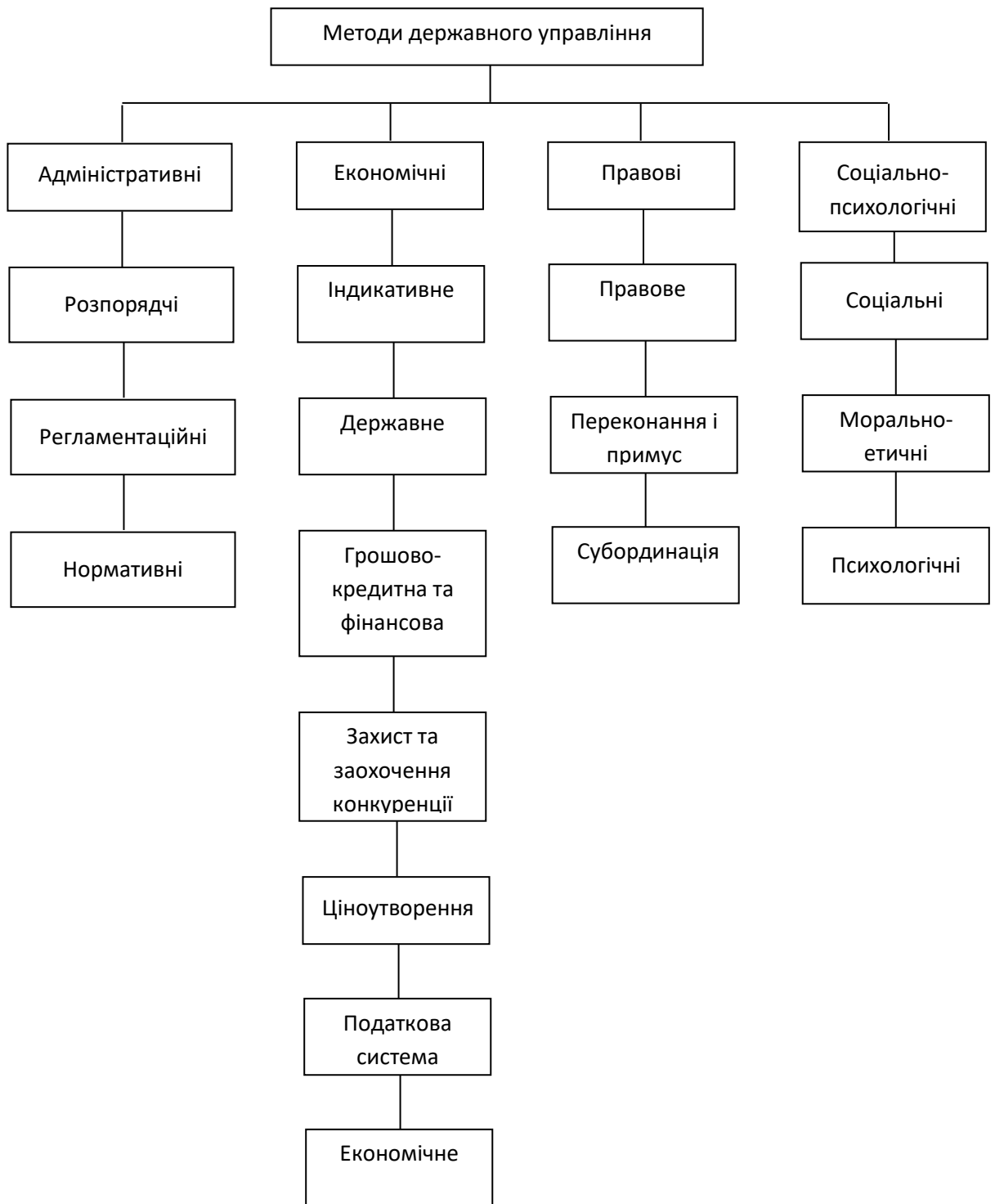

Рисунок 1.5 – Методи державного управління

Виходячи з цього, функції державного управління можна класифікувати наступним чином (рис. 1.6):

– основні – це функції, що породжуються основними завданнями державного управління і складають основу діяльності апарату державного управління;

– загальні – виходять із загальних завдань управління і є типовими для всього управлінського процесу і покликані забезпечити ефективне функціонування апарату державного управління;

– допоміжні або такі, що обслуговують виконання основних і загальних функцій.

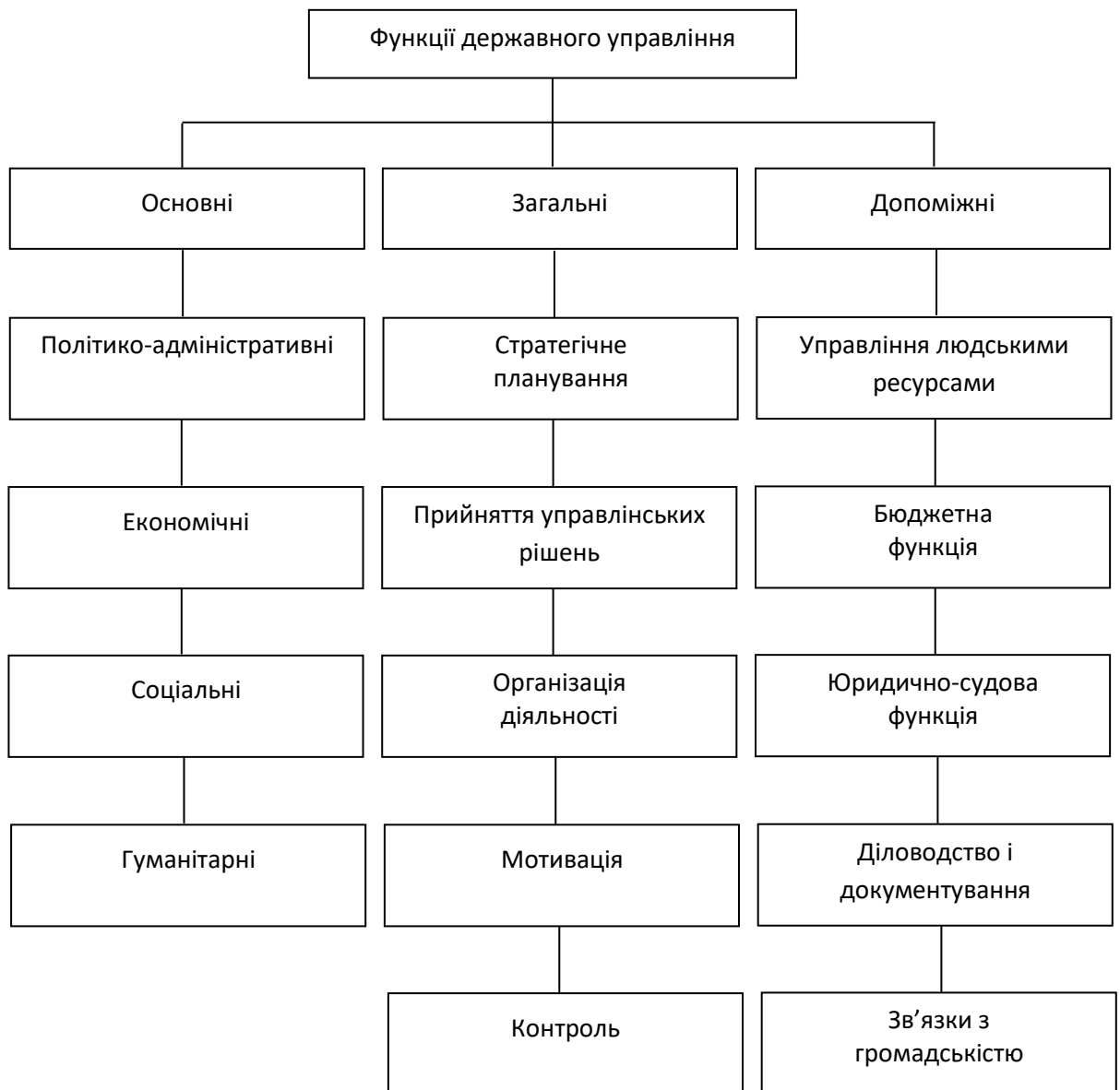

Рисунок 1.6 – Схема функцій державного управління

Отже, усі функції державного управління поділяються на групи, що спрямовані на забезпечення керованих об'єктів такими засобами:

– інформацією для цілевизначення (функції прогнозування, планування та ін.);

– ресурсами, необхідними для їхньої нормальної діяльності та розвитку (фінансування, матеріальне-технічне забезпечення, стимулювання, кадрове забезпечення та ін.);

– елементами впорядкованості та узгодженості в їхній діяльності (керівництво, координація, організація, регулювання, контроль та ін.);

– зусиллями щодо їх первісного формування та наступного вдосконалення в органічному поєднанні з такими самими заходами щодо самих керівних суб'єктів (організаційне проектування, організаційний розвиток та ін.).

На практиці ці групи функцій тісно переплетені та взаємопов'язані. Зміст кожної функції зумовлюється специфікою об'єкта і суб'єкта управління, у них виявляються спрямованість, цілі та завдання управління.

Процес управління – це функціонування системи управління в динаміці реальних умов, змінюваних ситуацій. Він виявляється в сукупності послідовно цілеспрямованих координованих дій керівників апарату управління в цілому і керівників його окремих підрозділів.

Метою організації процесу управління є отримання якісного продукту (рішення) за мінімальних часових і матеріальних витрат. Досягнення цієї мети передбачає відбір кваліфікованих спеціалістів, формування раціональних та економічних структур, установлення між ними оптимальних взаємозв'язків по горизонталі й по вертикалі, відбір необхідних засобів управлінської діяльності та організацію ефективної взаємодії всіх цих елементів [26].

Управління як цілеспрямований, планомірний вплив на систему здійснюється відповідно до технології, що забезпечує функціональну відповідність такого впливу. З огляду на те, що управлінню властива своя об'єктивна логіка, технологія є не що інше як відображення та впорядкування діяльності управлінців відповідно до цієї логіки. Мета і призначення будь-

якої технології – оптимізувати управлінський процес, зробити його раціональним, виключити з нього всі види діяльності та операції, що не сприяють отриманню конкретного результату.

Найбільш конструктивно аналіз сутності технології державного управління розглядається в зарубіжній науковій літературі, зокрема такими вченими, як Л. Віннер [27], Дж. Еллюль [28], М. Марітані [29] та ін. На їхню думку, під технологією управління слід розуміти систему методів виявлення та використання прихованих потенціалів управлінської системи відповідно до цілей її розвитку, що опосередковується соціальними нормативами. Згідно з цим положенням технологія є чітко регламентованою та методологічно структурованою (розділеною на певні операції) формою реалізації управлінської функції. У цьому контексті зазначимо, що, розробляючи технологію управління, передусім слід прагнути досягнення її максимальної послідовності й простоти, не допускаючи дублювання процедур та операцій.

Першою ознакою будь-якої технології є розмежування на внутрішні, пов'язані між собою етапи, фази, операції. Його мета – точно визначити межі елементарних вимог до суб'єкта, який діє за даною технологією, і забезпечити оптимальну або близьку до оптимальної динаміку розвитку процесу. Другою ознакою є координованість і поетапність дій, спрямованих на досягнення шуканого результату. Послідовність дій, порядок їх виконання мають базуватися на внутрішній логіці функціонування та розвитку процесу. Третя ознака технології передбачає однозначність виконання включених в останню процедур та операцій.

Технологія управління СВВО передбачає виконання таких послідовних процедур:

- діагностичне цільовизначення – діагноз, формування “дерева цілей” і кінцевої мети, що закладається, стратегій дії, конкретних завдань;
- затвердження рішень – виявлення проблемної ситуації, моделювання варіантів дії, прогностичне проектування моделі, вибір оптимального варіанту прийняття рішення;

– організація соціальної дії – розподіл завдань між виконавцями, правове, кадрове, ідеологічне та інше забезпечення, координація і регулювання процесу виконання, контроль;

– аналіз результатів – зіставлення запланованих і досягнутих результатів, виявлення нових проблемних ситуацій, початкове формування нової мети (“дерева цілей”).

У процесі державного управління, крім стандартів, нормативів та інших регламентуючих документів, використовуються також технічні засоби управління.

Чим чіткіше побудовано процес державного управління, тим кращим є його інформаційне, методичне та технічне забезпечення, тим якісніше виконуються завдання органів управління. При цьому стан і діяльність об’єктів управління не відхиляються від норм і, як наслідок, забезпечується висока ефективність управління в цілому.

1.3. Система вищої військової освіти в контексті забезпечення національної безпеки та оборони України

Теорія адміністративного права визначає два підходи до визначення державного управління [30].

Державне управління у широкому розумінні – це сукупність усіх видів діяльності усіх органів держави, тобто означає фактично всі форми реалізації державної влади в цілому. Стаття 6 Конституції України встановлює, що державна влада в Україні здійснюється на засадах її поділу на законодавчу, виконавчу та судову [31]. Органи законодавчої, виконавчої та судової влади здійснюють свої повноваження у встановлених цією Конституцією межах і відповідно до законів України. Іншою мовою, державне управління в широкому розумінні характеризує всю діяльність держави за організуючим впливом зі сторони спеціальних суб’єктів права на суспільні відносини.

Державне управління у вузькому розумінні – це сукупність державних органів, між якими певним чином розподілені різні види діяльності держави. Відтак категорія державного управління у вузькому значенні відображає відносно самостійний вид діяльності держави, що його здійснює певна частина державних органів.

Державне управління вищою освітою в найзагальнішому вигляді можна визначити як спеціально організовану діяльність органів державної влади та недержавних організацій, що спрямована на забезпечення належного функціонування системи вищої освіти відповідно до цілей і завдань освітньої політики.

Особливість державного управління освітою полягає в тому, що воно:

– по-перше, має владний характер, поширюється на всю систему освіти, реалізується ієрархічно побудованим апаратом, наділеним певними повноваженнями за допомогою численних управлінських впливів, характер і типологія яких визначається специфікою об'єктів [32];

– по-друге, державне управління – це процес реалізації державної влади, її зовнішнє матеріалізоване вираження, що здійснюється як цілеспрямований вплив на систему освіти або її окремі ланки на підставі пізнання та використання властивих системі об'єктивних закономірностей і тенденцій в інтересах досягнення поставленої мети або визначеної сукупності цілей, забезпечення її оптимального функціонування і розвитку;

– по-третє, діє системно, з'єднує функціонування двох складних структур – державного апарату управління освітою і публічних інституцій суспільства і громадськості.

Державне управління освітою є система державно-управлінської діяльності, складовими якої є стратегічне управління, державне регулювання і адміністративне управління.

Стратегічне управління освітою – теоретична діяльність керівних кадрів освіти, центральних органів управління освітою, спрямована на вироблення стратегії розвитку освітянської галузі, окремих її підсистем.

Стратегічне управління розглядається як динамічна сукупність п'яти управлінських процесів – аналізу середовища, визначення цілей, вибору стратегії, реалізації стратегії, оцінки і контролю виконання.

Державне регулювання освіти – це цілеспрямований вплив на систему освіти, що здійснюється переважно шляхом ухвалення законодавчих актів, норм, шляхом встановлення, упорядкування, вдосконалення загальних правил і норм поведінки, що запобігають негативним явищам в освітянському середовищі.

Адміністративне управління освітою – діяльність спеціально створених органів управління, що має виконавчий та розпорядчий характер і полягає в організуючому, регулюючому і координуючому впливах на систему освіти шляхом застосування державно-владних повноважень.

Основними характеристиками якості державного управління освітою є:

- наявність органів управління, наділених певними повноваженнями, діяльність яких спрямована на певні об'єкти освітянської галузі;
- існування управлінських зв'язків, відносин і організації як суб'єктів, так і об'єктів управління;
- наявність управлінських функцій, пов'язаних із забезпеченням функціонування та розвитку галузі.

Державне управління має ґрунтуватися на принципах верховенства права, рівності громадян перед законом, чесності та прозорості влади, а його пріоритетом повинен стати захист прав, свобод і законних інтересів громадян, національних інтересів України. При цьому повинно забезпечити:

- очищення влади від корупціонерів і агентури іноземних спецслужб, непрофесіоналів, політичної кон'юнктури, унеможливлення переважання особистих, корпоративних, регіональних інтересів над загальнонаціональними;
- реформування інституту державної служби, формування висококваліфікованого, патріотичного, політично нейтрального корпусу державних службовців, реформування системи підготовки, перепідготовки та

підвищення кваліфікації кадрів державної служби, упровадження сучасних етичних норм для державних службовців, військовослужбовців, працівників правоохоронних органів;

- децентралізацію функцій держави та бюджетних ресурсів;
- відкритість, прозорість та підзвітність державних органів, упровадження електронного урядування [33].

Зміст державного управління реалізується через комплекс функцій – функцій управління, які виконують задачі держави й суспільства шляхом організаційної діяльності у різних процесуальних формах.

Об'єктом управління є частина об'єктивної реальності (предмет, процес, явище), на яку спрямовано управлінську дію. У науковій літературі є визначення об'єкта управління як елементу системи управління. Об'єкт управління – це керована ланка, елемент системи управління, на який спрямовано управлінські дії з боку інших елементів. У даній роботі об'єктом управління є система вищої військової освіти.

Як стверджує Є.Б. Кубко, слід мати на увазі подвійний зміст поняття об'єкт управління – з одного боку, це об'єктивне явище, процес матеріального світу, що підлягає впливу, перетворенню та використанню в інтересах людини, а з іншого – організована підсистема управління [13].

Об'єктами (суб'єктами) управління у сфері вищої військової освіти, яка досліджується, можуть бути органи управління різних рівнів, військові навчальні заклади, науково-педагогічні, наукові та командні кадри, змінний склад (курсанти, слухачі), матеріальні та фінансові ресурси тощо.

СВВО є частиною державної системи освіти, її підсистемою, що побудована та функціонує відповідно до єдиних державних законів, стандартів і правил. Водночас військова освіта в межах державної освіти має свої специфічні парадигмальні і концептуальні засади та ознаки.

На рис. 1.7 представлена модель СВВО, на якій визначено входи в систему, виходи з неї, зовнішнє середовище системи. Вона доволі повно забезпечує розгляд СВВО як об'єкта управління [13].

Входи в систему являють собою ресурсне забезпечення функціонування системи, що включає людські, фінансово-матеріальні, інтелектуальні, духовні та часові ресурси.

Виходиз системи являють собою результат функціонування системи, що забезпечує перетворення ресурсів на кінцеві результати (продукти) діяльності, певний потенціал ЗС України – кадровий, матеріальний, інтелектуальний, духовний, нормативно-правовий.

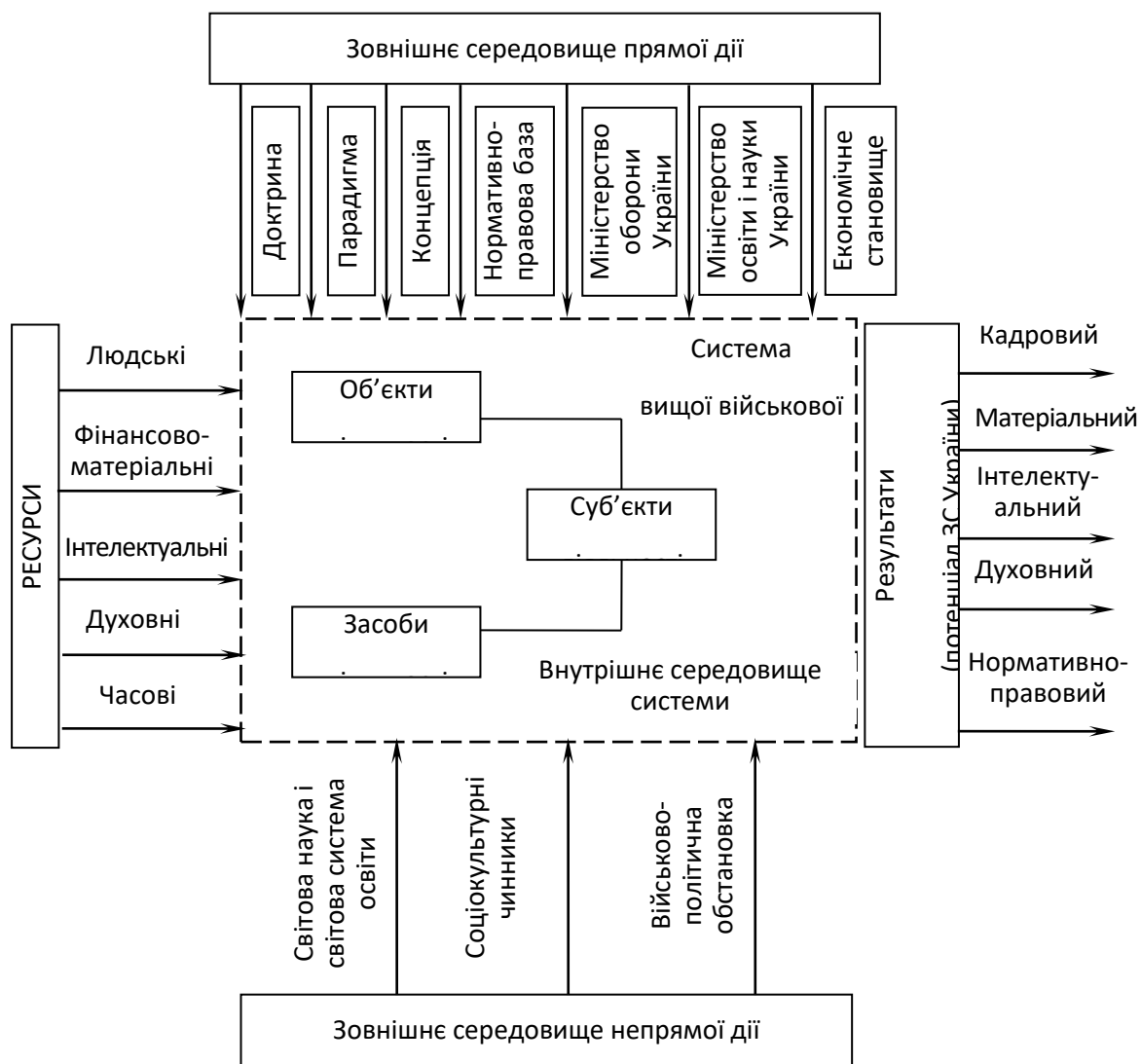

Рисунок 1.7 – Модель системи вищої військової освіти як об'єкта управління

Зовнішнє середовище поділяється на середовище прямого впливу і середовище непрямого впливу. Середовище прямого впливу – це концептуальні акти, нормативно-правова база, апарати Міністерства оборони України, Міністерства освіти і науки України, економіка держави. Середовище непрямого впливу – це світова наука, світова система освіти, соціокультурне середовище, військово-політична обстановка.

Державне управління системою вищої військової освіти – це практичний, організуючий і регулюючий вплив держави на СВВО, що спирається на владну силу держави, з метою впорядкування системи військової освіти, її збереження або перетворення, зумовлений об'єктивними потребами держави щодо розвитку Збройних Сил України і інших військових формувань з метою забезпечення їх функціонування і поступального розвитку [34].

Головними цілями державного управління СВВО є:

- забезпечення якісним кадровим ресурсом системи національної безпеки країни, в тому числі підготовкою, перепідготовкою й підвищенням кваліфікації військових кадрів для комплектування військ (сил);
- підготовка наукових і науково-педагогічних працівників відповідних організацій;
- підготовка фахівців державних органів управління, керівників підприємств оборонної промисловості держави;
- удосконалення СВВО, підвищення якості та ефективності її функціонування;
- виконання фундаментальних, пошукових і прикладних досліджень для зміцнення обороноздатності країни та її Збройних Сил.

За своїм змістом система державного управління СВВО охоплює такі елементи:

- системоутворюючий фактор (визначені цілі держави у нормативно-правових актах);

- керуючу систему (суб'єкти управління);
- управлінську діяльність (взаємодію);
- суспільну систему (об'єкти управління (керовану систему)).

Основні функції держави до СВВО, як об'єкту державного регулювання:

- цільова – визначення цілей, пріоритетів та основних напрямків розвитку галузі вищої військової освіти;

- стимулювальна – формування регуляторів впливу на діяльність ВВНЗ і стимулювання процесів в бажаних для суспільства, держави, її Збройних Сил напрямках);

- нормативна – визначення певних правил за допомогою законів та інших нормативних актів, а також здійснення моніторингу та оцінювання їх впровадження у практичну діяльність;

- коригувальна – внесення певних правлень до основних регламентних документів щодо організації надання освітніх послуг і розподілу фінансових ресурсів;

- соціальна – забезпечення соціального захисту та встановлення соціальних гарантій щодо можливості надавати та отримувати вищу військову освіту;

- контрольна – забезпечення державного нагляду і контролю за виконанням і дотриманням установлених правил і стандартів.

З точки зору системного підходу, система державного управління СВВО є складною системою і включає:

- суб'єкт управління – органи державної влади та військового управління, що здійснюють розробку та реалізацію державної політики у сфері вищої військової освіти;

- об'єкт управління – СВВО;

- управлінську діяльність – організація суспільних відносин, що забезпечує прямі та зворотні зв'язки між суб'єктом і об'єктом управління.

До основних властивостей, що визначають і характеризують систему управління СВВО можна віднести:

- ієрархічність цілей і структур управління;
- наявність специфічних функцій управління в кожній структурі, що формується, у кожному елементі виділеної структури, тобто притаманного їй напряму діяльності;
- наявність зворотного зв'язку, тобто взаємозалежності між об'єктом і суб'єктом управління згідно з ієрархічною градацією;
- стійкість – здатність системи переходити з одного стану в інший, не руйнуючись;
- генеративність – здатність системи до дедалі зростаючої дії на об'єкт (суб'єкт) управління і генерування нових ідей, методів і прийомів управлінської дії;
- інформативність – здатність до збирання, накопичення, перетворення, передання та використання великих потоків інформації;
- імовірнісний характер функціонування системи, наявність параметрів, що дають змогу змінювати перебіг процесу управління;
- наявність критеріїв ефективності, тобто показників, що дають змогу оцінити корисність дії системи управління, її цілісність і гнучкість у досягненні поставлених перед нею цілей без зайвих витрат ресурсів.

Управління СВВО має сприяти вирішенню актуальних завдань, покликаних забезпечити реалізацію головних цілей, таких як:

- дотримання чинного законодавства в СВВО;
- створення ефективної системи державного кадрового замовлення на підготовку військових фахівців;
- забезпечення оптимального співвідношення чисельності випускників ВВНЗ з відповідними рівнями та ступенями вищої військової освіти;
- створення умов для виконання ВВНЗ стандартів вищої та вищої військової освіти відповідно до вимог освітніх програм підготовки

військових фахівців, оптимізація утримання вищої військової освіти на всіх її рівнях відповідно до моделі ЗС України;

- поліпшення якості комплектування ВВНЗ постійним і змінним складом;

- підвищення науково-педагогічного потенціалу вищих військових навчальних закладів шляхом повного використання можливостей підготовки наукових і науково-педагогічних кадрів через докторантуру, ад'юнктуру і здобування, а також через удосконалення початкової підготовки викладачів, підвищення їхньої кваліфікації на відповідних курсах та під час військового стажування;

- розвиток наукової і науково-технічної діяльності ВВНЗ в інтересах підвищення боєздатності ЗС України, створення перспективних зразків озброєння і військової техніки, розробки методів їх бойового застосування, а також розвитку вищої військової освіти;

- поліпшення якості науково-методичного і матеріально-технічного забезпечення ВВНЗ, включно з підготовкою і виданням сучасної навчально-методичної літератури, забезпеченням вищих військових навчальних закладів навчально-методичною документацією, що відповідає змістові навчання, визначеному стандартами вищої та вищої військової освіти;

- удосконалення навчально-матеріальної бази вищих військових навчальних закладів;

- підвищення ефективності системи підготовки офіцерських кадрів на основі впровадження в навчальний процес нових педагогічних технологій, методів інформатизації і комп'ютеризації, розширення творчих зв'язків із військами та іншими структурами ЗС України;

- підвищення ефективності контролю за функціонуванням системи вищої військової освіти, ступенем відповідності рівня підготовки військових фахівців державним стандартам вищої та вищої військової освіти та вимогам військ;

– удосконалення нормативно-правової бази вищої військової освіти відповідно до державних актів стосовно вищої освіти;

– удосконалення системи соціально-правового захисту учасників освітнього процесу.

У даній науково-дослідній роботі під суб'єктом управління розуміється система, наділена певною компетенцією і державно-владними повноваженнями, що дозволяють їй втілювати свою долю у формі керівних команд чи рішень, обов'язкових для виконання, тобто, це система, що управляє [23].

Об'єктом державного управління є система вищої військової освіти, на яку спрямовується владний вплив суб'єктів управління, яка разом з тим сама є складною системою зі своїми об'єктами (на галузевому рівні) і суб'єктами управління (вищі військові навчальні заклади, військові навчальні підрозділи вищих навчальних закладів, науково-методичні установи).

У державному управлінні системою вищої військової освіти суб'єктами (органами управління) державного управління СВВО на загальнодержавному рівні є:

- Президент України – Верховний Головнокомандувач ЗС України;
- Верховна Рада України;
- Кабінет Міністрів України;
- Міністерство освіти і науки України;
- Міністерство оборони України;
- Генеральний штаб Збройних Сил України.

Суб'єктами управління всередині системи вищої військової освіти виступають посадові особи та органи військового управління військовою освітою, що підпорядковані Міністерству оборони України та Генеральному штабу Збройних Сил України.

Модель державного управління системою вищої військової освіти наведена на рис.1.8. Функції та повноваження органів управління СВВО наведено у табл. 1.2.

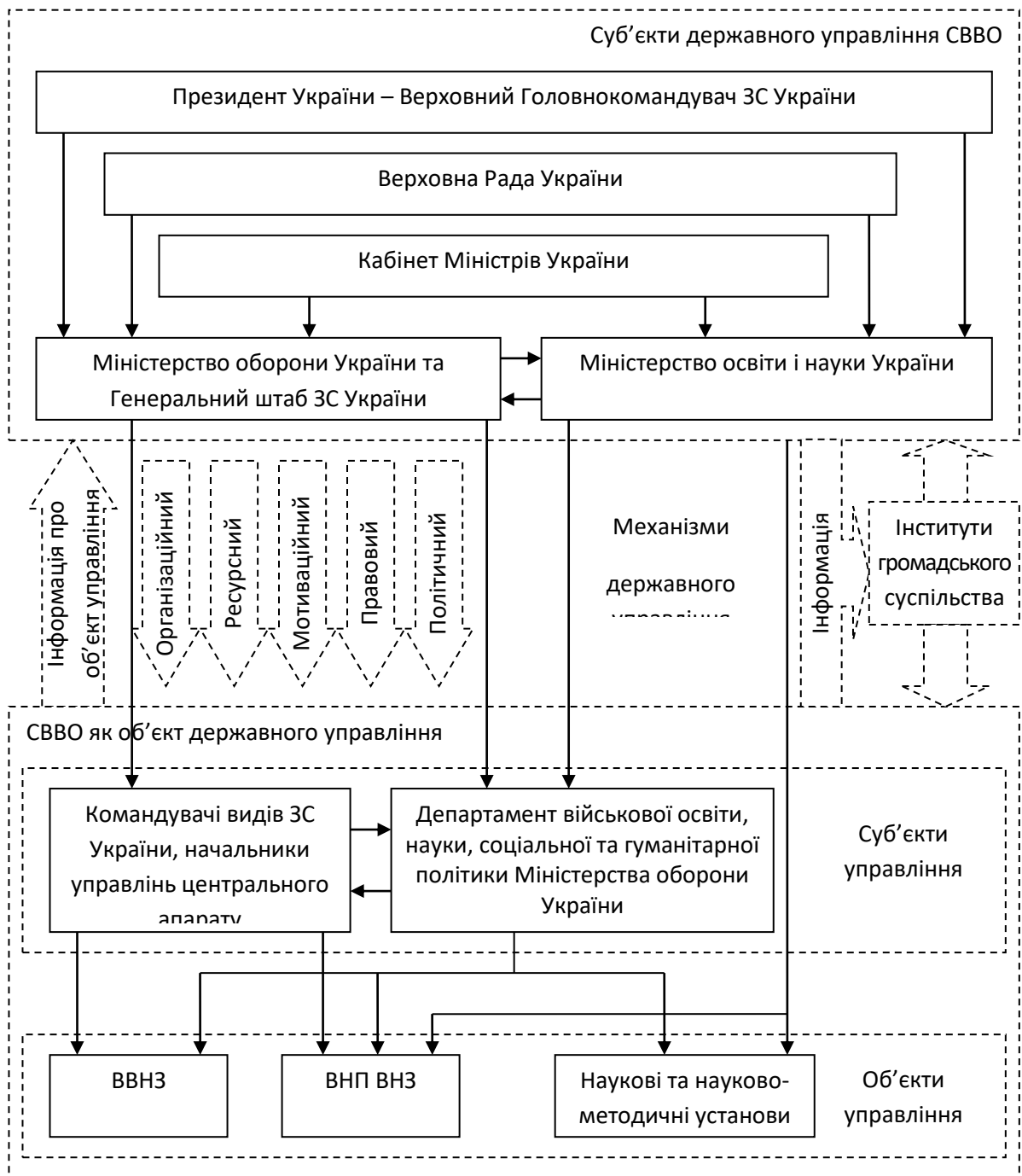

Рисунок 1.8 – Модель державного управління СВВО

Таблиця 1.2 – Органи управління СВВО

Державні органи	Функції та повноваження
1	2
Верховна Рада України	Визначає державну політику у сфері освіти і науки, приймає відповідні законодавчі акти в галузі вищої освіти та контролює їх виконання

1	2
Президент України – Верховний Головнокомандувач ЗС України	Здійснює загальне керівництво вищою освітою шляхом видання указів і розпоряджень, створення консультативно-дорадчих органів при Президентові України тощо
Кабінет Міністрів України	<p>Забезпечує реалізацію державної політики у сфері вищої освіти;</p> <p>організовує розроблення, затверджує та забезпечує виконання загальнодержавних програм розвитку сфери вищої освіти;</p> <p>забезпечує розроблення і здійснення заходів щодо створення матеріально-технічної бази та інших умов, необхідних для розвитку вищої освіти;</p> <p>видає у межах своїх повноважень нормативно-правові акти з питань вищої освіти;</p> <p>безпосередньо або через уповноважений ним орган здійснює права засновника, передбачені цим та іншими законами України, стосовно вищих навчальних закладів державної форми власності;</p> <p>створює дієві механізми реалізації передбачених цим Законом прав вищих навчальних закладів, наукових, науково-педагогічних і педагогічних працівників та осіб, які навчаються у вищих навчальних закладах;</p> <p>забезпечує широку участь незалежних експертів і представників громадськості, роботодавців та осіб, які навчаються у вищих навчальних закладах, у підготовці та прийнятті проектів нормативно-правових актів та інших рішень, що стосуються регулювання взаємодії складових системи вищої освіти та її функціонування в цілому;</p> <p>встановлює особливі умови підготовки фахівців за пріоритетними високотехнологічними напрямами відповідно до державних цільових програм;</p> <p>забезпечує здійснення контролю за дотриманням законодавства про вищу освіту</p>
Міністерство освіти і науки України – центральный орган виконавчої влади у сфері освіти і науки	<p>Розробляє стратегію та програми розвитку вищої освіти і подає їх на затвердження Кабінету Міністрів України;</p> <p>бере участь у формуванні та реалізації державної політики у сфері вищої освіти, науки, підготовки</p>

1	2
	<p>фахівців з вищою освітою;</p> <p>систематично відстежує та аналізує потреби вітчизняного ринку праці, вносить пропозиції щодо обсягів і напрямів державної підтримки підготовки фахівців з вищою освітою;</p> <p>провадить аналітично-прогностичну діяльність у сфері вищої освіти, визначає тенденції її розвитку, вплив демографічної, етнічної, соціально-економічної ситуації, інфраструктури виробничої та невиробничої сфери, формує стратегічні напрями розвитку вищої освіти з урахуванням науково-технічного прогресу та інших факторів, узагальнює світовий і вітчизняний досвід розвитку вищої освіти;</p> <p>здійснює міжнародне співробітництво з питань, що належать до його компетенції;</p> <p>забезпечує функціонування Єдиної державної електронної бази з питань освіти;</p> <p>формує перелік галузей знань і перелік спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти, зокрема за поданням Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти, та подає їх на затвердження Кабінету Міністрів України;</p> <p>затверджує форми документів про вищу освіту (наукові ступені) державного зразка;</p> <p>видає ліцензії на освітню діяльність на підставі позитивного експертного висновку Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти, а також переоформляє та анулює їх;</p> <p>формує пропозиції і розміщує державне замовлення на підготовку фахівців з вищою освітою у порядку, встановленому законодавством;</p> <p>сприяє працевлаштуванню випускників вищих навчальних закладів;</p> <p>затверджує перелік спеціальностей, прийом на навчання за якими здійснюється з урахуванням рівня творчих та/або фізичних здібностей вступників;</p> <p>за дорученням і в межах, встановлених Кабінетом Міністрів України, реалізує права і обов'язки уповноваженого органу стосовно заснованих державою вищих навчальних закладів;</p>

1	2
	<p>встановлює порядок атестації педагогічних працівників вищих навчальних закладів для присвоєння їм кваліфікаційних категорій і педагогічних звань у порядку, встановленому законодавством;</p> <p>утворює атестаційну колегію, яка на принципах прозорості та відкритості затверджує рішення вчених рад вищих навчальних закладів (наукових установ) про присвоєння науковим і науково-педагогічним працівникам вчених звань старшого дослідника, доцента та професора, організовує її роботу, розглядає питання про позбавлення зазначених звань, оформлює та видає відповідні атестати, а також розглядає апеляції на рішення атестаційної колегії;</p> <p>розробляє та затверджує стандарти вищої освіти та стандарти освітньої діяльності за погодженням із Національним агентством із забезпечення якості вищої освіти, оприлюднює їх на своєму офіційному веб-сайті;</p> <p>затверджує за погодженням із Національним агентством із забезпечення якості вищої освіти порядок визнання здобутих в іноземних вищих навчальних закладах ступенів вищої освіти та наукових ступенів і проводить процедуру їх визнання, крім випадків, передбачених цим Законом;</p> <p>за поданням Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти схвалює порядок присудження наукових ступенів спеціалізованими вченими радами вищих навчальних закладів (наукових установ) та подає його на затвердження Кабінету Міністрів України;</p> <p>встановлює порядок присвоєння вищими навчальними закладами та науковими установами вчених звань науковим і науково-педагогічним працівникам, а також порядок позбавлення вчених звань;</p> <p>видає нормативно-правові акти з питань вищої освіти у випадках, передбачених цим Законом;</p> <p>за поданням Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти затверджує положення про акредитацію освітніх програм;</p>

1	2
	<p>розробляє порядок проведення ліцензійної експертизи та подає його на затвердження Кабінету Міністрів України;</p> <p>розробляє положення про порядок реалізації права на академічну мобільність та подає його на затвердження Кабінету Міністрів України;</p> <p>визначає нормативи матеріально-технічного і фінансового забезпечення вищих навчальних закладів у порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України;</p> <p>здійснює інші повноваження відповідно до законодавства</p>
<p>Національне агентство із забезпечення якості вищої освіти – постійно діючий колегіальний орган</p>	<p>Формує вимоги до системи забезпечення якості вищої освіти, розробляє положення про акредитацію освітніх програм і подає його на затвердження центральному органу виконавчої влади у сфері освіти і науки;</p> <p>аналізує якість освітньої діяльності вищих навчальних закладів;</p> <p>проводить ліцензійну експертизу, готує експертний висновок щодо можливості видачі ліцензії на провадження освітньої діяльності;</p> <p>формує за поданням вищих навчальних закладів (наукових установ) пропозиції, у тому числі з метою запровадження міждисциплінарної підготовки, щодо переліку спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти на відповідних рівнях вищої освіти, і подає його центральному органу виконавчої влади у сфері освіти і науки;</p> <p>формує єдину базу даних запроваджених вищими навчальними закладами спеціалізацій, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти на кожному рівні вищої освіти;</p> <p>проводить акредитацію освітніх програм, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти;</p> <p>формує критерії оцінки якості освітньої діяльності, у тому числі наукових здобутків, вищих навчальних закладів України, за якими можуть визначатися рейтинги вищих навчальних закладів України;</p> <p>розробляє вимоги до рівня наукової кваліфікації осіб, які здобувають наукові ступені, розробляє</p>

1	2
	<p>порядок їх присудження спеціалізованими вченими радами вищих навчальних закладів (наукових установ) та подає його на затвердження центральному органу виконавчої влади у сфері освіти і науки;</p> <p>розробляє положення про акредитацію спеціалізованих вчених рад та подає його на затвердження центральному органу виконавчої влади у сфері освіти і науки, акредитує спеціалізовані вчені ради та контролює їх діяльність;</p> <p>акредитує незалежні установи оцінювання та забезпечення якості вищої освіти;</p> <p>здійснює інші повноваження, передбачені законом</p>
<p>Міністерство оборони України та Генеральний штаб ЗС України</p>	<p>Беруть участь у реалізації державної політики у сфері вищої освіти, науки, професійної підготовки фахівців, у ліцензуванні освітньої діяльності, що провадиться вищими навчальними закладами;</p> <p>формують пропозиції і розміщують державне замовлення на підготовку фахівців з вищою освітою у порядку, встановленому законодавством;</p> <p>беруть участь у визначенні нормативів матеріально-технічного і фінансового забезпечення вищих навчальних закладів;</p> <p>здійснюють розподіл випускників вищих навчальних закладів, що належать до сфери їх управління, для подальшого проходження служби (для вищих військових навчальних закладів (вищих навчальних закладів із специфічними умовами навчання)) та працевлаштування в заклади охорони здоров'я (для вищих медичних навчальних закладів) у межах державного замовлення;</p> <p>аналізують якість освітньої діяльності вищих навчальних закладів, що належать до сфери їх управління;</p> <p>безпосередньо або через уповноважений ними орган реалізують права та обов'язки засновника, передбачені цим та іншими законами України, стосовно вищих навчальних закладів, що належать до сфери їх управління;</p>

1	2
	<p>здійснюють інші повноваження відповідно до законодавства.</p> <p>Крім того, мають право своїми актами встановлювати особливі вимоги до:</p> <p>управління відповідним вищим військовим навчальним закладом (вищим навчальним закладом із специфічними умовами навчання), військовим навчальним підрозділом вищого навчального закладу;</p> <p>діяльності та повноважень вченої ради;</p> <p>кандидатів на посади керівників відповідних вищих військових навчальних закладів (вищих навчальних закладів із специфічними умовами навчання), їх структурних підрозділів, військових навчальних підрозділів вищих навчальних закладів та порядку їх призначення;</p> <p>практичної підготовки осіб, які навчаються у відповідних вищих військових навчальних закладах (вищих навчальних закладах із специфічними умовами навчання) чи військових навчальних підрозділах вищих навчальних закладів;</p> <p>порядку заміщення вакантних посад командування і науково-педагогічних працівників;</p> <p>реалізації прав і обов'язків наукових і науково-педагогічних працівників та осіб, які навчаються у вищих військових навчальних закладах (вищих навчальних закладах із специфічними умовами навчання) чи військових навчальних підрозділах вищих навчальних закладів;</p> <p>порядку відрахування, переривання навчання, поновлення і переведення осіб, які навчаються у вищих військових навчальних закладах (вищих навчальних закладах із специфічними умовами навчання) чи військових навчальних підрозділах вищих навчальних закладів;</p> <p>підготовки науково-педагогічних і наукових кадрів у військових навчальних підрозділах вищих навчальних закладів в аспірантурі (ад'юнктурі) та докторантурі відповідних вищих навчальних закладів</p>
<p>Департамент військової освіти, науки, соціальної</p>	<p>– участь у реалізації державної політики у сфері вищої освіти, науки, професійної підготовки</p>

1	2
та гуманітарної політики Міністерства оборони України	<p>військових фахівців, у ліцензуванні освітньої діяльності, що проводиться вищими військовими навчальними закладами та військовими навчальними підрозділами вищих навчальних закладів;</p> <p>– здійснення координації діяльності структурних підрозділів Міністерства оборони, Генерального штабу, інших органів військового управління та організація взаємодії з Міністерством освіти і науки України, іншими міністерствами та військовими формуваннями з питань військової освіти та науки;</p> <p>– визначення перспектив розвитку військової освіти та науки, наукової і науково-технічної діяльності у военній сфері, їх поступове наближення до стандартів держав — членів НАТО;</p> <p>– організація та контроль виконання ВВНЗ та ВВП ВНЗ стандартів вищої освіти, якості підготовки військових фахівців у ВВНЗ та ВВП ВНЗ, здійснення аналізу якості освітньої діяльності ВВНЗ та ВВП ВНЗ;</p> <p>– участь у визначенні нормативів матеріально-технічного і фінансового забезпечення вищих навчальних закладів;</p> <p>– розробка проектів законів та інших нормативно-правових актів відповідно до напряму діяльності, здійснення у встановленому порядку їх погодження та супроводження;</p> <p>– визначення видатків до проекту державного замовлення на підготовку військових фахівців, наукових і науково-педагогічних кадрів, підвищення кваліфікації, перепідготовку військових кадрів і державних службовців, реалізацію державної гуманітарної та соціальної політики у Збройних Силах України;</p> <p>– аналіз якості освітньої діяльності вищих навчальних закладів, що належать до сфери їх управління</p>

Можна констатувати, що система державного управління вищою військовою освітою є достатньо централізованою.

Управлінська діяльність здійснюється за допомогою механізму державного управління. Механізм державного управління системою вищої військової освіти визначається як сукупність форм, методів і відповідних їм засобів та інструментів, за допомогою яких держава впливає на реалізацію освітніх послуг і діяльність вищих військових навчальних закладів з метою створення оптимальних умов їх функціонування, забезпечення високої якості освітніх послуг.

Механізм державного управління, як система, реалізується через конкретні методи, важелі й інструменти впливу з відповідними видами забезпечення.

Під методами державного управління в сучасній адміністративно-правовій науці розуміється сукупність засобів досягнення цілей управління, тобто здійснення державно-управлінської діяльності та забезпечення необхідної поведінки всіх суб'єктів управлінських відносин [23].

Особливості системи вищої військової освіти як об'єкта державного управління не тільки суттєво позначаються на виборі та використанні відповідних методів, але й зумовлюють вибір і застосування специфічних форм управлінського впливу.

Узагальнюючи наявні наукові підходи до розглядуваного питання, маємо визначити такі основні форми управління, що визначають специфіку змісту державного впливу на СВВО:

- правові форми (сукупність засобів правового і адміністративного впливу на освітні відносини);
- організаційні форми (визначення цілей, завдань, розподіл функцій управління, регламентація процедур управлінської діяльності);
- економічні (фінансові) форми (забезпечення регулювання фінансової, інвестиційної та інноваційної діяльності шляхом розробки стратегічних планів розвитку та фінансування системи вищої військової освіти);

– інформаційні форми (інформаційне забезпечення діяльності, підвищення рівня інноваційної культури, розвиток інформаційних технологій тощо).

Важелі державного управління системою вищої військової освіти тісно пов'язані з характером надання освітніх послуг, основними складовими яких є:

- економічна доцільність;
- обґрунтування обсягів і джерел фінансування;
- дотримання правових документів.

Сучасні підходи до управління системи вищої військової освіти потребують збереження її потенціалу та визначення оптимального обсягу підготовки фахівців, підтримки пріоритетних освітніх і наукових напрямів, приведення їх відповідно до найновіших світових досягнень сучасної науки. Напрями реформування управління системи вищої військової освіти мають адекватно враховувати процеси, що відбуваються в Україні, у тому числі процеси реформування системи державного управління та Збройних Сил України.

Це вимагає розв'язання таких важливих завдань:

- розробки стратегічних напрямів розвитку вищої військової освіти;
- створення досконалої нормативно-правової бази функціонування СВВО та органів управління нею;
- удосконалення мережі вищих військових навчальних закладів, структури підготовки військових фахівців та ефективності їх використання;
- забезпечення якості підготовки військових фахівців;
- вирішення питань фінансового забезпечення вищих військових навчальних закладів та органів управління військовою освітою, фінансового забезпечення заходів щодо реформування системи вищої військової освіти та органів управління нею;
- забезпечення соціального захисту учасників навчально-виховного процесу та іншого персоналу, задіяного в СВВО;

– кадрового забезпечення системи вищої військової освіти, особливо якісного комплектування органів управління військовою освітою [13];

– розширення міжнародної співпраці у сфері вищої військової освіти і підготовці іноземних військових фахівців.

Будь-яка сфера життєдіяльності держави поєднується з національною безпекою по декількох напрямках – виступає як властивість об'єкту безпеки, як ресурс і засіб забезпечення безпеки, як основа і умова забезпечення різних видів безпеки і як джерело небезпеки. Система освіти, у тому числі і СВВО, на користь безпеки вирішує три групи завдань:

– по-перше, вона озброює кожну людину знаннями, уміннями і навиками, формує компетенції, які необхідні для забезпечення особистої безпеки, виконання своїх функціональних обов'язків з урахуванням забезпечення інтересів військової безпеки. Це досягається в результаті всебічного навчання і виховання;

– по-друге, в системі освіти готуються фахівці, професійно зайняті забезпеченням конкретних видів і напрямів безпеки. Зрозуміло, що виявлення і відстежування тих або інших видів небезпек, розробка і здійснення заходів по їх попередженню, нейтралізації, усуненню вимагає різних інструментів і засобів, різних знань і досвіду, різних структур і осіб. Фахівці для збройних сил готуються по абсолютно різних програмах, методиках, алгоритмах. Тому, система освіти в Україні містить відомчі освітні установи і організації або навпаки – різні відомства мають власні освітні установи, в яких готують кадри для себе та інших структур, що потребують фахівців відповідного профілю. Мережа таких установ особливо важлива у зв'язку з необхідністю забезпечення безпеки різних сфер життєдіяльності держави;

– по-третє, надзвичайно актуальною є підготовка і перепідготовка кадрів в області організації систем безпеки. Мова йде про фахівців, посадових осіб, завданням яких є організація і забезпечення безпечного

функціонування того або іншого об'єкту безпеки – підприємства (установи), групи (спільності), території або держави в цілому.

Роль і значення освіти в системі національної безпеки визначається і тим, що вона є середовищем і механізмом збереження, відтворення національної (цивільної та етнічної) ідентичності соціуму та його складових.

У збереженні і відтворенні культури нашої країни система освіти і виховання грає стратегічно важливу роль. Вона не тільки передає навчаним певний обсяг ціннісно-нейтральної інформації, витриманої у дусі науково-технологічного детермінізму, але й формує у них пошану до своєї країни, до її минулого, до старших поколінь. Дане завдання тим більш важливе, що в умовах глобалізації геополітичне суперництво набуває форми жорсткого інформаційно-психологічного протиборства, в якому здійснюються масовані атаки на нашу історію, культуру, спосіб життя. Система освіти своєю позитивною роботою по формуванню соціально активної і відповідальної особи, у якої високорозвинуто відчуття власної гідності реалізується в патріотичному служінні Батьківщині, виступає потужним механізмом нейтралізації цих загроз і, отже, сприяє зміцненню національної безпеки України.

Вища освіта, у тому числі й вища військова освіта, сьогодні належить до найважливіших напрямків державної політики, адже вона є стратегічним ресурсом соціально-економічного, культурного і духовного розвитку суспільства, поліпшення добробуту людей, забезпечення національних інтересів, зміцнення міжнародного авторитету і формування позитивного іміджу держави, створення умов для самореалізації кожної особистості [13].

Забезпечення національної безпеки є однією з найважливіших функцій держави. Відповідно до ст. 17 Конституції України оборона України, захист її суверенітету, територіальної цілісності та недоторканності покладаються на Збройні Сили України.

В Указі Президента України від 26 травня 2015 року № 287/2015 “Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 6 травня 2015 року

“Про Стратегію національної безпеки України”” вказано, що основними цілями цієї Стратегії є [34]:

– мінімізація загроз державному суверенітету та створення умов для відновлення територіальної цілісності України у межах міжнародно-визнаного державного кордону України, гарантування мирного майбутнього України як суверенної і незалежної, демократичної, соціальної, правової держави;

– утвердження прав і свобод людини і громадянина, забезпечення нової якості економічного, соціального і гуманітарного розвитку, забезпечення інтеграції України до Європейського Союзу та формування умов для вступу в НАТО.

Запорукою національної безпеки і відновлення територіальної цілісності України є потужні Збройні Сили України, інші утворені відповідно до законів України військові формування, що забезпечені сучасним озброєнням і військовою технікою, активна зовнішньополітична діяльність, ефективні розвідувальні, контррозвідувальні і правоохоронні органи.

У Стратегії сталого розвитку “Україна – 2020”, що схвалена Указом Президента України від 12 січня 2015 року № 5/2015 “Про Стратегію сталого розвитку “Україна – 2020”” відмічається, що з метою впровадження в Україні європейських стандартів життя та вихід України на провідні позиції у світі передбачає в рамках чотирьох векторів руху (вектор розвитку, вектор безпеки, вектор відповідальності, вектор гордості) реалізацію 62 реформ та програм розвитку держави серед яких є реформа системи національної безпеки та оборони і реформа освіти [35].

Головна мета реформи системи національної безпеки та оборони – підвищення обороноздатності держави, реформування Збройних Сил України та інших військових формувань України відповідно до сучасних вимог та з урахуванням досвіду, набутого у ході антитерористичної операції, а також розвиток оборонно-промислового комплексу для максимального задоволення потреб армії.

Серед головних заходів реалізації реформи системи національної безпеки та оборони є запровадження кластерного принципу ротації кадрів, перегляд кваліфікаційних вимог та забезпечення чіткого дотримання цих вимог і повна переатестація кадрів, водночас вирішальними мають бути не тільки професійні, а й особистісні якості людини.

Стратегічні індикатори реалізації Стратегії:

– чисельність професійних військових на 1000 населення збільшиться із 2,8 до 5,6 осіб за розрахунками Стокгольмського міжнародного інституту дослідження миру;

– оновлення кадрового складу державних службовців у правоохоронних органах, судах, інших державних органах на 70 відсотків;

– за результатами загальнонаціонального опитування 90 відсотків громадян України відчуватимуть гордість за свою державу.

У Воєнній доктрині України, затвердженій Указом Президента України від 24 вересня 2015 року № 555/2015 “Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 2 вересня 2015 року “Про нову редакцію Воєнної доктрини України” вказується, що визначальним фактором зміцнення воєнної безпеки є реформування сил оборони [36]. Реформування Збройних Сил України, Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації України, Державної спеціальної служби транспорту, інших утворених відповідно до законів України військових формувань, правоохоронних органів спеціального призначення здійснюється з метою створення ефективних, мобільних, оснащених сучасним озброєнням, військовою і спеціальною технікою сил оборони, здатних гарантовано забезпечити оборону держави. Одними із основних шляхів формування національних оборонних спроможностей є:

– створення єдиної уніфікованої системи підготовки персоналу для сил оборони з урахуванням досвіду держав – членів НАТО, цивільного сектору і бізнесу;

– реформування системи військової освіти і підготовки кадрів, підвищення престижу військової служби, поліпшення фінансового і соціального забезпечення військовослужбовців та членів їх сімей;

– реформування державної системи мобілізації та мобілізаційної підготовки на основі базових європейських підходів та з урахуванням набутого досвіду у формуванні оперативного мобілізаційного резерву першої черги, що дасть змогу швидко нарощувати сили під час кризової ситуації, із завчасним передбаченням необхідних для цього витрат.

Успішність виконання цих завдань та досягнення показників стратегічних індикаторів залежить від боєздатності та боєготовності Збройних Сил України. Боєздатність є складним комплексним явищем, яке інтегрує низку різноманітних чинників: Воєнну доктрину, матеріально-технічне забезпечення, інформаційне забезпечення, якість озброєння та військової техніки, рівень підготовки військових фахівців, їх професійну надійність, соціальні гарантії військовослужбовцям тощо. Провідне місце в цьому переліку відводиться підготовці військових фахівців, у зв'язку з чим особливого значення набуває система підготовки офіцерських кадрів, складовою якої є система вищої військової освіти. ССВО виступає у якості основного каналу відтворення професійних військових кадрів.

Аналіз нормативних документів у галузі національної безпеки свідчить про значну роль вищої військової освіти в забезпеченні системи національної безпеки.

Ця залежність носить двобічний характер:

– національна безпека виступає як властивість об'єкта безпеки, яким є СВВО. Національна безпека створює необхідні умови формування, розвитку і функціонування СВВО – визначає необхідну кількість ВВНЗ, структуру і зміст освіти, галузі і спеціальності підготовки військових кадрів, державне замовлення на їх підготовку, терміни навчання;

– СВВО виступає як ресурс і інструмент забезпечення національної безпеки. СВВО виступає середовищем і механізмом збереження, відтворення

військових фахівців – здійснює підготовку (навчання і виховання), перепідготовку та підвищення кваліфікації кадрів для Збройних Сил України та силових відомств, проводить наукові дослідження за відповідною тематикою.

Питання національної безпеки доцільно розглядати у кількох аспектах.

У першому, політичному, аспекті національна безпека базується на ідеях створення системи добросусідських міждержавних відносин, що виключають застосування нелегітимного, прямого збройного насильства на міжнародній арені. Американський дослідник Дж. Еберлі стверджує, що на наших очах відбувається перехід від системи, безпека якої ґрунтувалася на територіальному контролі, до системи, безпеку якої визначають передусім політичні та економічні чинники [13]. Цивілізоване суспільство в цьому разі розглядає ЗС як засіб запобігання війнам. Ворог як потенційний противник – це агресор. За вищезазначених умов ЗС держав, які обрали шлях забезпечення національної безпеки в рамках безпеки світового співтовариства, повинні мати високий рівень захисту від несподіваного нападу, включати механізми блокування дій агресивних сил на ранніх стадіях ескалації конфліктів, бути непридатними для ведення агресивних війн, мати загальні характеристики демократичної військової організації, бути готовими до миротворчих дій спільно з іншими ЗС країн-союзниць. Політичний аспект системи національної безпеки не виключає в разі оголошення воєнного стану запровадження обов'язкового загального військового навчання.

У другому, військовому, аспекті, мірилом здатності армії бути реальним гарантом національної безпеки виступає високий рівень її професійної підготовки у мирний і воєнний час. Забезпечувати функціонування системи національної безпеки у цьому сенсі покликана система підготовки кадрів ЗС України та її складова – СВВО.

Суттєвим чинником національної безпеки є геополітичний. Йдеться про те, що жодна з держав не може забезпечити власну безпеку самостійно. На зламі століть колишні противники в Європі наближаються до

конструктивного вирішення питання майбутньої структури системи безпеки в Європі та управління нею. Німецькі, французькі, англійські військово-політичні лідери дедалі наполегливіше ставлять питання утворення об'єднаних європейських сил. Природно, що національні освітні системи у військово-спеціальному аспекті також мають бути ще більш інтегровані.

Таким чином, усі три аспекти національної безпеки (політичний, геополітичний, військовий) у контексті вищої військової освіти поєднуються вимогами створення та функціонування такої системи військового навчання і виховання, яка має забезпечувати надійне функціонування серед елементів національної безпеки саме військової безпеки, що, зокрема, протистоїть загрозам “моральної та духовної деградації в суспільстві, у воєнній сфері” шляхом створення надійного інтелектуального потенціалу військової безпеки [13].

Проведений аналіз двобічного зв'язку військової освіти та системи національної безпеки дає підстави виокремити такі напрями їхньої взаємодії:

- система національної безпеки з погляду змістових компонентів має дотичну до СВВО інтелектуальну складову, яка в найширшому сенсі включає в себе широке й творче стратегічне мислення вищого керівного складу, високу кваліфікацію офіцерів, достатній рівень освіти та культури особового складу для ведення сучасної збройної боротьби;

- СВВО служить меті підвищення рівня інтелектуального компоненту національної безпеки; вона висвітлює, прояснює такі кардинальні теоретичні питання, як характер майбутніх збройних змагань, основні напрями підготовки до них держави і війська;

- найголовнішим завданням СВВО в контексті національної безпеки є формування потужного кадрового потенціалу для ЗС України в єдності науково-інтелектуального, морального, вольового компонентів, однак його реалізація залежить не лише від діяльності освітніх інституцій;

– проблема взаємозв'язку і взаємовпливу системи національної безпеки та оборони і СВВО достатньо складна і недостатньо досліджена в теоретичному плані, а тому, в майбутньому, чекає на подальшу розробку.

РОЗДІЛ II.

СУЧАСНИЙ СТАН ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ СИСТЕМОЮ ВИЩОЇ ВІЙСЬКОВОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ

2.1. Особливості державного управління системою вищої військової освіти

Специфіка СВВО в том, що це багатоаспектний складний об'єкт управління, керована система, яка має безліч самостійних підоб'єктів керованого впливу. На основі системного підходу визначення системи вищої військової освіти включає три комплексних складових:

– СВВО – це сукупність внутрісистемних компонентів і відносин між ними:

- 1) ступені і рівні вищої військової освіти;
- 2) вищі військові навчальні заклади;
- 3) курсанти, слухачі (студенти);
- 4) освітні цілі, стандарти вищої і вищої військової освіти, освітні (освітньо-професійні, освітньо-наукові, наукові) програми;
- 5) зміст вищої військової освіти;
- 6) науково-педагогічні і наукові працівники;
- 7) освітні технології (педагогічні, інформаційні тощо);
- 8) органи управління вищою військовою освітою всіх рівнів;
- 9) інфраструктура СВВО, що забезпечує умови для її функціонування та розвитку;

– СВВО – це сукупність взаємозв'язків системи вищої військової освіти і суспільства із:

- 1) органами влади і управління всіх рівнів;
- 2) населенням (через тих, навчається);
- 3) сферами використання випускників ВВНЗ;
- 4) економікою (перш за все, воєнно-промисловий комплекс);

- 5) наукою;
- 6) збройними силами;
- 7) іншими рівнями державної системи освіти (довузівської і післявузівської);

– СВВО – це сукупність міжнародних зв'язків СВВО, перш за все, з системами військової освіти інших держав.

Державне управління СВВО покликане упорядкувати взаємодію її компонентів, детермінувати, зберегти цілісність СВВО та її взаємообмін з суспільством інформаційними, матеріальними, інтелектуальними, людськими ресурсами.

Виходячи з цього, можна визначити особливості державного управління СВВО:

– по-перше – воно має суспільно-державний характер. Значна частина державних функцій у сфері вищої військової освіти виконується за допомогою вузівської громадськості – ліцензування, акредитація спеціальностей підготовки, експертиза дисертаційних робіт, тощо.

Для вирішення актуальних питань життєдіяльності у ВВНЗ створюються вчені, наукові, науково-технічні, методичні ради, різні комісії тощо;

– по-друге, це особливий метод правового управління. Відношення, що складаються у процесі життєдіяльності ВВНЗ, і горизонтальні, і вертикальні, є одночасно відношеннями субординації (визначаються Статутами ЗС України), і рівноправного партнерства (у ході освітнього процесу), у тому числі і між одними і тими самими учасниками освітнього процесу;

– по-третє, це особлива форма управління, пов'язана із специфікою функціонування СВВО. СВВО інтегрована у загальнодержавну систему вищої освіти. В той же час СВВО має достатньо закритий характер, що обумовлено відповідною долею таємних завдань, що вирішуються. Тому СВВО має окремі нормативні акти у вигляді наказів Міністра оборони України та сумісних наказів Міністерства оборони України (МОУ) та

Міністерства освіти і науки України (МОНУ) такі, як наказ МОУ від 27.05.2015 року № 240 “Про затвердження Положення про вищі військові навчальні заклади” [37], наказ МОУ від 20.07.2015 № 346 “Про затвердження Положення про особливості організації освітнього процесу у вищих військових навчальних закладах Міністерства оборони України та військових навчальних підрозділах вищих навчальних закладів України” [38] та інші;

– по-четверте, це оперативний характер регулювання. СВВО повинна постійно бути готова до організації підготовки фахівців в особливий період. Згідно з Концепцією удосконалення підготовки Збройних Сил України (наказ Міністра оборони України і начальника Генерального штабу ЗС України від 22.02.2016 № 95 “Про затвердження Концепції удосконалення підготовки Збройних Сил України”) підготовка військових фахівців у ВВНЗ (ВНП ВНЗ) здійснюється за перехідними навчальними планами, що враховують достроковий випуск військових фахівців відповідних спеціальностей (спеціалізацій), та відповідними робочими програмами навчальних дисциплін [39]. Перехідні навчальні плани, що ураховують достроковий випуск курсантів і слухачів, робочі програми навчальних дисциплін, кваліфікаційні характеристики випускників курсів військової підготовки за програмою підготовки офіцерів та плани-програми їх підготовки в особливий період, навчально-методичні та дидактичні матеріали з забезпечення проведення навчальних занять в особливий період розробляються у мирний час, уточнюються один раз на рік перед початком навчального року або у разі зміни завдань на підготовку осіб офіцерського, сержантського (старшинського) складу в особливий період;

– по-п’яте, це необхідність постійного узгодження функціонування СВВО з системою бойової підготовки військ. Тобто, нормативні акти спрямовані на управління СВВО повинні враховувати функціонування системи бойової підготовки ЗС України і навпаки. Підготовка військових фахівців відповідних спеціальностей у ВВНЗ (ВНП ВНЗ) організується за стандартами вищої та вищої військової освіти з урахуванням досвіду ведення

АТО, змін у формах і способах ведення операцій (бойових дій), прийнятих на озброєння нових зразків ОВТ, впровадження стандартів НАТО. Тому підготовка військових фахівців у ВВНЗ повинна мати поєднана з бойовою підготовкою у військах (силах) ЗС України;

– по-шосте, це необхідність врахування у підготовці військових фахівців не тільки стандартів вищої освіти, і стандартів вищої військової освіти, які є сукупністю вимог до змісту та результатів освітньої діяльності вищих військових навчальних закладів і наукових установ за кожним рівнем вищої військової освіти в межах кожної спеціальності.

Професійний стандарт офіцера тактичного (оперативно-тактичного, оперативно-стратегічного) рівня Збройних Сил України – це затверджений в установленому порядку нормативний документ, в якому визначено сукупність вимог до кваліфікації військових фахівців, які обіймають офіцерські посади відповідних рівнів, його компетентностей, що визначаються замовником на підготовку військових фахівців і формуються у ході освітньої діяльності ВВНЗ (ВНП ВНЗ) та результатів навчання, які базуються на профілі програми спеціалізації і описують те, що військовий фахівець знає, розуміє і здатний виконувати після завершення програми [40].

Професійний стандарт співвідноситься з рівнями Національної рамки кваліфікацій, визначає вимоги до офіцера тактичного (оперативно-тактичного, оперативно-стратегічного) рівня і є обов'язковим для використання у ході освітньої діяльності всіма ВВНЗ (ВНП ВНЗ), що здійснюють підготовку військових фахівців даної спеціалізації.

Професійний стандарт вводиться в систему вищої військової освіти як відомчий нормативний документ з метою уніфікації вимог до базових складових професії офіцера тактичного (оперативно-тактичного, оперативно-стратегічного) рівня всіх видів, родів військ і спеціальних військ Збройних Сил України незалежно від отримуваної у ВВНЗ (ВНП ВНЗ) спеціальності, спеціалізації та посади після завершення навчання в зазначених освітніх закладах;

– по-сьоме, це підготовка військових фахівців здійснюється за спеціалізаціями в рамках спеціальності підготовки у відповідності до державного замовлення. Згідно Закону “Про вищу освіту” цивільним ВНЗ надано право встановлювати спеціалізації, а ВВНЗ такого права не має. Спеціалізації підготовки встановлюються сумісним наказом МОУ та МОНУ.

Зміни в соціальній, інформаційній і технологічній сферах, подальше реформування Збройних Сил України потребують суттєвих змін у розвитку СВВО і на сьогодні стає актуальним науковим і практичним завданнями.

Особливий характер функціонування СВВО, необхідність реформування системи вищої військової освіти, виведення її на рівень, що забезпечує радикальне підвищення професіоналізму і загальної культури військових кадрів потребує вирішення низки проблем державного регулювання.

Найбільш нагальні проблеми, шляхи їх вирішення та пропозиції щодо удосконалення освітнього процесу та системи вищої військової освіти представлені далі.

По-перше. Реформування Збройних Сил України супроводжується оптимізацією чисельності особового складу. На сьогоднішній день існує великий дисбаланс в підрахунку необхідної чисельності науково-педагогічних працівників (НПП) згідно двох основних документів:

– постанови Кабінету Міністрів України від 17 серпня 2002 року № 1134 “Про затвердження нормативів чисельності студентів, аспірантів, докторантів, здобувачів наукового ступеня кандидата наук, слухачів, інтернів на одну штатну посаду науково-педагогічного працівника у вищих навчальних закладах III і IV рівня акредитації та вищих навчальних закладах післядипломної освіти державної форми власності” [41];

– сумісного наказу Міністра оборони України та Міністра освіти та науки України від 08.05.2002 № 155/291 “Про затвердження Інструкції з планування та обліку діяльності науково-педагогічних (педагогічних) працівників вищих військових навчальних закладів (військових навчальних

підрозділів вищих навчальних закладів, навчальних центрів Збройних Сил України)”, із змінами, внесеними наказом від 21.02.2006 № 99/116 [42].

Штатна чисельність науково-педагогічних працівників ВВНЗ визначається згідно постанови Кабінету Міністрів України від 17 серпня 2002 року № 1134. Але її коефіцієнти не враховують наступні проблеми, що притаманні системі вищої військової освіти:

- малочисельні обсяги державного замовлення на підготовку військових фахівців за спеціалізаціями (5-15 осіб на спеціалізацію, а за окремими – відсутність щорічного набору) не дають можливості формувати повноцінні потоки, на які орієнтовані коефіцієнти постанови;

- підготовка військових фахівців ведеться не за спеціальністю, як в цивільних ВНЗ, а за значною кількістю спеціалізацій відповідної спеціальності;

- навіть в межах спеціалізації підготовки замовниками визначається необхідність підготовки фахівців за окремими військово-обліковими спеціальностями на різні типи ОВТ;

- проведення занять з бойовим застосуванням озброєння та військової техніки, занять з льотної (штурманської) та парашютно-десантної підготовки потребує додаткового поділу навчальних груп на 3 і більше підгрупи, а також забезпечення і дотримання цілого комплексу заходів безпеки, особистого контролю науково-педагогічних працівників за їх дотриманням курсантами;

- науково-педагогічні працівники – військовослужбовці повинні займатися не лише навчальною, методичною та науковою роботою, але і вдосконаленням професійної майстерності в системі професійної підготовки;

- методична робота та наукова і науково-технічна діяльність не враховуються при розрахунку чисельності науково-педагогічних працівників.

Крім того, значна кількість науково-педагогічного складу ВВНЗ залучається до проведення занять в ході курсової підготовки та підготовки військовослужбовців, призваних до лав ЗС України в ході мобілізації, що не враховується у навчальному навантаженні науково-педагогічних працівників.

Наслідками цієї проблеми є те, що:

– аудиторне навантаження на одного науково-педагогічного працівника значно зросло;

– кількість навчальних дисциплін на одного науково-педагогічного працівника на випускових кафедрах зросла в середньому до 5-6, що стає проблемою за необхідності заміни викладачів в разі об'єктивної неможливості проводити навчальні заняття (стан здоров'я, відрядження та ін.);

– підготовка до навчальних занять та час на їх проведення фактично складають весь бюджет службового часу науково-педагогічного працівника, не залишаючи часу на повноцінну методичну, видавничу, наукову і науково-технічну діяльність, вдосконалення свого рівня в межах професійної підготовки;

– ускладнюється завдання щодо забезпечення підвищення кваліфікації науково-педагогічними працівниками шляхом навчання на відповідних курсах підвищення кваліфікації або шляхом стажуванням, адже це потребує відриву від навчального процесу терміном не менше 1 місяця.

Шляхом вирішення цієї проблеми може бути обґрунтування та прийняття іншої нормативної бази щодо розрахунку кількості науково-педагогічних працівників для вищих військових навчальних закладів, яка б забезпечила не механічне скорочення науково-педагогічних працівників, а більш гнучку методику їх розрахунку спрямовану, в першу чергу, на збереження існуючого науково-педагогічного потенціалу та системи підготовки.

В разі внесення змін до Постанови Кабінету Міністрів України від 17 серпня 2002 року № 1134 “Про затвердження нормативів чисельності студентів (курсантів), аспірантів (ад'юнктів), докторантів, здобувачів наукового ступеню кандидата наук, слухачів, інтернів, клінічних ординаторів на одну штатну посаду науково-педагогічного працівника у вищих навчальних закладах III і IV рівня акредитації та вищих навчальних закладах

післядипломної освіти державної форми власності” для спеціальностей, за якими здійснюється підготовки військових фахівців, з урахуванням обсягів тих, хто навчається, та специфіки підготовки коефіцієнти пропонується скоригувати наступним чином:

- для спеціалізацій підготовки авіаційних фахівців – коефіцієнт 2-3;
- для інженерних напрямів – не більше 6.

При цьому, якщо чисельність навчальної групи менше 10 осіб, то граничний коефіцієнт незалежно від напряму підготовки – 2-3.

Окремо доцільно надати дозвіл ВВНЗ збільшувати кількість НПП, виходячи з реального навантаження.

По-друге. Наступною проблемою є те, що існуючі нормативні вимоги передбачають щорічне приведення чисельності НПП до кількості тих, хто навчається.

Показники державного замовлення на набір курсантів за останні роки змінюються іноді в рази, за окремими спеціалізаціями набір здійснюється не щороку, як наслідок – один рік скорочується чисельність науково-педагогічних працівників на спеціальності, на наступний рік – збільшується. Але звільнені науково-педагогічні працівники, одразу знаходять роботу в цивільних ВНЗ, де користуються значним попитом, так як поряд зі значним педагогічним досвідом мають добрі організаційні здібності, високу трудову дисциплінованість тощо. Назад до ВВНЗ вони вже не повертаються, так як отримують більш спокійну роботу та більшу матеріальну вигоду.

Щорічне приведення чисельності НПП до чисельності курсантів, крім того, породжує щорічні конкурси та відсутність у викладачів впевненості в майбутньому, знижує мотивацію на довгострокову діяльність, не дозволяє створювати стабільні педагогічні колективи.

Шляхом вирішення цієї проблеми може бути є перегляд термінів приведення чисельності НПП до чисельності курсантів з року до трьох.

По-третє. Проблема забезпечення якості підготовки військових фахівців безумовно залежить від багатьох факторів, основними з яких є

кваліфікація науково-педагогічних працівників та бажання оволодіти знаннями та вміннями, тих, хто навчається.

Проблема забезпечення якості підготовки військових фахівців може бути вирішена шляхом, зокрема, впровадження системи комплексного управління та моніторингу якості навчального процесу. Для цього необхідно:

- підвищити відповідальність науково-педагогічних працівників за якість освітньої діяльності, а курсантів за якість засвоєння змісту освіти;
- запровадити ефективний механізм оцінювання кінцевих результатів та їх оприлюднення;
- розширити застосування експертних і тестових методів оцінювання рівня знань і компетентності курсантів;
- підвищити об'єктивність оцінювання знань, умінь і компетенцій курсантів під час проведення різних видів контролю.

Тому потребує перегляду система моніторингу якості знань курсантів на всіх рівнях його проведення – від контролю залишкових знань середньої освіти до розроблення нових підходів щодо проведення Державної підсумкової атестації, у тому числі за участю незалежних галузевих агенцій.

Для вирішення проблеми доцільно створити у ВВНЗ спеціалізований підрозділ моніторингу якості підготовки та узгодити їх роботу із створеним Національним агентством із забезпечення якості вищої освіти.

Ще однією складовою проблеми забезпечення високої якості підготовки випускників є протиріччя між обсягом державного замовлення на підготовку військових фахівців у ВВНЗ і чисельністю набору абітурієнтів.

Шляхом вирішення проблеми може бути значне на 20-25 % збільшення чисельності набору відносно державного замовлення. Такий підхід цілком відповідає світовій практиці.

По-четверте. Однією з складних проблем, з якими періодично стикаються всі ВВНЗ та військові навчальні підрозділи ВНЗ, є технологічно складна процедура проходження ліцензування та акредитації спеціальностей підготовки фахівців.

Технологічна процедура проходження ліцензування та акредитації має бути максимально спрощена, а структура і обсяги ліцензійних та акредитаційних справ суттєво зменшені.

При цьому необхідно забезпечити приведення ліцензованого обсягу у відповідність до наявного у вищому навчальному закладі навчально-методичного забезпечення, матеріально-технічної бази, аудиторного фонду та місць проживання студентів у гуртожитках, а також кадрового забезпечення для якісної організації навчального процесу.

Доцільно запровадження автоматизованої системи опрацювання ліцензійних та акредитаційних справ.

По-п'яте. Проблема необхідності вдосконалення процедури відбору до вищих військових навчальних закладів.

Шляхом вирішення проблеми є формування конкурсних показників абітурієнта з трьох рівноцінних складових:

- результатів зовнішнього незалежного оцінювання;
- середнього бала шкільного атестата перерахованого за відповідною бальною шкалою;
- результатів вступного випробування вищого військового навчального закладу.

Результати вступного випробування вищого військового навчального закладу, в залежності від його специфіки, можуть формуватися на підставі співбесіди, тестування на професійну придатність, спортивних досягнень, рекомендацій навчального закладу, в якому раніше навчався абітурієнт.

Така складова оцінки дозволить поліпшити якість відбору абітурієнтів, підвищить вмотивованість випускників.

По-шосте. Проблема приведення інформаційно-методичного забезпечення навчального процесу у відповідність з показниками державної акредитації і вимогами до умов реалізації освітньо-професійної програми підготовки військових фахівців.

Відсутність ліцензованого програмного забезпечення і впровадження на цій основі сучасних інформаційних технологій у навчальний процес значно ускладнює даний процес.

Також рівень інформаційних технологій невід'ємно пов'язаний з розвитком дистанційної освіти.

Дистанційна освіта (у тому числі військова) – це найбільша перспектива майбутньої трансформації навчання без відриву від служби та реалізація європейського підходу до навчання впродовж життя.

Шляхом вирішення цієї проблеми є закупівля ліцензованого програмного забезпечення і встановлення на всі персональні обчислювальні машини, що використовуються у навчально-виховному процесі, при здійсненні наукової і науково-технічної діяльності та для забезпечення повсякденної діяльності ВВНЗ тощо.

По-сьоме. Проблема запровадження інноваційного формування державно-громадських органів управління системою вищої освіти, у тому числі військової, та незалежної експертизи їх діяльності.

Координуючими органами у визначенні співвідношення в управлінні освітньою сферою між державними та громадськими складовими можуть стати Спілка ректорів та інші громадські інституції.

Доцільно основні функції управління науковим і навчальним процесом в університетах передати вченим радам. При цьому вищий навчальний заклад спроможний сьогодні взяти на себе виконання більшості функцій у межах діючого законодавства та нормативних документів.

По-восьме. Проблема в необхідності оновлення Переліку галузей знань та спеціальностей підготовки за різними освітньо-кваліфікаційними рівнями, який затверджується Кабінетом Міністрів України (КМУ).

Перелік має бути розрахований на реалії сьогодення, а не на потреби окремих випускових кафедр чи особистостей.

Доцільно на законодавчому рівні вирішити проблему створення окремого Переліку галузей знань та спеціальностей підготовки військових фахівців з урахуванням потреб ЗС України.

По-дев'яте. Проблема збереження науково-педагогічного потенціалу ВВНЗ.

Серйозною проблемою є кадрове забезпечення вищих військових навчальних закладів науковими і науково-педагогічними кадрами, зокрема значний відсоток науково-педагогічних працівників передпенсійного та пенсійного віку.

Невпевненість науково-педагогічних працівників у майбутньому, порушення спадкоємності у підготовці та вихованні науково-педагогічних працівників, суттєвий розрив між поколіннями викладачів.

Пропозиції щодо вирішення проблеми – збільшити обсяг набору в ад'юнктуру та докторантуру ВВНЗ, збільшити термін контракту з цивільними науковими та науково-педагогічними працівниками до п'яти років.

По-десяте. У ВВНЗ існує потреба у військових фахівцях з оперативно-тактичним рівнем військової освіти [43]. Так, відповідно до штату, посади начальників факультетів, начальників та заступників начальників кафедр, деякі посади наукових центрів повинні заміщуватись особами офіцерського складу з оперативно-тактичним рівнем військової освіти. Пропонується ВВНЗ та ВНП ВНЗ подавати пропозиції до Департаменту військової освіти, науки, соціальної та гуманітарної політики Міністерства оборони України щодо потреби у військових фахівцях з оперативно-тактичним рівнем військової освіти, а Департамент військової освіти, науки, соціальної та гуманітарної політики спільно з Воєнно-науковим управлінням Генерального штабу Збройних Сил України щорічно формує замовлення на навчання до Національного університету оборони України імені Івана Черняховського наукових та науково-педагогічних працівників, які за посадою повинні мати оперативно-тактичний рівень військової освіти.

Другий рівень вищої освіти (магістр) є кваліфікаційною вимогою, що дозволяє займатись науковою і науково-педагогічною діяльністю.

Наукові та науково-педагогічні працівники, – військовослужбовці, спеціальної наукової та відповідно педагогічної підготовки, як правило не мають. У системі військової освіти функціонує лише одна спеціальність (педагогіка вищої школи) набір на яку обмежено 10 особами на рік). Більшість викладачів, маючи вищу військову, інженерну, медичну чи іншу вищу освіту, не мають педагогічної освіти.

Головна особливість підготовки офіцерів до науково-педагогічної діяльності у магістратурах ВВНЗ (ВНП ВНЗ) полягає в тому, що педагогічна підготовка фактично майже відсутня (у магістратурах відсутні навчальні дисципліни, що могли б її забезпечити). Виключенням є вивчення курсантами командних спеціальностей короткого курсу навчальних дисципліни “Військова психологія”, “Військова педагогіка” з загальним терміном часу біля 30 годин під час загальної фахової підготовки, якій має за мету не підготовку викладача, а надання знань та вмінь щодо психології військової діяльності, навчання та виховання військовослужбовців (підрозділів).

Навіть після введення в дію положень Закону України «Про вищу освіту» щодо формування освітньо-професійних чи освітньо-наукових програм, у ВВНЗ (ВНП ВНЗ) Збройних Сил України сформовано виключно освітньо-професійні програми (мінімізована не тільки освітня, але й наукова складова).

Відсутність досвіду педагогічної та наукової діяльності (практики викладання) у наукових та науково-педагогічних кадрів – початківців з числа офіцерів у вищій школі, як це передбачено навчальними програмами у цивільних ВНЗ (навчальні дисципліни “методика викладання”, “основи педагогічної майстерності”, педагогічні практики, науково-дослідні роботи тощо). Безумовно, система підготовки курсантів у ВВНЗ включає розгляд питань щодо методики проведення занять із предметів спеціальної та бойової

підготовки, виконання індивідуальних завдань, розробку курсових та розрахунково-графічних робіт, дипломних проектів, участь у діяльності наукових гуртків військово-наукових товариств. Проте після випуску із ВВНЗ, подальша практична повсякденна службова діяльність молодих офіцерів безпосередньо не пов'язана з науковою і науково-технічною діяльністю (ННТД) і тому набутий досвід поступово втрачається (за виключенням педагогічної практики, пов'язаної із проведенням занять з предметів спеціальної та бойової підготовки);

Виходячи з вищевикладеного, автори дослідження переконані, що офіцери, які призначені за підсумками конкурсу у ВВНЗ (ВНП ВНЗ) безпосередньо з військ (сил) на посади керівного складу, наукових, науково-педагогічних (педагогічних) працівників в обов'язковому порядку потребують ґрунтовної педагогічної підготовки на відповідних курсах науково-педагогічних працівників у ВВНЗ (ВНП ВНЗ). Офіцери, що перебували в зоні АТО також потребують і ґрунтового психологічного обстеження щодо їх спроможності здійснювати педагогічну діяльність, у разі необхідності надання психологічної (консультаційної) допомоги.

По-одинадцятє. На даний час у СВВО спостерігається втрата науково-педагогічних кадрів (науково-педагогічного потенціалу) ВВНЗ через необґрунтовані рішення стосовно мотивації науково-педагогічних працівників та наукових працівників.

Сутність проблеми – зниження штатно-посадових категорій НПП і НП, зрівняння посадових окладів військовослужбовців, які проходять службу у військових частинах та у ВВНЗ, не завжди обґрунтовані призначення на посади НПП офіцерів, які мають досвід проходження служби в АТО, нівелювання значення отриманих НПП і НП наукових ступенів і вчених звань після проведення багаторічного скорочення ЗС України в цілому та НПП і НП у ВВНЗ зокрема, призвели до суттєвого зниження якості науково-педагогічного потенціалу ВВНЗ.

Шляхи вирішення – усунення диспропорцій через прийняття відповідних нормативно-правових актів, що регулюють рівень ШПК у ВВНЗ та порядок призначення на посади НПП і НП.

По-дванадцяте. Проблема – зниження якості результатів наукової і науково-технічної діяльності внаслідок зниження мотивації НП через відсутність диференціації вкладу наукових працівників в залежності від вагомості і актуальності результатів наукових досліджень.

Сутність проблеми – відсутність диференціації вкладу наукових працівників в залежності від вагомості і актуальності результатів наукових досліджень призводить до намагання НП мінімізувати працевитрати на наукові дослідження.

Шляхи вирішення – рейтингове оцінювання вкладу кожного НП з подальшим матеріальним і моральним заохоченням. Необхідність розробки і прийняття єдиної методики оцінювання результатів ННТД.

По-тринадцяте. Проблема – втрата наукових шкіл внаслідок порушення спадкоємності у їх функціонуванні.

Сутність проблеми – внаслідок того, що система комплектування ад'юнктур (докторантур) при ВВНЗ є недостатньо гнучкою (існує жорстко визначений ліміт на кількість посад в ад'юнктурі (докторантурі)), оновлення складу наукових шкіл на кафедрах та у наукових підрозділах відбувається несвоєчасно, виникає диспропорція серед науковців за віком та досвідом, перш за все, нестача науковців середньої за віком ланки.

Шляхи вирішення – зняти нормативне обмеження чисельності ад'юнктур (докторантур), надавши право ВВНЗ визначати необхідну кількість посад.

По-чотирнадцяте. Суттєвою проблемою з підготовки військових для ВВНЗ є відсутність (несвоєчасність) поставок нових зразків озброєння та військової техніки, наявність переважно застарілих зразків.

Для вирішення проблеми доцільно нормативно визначити обов'язковість поставок нових зразків озброєння та військової техніки до ВВНЗ у першу чергу.

По-п'ятнадцяте. У світлі сьогоденних напрямів реформування державного управління, яке тісно взаємопов'язане із політичними подіями в країні, особливо гостро постає питання лідерства.

Для здійснення лідерства чимале значення мають організаційна та фахова ефективність управління, що містить практичні навички. Ці навички розвиваються у процесі постійного самовдосконалення суб'єкта управлінської діяльності шляхом безперервної, копійної праці. У системі управління науковці акцентують свою увагу на п'яти основних навичках лідера:

- необхідності починати з організації свого часу;
- концентрації уваги на дієвому впливі на діяльність і результати інституції, в якій працює управлінець;
- опорі на сильні сторони колег;
- зосередженні зусиль на кількох основних ділянках роботи, насамперед тих, від яких можна отримати високі результати;
- прийнятті ефективних самостійних рішень.

На нашу думку, бракує ще однієї складової, яку слід поставити на перше місце, – вміння брати на себе відповідальність. Саме цих навичок, і особливо останньої, бракує багатьом лідерам-управлінцям.

2.2. Проблеми державного управління системи вищої військової освіти та шляхи їх вирішення

Саме підготовка лідерів-управлінців є однією з основних складових сьогоденного реформування підготовки, перепідготовки фахівців з військового управління. [44,45].

У сучасних умовах центр уваги в процесах подальшого реформування системи вищої військової освіти поступово зміщується до проблем відповідності управлінської кваліфікації та спроможності керівників ВВНЗ завданням освітнього менеджменту, вимогам ЗС України та сучасним і перспективним потребам.

У зв'язку з цим, досліджуючи механізми державного управління професійним розвитком керівників СВВО, необхідно:

- конкретизувати структуру і функції системи державного управління добором, розстановкою та професійним розвитком керівників СВВО усіх управлінських ланок та на цій основі сформувавши рекомендації щодо удосконалення діючої системи кадрового забезпечення управління СВВО;

- сформувавши науково обґрунтовану стратегію розвитку державного управління кадровим забезпеченням та професійно-управлінським розвитком керівників СВВО;

- здійснювати факторний аналіз можливих шляхів організації державного управління СВВО, спираючись на кращий досвід розвинутих зарубіжних країн;

- розробити механізми державного впливу на систему кадрового забезпечення і професійного розвитку керівників СВВО, що сприятимуть підвищенню відповідальності керівних осіб за стан справ у країні, ЗС України, конкретному ВВНЗ;

- розробити та впровадити систему моніторингу професійного розвитку керівних кадрів СВВО та внести пропозиції стосовно розробки

механізму атестації керівних кадрів даної освітньої ланки та нормативно-правового забезпечення його функціонування.

Проведений нами аналіз Законів України “Про освіту” [8] та “Про вищу освіту” [10] дозволяє виокремити цілу низку проблем, які не лише не сприяють розвиткові кадрового забезпечення сектору безпеки і оборони, а часто-густо вступають у прямі антагоністичні суперечності із специфікою професійної підготовки військових фахівців. Це стосується, зокрема, таких вимог зазначених законів, як [46]:

– обов’язковий відкритий характер навчальних закладів незалежно від форми власності, відомчої приналежності та специфіки навчального процесу, а також відкритості формування структури і обсягу освітньої та професійної підготовки фахівців з вищою освітою. За таких умов складно забезпечити належний захист відомостей, що мають гриф “таємно” та “цілком таємно”;

– здійснення безпосереднього керівництва усіма державними навчальними закладами України (незалежно від відомчого підпорядкування) з боку Міністерства освіти і науки України та його право разом із Національним агентством із забезпечення якості вищої освіти (НАЗЯВО) інспектувати навчальні заклади із специфічними умовами навчання щодо організації навчально-виховної і науково-методичної роботи, використання науково-педагогічного потенціалу та матеріальних ресурсів, розвитку матеріально-технічної бази і соціальної сфери. У цьому зв’язку є абсолютно нелогічним і суперечить засадничим принципам забезпечення національної безпеки України, коли нагляд (контроль) за фаховою спеціальною підготовкою кадрів для сектору безпеки і оборони покладено на МОНУ, НАЗЯВО та відповідні структурні підрозділи управління освітою місцевих держадміністрацій. Натомість, центральні органи виконавчої влади, яким підпорядковані ВНЗ із специфічними умовами навчання, лише беруть участь у здійсненні державної політики в галузі освіти, науки, професійної підготовки кадрів та інших заходах із забезпечення навчального процесу;

– законодавчо закріплені права автономії вищого навчального закладу повинні розповсюджуватися і на ВНЗ із специфічними умовами навчання (самостійність, незалежність і відповідальність ВНЗ у прийнятті рішень стосовно розвитку академічних свобод, організації наукових досліджень, освітнього процесу, внутрішнього управління, економічної діяльності тощо). Це часто не узгоджується із специфікою організаційної побудови та функціонування силових структур;

– оцінка рівня професійного навчання кадрів для сектору безпеки і оборони має здійснюватися за допомогою ступенів вищої освіти (молодший бакалавр, бакалавр, магістр, доктор філософії, доктор наук). При цьому ступені вищої освіти не можуть виступати в якості оцінки рівня бойової та спеціальної підготовки силовиків;

– обов'язковість виконання курсантами (слухачами) ВНЗ із специфічними умовами навчання освітніх програм в обсязі кредитів Європейська кредитно-трансферна система (ЄКТС). Це може не в повній мірі відображати специфіку навчання у таких навчальних закладах;

– необхідність відкритості та гласності процедури атестації здобувачів вищої освіти у ВНЗ із специфічними умовами навчання. Це означає законодавчо закріплене право для будь-якої особи бути присутнім на атестації, вільно здійснювати аудіо- та/або відеофіксацію процесу атестації курсантів (слухачів) ВНЗ із специфічними умовами навчання. У зв'язку із цим неможливо забезпечити належний захист відомостей, що мають гриф “таємно” та “цілком таємно”;

– існування однакових стандартів для вищої освіти для кожної спеціальності незалежно від специфіки навчання, які розробляються МОНУ (за погодженням із Національним агентством із забезпечення якості вищої освіти);

– суттєве обмеження прав державних органів, до сфери управління яких належать військові ВНЗ (ВНЗ із специфічними умовами навчання), щодо керівництва ними;

– необхідність оприлюднювати на офіційному веб-сайті ВНЗ із специфічними умовами навчання, на інформаційних стендах та у будь-який інший спосіб щорічний звіт керівника, інформацію про використання та надходження коштів, штатний розпис тощо. При цьому слід враховувати, що для зазначених навчальних закладів не вся така інформація може бути оприлюднена.

Шляхом вирішення цієї проблеми є розробка та прийняття спеціального Закону України « Про вищу військову освіту», та здійснення не тільки кількісної а й якісної та ефективної підготовки військових фахівців.

Семантичний аналіз понять “ефективність” і “якість” свідчить про те, що ефективність є міра якості, тобто в понятійному сенсі ефективність ієрархічно є частиною якості. Тому, при розробці моделей оцінки ефективності функціонування СВО (як організаційної освітньої системи) повинна передувати розробка моделей управління якістю цієї системи.

Поняття “якість” – це філософська категорія, якою виражено невіддільне від буття об’єкта його істотна визначеність, завдяки якій він є саме цим, а чи не іншим об’єктом [47]. Вперше це поняття проаналізоване Арістотелем. Якості він приписував чотири можливих контексти:

- наявність або відсутність уроджених, вихідних властивостей і характеристик;
- наявність як змінюваних, так і стабільних властивостей;
- властивості і стан, притаманні речі або явищу у процесі існування;
- зовнішній вигляд речі або явища.

Гегель трактував якість як визначеність, тотожну із буттям, а кількість – як зовнішню, байдужу для буття визначеність, розумів їх як певні етапи самовизначення буття. Експліціруючи зміст категорії “якість”, він вводить поняття “визначеності” як емпіричне представлення якості, “властивості” як прояв якості у певній системі відносин, а також “межі” як феномену диференційованості якості від інших якостей. Синтезом якості і кількості у Гегеля була міра.

Якість об'єкта – це сукупність його значущих (сутнісних) властивостей, що обумовлюють його придатність задовольняти певні потреби відповідно до його призначення. Якість розглядається як найбільш складна властивість, і вона включає не усі властивості, якими володіє об'єкт, а тільки ті з них, що пов'язані з можливістю задоволення потреб [48].

Якість – це збірне поняття. Воно виступає як множина властивостей об'єкта і представляється у вигляді ієрархічної структури цих властивостей. На найвищому рівні цієї упорядкованої багаторівневої ієрархічної структури знаходиться якість (як інтегральна властивість), а на найнижчому рівні – прості властивості.

Властивості виявляються лише при взаємодії об'єкта з людиною або з іншими об'єктами, як при створенні цього об'єкта, так і при його експлуатації або застосуванні за призначенням. Оскільки найчастіше приходится мати справу не з одним об'єктом, а з багатьма, то поняття якості включає не тільки властивості, притаманні одному об'єкту, а деякі властивості, що характеризують сукупність об'єктів.

Суттєві властивості відповідно до представлення системи як семантичної моделі можна умовно класифікувати не тільки за рівнем складності, але й за приналежністю до системоутворюючих (загальносистемних), структурних або функціональних груп. Характерні показники суттєвих властивостей систем будь-якої складності:

– загальносистемні властивості – цілісність, усталеність, спостережуваність, керованість, детермінованість, відкритість, динамічність та ін.;

– структурні властивості – склад, зв'язність, організація, складність, масштабність, просторовий розмах, централізованість, об'єм та ін.;

– функціональні (поведінкові) властивості –результативність, ресурсоемність, оперативність, активність, потужність, мобільність, продуктивність, швидкодія, готовність, працездатність, точність, економічність та ін.

При такій класифікації властивостей категорію якості можна віднести до області загальносистемних і структурних властивостей об'єкта (системи).

Властивості ж, що характеризують процес функціонування (поведінки) системи, можна назвати операційними властивостями або властивостями операції, оскільки штучні системи створюються для виконання конкретних операцій, тобто являються активними суб'єктами цієї операції.

За ступенем універсальності розрізняють специфічні властивості, характерні тільки для конкретних об'єктів, і загальні, характерні для всіх об'єктів.

За сферою прояву розрізняють властивості, що проявляються на різних етапах життєвого циклу об'єкта – проектування, створення, застосування за призначенням (експлуатація), утилізація тощо.

У залежності від функціональної ролі виділяють цільові, обмежувальні і техніко-економічні властивості.

Цільові властивості визначають можливості об'єкта задовольняти конкретні потреби. До цільових властивостей відносяться:

- основні властивості, що характеризують основне призначення об'єкта;
- конкретизовані властивості, що характеризують рівень спеціалізації об'єкта;
- додаткові властивості, що характеризують цільовий діапазон використання об'єкта.

Обмежувальні властивості характеризують умови експлуатації, при яких гарантується збереженість об'єкту і безпека його застосування (експлуатації). Обмежувальні властивості містять:

- зовнішні експлуатаційні властивості, що характеризують зовнішні умови експлуатації;
- виробничо-технічні обмежувальні властивості;
- обмежувальні властивості безпеки експлуатації – властивості, що характеризують умови, за яких забезпечується безпека експлуатації об'єкту.

Техніко-економічні властивості визначають можливий ступінь задоволення потреб і сумарні економічні витрати.

Техніко-економічні властивості проявляються у сфері виробництва, або при експлуатації, або в сфері обігу.

У загальному випадку оцінка якості складних систем може проводитися для різних цілей.

По-перше, для оптимізації вибору найкращого алгоритму з декількох, що реалізують один закон функціонування системи.

По-друге, для ідентифікації – визначення системи, якість якої найбільше відповідає реальному об'єкту в заданих умовах.

По-третє, для прийняття рішень по управлінню системою.

Перелік часткових цілей і задач, що вимагають оцінки якості систем, можна продовжити. Загальним у всіх подібних задачах є підхід, заснований на тому, що поняття “оцінка” і “оцінювання” розглядаються окремо, та оцінювання проводиться в кілька етапів. Під оцінкою розуміють результат, одержуваний у ході процесу, який визначається як оцінювання. Прийнято вважати, що з терміном “оцінка” зіставляється поняття “істинність”, а з терміном “оцінювання” – “правдивість”. Іншими словами, істинна оцінка може бути отримана тільки при правильному процесі оцінювання.

У загальному випадку оцінка операційних властивостей проводиться як оцінка двох аспектів:

- результату (результатів) операції;
- алгоритму, що забезпечує отримання результатів.

Якість результату операції й алгоритм, що забезпечує отримання результатів, оцінюються за показниками якості операції, до яких відносять результативність, ресурсоемність і оперативність.

Результативність операції обумовлюється отримуваним цільовим ефектом, заради якого функціонує система.

Ресурсоємність характеризується ресурсами усіх видів (людськими, матеріально-технічними, енергетичними, інформаційними, фінансовими тощо), використовуваними для отримання цільового ефекту.

Оперативність визначається витратою часу, потрібного для досягнення цілі операції.

При побудові кваліметричної моделі організаційно-технічної системи (кваліметричної оцінки системи) прийнято розрізняти якість системи й ефективність реалізованих системою процесів.

Ефективність відносять не до самої системи, а до виконуваної нею операції. Ефективність, як група властивостей, представляє тільки якість функціонування системи, відповідність потрібного і досягнутого результату. Під ефективністю розуміється повна або часткова відповідність між визначеними цілями і досягнутими результатами.

Співвідношення категорій “якість” і “ефективність” представлено у табл. 3.1.

Таблиця 3.1

Співвідношення категорій “якість” і “ефективність” системи

Ознака	Якість	Ефективність
Визначення поняття	Властивість або сукупність суттєвих властивостей системи, що обумовлюють її придатність (відповідність) для використання по призначенню	Комплексна операційна властивість (якість) процесу функціонування системи, що характеризує його пристосованість до досягнення цілі операції (виконання задачі системи)
Область застосування	Об’єкти будь-якої природи, у тому числі елементи систем	Тільки цілеспрямовані операції, що проводяться системою
Основна характеристика	Сукупність атрибутівних властивостей системи, суттєвих для її використання по призначенню	Ступінь відповідності результатів операції її цілі

Ознака	Якість	Ефективність
Фактор структурного аналізу	Побудова системи (склад і властивості складових частин, структура, організація)	Алгоритм функціонування, якість системи, що реалізує алгоритм, впливи зовнішнього середовища
Розмірність	Показник якості – вектор показників суттєвих властивостей	Показники результативності, ресурсоемкості й оперативності по результату операції і по якості “алгоритму”, що забезпечує отримання
Спосіб оцінювання	Критерії придатності, оптимальності, переваги	Критерії придатності або оптимальності, визначені в залежності від типу проведеної операції (детермінована, імовірна або невизначена)

За кількістю компонентів, їх взаємозв'язками, цілями і завданнями, що вирішуються, СВВО може бути віднесена до складних організаційно-технічних систем.

Зміст поняття “ефективність діяльності” – це позначення будь-якої діяльності, включаючи управлінську, як продуктивної, результативної.

Особливість державного управління як діяльності, що відрізняється від інших видів управління, полягає в тому, що воно здійснюється за допомогою державної влади і державними органами. Пріоритетну роль при цьому відіграє політичне керівництво, політика, що є концентрованим виразом суспільних інтересів соціальних груп і громадян. Тому, змістовне визначення поняття “ефективність державного управління” і його критеріїв не є технологічною операцією, а є елементом діяльності політичного суб'єкта, який керує, що несе в собі певний політичний аспект. Специфічний зміст поняття “ефективність державного управління” можна також визначити через модель – співвідношення “вхід-вихід”, що характеризує діяльність політичної системи в цілому і підсистеми управління як її частини. На “вході” системи – вимоги суспільства (керованого об'єкту), що обумовлюють ухвалення відповідних рішень, і підтримка суб'єкта, що керує, – легітимність

(довіра суспільства) і ресурси, які має в своєму розпорядженні держава для реалізації можливих рішень. На “виході” – реальна зміна об’єкту як наслідок реалізованих рішень і досягнення цілей суб’єкта, що керує (системи). У середині системної моделі “вхід-вихід” формуються і діють підсистеми, дублюючи системну в застосуванні до аналізу ефективності як внутрішньої управлінської діяльності окремих органів держави по відношенню до інших органів, так і зовнішньої – по відношенню до суспільства або його частини.

Поняття “критерій ефективності” державного управління позначає ознаку або сукупність ознак, на підставі яких оцінюється ефективність системи управління в цілому, а також окремих управлінських рішень. Стрижньовим елементом даного поняття є термін “оцінка”.

Критерії ефективності державного управління формуються на базі системи суб’єктивних цінностей, виражених в ідеології суспільно-державного ладу, в стратегічних цілях правлячого суб’єкта – політичному курсі, в концепціях, політичних установах і нормах системи управління, за якими стоять загальні національно-державні інтереси, цілі та норми [49].

Залежно від того, що визнається за основну ознаку ефективності, розрізняють три групи загальних критеріїв – ціннісно-раціональний, цілераціональний та прагматичний (табл. 3.2). Визначення ефективності державного управління за ознакою відповідності результатів рішень і їх наслідків визнаною державою цінностям, вираженим в політичній стратегії, прийнято називати ціннісно-раціональним критерієм. Якщо як показник ефективності державного управління обирається відповідність результатів виконання рішення поставленим цілям, практичним завданням, вираженим в державних програмах і планах, то такий критерій називається цілераціональним. Вимірювання ефективності державного управління за типом – “витрати-випуск” або “витрати-результат” характеризує прагматичний критерій.

Ці групи критеріїв ефективності державного управління є загальними, в тому сенсі, що можуть застосовуватися при оцінці рішень, що відносяться до

діяльності суб'єкта, що управляє, в будь-якій сфері суспільного життя. Разом з тим, кожен з видів критеріїв може бути застосований до аналізу рішень різних рівнів, масштабів і значущості для держави і суспільства.

Ціннісно-раціональна група критеріїв допомагає оцінити ефективність глобальних, загальносистемних рішень органів влади і управління вищого рівня, результати і наслідки яких виявляються в глибоких змінах всього суспільства або в багатьох його сферах.

Таблиця 3.2

Групи загальних критеріїв ефективності державного управління

Групи загальних критеріїв	Об'єкти оцінювання (наочні цінності)	Ознаки ефективності	Критерії оцінки
Ціннісно-раціональний	політична стратегія, державні програми, плани, соціально-політичні і економічні концепції, принципи, методи управління	рівень здійснення основних функцій державного управління (збереження системи, забезпечення цілісності суспільства, має рацію і свобод громадян і ін.); рівень раціональності рішень, їх легітимності, демократизм, свобода вибору	відповідність результатів і наслідків рішень державним цінностям, принципам, суспільним інтересам
Цілераціональний	державні програми, плани, принципи діяльності управління, організаційні структури, форми, методи, норми і стиль	повнота здійснення поставлених цілей, рівень раціональності рішень, легітимність, демократизм, законність, компетентність, інформаційне забезпечення, методи	відповідність рішень функціональним цілям і завданням державного суб'єкта, його статусу і повноваженням, правовому

	управлінської діяльності, правове і інформаційне забезпечення, способи артикуляції інтересів держави і громадян, захисту їх, об'єм і види послуг і так далі	стимулювання участі громадян в управлінні, міра свободи вибору, суспільна ціна вибору, раціональність використання всіх видів капіталу, іноваційність рішень	порядку, суспільним і потребам і інтересам, досягнення оптимальних результатів в рамках регульованих державних ресурсів; відповідність рішень очікуванням конкуруючих соціальних груп
Прагматичний	безпосередні результати зміни керованих об'єктів	суспільна корисність, економічна, соціально-політична вигода, раціональність використання ресурсів, іноваційність рішень, їх оперативність, простота, творчість методів управління	отримання оптимальних результатів при мінімальних витратах ресурсів, оцінка по моделі "затрати-вигода"

Цілераціональна група критеріїв є комплексною, але вона орієнтована на оцінку ефективності управління за достатньо конкретними показниками, що характеризують безпосередні результати досягнутих цілей, вирішених завдань, реалізованих стратегій і програм, з урахуванням використаних державних ресурсів.

Прагматична група критеріїв ефективності реалізує оцінку дієвості окремих конкретних рішень органів управління різних рівнів.

Разом із загальними критеріями ефективності використовуються специфічні критерії для кожної сфери управління – політичної, соціальної, економічної та ін. В зміст кожного з них також включається загальна вимога – відповідність результатів управлінської діяльності певним державним

цінностям, цілям і нормам, принципам управління і суспільним інтересам. Специфіка ж визначається істотними ознаками ефективності, що виявляються тільки в даному виді управління.

У матеріалах, що базуються на підсумках документальної аналітичної роботи “Освіта в країнах з перехідною економікою: завдання розвитку” Всесвітнього (міжнародного) банку реконструкції і розвитку [49] пропонується ряд критеріїв належного державного управління освітою (таблиця 3.3).

Таблиця 3.3

Критерії належного державного управління освітою

Функції управління	Критерії оцінки ефективності державного управління
Фінансовий контроль	регулярно готується прогноз доходів і витрат, не практикується використання разових доходів для фінансування поточних витрат; при фінансовому плануванні враховуються можливі витрати на непередбачені витрати; бюджет приймається своєчасно; механізми управління інвестиціями і грошовими коштами дозволяють балансувати між отриманням прибутку з інвестованого капіталу і можливими ризиками; налагоджено управління довгостроковим боргом; регулярно готуються повні фінансові звіти, що підлягають аудиторській перевірці; кошториси витрат на здійснення програм і надання послуг складаються на основі реалістичної інформації; регулярно поступає належна інформація про те, як вплинуть на державні фінанси дії, що робляться урядом
Кадри	створена чітка і зрозуміла кадрова система; відсутня залежність від політичних інтересів і політичного тиску; регулярно здійснюється планування робочої сили і стратегічний аналіз потреб в робочій силі; найм на роботу проводиться своєчасно, заснований на особистих заслугах; проводиться контроль за наймом працівників;

Функції управління	Критерії оцінки ефективності державного управління
	забезпечується наявність необхідної номенклатури спеціальностей співробітників; створена і діє відповідна система стимулів і стягнень; налагоджені відносини співпраці між працівниками і керівництвом
Інформаційні технології	створені і використовуються на практиці сучасні інформаційні системи, що підвищують ефективність управління; здійснюється центральна координація нових технологій; регулярно проводиться робота по перспективному плануванню розвитку інформаційних технологій; персонал і користувачі отримали достатню підготовку для використання інформаційних технологій; результати від застосування інформаційних технологій виправдовують вкладені засоби; інформаційні системи забезпечують своєчасну передачу інформації населенню і іншим зацікавленим сторонам
Капітальні вкладення	регулярно проводиться стратегічний аналіз довгострокових потреб в капіталовкладеннях; визначення ефективності планованих капіталовкладень проводиться на основі належної інформації і аналітичних даних; забезпечується взаємозв'язок між планованими капітальними і поточними витратами; об'єкти містяться в належному технічному стані
Досягнення результатів і поставлених завдань	розробка мерів, направлених на забезпечення ефективності, ведеться на основі плану стратегічного розвитку, орієнтованого на отримання результатів; забезпечується участь зацікавлених сторін у виборі бажаних результатів і оцінці прогресу; розроблений і застосовується на практиці перелік показників, необхідних для оцінки результатів діяльності; ці показники використовуються також для оцінки поступальної ходи організації до досягнення поставлених цілей; забезпечується регулярне і повне інформування населення, виборних посадових осіб і інших зацікавлених сторін про результати
Забезпечення узгодженості різних аспектів	фінансові і людські ресурси, інформаційні і основні підсистеми узгоджені між собою і з поставленими цілями;

Функції управління	Критерії оцінки ефективності державного управління
організаційної діяльності	<p>підлеглі мають чітку інформацію про позицію керівників;</p> <p>керівники здатні надати працівникам стимули до досягнення цілей організації;</p> <p>системи інформаційних технологій узгоджені з іншими системами управління;</p> <p>керівники оцінюють прогрес в досягненні цілей на основі отриманої інформації, що поставляється інформаційними системами;</p> <p>бюджетні пріоритети узгоджені з поточними пріоритетами економічної політики</p>

2.3. Показники ефективності державного управління системи вищої військової освіти України

Державне регулювання системи вищої військової освіти є складним процесом з причини багатокладності й неоднозначності його об'єкта. Воно складається з взаємопов'язаних між собою певних цілей, завдань, методів і механізмів, які і складають інститут державного регулювання системи вищої військової освіти.

Метою державного регулювання системи вищої військової освіти є:

- упорядкування діяльності СВВО;
- забезпечення дотримання чинного законодавства у галузі вищої військової освіти;
- досягнення необхідного рівня якості вищої військової освіти.

Ефективність державного регулювання системи вищої військової освіти визначає ступінь (рівень) досягнення поставлених цілей. Виходячи з цього, ефективність державного регулювання СВВО можна оцінити за основними критеріями (табл. 3.4) та може бути визначена сумою за формулою:

$$E_{\text{СВВО}} = \sum_{i=1}^3 (\alpha_i \times K_i), \quad (3.1)$$

де $E_{\text{СВВО}}$ – значення ефективності державного регулювання СВВО;
 α_i – умовне позначення i -го вагового коефіцієнту i -го критерію ефективності;
 K_i – умовне позначення i -го критерію ефективності.

Таблиця 3.4

Критерії ефективності державного регулювання СВВО

Мета державного регулювання СВВО	Критерії ефективності
упорядкування діяльності СВВО	досягнення оптимальних результатів діяльності ВВНЗ в рамках регульованих державних ресурсів
забезпечення дотримання чинного законодавства у галузі вищої військової освіти	відповідність рішень функціональним цілям і завданням СВВО, її статусу і повноваженням, правовому порядку, потребам Збройних Сил України
досягнення необхідного рівня якості вищої військової освіти	якість вищої військової освіти, її відповідність актуальним потребам Збройних Сил України

Значення вагових коефіцієнтів α_i відповідних критеріїв ефективності визначається на основі експертних оцінок групою експертів, при цьому загальна сума значень всіх вагових коефіцієнтів повинна дорівнювати 1:

$$\sum_{i=1}^3 \alpha_i = 1. \quad (3.2)$$

У разі збільшення (зменшення або зміни) кількості критеріїв до N_K (де $N_K > 0$), за якими обчислюється ефективність державного регулювання СВВО, формула (3.1) у загальному випадку прийме наступний вигляд:

$$E_{\text{СВВО}} = \sum_{i=1}^{N_K} (\alpha_i \times K_i). \quad (3.3)$$

Під критерієм державного регулювання СВВО розуміються ознаки ступеня досягнення (зокрема перевищення) цілей СВВО.

Критерій “Досягнення оптимальних результатів СВВО в рамках регульованих державних ресурсів” та критерій “Відповідність рішень функціональним цілям і завданням СВВО, її статусу і повноваженням, правовому порядку, потребам Збройних Сил України” допомагають оцінити ефективність рішень центральних органів влади та органів управління СВВО, результати і наслідки яких виявляються у відповідних змінах СВВО або в багатьох її суб’єктах.

Основними показниками критерію “Досягнення оптимальних результатів ВВНЗ в рамках регульованих державних ресурсів” є:

- повнота здійснення обсягів підготовки і випуску військових фахівців ліцензіям та сертифікату, наказу МОУ (повнота виконання держзамовлення на підготовку військових фахівців);
- відповідність організаційної структури ВВНЗ меті застосування, основним завданням тощо.

Основними показниками критерію “Відповідність рішень функціональним цілям і завданням СВВО, її статусу і повноваженням, правовому порядку, потребам Збройних Сил України” є:

- повнота здійснення поставлених цілей;
- повнота виконання системою вимог діючого законодавства у галузі вищої військової освіти;

- рівень раціональності рішень та їх законність;
- раціональність використання всіх видів фінансування;
- інноваційність рішень, що приймаються;
- компетентність керівників СВВО та її суб'єктів.

Перші два критерію мають переважно якісні показники.

Критерій “Якість вищої військової освіти, її відповідність актуальним потребам Збройних Сил України”, на думку авторів дослідження, є найважливішим критерієм ефективності державного регулювання СВВО і має кількісні та якісні показники.

Згідно із Законом України “Про вищу освіту” під якістю вищої освіти розуміється рівень здобутих особою знань, умінь, навичок, інших компетентностей, що відображає її компетентність відповідно до стандартів вищої освіти [10].

У широкому сенсі “якість вищої освіти” розуміється як збалансована відповідність вищої освіти (як результату, як процесу, як освітньої системи) різноманітним потребам, цілям, вимогам, нормам (стандартам), умовам.

У вузькому сенсі “якість вищої освіти” є якість підготовки фахівців з вищою освітою.

Державне регулювання якості у вищій освіті покликане забезпечувати збалансовану відповідність вищої освіти різноманітним потребам, цілям, вимогам, нормам, умовам, що змінюються.

Через вдосконалення і розвиток механізмів управління якістю у вищій освіті повинні вирішуватися всі виникаючі “проблеми якості освіти”, у тому числі й проблеми якості підготовки фахівців з вищою освітою.

В цьому дослідженні під проблемами якості вищої освіти розуміються сукупність актуальних теоретичних і практичних питань у сфері якості підготовки фахівців з вищою освітою, що мають різну природу і що вимагають свого дослідження і рішення в цілях забезпечення збалансованої відповідності (у певному значенні) підготовки фахівців (як результату і як процесу) різноманітним потребам, цілям, вимогам, нормам, стандартам.

Сучасний стан проблеми якості освіти відображає суперечність, що посилюється, між, з одного боку, зростаючими вимогами суспільства до моральності і інтелекту людини, його здатності до проектування, і прогнозування (що виявляється в системі сучасних вимог до рівня професіоналізму, загальної культури і моральності членів суспільства, що одержують освіту, і особливо, вищу) а, з іншого боку, фактичним рівнем освіти і розвитку випускників освітніх установ.

В літературі якість СВВО як соціальна якість розглядається як адекватність відповідності потребам суспільства, збройних сил і особи по відношенню до сфери вищої військової освіти – може розглядатися:

- по відношенню до виділених компонентів СВВО;
- по відношенню до потоків взаємодії між компонентами СВВО (внутрісистемні стосунки);
- по відношенню до потоків взаємодії СВВО з суспільством (стосунки СВВО із зовнішнім середовищем);
- по відношенню до потоків міжнародної взаємодії СВВО.

Об'єктами оцінки якості в СВВО можуть виступати:

- всі актуальні компоненти СВВО;
- всі актуальні внутрісистемні стосунки в СВВО;
- всі актуальні стосунки СВВО з надсистемами (суспільство, світова освітня спільнота).

Під критерієм якості вищої освіти будемо розуміти ознаки ступеня відповідності якості вищої освіти (як результату, як процесу, як освітньої системи) встановленим нормам, вимогам, еталонам, стандартам.

Серед численних проблем якості вищої освіти в сучасних умовах ключовою залишається проблема оцінки (реального, фактичного стану) якості вищої освіти, під якою розуміється міра якості (числова і семантична) вищої освіти, що являє собою співвіднесення результатів вимірювань властивостей з базою, яка фіксує еталонний рівень, норму якості.

В цьому сенсі, критерій якості тісно пов'язаний з критерієм ефективності функціонування освітньої системи. Цей зв'язок полягає в наступному.

Відповідно до теорії дуальної організації і управління освітніми системами, що формується в даний час, будь-які освітні системи як складні соціальні об'єкти повинні мати два взаємодіючі канали управління – канал управління функціонуванням і канал управління розвитком.

На основі принципу дуальності управління виділяється сукупність з двох головних критеріїв ефективності освітньої системи: критерій ефективності функціонування і критерій ефективності розвитку, покликані задати узгоджену цільову спрямованість (пріоритети) у функціонуванні і розвитку освітньої системи.

При цьому “ефективність” розуміється як “узагальнена міра якості” освітньої системи, або якості спільної діяльності тих, хто навчається (курсанти, слухачі, студенти), науково-педагогічних працівників (викладачі) та тих, що управляють (керівників), забезпечують разом управління функціонуванням і розвитком будь-якої освітньої системи.

Критерій ефективності функціонування освітньої системи характеризує “ефективність” з погляду забезпечення, з допустимою точністю відповідності, фактичної якості освіти тій необхідній якості освіти, яка закріплена як мета освітньої системи і соціальна норма за якістю освіти, а також перевищення цієї норми. У загальному випадку цей критерій є імовірнісним (стохастичним).

Важливим з точки зору теоретико-методологічного аналізу проблеми державного управління вищої освіти є визначення основних понять, зокрема при розгляді даного питання вбачається необхідним визначити сучасне співвідношення понять “державного управління” і “державного регулювання”.

Державне регулювання і державне управління спрямовані на досягнення однієї мети управління – впорядкування соціальних об'єктів та

соціальних процесів, переведення їх з одного стану в інший. Проте державне регулювання і державне управління мають суттєві відмінності, пов'язані з використанням специфічних засобів (методів) управлінського впливу.

Державне управління слід розглядати як певний вид діяльності органів держави, яка має владний характер і передбачає, насамперед, організуючий і розпорядчий вплив на об'єкти управління шляхом використання певних повноважень. З цієї точки зору, державне управління має ознаки, характерні для виконавчої влади, що пов'язані з поділом державної влади на законодавчу, виконавчу та судову. Функціонування виконавчої влади, поряд з використанням методів державного управління, передбачає і державне регулювання. Останнє, виходячи з аналізу правових актів, застосовується не тільки в межах виконавчої влади і передбачає не тільки вплив на об'єкти управління, але й вплив на суспільне середовище цих об'єктів. Таке середовище означає соціальні процеси та явища, які безпосередньо впливають на стан певного об'єкта управління.

Державне регулювання створює умови для діяльності суб'єктів та об'єктів управління в напрямі, який є бажаним для держави і за яким відбуватиметься розвиток системи управління в цілому. Причому державне регулювання передбачає декілька варіантів майбутньої діяльності керованих об'єктів, створюючи можливість діяти найбільш ефективно, а також не може бути використане без застосування методів безпосереднього впливу на об'єкти управління, і тому державне регулювання зрештою неможливе без державного управління [51].

З цієї точки зору державне регулювання включає сукупність інструментів, за допомогою яких держава встановлює вимоги до організацій і громадян. Воно включає закони, формальні і неформальні розпорядження і допоміжні правила, що встановлюються державою, а також недержавними організаціями або організаціями саморегулювання, яким держава делегувала регуляторні повноваження [52].

Виділяють дві сфери державного регулювання:

– тарифна (цінова), що охоплює економічні аспекти, які впливають безпосередньо на ринкові рішення;

– нетарифна (нецінова), що охоплює соціальні та адміністративні аспекти заходів держави, спрямованих на скерування поведінки суб'єктів (фізичних та юридичних осіб) в напрямі, необхідному для досягнення поставлених органами державної влади цілей.

Необхідність державного регулювання системи вищої освіти визначається двома аспектами – неспроможністю ринку надати освітні послуги в повному обсязі і певної якості та відмовою від жорсткого адміністративного управління системою вищої освіти [53].

Названі аспекти в певному значенні протилежні. Вони визначають рух до побудови моделі державного регулювання системи вищої освіти з двох боків – від звичайного конкурентного ринкового механізму і від командного відомчого управління.

Тому, державне регулювання системи вищої освіти визначається як система економічних, соціальних, правових, політичних та організаційних форм і методів впливу держави на суб'єктів освітніх процесів, яка створює умови для реалізації ними тих цілей та завдань, які одночасно відповідали б як стратегічним інтересам держави, так і безпосереднім інтересам самих цих суб'єктів [54]. При цьому державний вплив повинен формувати, з одного боку, попит на освіту, з іншого – пропозицію освітніх послуг. Поєднання інтересів держави з інтересами всіх інших суб'єктів в освіті можливо на основі агрегації продуктів вищої освіти: держава отримує розвиток людського потенціалу, а індивіди, установи – розвиток особи, людський та інтелектуальний капітал.

Таким чином, принципова відмінність між поняттями “державне управління” та “державне регулювання” полягає у повноваженнях суб'єкта державного впливу, об'єкта та формі впливу, а сфера застосування визначається пріоритетністю та необхідністю першочергового забезпечення

публічних інтересів і виконання цілей держави. Зважаючи на це, до сфери вищої освіти доцільно застосовувати державне регулювання.

Завдання державного управління розвитку вищої, у тому числі і вищої військової освіти полягають у:

- спрямуванні освітнього процесу на задоволення потреб держави, ЗС України з урахуванням сучасних економічних умов, виховання свідомості, патріотизму, забезпечення потреби суспільства та ЗС України в конкурентоспроможних, компетентних і відповідальних фахівцях;

- адаптації відповідних спеціальностей та спеціалізацій до реальних потреб різних галузей економіки, ЗС України;

- проведенні постійного моніторингу якості вищої освіти, а також оцінювання діяльності ВВНЗ;

- упорядкуванні діяльності ВВНЗ щодо надання якісних освітніх послуг їх кінцевим споживачам;

- створенні прозорих механізмів ціноутворення на освітні послуги тощо.

Система державного управління освітньої діяльності повинна будуватись за ієрархічним принципом, за яким спочатку встановлюються функції системи, далі визначаються напрями проведення економічної політики, що спрямовуються на реалізацію цих функцій, потім здійснюється підбір інструментів втілення в життя цієї політики, і, нарешті, розробляються заходи регулювання конкретних процесів [55].

Методологія державного управління враховує дію економічних законів та охоплює сукупність підходів, цілей, принципів, форм і методів впливу державних органів на систему вищої освіти через комплекс стимулів, важелів, регуляторів.

Сукупність засобів, методів і прийомів систематичного, послідовного і науково обґрунтованого державного регуляторного впливу на систему вищої освіти складає методіку державного регулювання [56].

В літературі визначається низка основних напрямів державного регулювання вищої освіти на сучасному етапі її розвитку, до яких слід віднести:

- децентралізацію управління вищою освітою, перерозподіл функцій і повноважень між державними управлінськими структурами, розширення повноважень самоврядування у вищій освіті;

- активізацію взаємодії влади й суспільства, забезпечення державно-громадського характеру регулювання та контролю у сфері вищої освіти;

- автономізацію вищих навчальних закладів;

- оптимізацію мережі вищих навчальних закладів, приведення її відповідно до потреб розвитку економіки та запитів ринку праці;

- забезпечення високої якості освітніх послуг, їх відповідності світовим стандартам;

- диверсифікацію фінансування вищої освіти;

- створення нових державних стандартів вищої освіти, узгодження кваліфікаційних характеристик, стандартів і навчальних програм з освітньо-кваліфікаційними вимогами до робочих місць;

- інноваційний розвиток вищої освіти, впровадження нових інформаційно-управлінських і комп'ютерних технологій;

- посилення інтеграції вищої освіти, науки, виробництва, наукової та інноваційної складових у діяльності вищих навчальних закладів;

- створення систем моніторингу ефективності управлінських рішень, їх впливу на якість освітніх послуг;

- демократизацію адміністративних процедур у сфері вищої освіти, зокрема процедур обрання і призначення керівників ВНЗ, їх атестації, процедур ліцензування, атестації та акредитації ВНЗ, контрольних-наглядових процедур.

Ці напрями державного регулювання вищої освіти притаманні і СВВО.

Дослідження різних аспектів державного регулювання вищої освіти вже мали місце в науковій практиці як в Україні, так і поза її межами.

– економічні аспекти широко розглядалися в роботах А. Ахметової, С. Белякова, Л. Антошкіної, В. Боброва;

– адміністративно-правові питання державного регулювання вищої освіти в цілому – С. Барабанової, А. Засць, В. Журавського;

– історико-теоретичний аналіз проблеми – у працях українських науковців С. Майбороди, О. Жабенка, Л. Прокопенка;

– взаємозв'язок державного регулювання та механізмів самоорганізації в управлінні вищою освітою відображено в дослідженнях Н. Колісніченка;

– іноземний досвід вирішення питання вивчали Л. Гриневич, Я. Гречка, А. Пендель;

– державне регулювання діяльності вищих навчальних закладів на ринку освітніх послуг, розвиток приватного сектора освіти розглядали В. Огаренко, О. Радченко та ін.;

– загальні проблеми державного регулювання системи освіти знайшли відображення в наукових працях багатьох провідних українських учених О. О. Євсєєва, Г. І. Башнянина, В. І. Куценка, Т. О. Лукіна, Н. І. Флінта, Л. Г. Чернюк та ін.

У контексті проблематики державного управління вищою освітою, у т. ч. військовою, особливу цікавість викликають наукові та практичні підходи запропоновані В. Вікторовим, О. Жабенко, Л. Гаєвською, С. Домбровською, Д. Дзвінчуком, В. Кременем, В. Луговим, В. Огаренко, Н. Протасовою, В. Садковим, В. Сиченко та ін.

Тобто можна говорити про широкий досвід досліджень з питань державного управління вищою освітою. Однак, аналіз наявних результатів досліджень свідчить, що проблеми державного регулювання саме системи вищої військової освіти України вивчені недостатньо.

Тому, подальше напрацювання нових механізмів державної управлінської політики в системі вищої військової освіти є актуальним в теоретичному і практичному значенні.

У науковій літературі розглядаються дві принципово відмінні стратегії державного регулювання діяльності вищої школи, які по-різному впливають на здатність вищих навчальних закладів реагувати на наявні проблеми суспільного життя. Це:

- стратегія раціонального планування і контролю;
- стратегія саморегулювання [57, 58].

Стратегія раціонального планування і контролю бере початок з ідеї раціонального прийняття рішень, у процесі якого прораховуються всі альтернативи та наслідки. Це передбачає централізацію процесу прийняття рішень і контроль за вибором заданої політики та її реалізацією. Стратегія державного регулювання закладена в моделі державного контролю системи вищої освіти. Модель державного контролю традиційно використовується в континентальній Європі, де заклади вищої освіти були створені і фінансуються майже винятково державою. Зокрема, французька система вищої освіти характеризується централізованим контролем, здійснюваним Міністерством національної освіти. Міністерство національної освіти Франції регулює політику допуску молоді до вищих шкіл, навчальні програми, систему іспитів, призначення та заробітну плату науково-педагогічних працівників тощо. Мета такого детального державного регулювання – стандартизувати рівень знань і вмінь випускників, що фіксується відповідним освітньо-кваліфікаційним рівнем [57, 58].

Стратегія саморегулювання ґрунтується на двох основних принципах [57, 58]:

- інформація про об'єкт регулювання є надзвичайно невизначеною і мінливою;
- фрагментація складних процесів прийняття рішень – благо для досягнення більшої гнучкості та інноваційності.

Дана стратегія надає перевагу саморегуляційним можливостям і складним взаємовідносинам між децентралізованими суб'єктами. Ця стратегія відповідає моделі державного нагляду за вищою освітою. Вона

походить із традиційної британської та американської систем вищої освіти (традиційні британські університети є привілейованими корпораціями, які поєднують вплив викладацьких гільдій із впливом піклувальників та адміністрацій). Університети відповідають за власний менеджмент і вирішують питання допуску і прийому студентів, навчальних програм, найму персоналу вищих навчальних закладів, заробітної плати тощо. Стратегія саморегулювання передбачає державне фінансування закладів вищої освіти, однак розподіл бюджету перебуває в руках професорів із Комітету університетських грантів. У США вищі навчальні заклади, як і британські, теж функціонують як привілейовані корпорації, однак вплив піклувальних органів і адміністраторів є більш суттєвим. Контроль за вищими навчальними закладами на державному рівні обмежується механізмами моніторингу якості, оподаткуванням, регулюванням права присуджувати наукові ступені, а також підтверджувати їх академічну якість та відповідність [57].

Обидва механізми мають свої переваги та недоліки, а тому головним завданням держави є раціональний розподіл функцій між ними [59].

Аналіз досвіду управління систем освіти закордонних держав свідчить про наявність основних тенденцій державного регулювання систем освіти, до яких можна віднести:

- підсилення ролі держав в управлінні системами освіти. Це пов'язано із тим, що у сучасних умовах глобалізації, циклічності кризових явищ система вищої освіти не може ефективно функціонувати без активних регуляторно-управлінських дій з боку держави. Одним з основних заходів в цьому напрямі є розробка стандартів вищої освіти та системи контролю за їх впровадженням та дотриманням;

- підсилення ролі суспільних організацій у координації процесів, що проходять у системах освіти. Основним є створення системи контролю якості якісних показників систем освіти, залучення до цього контролю суспільних організацій;

– глобалізація освіти – вивчення та впровадження досвіду реформування національних систем освіти.

Аналізуючи сучасну ситуацію в освітньому просторі України з точки зору організації державного регулювання і його нормативно-правового забезпечення, дослідники [60, 61] зазначають, що вплив держави на систему вищої освіти, в цілому, відповідає загальним тенденціям державного регулювання ринкової економіки. Але вищі навчальні заклади – некомерційні організації, отже державне регулювання їх діяльності повинне здійснюватися за іншими правилами. У всіх розвинених країнах базовими елементами механізму координації системи господарства є ринок і держава.

Для сучасної теорії і практики управління, в тому числі соціально-педагогічних систем, пріоритетним є системний, особистісно орієнтований, діалогічний підходи [58]. Це передбачає врахування в процесі управління тенденцій розвитку освіти, впливу зовнішнього середовища, моделювання цілісних педагогічних та управлінських структур, використання діалогічних форм взаємодії тощо.

Основним джерелом змін у державному управлінні системи вищої військової освіти є держава, яка розробляє, приймає і реалізовує управлінські рішення у сфері вищої військової освіти.

Держава здійснює всі види регулювання функціонування системи вищої військової освіти – нормативно-правове, організаційне, економічне, фінансове.

Вищою формою регулятивної діяльності є:

– розробка і проведення освітньої політики в системі вищої військової освіти;

– управління освітньою діяльністю.

Суттю державного регулювання є створення умов для функціонування системи вищої військової освіти, які сприяли б досягненню тих або інших результатів, а не завдання для виконання яких-небудь рішень.

Досвід удосконалення державного управління системи вищої військової освіти в Україні показав, що на протязі створення та розбудови СВВО і до теперішнього часу основними напрямками вдосконалення державного регулювання СВВО були і залишаються:

- удосконалення організаційно-штатної структури СВВО та ВВНЗ;
- перерозподіл функцій управління між елементами СВВО;
- підвищення якості підготовки військових фахівців на всіх рівнях освіти;

- удосконалення структури підготовки військових фахівців за рівнями та ступенями вищої військової освіти, спеціальностями та спеціалізаціями відповідно до потреб Збройних Сил України;

- раціоналізація ресурсного забезпечення СВВО;
- розвиток самостійності та ініціативи ВВНЗ при одночасному посиленні централізованого управління.

Регулятивний режим повинен допомогти впровадженню інновацій у СВВО. Крім того, регулятивний режим повинен забезпечити розробку механізмів забезпечення якості (оцінка, акредитація, національні екзамени, рейтинги та публікація інформації), норм фінансового контролю діяльності ВВНЗ, і законодавства про права інтелектуальної власності.

РОЗДІЛ III.

УДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ ВИЩОЮ ВІЙСЬКОВОЮ ОСВІТОЮ УКРАЇНИ

3.1. Напрями удосконалення керівних засад державного управління системи вищої військової освіти України

Оцінка ефективності державного управління необхідна як для державних органів влади, так і для суспільства. Суспільству вона дозволяє контролювати якість діяльності державних інститутів, а керівникам і державним службовцям потрібна для самоконтролю, для удосконалення управлінського процесу. Проблема оцінки ефективності – це проблема аналізу управлінської діяльності і прийнятих рішень.

Процедура оцінювання ефективності державного управління дозволяє виявити протиріччя між досягнутими результатами і нереалізованими можливостями, між показниками на вході і на виході системи.

Ефективність державного управління СВВО залежить від ефективності функціонування кожної із складових СВВО, якими є:

- вищі військові навчальні заклади;
- рівні та ступені (кваліфікації) вищої військової освіти;
- галузі знань і спеціальності;
- освітні та наукові програми;
- стандарти освітньої діяльності та стандарти вищої освіти;
- органи військового управління, що здійснюють управління у сфері вищої військової освіти;
- учасники освітнього процесу.

Визначення ефективності державного регулювання СВВО пропонується проводити у загальному вигляді. Ефективність визначається на основі критеріїв, узагальнених підкритеріїв, підкритеріїв та показників

ефективності, які знаходяться за підпорядкованістю на різних рівнях ієрархії. Взаємозв'язок між ними наведений на рис. 5.1.

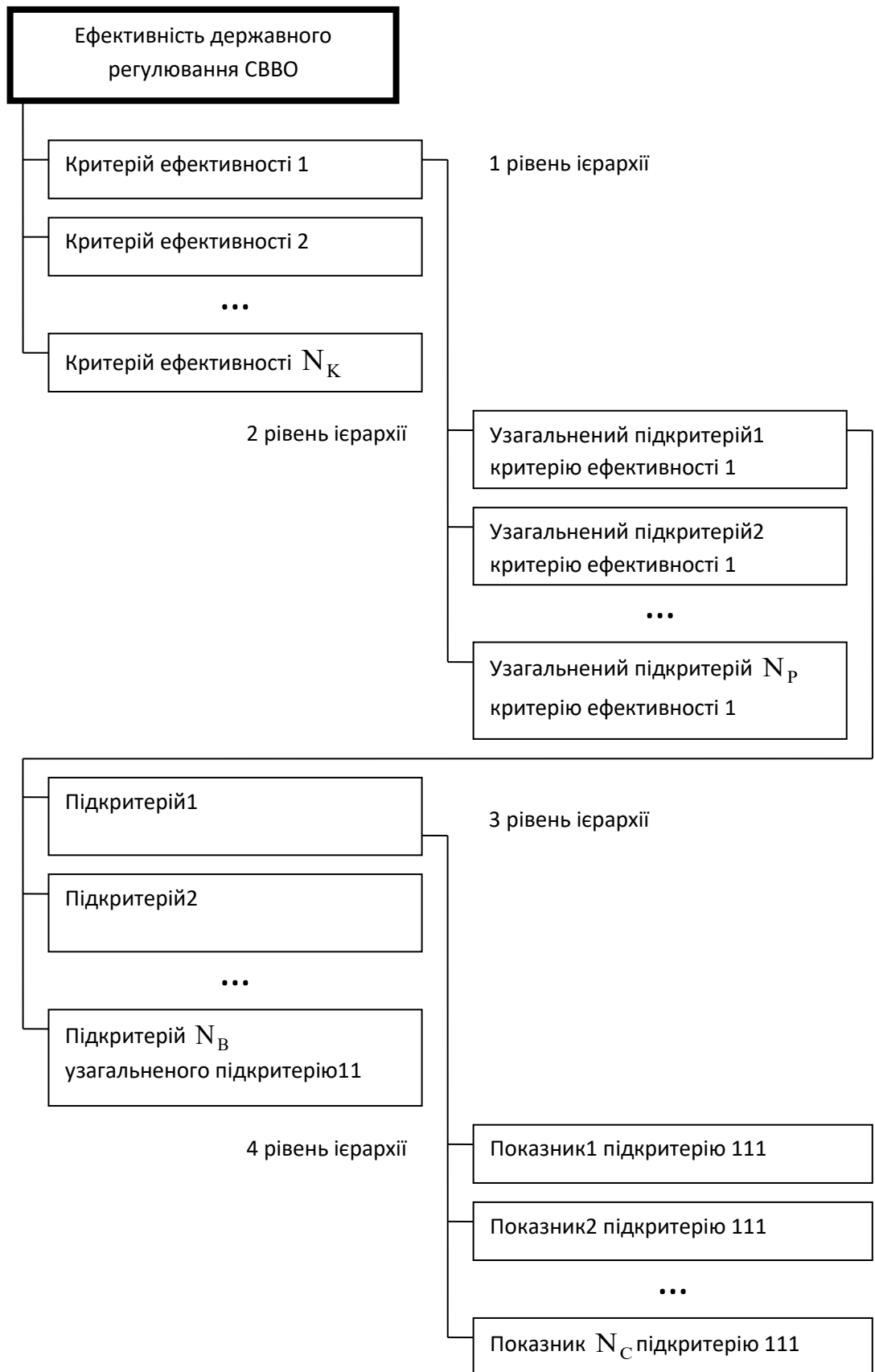

Рисунок 5.1 – Взаємозв’язок між критеріями, узагальненими підкритеріями, підкритеріями та показниками ефективності державного регулювання СВВО

Ефективність державного регулювання СВВО на основі критеріїв ефективності пропонується обчислювати за формулою:

$$E_{\text{СВВО}} = \sum_{i=1}^{N_K} (\alpha_i \times K_i), \quad (5.1)$$

де $E_{\text{СВВО}}$ – значення ефективності державного регулювання СВВО;
 α_i – умовне позначення i -го вагового коефіцієнту i -го критерію ефективності;

K_i – умовне позначення i -го критерію ефективності;

N_K – кількості критеріїв ефективності державного регулювання СВВО.

Відповідно до запропонованого підходу кількості критеріїв для визначення ефективності державного регулювання СВВО буде дорівнювати $N_K = 7$, перелік цих критеріїв та відповідні їм умовні позначення наведено у табл. 5.1, а вираз (5.1) прийме вигляд:

$$E_{\text{СВВО}} = \sum_{i=1}^7 (\alpha_i \times K_i). \quad (5.2)$$

Таблиця 5.1 –

Критерії ефективності державного регулювання СВВО

№ з/п	Критерії, що визначають ефективність державного регулювання СВВО	Умовні позначення критеріїв	Вагові коефіцієнти, умовні позначення
1	ефективність функціонування ВВНЗ	$K_1 = K_{\text{ВВНЗ}}$	$\alpha_1 = \alpha_{\text{ВВНЗ}}$

2	рівні та ступені (кваліфікації) вищої військової освіти	K_2	α_2
3	галузі знань і спеціальності	K_3	α_3
4	освітні та наукові програми	K_4	α_4
5	стандарти освітньої діяльності та стандарти вищої освіти	K_5	α_5
6	органи військового управління, що здійснюють управління у сфері вищої військової освіти	K_6	α_6
7	учасники освітнього процесу	K_7	α_7

Критерії ефективності державного регулювання СВВО можуть складатися із узагальнених підкритеріїв (груп підкритеріїв), підкритеріїв та/або характеризуватися сукупністю групи показників критеріїв (узагальнених підкритеріїв, підкритеріїв), якими оцінюються відповідні складові. У разі, якщо критерій ефективності складається із узагальнених підкритеріїв, то обчислення такого критерію здійснюється на основі формули:

$$K_i = \sum_{j=1}^{N_{P_i}} (\beta_{ij} \times P_{ij}), \quad \sum_{j=1}^{N_{P_i}} \beta_{ij} = 1, \quad i = \overline{1, N_K}, \quad (5.3)$$

де P_{ij} – умовне позначення j -го узагальненого підкритерію i -го критерію ефективності державного регулювання СВВО;

β_{ij} – умовне позначення вагового коефіцієнту j -го узагальненого підкритерію i -го критерію ефективності;

N_{P_i} – умовне позначення кількості узагальнених підкритеріїв в i -ому критерію ефективності державного регулювання СВВО.

З урахуванням виразу (5.3) вираз (5.1) прийме наступний вигляд:

$$E_{\text{СВВО}} = \sum_{i=1}^{N_K} (\alpha_i \times \sum_{j=1}^{N_{P_i}} (\beta_{ij} \times P_{ij})). \quad (5.4)$$

Узагальнені підкритерії, в свою чергу, можуть складатися з підкритеріїв та/або характеризуватися сукупністю показників критеріїв (підкритеріїв), якими оцінюються відповідні складові. У разі, якщо узагальнений підкритерій ефективності складається з підкритеріїв, то обчислення такого узагальненого підкритерію здійснюється аналогічно виразу (3.3) на основі формули:

$$P_{ij} = \sum_{h=1}^{N_{Bij}} (\lambda_{ijh} \times B_{ijh}), \quad \sum_{h=1}^{N_{Bij}} \lambda_{ijh} = 1, \quad i = \overline{1, N_K}, \quad j = \overline{1, N_{P_i}}, \quad (5.5)$$

де B_{ijh} – умовне позначення h -го підкритерію j -го узагальненого підкритерію i -го критерію ефективності державного регулювання СВВО;

λ_{ijh} – умовне позначення вагового коефіцієнту h -го підкритерію j -го узагальненого підкритерію i -го критерію ефективності;

N_{Bij} – умовне позначення кількості підкритеріїв у j -ому узагальненому підкритерії i -ого критерію ефективності державного регулювання СВВО.

З урахуванням виразу (5.5), вирази (5.4) та (5.1) матимуть вигляд:

$$E_{СВВО} = \sum_{i=1}^{N_K} (\alpha_i \times \sum_{j=1}^{N_{P_i}} (\beta_{ij} \times \sum_{h=1}^{N_{Bij}} (\lambda_{ijh} \times B_{ijh}))). \quad (5.6)$$

Підкритерії ефективності державного регулювання СВВО характеризуються сукупністю групи показників, якими оцінюються відповідні складові, та обчислюється на основі формули:

$$B_{ijh} = \sum_{k=1}^{N_{Cijh}} (\gamma_{ijk} \times C_{ijk}), \quad \sum_{k=1}^{N_{Cijh}} \gamma_{ijk} = 1, \quad i = \overline{1, N_K}, \quad j = \overline{1, N_{P_i}}, \quad h = \overline{1, N_{B_{ij}}}, \quad (5.7)$$

де C_{ijhk} – умовне позначення k -го показника h -го підкритерію j -го узагальненого підкритерію i -го критерію ефективності державного регулювання СВВО;

γ_{ijhk} – умовне позначення вагового коефіцієнту k -го показника h -го підкритерію j -го узагальненого підкритерію i -го критерію ефективності;

$N_{C_{ijh}}$ – умовне позначення кількості показників в h -ому підкритерію j -го узагальненого підкритерію i -го критерію ефективності державного регулювання СВВО.

Якщо показники ефективності визначають наявність (відсутність) будь-якого елемента або дії (тобто приймають значення 0 або 1) та відсутність будь-якого з цих елементів (призводить до нульового значення показника) має суттєве значення для відповідного підкритерію (узагальненого підкритерію, критерію), то значення цього підкритерію обчислюється за формулою:

$$B_{ijh} = \prod_{k=1}^{N_{C_{ijh}}} C_{ijhk} . \quad (5.8)$$

Якщо значення лише одного з показників C_{ijhk}^{\bullet} суттєво впливає на значення відповідного підкритерію, то формула (5.7) матиме вигляд:

$$B_{ijh} = \begin{cases} \sum_{k=1}^{N_{C_{ijh}}} (\gamma_{ijhk} \times C_{ijhk}) & \rightarrow C_{ijhk}^{\bullet} = 1; \\ 0 & \rightarrow C_{ijhk}^{\bullet} = 0. \end{cases} \quad (5.9)$$

У загальному випадку на основі виразів (5.7), (5.8) та (5.9) формулу для обчислення значення підкритерію ефективності державного регулювання СВВО можна записати у вигляді наступної системи:

$$B_{ijh} = \begin{cases} \sum_{k=1}^{N_{C_{ijh}}} (\gamma_{ijk} \times C_{ijk}), & \sum_{k=1}^{N_{C_{ijh}}} \gamma_{ijk} = 1 \rightarrow C_{ijk} = \overline{0,1}; C_{ijk}^{\bullet} = 1; \\ 0 & \rightarrow C_{ijk} = \overline{0,1}; C_{ijk}^{\bullet} = 0; \\ \prod_{k=1}^{N_{C_{ijh}}} C_{ijk} & \rightarrow C_{ijk} = (0,1); \end{cases} \quad (5.10)$$

$$i = \overline{1, N_K}, \quad j = \overline{1, N_{P_i}}, \quad h = \overline{1, N_{B_{ij}}}.$$

У загальному випадку формула для обчислення ефективності державного регулювання СВВО матиме вигляд:

$$E_{CBVO} = \sum_{i=1}^{N_K} (\alpha_i \times \sum_{j=1}^{N_{P_i}} (\beta_{ij} \times \sum_{h=1}^{N_{B_{ij}}} (\lambda_{ijh} \times \begin{cases} \sum_{k=1}^{N_{C_{ijh}}} (\gamma_{ijk} \times C_{ijk}) & \rightarrow C_{ijk} = \overline{0,1}; C_{ijk}^{\bullet} = 1; \\ 0 & \rightarrow C_{ijk} = \overline{0,1}; C_{ijk}^{\bullet} = 0; \\ \prod_{k=1}^{N_{C_{ijh}}} C_{ijk} & \rightarrow C_{ijk} = (0,1) \end{cases}))) \quad (5.11)$$

У випадку, коли узагальнені підкритерії не застосовуються (відсутній 2 рівень ієрархії на рис. 5.1), формула (5.3) для обчислення критерію ефективності з урахуванням виразів (5.5) та за умови рівняння $P_{ij} = B_{ih}$ при $j = h$ набуде наступного вигляду:

$$K_i = \sum_{h=1}^{N_{B_i}} (\lambda_{ih} \times B_{ih}), \quad \sum_{h=1}^{N_{B_i}} \lambda_{ih} = 1, \quad i = \overline{1, N_K}, \quad (5.12)$$

де B_{ih} – умовне позначення h -го підкритерію i -го критерію ефективності державного регулювання СВВО;

λ_{ih} – умовне позначення вагового коефіцієнту h -го підкритерію i -го критерію ефективності, $\lambda_{ih} = \beta_{ij}$;

N_{Bi} – умовне позначення кількості підкритеріїв в i -ому критерії ефективності державного регулювання СВВО, $N_{Bi} = N_{Pi}$.

За умови відсутності узагальненого підкритерію ефективності (відсутності 2 рівня ієрархії на рис. 5.1) вираз (5.7) для обчислення підкритерію ефективності державного регулювання СВВО отримає наступний вигляд:

$$B_{ih} = \sum_{k=1}^{N_{Cih}} (\gamma_{ihk} \times C_{ihk}), \quad \sum_{k=1}^{N_{Cih}} \gamma_{ihk} = 1, \quad i = \overline{1, N_K}, \quad h = \overline{1, N_{Bi}}, \quad (5.13)$$

де C_{ihk} – умовне позначення k -го показника h -го підкритерію i -го критерію ефективності державного регулювання СВВО;

γ_{ihk} – умовне позначення вагового коефіцієнту k -го показника h -го підкритерію i -го критерію ефективності;

N_{Cih} – умовне позначення кількості показників в h -ому підкритерії i -го критерію ефективності державного регулювання СВВО.

З урахуванням виразу (5.13) формула (5.12) отримає наступний вигляд:

$$K_i = \sum_{h=1}^{N_{Bi}} (\lambda_{ih} \times B_{ih}) = \sum_{h=1}^{N_{Bi}} (\lambda_{ih} \times \sum_{k=1}^{N_{Cih}} (\gamma_{ihk} \times C_{ihk})), \quad (5.14)$$

$$\sum_{h=1}^{N_{Bi}} \lambda_{ih} = 1, \quad \sum_{k=1}^{N_{Cih}} \gamma_{ihk} = 1, \quad i = \overline{1, N_K}, \quad h = \overline{1, N_{Bi}}.$$

У загальному випадку формула (5.11) для обчислення ефективності державного регулювання СВВО на основі критеріїв, підкритеріїв та показників ефективності (тобто відсутності узагальненого підкритерію

ефективності) з урахуванням виразів (5.12) – (5.14) отримає наступний вигляд:

$$E_{CBVO} = \sum_{i=1}^{N_K} (\alpha_i \times \sum_{h=1}^{N_{B_i}} (\lambda_{ih} \times \begin{cases} \sum_{k=1}^{N_{C_{ih}}} (\gamma_{ihk} \times C_{ihk}) & \rightarrow C_{ihk} = \overline{0,1}; C_{ihk}^{\bullet} = 1; \\ 0 & \rightarrow C_{ihk} = \overline{0,1}; C_{ihk}^{\bullet} = 0; \\ \prod_{k=1}^{N_{C_{ih}}} C_{ihk} & \rightarrow C_{ihk} = (0,1) \end{cases})), \quad (5.15)$$

де C_{ihk}^{\bullet} – умовне позначення k-го показника h-го підкритерію i-го критерію ефективності державного регулювання СВВО, значення якого є суттєвим для даного підкритерію.

Відповідно до запропонованого підходу визначення ефективності державного регулювання СВВО здійснюється на основі 7 критеріїв ефективності ($N_K = 7$). При цьому критерій ефективності функціонування ВВНЗ складається з групових підкритеріїв ($N_{P_1} = 4$), підкритеріїв та показників. Решта 6 критеріїв ефективності складається з підкритеріїв та показників. Тому, формула (5.2) з урахуванням виразів (5.11) та (5.15) матиме наступний вигляд:

$$E_{CBVO} = \alpha_1 \times \sum_{j=1}^4 (\beta_{1j} \times \sum_{h=1}^{N_{B_{1j}}} (\lambda_{1jh} \times \begin{cases} \sum_{k=1}^{N_{C_{1jh}}} (\gamma_{1jhk} \times C_{1jhk}) & \rightarrow C_{1jhk} = \overline{0,1}; C_{1jhk}^{\bullet} = 1; \\ 0 & \rightarrow C_{1jhk} = \overline{0,1}; C_{1jhk}^{\bullet} = 0; \\ \prod_{k=1}^{N_{C_{1jh}}} C_{1jhk} & \rightarrow C_{1jhk} = (0,1) \end{cases})) +$$

$$+ \sum_{i=2}^7 (\alpha_i \times \sum_{h=1}^{N_{B_i}} (\lambda_{ih} \times \begin{cases} \sum_{k=1}^{N_{C_{ih}}} (\gamma_{ihk} \times C_{ihk}) & \rightarrow C_{ihk} = \overline{0,1}; C_{ihk}^{\bullet} = 1; \\ 0 & \rightarrow C_{ihk} = \overline{0,1}; C_{ihk}^{\bullet} = 0; \\ \prod_{k=1}^{N_{C_{ih}}} C_{ihk} & \rightarrow C_{ihk} = (0,1) \end{cases})), \quad (5.16)$$

де α_i , β_{1j} , λ_{1jh} та γ_{1jkh} – відповідні вагові коефіцієнти для визначення 1-го критерію ефективності державного регулювання СВВО – ефективності функціонування ВВНЗ;

C_{1jkh} – умовне позначення k-го показника h-го підкритерію j-го узагальненого підкритерію критерію ефективності функціонування ВВНЗ (1-го критерію) для визначення державного регулювання СВВО;

C_{1jkh}^{\bullet} – умовне позначення k-го показника h-го підкритерію 1-го критерію ефективності (ефективності функціонування ВВНЗ) для визначення державного регулювання СВВО, значення якого є суттєвим для даного підкритерію.

Значення вагових коефіцієнтів α_i , β_{ij} , λ_{ijh} та γ_{ijhk} визначається на основі експертних оцінок групою експертів заздалегідь та може бути уточнено в ході функціонування СВВО. Визначення окремого k-го показника h-го підкритерію j-го узагальненого підкритерію i-го критерію ефективності державного регулювання СВВО C_{ijhk} для кожного окремого випадку визначається окремо та може приймати значення:

- 1 або 0, якщо будь-який елемент або дії наявні або відсутні;
- значення в діапазоні $[0,1]$ в інших випадках.

Визначення значення показників ефективності С може бути задачею, яка важко формалізується, потребує великої кількості вихідних даних або вирішується лише за допомогою експертної оцінки фахівців даної галузі, але в загальному випадку значення будь-якого показника ефективності С можна визначити на основі одного з варіантів:

– коли показник визначає наявність, відсутність або правильність будь-яких ресурсів або заходів, то його визначення можливо за формулою:

$$C = \begin{cases} 1, & \text{true (істина) : наявне, відповідає, правильно;} \\ 0, & \text{false (хибний) : відсутнє, невідповідає, неправильно;} \end{cases} \quad (5.17)$$

– коли показник визначається оцінкою або кількісною мірою наявного ресурсу, то він може бути визначений на основі формулою:

$$C = \begin{cases} \frac{O}{D}, & C - \text{позитивний показник;} \\ \frac{D-O}{D} = 1 - \frac{O}{D}, & C - \text{негативний показник,} \end{cases} \quad (5.18)$$

де O – оцінка, яку отримано за захід, або наявні ресурси;

D – шкала оцінювання або потрібні ресурси.

Вирази для визначення оцінок O та D залежать безпосередньо від змісту конкретного показника, що оцінюється.

Якщо показника ефективності C обчислюється для групи об'єктів, то формули (5.17) та (5.18) відповідно отримають наступний вигляд для варіанту:

– коли показник визначає наявність ресурсів або заходів у групі:

$$C = \frac{\sum_{\xi=1}^n c_{\xi}}{n}, \quad (5.19)$$

де n – кількість об'єктів в групі;

c_{ξ} – оцінка ξ -го об'єкту в групі, яка оцінюється аналогічно виразу (5.17) по формулі:

$$c_{\xi} = \begin{cases} 1, & \text{true (істина) : наявне, відповідає, правильно;} \\ 0, & \text{false (хибний) : відсутнє, невідповідає, неправильно;} \end{cases}$$

– коли показник визначається оцінкою або кількісною мірою наявного ресурсу у групі об'єктів:

$$C = \begin{cases} \frac{\sum_{\xi=1}^n \frac{O_{\xi}}{D_{\xi}}}{n}, & C - \text{позитивний показник,} \\ \frac{\sum_{\xi=1}^n (1 - \frac{O_{\xi}}{D_{\xi}})}{n}, & C - \text{негативний показник,} \end{cases} \quad (5.20)$$

де O_{ξ} – оцінка ξ -го об'єкту, яку отримано за захід, або його наявні ресурси;

D_{ξ} – шкала оцінювання або потрібні ресурси ξ -го об'єкту.

Розглянемо складові СВВО.

Ефективність функціонування ВВНЗ характеризується сукупністю групи показників критеріїв, якими оцінюються відповідні складові освітньої діяльності ВВНЗ, а саме:

- навчальна робота;
- методична робота;
- виховна робота;
- наукова та науково-технічна діяльність.

Відповідно до формули (5.3) значення ефективності функціонування ВВНЗ з урахуванням опису відповідних узагальнених підкритеріїв, що наведені у табл. 5.2, можна обчислити за формулою:

$$K_1 = K_{\text{ВВНЗ}} = \sum_{j=1}^4 (\beta_{1j} \times P_{1j}) = \beta_{\text{НР}} P_{\text{НР}} + \beta_{\text{МР}} P_{\text{МР}} + \beta_{\text{ВР}} P_{\text{ВР}} + \beta_{\text{ННТД}} P_{\text{ННТД}},$$

(5.21)

де $\beta_{\text{НР}} + \beta_{\text{МР}} + \beta_{\text{ВР}} + \beta_{\text{ННТД}} = 1$.

Таблиця 5.2

Узагальнені підкритерії ефективності державного регулювання СВВО для визначення ефективності функціонування ВВНЗ

з/п	Підкритерії ефективності, що визначають ефективність функціонування ВВНЗ	Умовні позначення підкритеріїв	Вагові коефіцієнти, умовні позначення
	ефективність навчальної роботи	$P_{11} = P_{\text{НР}}$	$\beta_{11} = \beta_{\text{НР}}$
	ефективність методичної роботи	$P_{12} = P_{\text{МР}}$	$\beta_{12} = \beta_{\text{МР}}$
	ефективність виховної роботи	$P_{13} = P_{\text{ВР}}$	$\beta_{13} = \beta_{\text{ВР}}$
	ефективність наукової та науково-технічної діяльності	$P_{14} = P_{\text{ННТД}}$	$\beta_{14} = \beta_{\text{ННТД}}$

3.2. Оцінка прогнозу ефективності державного управління системою вищої військової освіти України

Опис показників ефективності відповідних підкритеріїв узагальнених підкритеріїв критерію “ефективності функціонування ВВНЗ” з оцінці ефективності державного управління СВВО наведений у табл. 5.3.

Відповідно до формул (5.3), (5.5), (5.7) – (5.10) та (5.21) значення узагальнених підкритеріїв критерію “ефективності функціонування ВВНЗ” визначається за формулами для:

– ефективності навчальної роботи:

$$\begin{aligned}
 P_{11} = P_{HP} &= \sum_{h=1}^{10} (\lambda_{11h} \times B_{11h}) = \sum_{h=1}^{10} (\lambda_{11h} \times \sum_{k=1}^{N_{C11h}} (\gamma_{11hk} \times C_{11hk})) = \\
 &= \lambda_{111} \times \sum_{k=1}^7 (\gamma_{111k} \times C_{111k}) + \lambda_{112} \times C_{1121} + \lambda_{113} \times \sum_{k=1}^4 (\gamma_{113k} \times C_{113k}) + \\
 &+ \lambda_{114} \times \sum_{k=1}^3 (\gamma_{114k} \times C_{114k}) + \lambda_{115} \times \sum_{k=1}^3 (\gamma_{115k} \times C_{115k}) + \lambda_{116} \times \sum_{k=1}^5 (\gamma_{116k} \times C_{116k}) + \\
 &+ \lambda_{117} \times C_{1171} + \lambda_{118} \times \sum_{k=1}^6 (\gamma_{118k} \times C_{118k}) + \lambda_{119} \times \sum_{k=1}^2 (\gamma_{119k} \times C_{119k}) + \\
 &+ \lambda_{11,10} \times \sum_{k=1}^4 (\gamma_{11,10,k} \times C_{11,10,k}), \tag{5.22}
 \end{aligned}$$

$$\sum_{h=1}^{10} \lambda_{11h} = 1, \quad \sum_{k=1}^{N_{C11h}} \gamma_{11hk} = 1, \quad h = \overline{1,10};$$

– ефективності методичної роботи:

$$P_{12} = P_{MP} = \sum_{h=1}^1 (\lambda_{12h} \times B_{12h}) = \sum_{k=1}^9 (\gamma_{121k} \times C_{121k}), \tag{5.23}$$

$$\sum_{k=1}^9 \gamma_{121k} = 1;$$

Таблиця 5.3 – Опис критерію “ефективності функціонування ВВНЗ”, його узагальнені підкритерії, підкритерії та показники ефективності

Узагальнений підкритерій ефективності	Підкритерій ефективності	Умовне позначення		Показник ефективності	Умовне позначення		Формула для оцінки показника
		Підкритерію	вагового коефіцієнту		показника	вагового коефіцієнту	
Ефективність навчальної роботи	Якість організації навчальної роботи	V_{111}	λ_{111}	1. Наявність ліцензії для провадження діяльності з надання освітніх послуг та сертифікату про акредитацію за напрямками спеціальностями підготовки	C_{1111}	γ_{1111}	(3.12)
				2. Наявність та відповідність освітньо-професійної програми (ОПП) підготовки військових фахівців стандартам вищої військової освіти	C_{1112}	γ_{1112}	(3.12)
				3. Наявність структурно-логічної схеми підготовки військових фахівців за спеціальністю (спеціалізацією) підготовки, оформленою і затвердженою у встановленому порядку, та пояснювальної записки до неї	C_{1113}	γ_{1113}	(3.12)
				4. Наявність навчального (робочого навчального) плану встановленого зразка і затвердженого в установленому порядку, а також пояснювальної записки до нього	C_{1114}	γ_{1114}	
				5. Наявність програм (робочих програм) навчальних дисциплін встановленого зразка і затвердженого в установленому порядку, а також структурно-логічних схем їх вивчення	C_{1115}	γ_{1115}	

Продовження табл. 5.3

Узагальнений підкритерій ефективності	Підкритерій ефективності	Умовне позначення		Показник ефективності	Умовне позначення		Формула для оцінки показника
		Підкритерію	вагового коефіцієнту		показника	вагового коефіцієнту	
				6. Наявність та зміст засобів діагностики якості вищої військової освіти	C_{1116}	γ_{1116}	
				7. Правильність оформлення розкладу навчальних занять, відповідність його навчальним планам і програмам навчальних дисциплін	C_{1117}	γ_{1117}	
	Повнота та якість виконання навчальних планів і програм	B_{112}	λ_{112}	1. Наявність відповідних облікових та звітних матеріалів	C_{1121}	$\gamma_{1121} = 1$	
	Якість організації та проведення навчальних занять	B_{113}	λ_{113}	1. Відповідність видів навчальних занять, що проводяться, визначеним у навчальних планах та програмах навчальних дисциплін	C_{1131}	γ_{1131}	
				2. Спланованість та якість проведення навчальних занять	C_{1132}	γ_{1132}	
				3. Відрив курсантів від занять за розкладом	C_{1133}	γ_{1133}	
				4. Систематичність проведення контрольних заходів з визначення рівня засвоєння курсантами навчального матеріалу	C_{1134}	γ_{1134}	
	Якість організації	B_{114}	λ_{114}	1. Забезпеченість самостійної роботи	C_{1141}	γ_{1141}	
				2. Стан проведення консультацій	C_{1142}	γ_{1142}	

Продовження табл. 5.3

Узагальнений підкритерій ефективності	Підкритерій ефективності	Умовне позначення		Показник ефективності	Умовне позначення		Формула для оцінки показника
		Підкритерію	вагового коефіцієнту		показника	вагового коефіцієнту	
	самостійної роботи курсантів			3. Відрив від самостійної роботи на заходи, не пов'язані з навчальним процесом	C_{1143}	γ_{1143}	
	Якість організації практичної підготовки курсантів	B_{115}	λ_{115}	1. Забезпеченість програмами всіх видів практик	C_{1151}	γ_{1151}	
2. Відповідність проведення практики навчальним планам і програмам				C_{1152}	γ_{1152}		
3. Фінансове та матеріальне забезпечення стажування (практики)				C_{1153}	γ_{1153}		
	Кадрове забезпечення навчального процесу	B_{116}	λ_{116}	1. Укомплектованість штату відповідними фахівцями	C_{1161}	γ_{1161}	
2. Наявність резерву для просування по службі				C_{1162}	γ_{1162}		
3. Частка науково-педагогічних працівників з науковими ступенями та вченими званнями, які забезпечують викладання лекційних годин окремо за циклами дисциплін (соціально-гуманітарного, фундаментального циклів та фахових дисциплін)				C_{1163}	γ_{1163}		
4. Частка науково-педагогічних працівників з науковими ступенями та вченими званнями, які працюють в університеті за основним місцем роботи (окремо за кожним циклом), з них докторів наук або професорів				C_{1164}	γ_{1164}		

Продовження табл. 5.3

Узагальнений підкритерій ефективності	Підкритерій ефективності	Умовне позначення		Показник ефективності	Умовне позначення		Формула для оцінки показника
		Підкритерію	вагового коефіцієнту		показника	вагового коефіцієнту	
				5. Наявність випускової кафедри, які очолюють фахівці відповідної або спорідненої науково-педагогічної кваліфікації	C_{1165}	γ_{1165}	
		Навчальне навантаження викладачів	V_{117}	λ_{117}	1. Відповідність навчального навантаження встановленим нормам	C_{1171}	$\gamma_{1171} = 1$
	Якість інформаційного забезпечення навчального процесу	V_{118}	λ_{118}	1. Забезпеченість курсантів навчальними матеріалами з кожної навчальної дисципліни навчального плану	C_{1181}	γ_{1181}	
				2. Співвідношення посадкових місць у читальних залах до загальної чисельності курсантів	C_{1182}	γ_{1182}	
				3. Наявність електронної бібліотеки	C_{1183}	γ_{1183}	
				4. Можливість доступу викладачів і курсантів до Інтернету як джерела інформації	C_{1184}	γ_{1184}	
				5. Забезпеченість бібліотеки вітчизняними та закордонними фаховими періодичними виданнями відповідного або спорідненого профілю, в тому числі в електронному вигляді	C_{1185}	γ_{1185}	
				6. Наявність доступу до баз даних періодичних наукових видань англійською мовою відповідного або спорідненого профілю	C_{1186}	γ_{1186}	

Продовження табл. 5.3

Узагальнений підкритерій ефективності	Підкритерій ефективності	Умовне позначення		Показник ефективності	Умовне позначення		Формула для оцінки показника
		Підкритерію	вагового коефіцієнту		показника	вагового коефіцієнту	
	Якість навчально-методичного забезпечення навчального процесу	V_{119}	λ_{119}	1. Наявність навчально-методичного забезпечення для кожної навчальної дисципліни	C_{1191}	γ_{1191}	
				2. Відповідність змісту навчання військових фахівців сучасним вимогам та потребам ЗС України	C_{1192}	γ_{1192}	
	Навчальна і матеріальна база	$V_{11,10}$	$\lambda_{11,10}$	1. Забезпеченість ОВТ, на яких навчаються курсанти (слухачі) з усіх спеціальностей (спеціалізацій), що відповідає ОВТ бойового складу ЗС України з урахуванням перспектив їх розвитку	$C_{11,10,1}$	$\gamma_{11,10,1}$	
				2. Забезпеченість мультимедійним обладнанням для одночасного використання в навчальних аудиторіях	$C_{11,10,2}$	$\gamma_{11,10,2}$	
				3. Забезпеченість приміщеннями для проведення навчальних занять та контрольних заходів	$C_{11,10,3}$	$\gamma_{11,10,3}$	
				4. Наявність соціально-побутової інфраструктури	$C_{11,10,4}$	$\gamma_{11,10,4}$	
	Ефективність		V_{121}	$\lambda_{121} = 1$	1. Відповідність запланованих заходів основним завданням методичної роботи	C_{1211}	γ_{1211}

Продовження табл. 5.3

Узагальнений підкритерій ефективності методичної роботи	Підкритерій ефективності	Умовне позначення		Показник ефективності	Умовне позначення		Формула для оцінки показника
		Підкритерію	вагового коефіцієнту		показника	вагового коефіцієнту	
				2. Спланованість та якість проведення навчально-методичних зборів	C_{1212}	γ_{1212}	
				3. Організація та проведення вчених рад, методичних рад, засідань кафедр, ПМК	C_{1213}	γ_{1213}	
				4. Спланованість та якість проведення інструкторсько-методичних, показових, відкритих та пробних занять	C_{1214}	γ_{1214}	
				5. Розробка і вдосконалення навчально-методичних матеріалів, фондів контрольних завдань (комплексів контрольних завдань) та тестів	C_{1215}	γ_{1125}	
				6. Проведення педагогічних (методичних) експериментів	C_{1216}	γ_{1216}	
				7. Підвищення методичної майстерності керівного складу, науково-педагогічних працівників, командирів курсантських підрозділів	C_{1217}	γ_{1217}	
				8. Стан контролю навчальних занять	C_{1218}	γ_{1218}	
				9. Відсоток виконаних запланованих завдань методичного кабінету	C_{1219}	γ_{1219}	
				Ефективність виховної	Відповідність заплановани	V_{131}	λ_{131}
2. Стан культурно-виховної роботи та дозвілля	C_{1312}	γ_{1312}					

Продовження табл. 5.3

Узагальнений підкритерій ефективності роботи	Підкритерій ефективності заходів основним завданням виховної роботи	Умовне позначення		Показник ефективності	Умовне позначення		Формула для оцінки показника
		Підкритерію	вагового коефіцієнту		показника	вагового коефіцієнту	
				3. Стан військово-соціальної роботи	C_{1313}	γ_{1313}	
				4. Стан організації індивідуально-виховної роботи	C_{1314}	γ_{1314}	
	Якість організації профілактичної роботи щодо забезпечення правопорядку та військової дисципліни	B_{132}	λ_{132}	1. Наявність системи профілактичної роботи щодо забезпечення правопорядку та військової дисципліни	C_{1321}	γ_{1321}	
2. Кількість правопорушень та порушень військової дисципліни				C_{1322}	γ_{1322}		
Ефективність наукової і науково-технічної діяльності:							
науково-організацій	Якість планування	B_{141}	λ_{141}	1. Наявність та якість відпрацювання керівних документів з питань організації наукової і	C_{1411}	γ_{1411}	

Продовження табл. 5.3

Узагальнений підкритерій ефективності	Підкритерій ефективності	Умовне позначення		Показник ефективності	Умовне позначення		Формула для оцінки показника
		Підкритерію	вагового коефіцієнту		показника	вагового коефіцієнту	
ної роботи	ННТД			науково-технічної діяльності, планувальних і поточних документів щодо основних видів ННТД			
				2. Наявність, зміст і якість відпрацювання перспективних і річних планів ННТД (відповідних розділів планів на факультетах), їх відповідність діючим програмам розвитку ЗС України, планам ННТД виду ЗС України та плану ННТД ЗС України	C_{1412}	γ_{1412}	
				3. Діяльність воєнно-наукових (науково-технічних, наукових, вчених) рад щодо організації, ведення і координації ННТД	C_{1413}	γ_{1413}	
	Якість науково-методичного та інформаційного забезпечення ННТД	B_{142}	λ_{142}	1. Наявність нормативно-правових актів, статистичних збірників, бюлетенів, експрес-інформації та ін.; спеціальної, наукової і навчально-методичної літератури	C_{1421}	γ_{1421}	
				2. Наявність бази даних мережі Інтернет	C_{1422}	γ_{1422}	
	Науковий кадровий потенціал	B_{143}	λ_{143}	1. Відсоток наукових працівників вищої кваліфікації у загальній чисельності наукових працівників	C_{1431}	γ_{1431}	

Продовження табл. 5.3

Узагальнений підкритерій ефективності	Підкритерій ефективності	Умовне позначення		Показник ефективності	Умовне позначення		Формула для оцінки показника
		Підкритерію	вагового коефіцієнту		показника	вагового коефіцієнту	
	Якість організації патентно-ліцензійної, винахідницької та раціоналізаторської роботи	V_{144}	λ_{144}	2. Відповідність наукового ступеню займаний посаді	C_{1432}	γ_{1432}	
				1. Відповідність організації патентно-ліцензійної, винахідницької та раціоналізаторської роботи встановленим вимогам	C_{1441}	$\gamma_{1441} = 1$	
наукової роботи	Організація і проведення наукових досліджень	V_{145}	λ_{145}	1. Відповідність тематики наукових досліджень (науково-дослідних, дослідно-конструкторських робіт, оперативних завдань), включених до перспективного та річного планів ННТД, основним завданням та напрямкам наукових досліджень установи	C_{1451}	γ_{1451}	
				2. Ступінь виконання наукових досліджень, (науково-дослідних, дослідно-конструкторських робіт, оперативних завдань), включених до перспективного та річного планів ННТД	C_{1452}	γ_{1452}	
				3. Організація і проведення фундаментальних,	C_{1453}	γ_{1453}	

Продовження табл. 5.3

Узагальнений підкритерій ефективності	Підкритерій ефективності	Умовне позначення		Показник ефективності	Умовне позначення		Формула для оцінки показника
		Підкритерію	вагового коефіцієнту		показника	вагового коефіцієнту	
				пошукових і прикладних наукових досліджень			
				4. Відповідність завершених досліджень і розробок за всіма формами ННТД встановленим вимогам	C_{1454}	γ_{1454}	
				5. Відповідність працевитрат на проведення заходів ННТД встановленим вимогам	C_{1455}	γ_{1455}	
	Організація воєнно-наукової роботи курсантів	B_{146}	λ_{146}	1. Відповідність нормативним документам	C_{1461}	$\gamma_{1461} = 1$	
наукового супроводження		B_{147}	λ_{147}	1. Відповідність наукових досліджень звітній документації	C_{1471}	γ_{1471}	
				2. Кількість отриманих актів приймання робіт на завершення НДР	C_{1472}	γ_{1472}	
				3. Кількість отриманих висновків щодо впровадження результатів робіт	C_{1473}	γ_{1473}	
підготовки наукових та науково-педагогічних кадрів	Організація підготовки наукових кадрів та НПП	B_{148}	λ_{148}	1. Відповідність підготовки наукових кадрів та НПП за науковими спеціальностями і обсягом встановленим вимогам	C_{1481}	γ_{1481}	
				2. Рівень підготовки наукових і науково-педагогічних кадрів	C_{1482}	γ_{1482}	
	Організація	B_{149}	λ_{149}	1. Стан підготовки наукових і науково-	C_{1491}	$\gamma_{1491} = 1$	

Продовження табл. 5.3

Узагальнений підкритерій ефективності	Підкритерій ефективності	Умовне позначення		Показник ефективності	Умовне позначення		Формула для оцінки показника
		Підкритерію	вагового коефіцієнту		показника	вагового коефіцієнту	
	роботи докторантури та ад'юнктури			педагогічних кадрів			

– ефективності виховної роботи:

$$\begin{aligned}
 P_{13} = P_{BP} &= \sum_{h=1}^2 (\lambda_{13h} \times B_{13h}) = \sum_{h=1}^2 (\lambda_{13h} \times \sum_{k=1}^{N_{C13h}} (\gamma_{13hk} \times C_{13hk})) = \\
 &= \lambda_{131} \times \sum_{k=1}^4 (\gamma_{131k} \times C_{131k}) + \lambda_{132} \times \sum_{k=1}^2 (\gamma_{132k} \times C_{132k}), \quad (5.24) \\
 \sum_{h=1}^2 \lambda_{13h} &= 1, \quad \sum_{k=1}^{N_{C13h}} \gamma_{13hk} = 1, \quad h = \overline{1,2};
 \end{aligned}$$

– ефективності наукової та науково-технічної діяльності:

$$\begin{aligned}
 P_{14} = P_{ННТД} &= \sum_{h=1}^9 (\lambda_{14h} \times B_{14h}) = \sum_{h=1}^9 (\lambda_{14h} \times \sum_{k=1}^{N_{C14h}} (\gamma_{14hk} \times C_{14hk})) = \\
 &= \lambda_{141} \times \sum_{k=1}^3 (\gamma_{141k} \times C_{141k}) + \lambda_{142} \times \sum_{k=1}^2 (\gamma_{142k} \times C_{142k}) + \lambda_{143} \times \sum_{k=1}^2 (\gamma_{143k} \times C_{114k}) + \\
 &+ \lambda_{144} \times C_{1441} + \lambda_{145} \times \sum_{k=1}^4 (\gamma_{145k} \times C_{145k}) + \lambda_{146} \times C_{1461} + \lambda_{147} \times \sum_{k=1}^3 (\gamma_{147k} \times C_{147k}) + \\
 &+ \lambda_{148} \times \sum_{k=1}^2 (\gamma_{148k} \times C_{148k}) + \lambda_{149} \times C_{1491}, \quad (5.25) \\
 \sum_{h=1}^9 \lambda_{14h} &= 1, \quad \sum_{k=1}^{N_{C14h}} \gamma_{14hk} = 1, \quad h = \overline{1,9};
 \end{aligned}$$

З урахування виразів (5.22) – (5.25) формула (5.21) для обчислення значення критерію “ефективності функціонування ВВНЗ” K_1 матиме наступний вигляд:

$$\begin{aligned}
 K_1 &= \beta_{11} \times (\lambda_{111} \times \sum_{k=1}^7 (\gamma_{111k} \times C_{111k}) + \lambda_{112} \times C_{1121} + \lambda_{113} \times \sum_{k=1}^4 (\gamma_{113k} \times C_{113k}) + \\
 &+ \lambda_{114} \times \sum_{k=1}^3 (\gamma_{114k} \times C_{114k}) + \lambda_{115} \times \sum_{k=1}^3 (\gamma_{115k} \times C_{115k}) + \lambda_{116} \times \sum_{k=1}^5 (\gamma_{116k} \times C_{116k}) +
 \end{aligned}$$

$$\begin{aligned}
& + \lambda_{117} \times C_{1171} + \lambda_{118} \times \sum_{k=1}^6 (\gamma_{118k} \times C_{118k}) + \lambda_{119} \times \sum_{k=1}^2 (\gamma_{119k} \times C_{119k}) + \\
& + \lambda_{11,10} \times \sum_{k=1}^4 (\gamma_{11,10,k} \times C_{11,10,k}) + \beta_{12} \times \sum_{k=1}^9 (\gamma_{121k} \times C_{121k}) + \\
& + \beta_{13} \times (\lambda_{131} \times \sum_{k=1}^4 (\gamma_{131k} \times C_{131k}) + \lambda_{132} \times \sum_{k=1}^2 (\gamma_{132k} \times C_{132k})) + \\
& + \beta_{14} \times (\lambda_{141} \times \sum_{k=1}^3 (\gamma_{141k} \times C_{141k}) + \lambda_{142} \times \sum_{k=1}^2 (\gamma_{142k} \times C_{142k}) + \lambda_{143} \times \sum_{k=1}^2 (\gamma_{143k} \times C_{114k})) + \\
& + \lambda_{144} \times C_{1441} + \lambda_{145} \times \sum_{k=1}^4 (\gamma_{145k} \times C_{145k}) + \lambda_{146} \times C_{1461} + \lambda_{147} \times \sum_{k=1}^3 (\gamma_{147k} \times C_{147k}) + \\
& + \lambda_{148} \times \sum_{k=1}^2 (\gamma_{148k} \times C_{148k}) + \lambda_{149} \times C_{1491}. \tag{5.26}
\end{aligned}$$

Рівні та ступені (кваліфікації) вищої військової освіти.

Опис показників ефективності відповідних підкритеріїв критерію ефективності “рівні та ступені (кваліфікації) вищої військової освіти” з оцінки ефективності державного регулювання СВВО наведений у табл. 5.4.

Відповідно до формул (5.12) – (5.14) значення критерію ефективності “рівні та ступені (кваліфікації) вищої військової освіти” K_2 можна обчислити за формулою:

$$\begin{aligned}
K_2 &= \sum_{h=1}^2 (\lambda_{2h} \times B_{2h}) = \sum_{h=1}^2 (\lambda_{2h} \times \sum_{k=1}^{N_{C_{2h}}} (\gamma_{2hk} \times C_{2hk})) = \\
&= \lambda_{21} \times \sum_{k=1}^3 (\gamma_{21k} \times C_{21k}) + \lambda_{22} \times \sum_{k=1}^2 (\gamma_{22k} \times C_{22k}) = \\
&= \lambda_{21} \times (\gamma_{211} \times C_{211} + \gamma_{212} \times C_{212} + \gamma_{213} \times C_{213}) + \lambda_{22} \times (\gamma_{221} \times C_{221} + \gamma_{222} \times C_{222}), \tag{5.27}
\end{aligned}$$

$$\sum_{h=1}^2 \lambda_{2h} = 1, \quad \sum_{k=1}^3 \gamma_{21k} = 1, \quad \sum_{k=1}^2 \gamma_{22k} = 1.$$

– Опис критерію “рівні та ступені (кваліфікації) вищої військової освіти”, його підкритерії та показники ефективності

Зміст критерію (підкритерії)	Умовне позначення		Показники критерію	Умовне позначення	
	підкритерію	вагового коефіцієнту		підкритерію	вагового коефіцієнту
Відповідність рівнів вищої військової освіти	B_{21}	λ_{21}	1. Ступінь укомплектованості посад в СВВО фахівцями з відповідним рівнем вищої військової освіти	C_{211}	γ_{211}
			2. Відповідність рівнів вищої військової освіти випускників ВВНЗ держзамовленню	C_{212}	γ_{212}
			3. Відповідність рівнів вищої військової випускників ВВНЗ вимогам до посад у військах	C_{213}	γ_{213}
Відповідність ступенів (кваліфікації) вищої військової освіти	B_{22}	λ_{22}	1. Відповідність ступенів (кваліфікації) вищої військової освіти випускників ВВНЗ держзамовленню	C_{221}	γ_{221}
			2. Відповідність ступенів (кваліфікації) вищої військової випускників ВВНЗ вимогам до посад у військах	C_{222}	γ_{222}

Галузі знань і спеціальності підготовки.

Опис показників ефективності відповідних підкритеріїв критерію ефективності “галузі знань і спеціальності підготовки” з оцінки ефективності державного регулювання СВВО наведений у табл. 5.5.

Відповідно до формул (3.12) – (3.14) значення критерію ефективності “галузі знань і спеціальності підготовки” K_3 можна обчислити за формулою:

$$K_3 = \sum_{h=1}^1 (\lambda_{3h} \times B_{3h}) = B_{31} = \sum_{k=1}^2 (\gamma_{31k} \times C_{31k}) = \gamma_{311} \times C_{311} + \gamma_{312} \times C_{312}, \quad (5.28)$$

$$\sum_{k=1}^2 \gamma_{31k} = \gamma_{311} + \gamma_{312} = 1.$$

Таблиця 5.5 – Опис критерію “галузі знань і спеціальності підготовки”, його підкритерії та показники ефективності

Зміст критерію (підкритерії)	Умовне позначення		Показники критерію	Умовне позначення	
	підкритерію	вагового коефіцієнту		підкритерію	вагового коефіцієнту
Ефективність формування держзамовлення військових фахівців	B_{31}	$\lambda_{31} = 1$	1. Відповідність галузі знань випускників ВВНЗ держзамовленню	C_{311}	γ_{311}
			2. Відповідність спеціальностей (спеціалізацій) випускників ВВНЗ держзамовленню	C_{312}	γ_{312}

Освітні та наукові програми.

Опис показників ефективності відповідних підкритеріїв критерію ефективності “освітні та наукові програми” з оцінки ефективності державного регулювання СВВО наведений у табл. 5.6.

Відповідно до формул (5.12) – (5.14) значення критерію ефективності “освітні та наукові програми” K_4 можна обчислити за формулою:

$$K_4 = \sum_{h=1}^1 (\lambda_{4h} \times B_{4h}) = B_{41} = \sum_{k=1}^2 (\gamma_{41k} \times C_{41k}) = \gamma_{411} \times C_{411} + \gamma_{412} \times C_{412},$$

(5.29)

$$\sum_{k=1}^2 \gamma_{41k} = \gamma_{411} + \gamma_{412} = 1.$$

Таблиця 5.6 – Опис критерію “освітні та наукові програми”, його підкритерії та показники ефективності

Зміст критерію (підкритерії)	Умовне позначення		Показники критерію	Умовне позначення	
	підкритерію	вагового коефіцієнту		підкритерію	вагового коефіцієнту
Якість освітніх та наукових програми	B ₄₁	λ ₄₁ = 1	1. Наявність і відповідність розробки нормам закону Про вищу освіту за всіма спеціальностями підготовки у ВВНЗ	C ₄₁₁	γ ₄₁₁
			2. Відповідність освітніх та наукових програм заявленим спеціальностям	C ₄₁₂	γ ₄₁₂

Стандарти освітньої діяльності та стандарти вищої військової освіти.

Опис показників ефективності відповідних підкритеріїв критерію ефективності “стандарти освітньої діяльності та стандарти вищої військової освіти” з оцінки ефективності державного регулювання СВВО наведений у табл. 5.7.

Відповідно до формул (5.12) – (5.14) значення критерію ефективності “стандарти освітньої діяльності та стандарти вищої військової освіти” K₅ можна обчислити за формулою:

$$K_5 = \sum_{h=1}^2 (\lambda_{5h} \times B_{5h}) = \sum_{h=1}^2 (\lambda_{5h} \times \sum_{k=1}^1 (\gamma_{5hk} \times C_{5hk})) = \lambda_{51} \times C_{511} + \lambda_{52} \times C_{521},$$

(5.30)

$$\sum_{h=1}^2 \lambda_{5h} = \lambda_{51} + \lambda_{52} = 1.$$

Таблиця 5.7 – Опис критерію “стандарти освітньої діяльності та стандарти вищої військової освіти”, його підкритерії та показники ефективності

Зміст критерію (підкритерії)	Умовне позначення		Показники критерію	Умовне позначення	
	підкритерію	вагового коефіцієнту		підкритерію	вагового коефіцієнту
Якість стандартів освітньої діяльності	B_{51}	λ_{51}	1. Наявність відповідності вимогам до їх розробки	C_{511}	$\gamma_{511} = 1$
Якість стандартів вищої військової освіти	B_{52}	λ_{52}	1. Наявність відповідності вимогам до їх розробки	C_{521}	$\gamma_{521} = 1$

Органи військового управління, що здійснюють управління у сфері вищої військової освіти.

Опис показників ефективності відповідних підкритеріїв критерію ефективності “органи військового управління, що здійснюють управління у сфері вищої військової освіти” з оцінки ефективності державного регулювання СВВО наведений у табл. 5.8.

Відповідно до формул (5.12) – (5.14) значення критерію ефективності “органи військового управління, що здійснюють управління у сфері вищої військової освіти” K_6 можна обчислити за формулою:

$$\begin{aligned} K_6 &= \sum_{h=1}^2 (\lambda_{6h} \times B_{6h}) = \sum_{h=1}^2 (\lambda_{6h} \times \sum_{k=1}^2 (\gamma_{6hk} \times C_{6hk})) = \\ &= \lambda_{61} \times \sum_{k=1}^2 (\gamma_{61k} \times C_{61k}) + \lambda_{62} \times \sum_{k=1}^2 (\gamma_{62k} \times C_{62k}) = \end{aligned}$$

$$= \lambda_{61} \times \gamma_{611} \times C_{611} + \lambda_{61} \times \gamma_{612} \times C_{612} + \lambda_{62} \times \gamma_{621} \times C_{621} + \lambda_{62} \times \gamma_{622} \times C_{622}, \quad (5.31)$$

$$\sum_{h=1}^2 \lambda_{6h} = 1, \quad \sum_{k=1}^2 \gamma_{61k} = 1, \quad \sum_{k=1}^2 \gamma_{62k} = 1.$$

Таблиця 5.8 – Опис критерію “органи військового управління, що здійснюють управління у сфері вищої військової освіти”, його підкритерії та показники ефективності

Зміст критерію (підкритерії)	Умовне позначення		Показники критерію	Умовне позначення	
	підкритерію	вагового коефіцієнту		підкритерію	вагового коефіцієнту
Спроможність органів військового управління виконувати завдання з управління у сфері вищої військової освіти	В ₆₁	λ ₆₁	1. Відповідність організаційно-штатної структури органів, що здійснюють управління у сфері вищої військової освіти цілям і основним завданням	C ₆₁₁	γ ₆₁₁
			2. Відповідність підготовки керівників органів військового управління встановленим вимогам	C ₆₁₂	γ ₆₁₂
Спроможність керівного складу ВВНЗ виконувати завдання у сфері вищої військової освіти	В ₆₂	λ ₆₂	1. Відповідність організаційно-штатної структури ВВНЗ цілям і основним завданням з підготовки військових фахівців	C ₆₂₁	γ ₆₂₁
			2. Відповідність підготовки керівників ВВНЗ встановленим вимогам	C ₆₂₂	γ ₆₂₂

Учасники освітнього процесу.

Опис показників ефективності відповідних підкритеріїв критерію ефективності “учасники освітнього процесу” з оцінки ефективності державного регулювання СВВО наведений у табл. 5.9.

Таблиця 5.9 – Опис критерію “учасники освітнього процесу”, його підкритерії та показники ефективності

Зміст критерію (підкритерії)	Умовне позначення		Показники критерію	Умовне позначення	
	підкритерію	вагового коефіцієнту		підкритерію	вагового коефіцієнту
Відповідність посадових осіб постійного складу займаним посадам	B_{71}	λ_{71}	1. Результати оцінювання індивідуальної підготовки постійного складу ВВНЗ	C_{711}	γ_{711}
			2. Результати щорічного оцінювання	C_{712}	γ_{712}
Рівень підготовки змінного складу	B_{72}	λ_{72}	1. Якість навчання змінного складу	C_{721}	γ_{721}
			2. Успішність навчання змінного складу	C_{722}	γ_{722}
Рівень навченості випускників ВВНЗ	B_{73}	λ_{73}	1. Середній бал за результатами навчання випускників	C_{731}	γ_{731}
			2. Кількість випускників, що отримали дипломи з відзнакою	C_{732}	γ_{732}
			3. Кількість випускників, що отримали золоті медалі	C_{733}	γ_{733}
			4. Рівень сформованості компетенцій	C_{734}	γ_{734}
			5. Відсоток випускників, що мають дипломи переможців олімпіад різного рівня	C_{735}	γ_{735}
			6. Оцінка підготовки випускників за результатами відгуків з військ	C_{736}	γ_{736}

Відповідно до формул (5.12) – (5.14) значення критерію ефективності “учасники освітнього процесу” K_7 можна обчислити за формулою:

$$\begin{aligned}
 K_7 &= \sum_{h=1}^3 (\lambda_{7h} \times B_{7h}) = \sum_{h=1}^3 (\lambda_{7h} \times \sum_{k=1}^{N_{C_{2h}}} (\gamma_{7hk} \times C_{7hk})) = \\
 &= \sum_{h=1}^2 (\lambda_{7h} \times \sum_{k=1}^2 (\gamma_{7hk} \times C_{7hk})) + \lambda_{73} \times \sum_{k=1}^6 (\gamma_{73k} \times C_{73k}) = \\
 &= \lambda_{71} \times \sum_{k=1}^2 (\gamma_{71k} \times C_{71k}) + \lambda_{72} \times \sum_{k=1}^2 (\gamma_{72k} \times C_{72k}) + \lambda_{73} \times \sum_{k=1}^6 (\gamma_{73k} \times C_{73k}) = \\
 &= \lambda_{71} \times \gamma_{711} \times C_{711} + \lambda_{71} \times \gamma_{712} \times C_{712} + \lambda_{72} \times \gamma_{721} \times C_{721} + \lambda_{72} \times \gamma_{722} \times C_{722} + \\
 &+ \lambda_{73} \times (\gamma_{731} \times C_{731} + \gamma_{732} \times C_{732} + \gamma_{733} \times C_{733} + \gamma_{734} \times C_{734} + \gamma_{735} \times C_{735} + \gamma_{736} \times C_{736}),
 \end{aligned} \tag{5.32}$$

$$\sum_{h=1}^3 \lambda_{7h} = 1, \quad \sum_{k=1}^2 \gamma_{71k} = 1, \quad \sum_{k=1}^2 \gamma_{72k} = 1, \quad \sum_{k=1}^6 \gamma_{73k} = 1.$$

Кінцеву формулу для визначення значення ефективності державного управління СВВО (5.2) на основі запропонованих критеріїв, узагальнених підкритеріїв, підкритеріїв та показників ефективності з урахуванням усіх обмежень та обрахуванням показників ефективності на основі виразів (5.17) – (5.20) або за допомогою експертної оцінки фахівців даної галузі можна записати у наступному вигляді:

$$\begin{aligned}
 E_{\text{СВВО}} &= \alpha_1 \times (\beta_{11} \times (\lambda_{111} \times \sum_{k=1}^7 (\gamma_{111k} \times C_{111k})) + \lambda_{112} \times C_{1121} + \lambda_{113} \times \sum_{k=1}^4 (\gamma_{113k} \times C_{113k})) + \\
 &+ \lambda_{114} \times \sum_{k=1}^3 (\gamma_{114k} \times C_{114k}) + \lambda_{115} \times \sum_{k=1}^3 (\gamma_{115k} \times C_{115k}) + \lambda_{116} \times \sum_{k=1}^5 (\gamma_{116k} \times C_{116k}) + \\
 &+ \lambda_{117} \times C_{1171} + \lambda_{118} \times \sum_{k=1}^6 (\gamma_{118k} \times C_{118k}) + \lambda_{119} \times \sum_{k=1}^2 (\gamma_{119k} \times C_{119k}) + \\
 &+ \lambda_{11,10} \times \sum_{k=1}^4 (\gamma_{11,10,k} \times C_{11,10,k}) + \beta_{12} \times \sum_{k=1}^9 (\gamma_{121k} \times C_{121k}) +
 \end{aligned}$$

$$\begin{aligned}
& + \beta_{13} \times (\lambda_{131} \times \sum_{k=1}^4 (\gamma_{131k} \times C_{131k}) + \lambda_{132} \times \sum_{k=1}^2 (\gamma_{132k} \times C_{132k})) + \\
& + \beta_{14} \times (\lambda_{141} \times \sum_{k=1}^3 (\gamma_{141k} \times C_{141k}) + \lambda_{142} \times \sum_{k=1}^2 (\gamma_{142k} \times C_{142k}) + \lambda_{143} \times \sum_{k=1}^2 (\gamma_{143k} \times C_{114k}) + \\
& + \lambda_{144} \times C_{1441} + \lambda_{145} \times \sum_{k=1}^4 (\gamma_{145k} \times C_{145k}) + \lambda_{146} \times C_{1461} + \lambda_{147} \times \sum_{k=1}^3 (\gamma_{147k} \times C_{147k}) + \\
& + \lambda_{148} \times \sum_{k=1}^2 (\gamma_{148k} \times C_{148k}) + \lambda_{149} \times C_{1491})) + \\
& + \alpha_2 \times (\lambda_{21} \times \sum_{k=1}^3 (\gamma_{21k} \times C_{21k}) + \lambda_{22} \times \sum_{k=1}^2 (\gamma_{22k} \times C_{22k})) + \alpha_3 \times \sum_{k=1}^2 (\gamma_{31k} \times C_{31k}) + \\
& + \alpha_4 \times \sum_{k=1}^2 (\gamma_{41k} \times C_{41k}) + \alpha_5 \times (\lambda_{51} \times C_{511} + \lambda_{52} \times C_{521}) + \\
& + \alpha_6 \times (\lambda_{61} \times \sum_{k=1}^2 (\gamma_{61k} \times C_{61k}) + \lambda_{62} \times \sum_{k=1}^2 (\gamma_{62k} \times C_{62k})) + \\
& + \alpha_7 \times (\lambda_{71} \times \sum_{k=1}^2 (\gamma_{71k} \times C_{71k}) + \lambda_{72} \times \sum_{k=1}^2 (\gamma_{72k} \times C_{72k}) + \lambda_{73} \times \sum_{k=1}^6 (\gamma_{73k} \times C_{73k})).
\end{aligned}
\tag{5.33}$$

Оцінка ефективності державного управління в теоретичному аспекті є процедура порівняння результатів тих або інших рішень з критерійними ознаками (базою), які втілюють офіційно визнані цінності, інтереси, цілі і норми. Тобто оцінка ефективності державного управління є порівняльною оцінкою.

У таблиці 5.10 вказані норми показників для оцінки ефективності державного регулювання та нормативні документи, в яких визначені ці норми.

Таблиця 5.10

Норми показників для оцінки ефективності державного управління та нормативні документи, в яких визначені ці норми

№ з/п	Показник	Норма показнику (оцінка показника)	Нормативний документ, в якому визначена норма показнику
1.	Наявність ліцензії для провадження діяльності з надання освітніх послуг та сертифікату про акредитацію за напрямами спеціальностями підготовки	100%	Наказ МОУ від 21.07.2011 № 440 “Про затвердження Інструкції про організацію підготовки та проведення інспекційних заходів”. Наказ МОУ від 20.07.2015 № 346 “Про затвердження Положення про особливості організації освітнього процесу у вищих військових навчальних закладах Міністерства оборони України та військових навчальних підрозділах вищих навчальних закладів України”
2.	Наявність та відповідність освітньо-професійної програми (ОПП) підготовки військових фахівців стандартам вищої військової освіти	100%	Наказ МОУ від 21.07.2011 № 440 “Про затвердження Інструкції про організацію підготовки та проведення інспекційних заходів”. Наказ МОУ від 20.07.2015 № 346 “Про затвердження Положення про особливості організації освітнього процесу у вищих військових навчальних закладах Міністерства оборони України та військових навчальних підрозділах вищих навчальних закладів України”
3.	Наявність структурно-логічної схеми підготовки військових фахівців за спеціальністю (спеціалізацією) підготовки, оформленої і затвердженої у встановленому порядку, та пояснювальної записки до неї	100%	Наказ МОУ від 21.07.2011 № 440 “Про затвердження Інструкції про організацію підготовки та проведення інспекційних заходів”. Наказ МОУ від 20.07.2015 № 346 “Про затвердження Положення про особливості організації освітнього процесу у вищих військових навчальних закладах Міністерства оборони України та військових навчальних підрозділах вищих навчальних закладів України”
4.	Наявність навчального (робочого навчального) плану встановленого зразка і затвердженого у встановленому порядку, а також пояснювальної записки до нього	100%	Наказ МОУ від 21.07.2011 № 440 “Про затвердження Інструкції про організацію підготовки та проведення інспекційних заходів”. Наказ МОУ від 20.07.2015 № 346 “Про затвердження Положення про особливості організації

Продовження табл. 5.10

№ з/п	Показник	Норма показнику (оцінка показника)	Нормативний документ, в якому визначена норма показнику
			освітнього процесу у вищих військових навчальних закладах Міністерства оборони України та військових навчальних підрозділах вищих навчальних закладів України”
5.	Наявність програм (робочих програм) навчальних дисциплін встановленого зразка і затвердженого в установленому порядку, а також структурно-логічних схем їх вивчення	100%	Наказ МОУ від 21.07.2011 № 440 “Про затвердження Інструкції про організацію підготовки та проведення інспекційних заходів”. Наказ МОУ від 20.07.2015 № 346 “Про затвердження Положення про особливості організації освітнього процесу у вищих військових навчальних закладах Міністерства оборони України та військових навчальних підрозділах вищих навчальних закладів України”
6.	Наявність та зміст засобів діагностики якості вищої військової освіти	100%	Наказ МОУ від 21.07.2011 № 440 “Про затвердження Інструкції про організацію підготовки та проведення інспекційних заходів”. Наказ МОУ від 20.07.2015 № 346 “Про затвердження Положення про особливості організації освітнього процесу у вищих військових навчальних закладах Міністерства оборони України та військових навчальних підрозділах вищих навчальних закладів України”
7.	Правильність оформлення розкладу навчальних занять, відповідність його навчальним планам і програмам навчальних дисциплін	100%	Наказ МОУ від 20.07.2015 № 346 “Про затвердження Положення про особливості організації освітнього процесу у вищих військових навчальних закладах Міністерства оборони України та військових навчальних підрозділах вищих навчальних закладів України”
8.	Наявність відповідних облікових та звітних матеріалів	100%	Наказ МОУ від 21.07.2011 № 440 “Про затвердження Інструкції про організацію підготовки та проведення інспекційних заходів”. Наказ МОУ від 20.07.2015 № 346 “Про затвердження Положення про особливості організації освітнього процесу у вищих

Продовження табл. 5.10

№ з/п	Показник	Норма показнику (оцінка показника)	Нормативний документ, в якому визначена норма показнику
			військових навчальних закладах Міністерства оборони України та військових навчальних підрозділах вищих навчальних закладів України”
9.	Відповідність видів навчальних занять, що проводяться, визначеним у навчальних планах та програмах навчальних дисциплін	100%	Наказ МОУ від 20.07.2015 № 346 “Про затвердження Положення про особливості організації освітнього процесу у вищих військових навчальних закладах Міністерства оборони України та військових навчальних підрозділах вищих навчальних закладів України”
10.	Спланованість та якість проведення навчальних занять	+	Наказ МОУ від 21.07.2011 № 440 “Про затвердження Інструкції про організацію підготовки та проведення інспекційних заходів”. Наказ МОУ від 20.07.2015 № 346 “Про затвердження Положення про особливості організації освітнього процесу у вищих військових навчальних закладах Міністерства оборони України та військових навчальних підрозділах вищих навчальних закладів України”
11.	Відрив курсантів від занять за розкладом	-	Наказ МОУ від 20.07.2015 № 346 “Про затвердження Положення про особливості організації освітнього процесу у вищих військових навчальних закладах Міністерства оборони України та військових навчальних підрозділах вищих навчальних закладів України”
12.	Систематичність проведення контрольних заходів з визначення рівня засвоєння курсантами навчального матеріалу	Згідно плану	Наказ МОУ від 20.07.2015 № 346 “Про затвердження Положення про особливості організації освітнього процесу у вищих військових навчальних закладах Міністерства оборони України та військових навчальних підрозділах вищих навчальних закладів України”.
13.	Забезпеченість самостійної роботи	100%	Наказ МОУ від 20.07.2015 № 346 “Про затвердження Положення про особливості організації освітнього процесу у вищих

Продовження табл. 5.10

№ з/п	Показник	Норма показнику (оцінка показника)	Нормативний документ, в якому визначена норма показнику
			військових навчальних закладах Міністерства оборони України та військових навчальних підрозділах вищих навчальних закладів України”
14.	Стан проведення консультацій	Згідно плану	Наказ МОУ від 20.07.2015 № 346 “Про затвердження Положення про особливості організації освітнього процесу у вищих військових навчальних закладах Міністерства оборони України та військових навчальних підрозділах вищих навчальних закладів України”.
15.	Відрив від самостійної роботи на заходи, не пов’язані з навчальним процесом	-	Наказ МОУ від 20.07.2015 № 346 “Про затвердження Положення про особливості організації освітнього процесу у вищих військових навчальних закладах Міністерства оборони України та військових навчальних підрозділах вищих навчальних закладів України”
16.	Забезпеченість програмами всіх видів практик	100%	Постанова КМУ від 30.12.2015 № 1187 “Ліцензійні умови провадження освітньої діяльності закладів освіти”. Наказ МОУ від 12.01.2016 № 5 “Про затвердження Інструкції про порядок організації і проведення військового (флотського) стажування, навчальної, виробничої, ремонтної, корабельної та інших видів практики курсантів (слухачів, студентів) вищих військових навчальних закладів, військових навчальних підрозділів вищих навчальних закладів”.
17.	Відповідність проведення практики навчальним планам і програмам	100%	Постанова КМУ від 30.12.2015 № 1187 “Ліцензійні умови провадження освітньої діяльності закладів освіти”. Наказ МОУ від 12.01.2016 № 5 “Про затвердження Інструкції про порядок організації і проведення військового (флотського) стажування, навчальної, виробничої, ремонтної,

Продовження табл. 5.10

№ з/п	Показник	Норма показнику (оцінка показника)	Нормативний документ, в якому визначена норма показнику
			корабельної та інших видів практики курсантів (слухачів, студентів) вищих військових навчальних закладів, військових навчальних підрозділів вищих навчальних закладів”.
18.	Фінансове та матеріальне забезпечення стажування (практики)	+	Наказ МОУ від 12.01.2016 № 5 “Про затвердження Інструкції про порядок організації і проведення військового (флотського) стажування, навчальної, виробничої, ремонтної, корабельної та інших видів практики курсантів (слухачів, студентів) вищих військових навчальних закладів, військових навчальних підрозділів вищих навчальних закладів”
19.	Укомплектованість штату відповідними фахівцями	+	Штат ВВНЗ
20.	Наявність резерву для просування по службі	+	
21.	Частка науково-педагогічних працівників з науковими ступенями та вченими званнями, які забезпечують викладання лекційних годин окремо за циклами дисциплін (соціально-гуманітарного, фундаментального циклів та фахових дисциплін)	+	Постанова КМУ від 30.12.2015 № 1187 “Ліцензійні умови провадження освітньої діяльності закладів освіти”
22.	Частка науково-педагогічних працівників з науковими ступенями та вченими званнями, які працюють в університеті за основним місцем роботи (окремо за кожним циклом), з них докторів наук або професорів	+	Постанова КМУ від 30.12.2015 № 1187 “Ліцензійні умови провадження освітньої діяльності закладів освіти”
23.	Наявність випускових кафедр, які очолюють фахівці відповідної або	3 підготовки бакалаврів – з науковим ступенем і	Постанова КМУ від 30.12. 2015 № 1187 “Ліцензійні умови провадження освітньої діяльності

Продовження табл. 5.10

№ з/п	Показник	Норма показника (оцінка показника)	Нормативний документ, в якому визначена норма показника
	спорідненої науково-педагогічної кваліфікації	вченим званням – 100%; 3 підготовки ад'юнктів – доктор наук та вченим званням – 100%	закладів освіти”
24.	Відповідність навчального навантаження встановленим нормам	+	Наказ МОУ від 19.08.2016 № 432 “Про особливості організації освітнього процесу у вищих військових навчальних закладах та військових навчальних підрозділах вищих навчальних закладів у 2016-2017 навчальному році”
25.	Забезпеченість курсантів навчальними матеріалами з кожної навчальної дисципліни навчального плану	100% (з розрахунку 1 примірник на 5 осіб)	Постанова КМУ від 30.12.2015 № 1187 “Ліцензійні умови провадження освітньої діяльності закладів освіти”
26.	Співвідношення посадкових місць у читальних залах до загальної чисельності курсантів	кількість посадкових місць у читальних залах навчального закладу складає не менше 5% від загальної кількості курсантів (слухачів) та науково-педагогічних (педагогічних) працівників	Наказ МОУ від 21.07.2011 № 440 “Про затвердження Інструкції про організацію підготовки та проведення інспекційних заходів”
27.	Наявність електронної бібліотеки	+ Навчально-методичні матеріали з навчальних дисциплін (min %) Бакалавр – 50%; Магістр – 60%; Ад'юнктура – 30%	Постанова КМУ від 30.12.2015 № 1187 “Ліцензійні умови провадження освітньої діяльності закладів освіти”
28.	Можливість доступу викладачів і курсантів до Інтернету як джерела інформації	+ наявність обладнаних лабораторій, функціонуючих каналів доступу та дотримання графіку (режиму) роботи лабораторій	Постанова КМУ від 30.12.2015 № 1187 “Ліцензійні умови провадження освітньої діяльності закладів освіти”. Наказ МОУ від 21.07.2011 № 440 “Про затвердження Інструкції про організацію підготовки та проведення інспекційних заходів”
29.	Забезпеченість бібліотеки вітчизняними та закордонними	Бакалавр – не менш 4 найменувань; Магістр – не менш 5	Постанова КМУ від 30.12.2015 № 1187 “Ліцензійні умови провадження освітньої діяльності

Продовження табл. 5.10

№ з/п	Показник	Норма показнику (оцінка показника)	Нормативний документ, в якому визначена норма показнику
	фаховими періодичними виданнями відповідного або спорідненого профілю, в тому числі в електронному вигляді	найменувань; Ад'юнктура – не менш 6 найменувань	закладів освіти”
30.	Наявність доступу до баз даних періодичних наукових видань англійською мовою відповідного або спорідненого профілю	+	Постанова КМУ від 30.12.2015 № 1187 “Ліцензійні умови провадження освітньої діяльності закладів освіти”
31.	Наявність навчально-методичного забезпечення для кожної навчальної дисципліни	100%	Постанова КМУ від 30.12.2015 №1187 “Ліцензійні умови провадження освітньої діяльності закладів освіти”
32.	Відповідність змісту навчання військових фахівців сучасним вимогам та потребам ЗС України	100%	Наказ МОУ від 20.07.2015 № 346 “Про затвердження Положення про особливості організації освітнього процесу у вищих військових навчальних закладах Міністерства оборони України та військових навчальних підрозділах вищих навчальних закладів України”
33.	Забезпеченість ОВТ, на яких навчаються курсанти (слухачі) з усіх спеціальностей (спеціалізацій), що відповідає ОВТ бойового складу ЗС України з урахуванням перспектив їх розвитку	100% згідно з табелем до штатів	Наказ МОУ від 08.09.2014 № 630 “Про затвердження Методики комплексної (поточної, часткової) перевірки, вивчення стану справ у вищих військових навчальних закладах та військових навчальних підрозділах вищих навчальних закладів”
34.	Забезпеченість мультимедійним обладнанням для одночасного використання в навчальних аудиторіях	30% аудиторій	Постанова КМУ від 30.12.2015 № 1187 “Ліцензійні умови провадження освітньої діяльності закладів освіти”
35.	Забезпеченість приміщеннями для проведення навчальних занять та контрольних заходів	2,4 кв. метра на 1 особу	Постанова КМУ від 30.12.2015 № 1187 “Ліцензійні умови провадження освітньої діяльності закладів освіти”
36.	Наявність соціально-побутової інфраструктури	+	Постанова КМУ від 30.12.2015 № 1187 “Ліцензійні умови провадження освітньої діяльності закладів освіти”. Наказ МОУ від 20.07.2015 № 346

Продовження табл. 5.10

№ з/п	Показник	Норма показнику (оцінка показника)	Нормативний документ, в якому визначена норма показнику
			“Про затвердження Положення про особливості організації освітнього процесу у вищих військових навчальних закладах Міністерства оборони України та військових навчальних підрозділах вищих навчальних закладів України”
37.	Забезпеченість здобувачів вищої освіти гуртожитком	70%	Постанова КМУ від 30.12.2015 №1187 “Ліцензійні умови провадження освітньої діяльності закладів освіти”
38.	Відповідність запланованих заходів основним завданням методичної роботи	100%	Наказ МОУ від 21.07.2011 № 440 “Про затвердження Інструкції про організацію підготовки та проведення інспекційних заходів”. Наказ МОУ від 20.07.2015 № 346 “Про затвердження Положення про особливості організації освітнього процесу у вищих військових навчальних закладах Міністерства оборони України та військових навчальних підрозділах вищих навчальних закладів України”
39.	Спланованість та якість проведення навчально-методичних зборів	перед початком навчального року (семестру) – до 5 діб	Наказ МОУ від 20.07.2015 № 346 “Про затвердження Положення про особливості організації освітнього процесу у вищих військових навчальних закладах Міністерства оборони України та військових навчальних підрозділах вищих навчальних закладів України”
40.	Організація та проведення вчених рад, методичних рад, засідань кафедр, ПМК	Згідно відповідних планів	Наказ МОУ від 20.07.2015 № 346 “Про затвердження Положення про особливості організації освітнього процесу у вищих військових навчальних закладах Міністерства оборони України та військових навчальних підрозділах вищих навчальних закладів України”
41.	Спланованість та якість проведення інструкторсько-методичних, показових, відкритих та пробних занять	Згідно плану методичної роботи на навчальний рік	Наказ МОУ від 20.07.2015 № 346 “Про затвердження Положення про особливості організації освітнього процесу у вищих військових навчальних закладах Міністерства оборони України та

Продовження табл. 5.10

№ з/п	Показник	Норма показнику (оцінка показника)	Нормативний документ, в якому визначена норма показнику
			військових навчальних підрозділах вищих навчальних закладів України”
42.	Розробка і вдосконалення навчально-методичних матеріалів, фондів контрольних завдань (комплексів контрольних завдань) та тестів	100%	Наказ МОУ від 20.07.2015 № 346 “Про затвердження Положення про особливості організації освітнього процесу у вищих військових навчальних закладах Міністерства оборони України та військових навчальних підрозділах вищих навчальних закладів України”.
43.	Проведення педагогічних (методичних) експериментів	Згідно плану методичної роботи на навчальний рік	Наказ МОУ від 20.07.2015 № 346 “Про затвердження Положення про особливості організації освітнього процесу у вищих військових навчальних закладах Міністерства оборони України та військових навчальних підрозділах вищих навчальних закладів України”
44.	Підвищення методичної майстерності керівного складу, науково-педагогічних працівників, командирів курсантських підрозділів	підвищення кваліфікації науково-педагогічних працівників постійного складу за останні 5 років складає 100%	Наказ МОУ від 21.07.2011 № 440 “Про затвердження Інструкції про організацію підготовки та проведення інспекційних заходів”
45.	Стан контролю навчальних занять	Охоплює 100% НПП, при цьому робота кожного науково-педагогічного (педагогічного) працівника з проведення навчальних занять перевіряється не менше одного разу за навчальний рік	Наказ МОУ від 20.07.2015 № 346 “Про затвердження Положення про особливості організації освітнього процесу у вищих військових навчальних закладах Міністерства оборони України та військових навчальних підрозділах вищих навчальних закладів України”
46.	Відсоток виконаних запланованих завдань методичного кабінету	Згідно плану методичної роботи	Наказ МОУ від 20.07.2015 № 346 “Про затвердження Положення про особливості організації освітнього процесу у вищих військових навчальних закладах Міністерства оборони України та військових навчальних підрозділах вищих навчальних закладів

Продовження табл. 5.10

№ з/п	Показник	Норма показнику (оцінка показника)	Нормативний документ, в якому визначена норма показнику
			України”
47.	Стан інформаційно-пропагандистського забезпечення		Наказ МОУ від 14.06.2013 № 401 “Про затвердження Інструкції з організації інформаційно-пропагандистського забезпечення у Збройних Силах України”
48.	Стан культурно-виховної роботи та дозвілля		Директива МОУ від 19.12.2012 № 57 “Про організацію культурно-виховної, просвітницької роботи та дозвілля військовослужбовців, членів їхніх сімей, працівників Збройних Сил України”
49.	Стан військово-соціальної роботи		Директива МОУ від 19.12.2012 № 57 “Про організацію культурно-виховної, просвітницької роботи та дозвілля військовослужбовців, членів їхніх сімей, працівників Збройних Сил України”
50.	Стан організації індивідуально-виховної роботи	+	Методичні рекомендації Головного управління виховної роботи Міністерства оборони України
51.	Наявність системи профілактичної роботи щодо забезпечення правопорядку та військової дисципліни	+	Наказ МОУ від 19.04.1997 №11 ”Про зміцнення військової дисципліни у Збройних Силах України”
52.	Кількість правопорушень та порушень військової дисципліни		Наказ МОУ від 19.04.1997 №11 ”Про зміцнення військової дисципліни у Збройних Силах України”
53.	Наявність та якість відпрацювання керівних документів з питань організації наукової і науково-технічної діяльності, планувальних і поточних документів щодо основних видів ННТД	100%	Наказ МОУ від 21.07.2011 №440 “Про затвердження Інструкції про організацію підготовки та проведення інспекційних заходів”
54.	Наявність, зміст і якість відпрацювання перспективних і річних планів ННТД (відповідних розділів планів на факультетах), їх відповідність діючим програмам розвитку ЗС України, планам ННТД	100%	Наказ МОУ від 21.07.2011 №440 “Про затвердження Інструкції про організацію підготовки та проведення інспекційних заходів”

Продовження табл. 5.10

№ з/п	Показник	Норма показнику (оцінка показника)	Нормативний документ, в якому визначена норма показнику
	виду ЗС України та плану ННТД ЗС України		
55.	Діяльність воєнно-наукових (науково-технічних, наукових, вчених) рад щодо організації, ведення і координації ННТД	+	Статут ВВНЗ
56.	Наявність нормативно-правових актів, статистичних збірників, бюлетенів, експрес-інформації та ін.; спеціальної, наукової і навчально-методичної літератури	+	Наказ МОУ від 27.07.2016 № 385 “Про затвердження Положення про організацію наукової і науково-технічної діяльності у Збройних Силах України”
57.	Наявність бази даних мережі Інтернет	+	
58.	Відсоток наукових працівників вищої кваліфікації у загальній чисельності наукових працівників	Більш 45%	Наказ МОУ від 08.09.2014 № 630 “Про затвердження Методики комплексної (поточної, часткової) перевірки, вивчення стану справ у вищих військових навчальних закладах та військових навчальних підрозділах вищих навчальних закладів”
59.	Відповідність наукового ступеню займаній посаді	+	Штат ВВНЗ
60.	Відповідність організації патентно-ліцензійної, винахідницької та раціоналізаторської роботи встановленим вимогам	100%	Наказ МОУ від 27.07.2016 № 385 “Про затвердження Положення про організацію наукової і науково-технічної діяльності у Збройних Силах України”
61.	Відповідність тематики наукових досліджень (науково-дослідних, дослідно-конструкторських робіт, оперативних завдань), включених до перспективного та річного планів ННТД, основним завданням та напрямом наукових досліджень установи	100%	Наказ МОУ від 27.07.2016 № 385 “Про затвердження Положення про організацію наукової і науково-технічної діяльності у Збройних Силах України”
62.	Ступінь виконання наукових досліджень, (науково-дослідних,	100%	Наказ МОУ від 21.07.2011 № 440 “Про затвердження Інструкції про організацію підготовки та

Продовження табл. 5.10

№ з/п	Показник	Норма показнику (оцінка показника)	Нормативний документ, в якому визначена норма показнику
	дослідно-конструкторських робіт, оперативних завдань), включених до перспективного та річного планів ННТД		проведення інспекційних заходів”
63.	Організація і проведення фундаментальних, пошукових і прикладних наукових досліджень	Кількість фундаментальних і пошукових досліджень – не менш 10% кількості прикладних наукових досліджень	Наказ МОУ від 08.09.2014 № 630 “Про затвердження Методики комплексної (поточної, часткової) перевірки, вивчення стану справ у вищих військових навчальних закладах та військових навчальних підрозділах вищих навчальних закладів”
64.	Відповідність завершених досліджень і розробок за всіма формами ННТД встановленим вимогам	100%	Наказ МОУ від 27.07.2016 № 385 “Про затвердження Положення про організацію наукової і науково-технічної діяльності у Збройних Силах України”
65.	Відповідність працевтрат на проведення заходів ННТД встановленим нормам	100%	Наказ МОУ від 27.07.2016 № 385 “Про затвердження Положення про організацію наукової і науково-технічної діяльності у Збройних Силах України”
66.	Відповідність наукових досліджень звітній документації	100%	Наказ МОУ від 21.07.2011 № 440 “Про затвердження Інструкції про організацію підготовки та проведення інспекційних заходів”.
67.	Кількість отриманих актів приймання робіт на завершення НДР	Не менш 95% актів приймання робіт	Наказ МОУ від 08.09.2014 № 630 “Про затвердження Методики комплексної (поточної, часткової) перевірки, вивчення стану справ у вищих військових навчальних закладах та військових навчальних підрозділах вищих навчальних закладів”
68.	Кількість отриманих висновків щодо впровадження результатів робіт	Не менш 70% висновків (протягом 2 років)	Наказ МОУ від 08.09.2014 № 630 “Про затвердження Методики комплексної (поточної, часткової) перевірки, вивчення стану справ у вищих військових навчальних закладах та військових навчальних підрозділах вищих навчальних закладів”
69.	Відповідність підготовки наукових кадрів та НПП за науковими спеціальностями і обсягом встановленим	100%	

Продовження табл. 5.10

№ з/п	Показник	Норма показнику (оцінка показника)	Нормативний документ, в якому визначена норма показнику
	вимогам		
70.	Рівень підготовки наукових і науково-педагогічних кадрів	За останні 5 років кількість випускників ад'юнктури (докторантури), які в рік випуску успішно закінчили підготовку більше 70%	Наказ МОУ від 08.09.2014 № 630 "Про затвердження Методики комплексної (поточної, часткової) перевірки, вивчення стану справ у вищих військових навчальних закладах та військових навчальних підрозділах вищих навчальних закладів"
71.	Стан підготовки наукових і науково-педагогічних кадрів	100% ад'юнктів і докторантів успішно виконують індивідуальні плани підготовки; 75% випускників ад'юнктури і докторантури за останні 3 роки успішно закінчили навчання та подали на розгляд до СРД дисертаційні роботи на здобуття наукового ступеня	Наказ МОУ від 08.09.2014 № 630 "Про затвердження Методики комплексної (поточної, часткової) перевірки, вивчення стану справ у вищих військових навчальних закладах та військових навчальних підрозділах вищих навчальних закладів"
72	Ступінь укомплектованості посад в СВВО фахівцями з відповідним рівнем вищої військової освіти	100%	Штат ВВНЗ
73	Відповідність рівнів вищої військової освіти випускників ВВНЗ держзамовленню	100%	держзамовлення
74	Відповідність рівнів вищої військової освіти випускників ВВНЗ вимогам до посад у військах	100%	держзамовлення
75	Відповідність ступенів (кваліфікації) вищої військової освіти випускників ВВНЗ держзамовленню	100%	держзамовлення
76	Відповідність ступенів (кваліфікації) вищої військової освіти випускників ВВНЗ вимогам до посад у військах	100%	держзамовлення
77	Відповідність галузі	100%	Наказ МОУ від 20.01.2015 № 30

Продовження табл. 5.10

№ з/п	Показник	Норма показнику (оцінка показника)	Нормативний документ, в якому визначена норма показнику
	знань випускників ВВНЗ держзамовленню		“Про затвердження змін до переліків спеціальностей та спеціалізацій, за якими здійснюється підготовка військових фахівців у вищих військових навчальних закладах та військових навчальних підрозділах вищих навчальних закладах за відповідними освітньо-кваліфікаційними рівнями”
78	Відповідність спеціальностей (спеціалізацій) випускників ВВНЗ держзамовленню	100%	Наказ МОУ від 20.01.2015 № 30 “Про затвердження змін до переліків спеціальностей та спеціалізацій, за якими здійснюється підготовка військових фахівців у вищих військових навчальних закладах та військових навчальних підрозділах вищих навчальних закладах за відповідними освітньо-кваліфікаційними рівнями”
79	Наявність освітніх та наукових програми і відповідність розробки нормам закону Про вищу освіту за всіма спеціальностями підготовки у ВВНЗ	100%	Постанова КМУ від 30.12.2015 № 1187 “Ліцензійні умови провадження освітньої діяльності закладів освіти”
80	Відповідність освітніх та наукових програм заявленим спеціальностям	100%	Постанова КМУ від 30.12.2015 № 1187 “Ліцензійні умови провадження освітньої діяльності закладів освіти”
81	Наявність стандартів освітньої діяльності і відповідність вимогам до їх розробки	100%	Закон України від 01.07.2014 № 1556-VII “Про вищу освіту”
82	Наявність стандартів вищої військової освіти і відповідність вимогам до їх розробки	100%	Наказ МОУ від 20.07.2015 № 346 “Про затвердження Положення про особливості організації освітнього процесу у вищих військових навчальних закладах Міністерства оборони України та військових навчальних підрозділах вищих навчальних закладів України”
83	Відповідність організаційно-штатної структури органів, що здійснюють управління	"відповідає вимогам", якщо сплановані організаційні заходи,	Наказ МОУ від 21.07.2011 № 440 “Про затвердження Інструкції про організацію підготовки та проведення інспекційних заходів”

Продовження табл. 5.10

№ з/п	Показник	Норма показнику (оцінка показника)	Нормативний документ, в якому визначена норма показнику
	у сфері вищої військової освіти цілям і основним завданням	виконані у повному обсязі, в установлені терміни, штат відповідає діючій нормативно-правовій базі, організаційна структура відповідає меті застосування, основним завданням (завданням за призначенням); "не відповідає вимогам", якщо сплановані організаційні заходи не виконані у повному обсязі та в установлені терміни з вини командира (начальника) об'єкта перевірки, штат не відповідає діючій нормативно-правовій базі, не розроблені Положення (Формуляри частина 1) об'єкта перевірки, організаційна структура не відповідає меті застосування, основним завданням (завданням за призначенням)	
84	Відповідність підготовки керівників органів військового управління встановленим вимогам		
85	Відповідність організаційно-штатної структури ВВНЗ цілям і основним завданням з підготовки військових фахівців		Наказ МОУ та МОНУ від 27.05.2015 № 240 "Про затвердження Положення про вищі військові навчальні заклади"; Штат ВВНЗ, що визначений наказом МОУ
86	Відповідність підготовки керівників ВВНЗ встановленим вимогам	100%	Наказ МОУ та МОНУ від 27.01.2015 № 37/51 "Про затвердження Інструкції про

Продовження табл. 5.10

№ з/п	Показник	Норма показнику (оцінка показника)	Нормативний документ, в якому визначена норма показнику
			порядок заміщення вакантних посад командування (керівного складу), наукових, науково-педагогічних (педагогічних) працівників у вищих військових навчальних закладах, військових навчальних підрозділах вищих навчальних закладів та науково-дослідних установах Збройних Сил України на конкурсній основі”
87	Результати оцінювання індивідуальної підготовки постійного складу ВВНЗ		Наказ МОУ від 21.07.2011 № 440 “Про затвердження Інструкції про організацію підготовки та проведення інспекційних заходів”
88	Результати щорічного оцінювання		Наказ МОУ від 21.07.2011 № 440 “Про затвердження Інструкції про організацію підготовки та проведення інспекційних заходів”
89	Якість навчання змінного складу		Наказ МОУ від 21.07.2011 № 440 “Про затвердження Інструкції про організацію підготовки та проведення інспекційних заходів”
90	Успішність навчання змінного складу		Наказ МОУ від 21.07.2011 № 440 “Про затвердження Інструкції про організацію підготовки та проведення інспекційних заходів”
91	Середній бал за результатами навчання випускників		Висновки екзаменаційної комісії
92	Кількість випускників, що отримали дипломи з відзнакою		Висновки екзаменаційної комісії
93	Кількість випускників, що отримали золоті медалі		Висновки екзаменаційної комісії
94	Рівень сформованості компетенцій		Висновки екзаменаційної комісії
95	Відсоток випускників, що мають дипломи переможців олімпіад різного рівня		Висновки екзаменаційної комісії
96	Оцінка підготовки випускників за результатами відгуків з військ		Висновки екзаменаційної комісії

3.3. Розробка пропозицій щодо формування нормативно-правової бази вищої освіти України

Реформування вищої військової освіти в умовах кардинальної перебудови всіх сфер українського суспільства, реалізація потреб особистості у вищій освіті, захист прав і свобод громадян у цій сфері потребують якісного підвищення ефективності державного управління вищою освітою на відповідній науково-теоретичній базі, вимагають удосконалення форм і методів державного впливу, визначення ролі і місця держави в регулюванні сучасних освітніх процесів, адже, як наголошують більшість сучасних дослідників, переважна кількість проблем у системі сучасної вищої освіти в Україні виникає саме через недостатню якість її державно-правового управління.

Тому, для вирішення цих проблем необхідно мати інтегровану систему:

- законів – нормативних актів найвищого органу державної влади (Верховної Ради України), що прийняті в установленому порядку і мають вищу юридичну силу, а також розкривають загальнообов'язкові правила та державні норми, які визначають суспільні відносини юридичних і фізичних осіб в СВВО;

- нормативних актів – офіційних письмових документів, що приймаються уповноваженими органами (Кабінетом Міністрів України) та встановлюють, змінюють або скасовують норми прав в СВВО;

- нормативних частин змісту навчання – обов'язкових для засвоєння змістів навчання, сформованих відповідно до вимог освітньо-кваліфікаційних характеристик та затверджених і прийнятих в установленому порядку (Кабінетом Міністрів України, МОНУ та МОУ);

- нормативних документів, що містять норми, правила, загальні принципи, процедури, технології чи характеристики, що стосуються різних

видів діяльності або їх результатів освіти, затверджених уповноваженим органом управління в освіті (МОНУ або МОУ).

Основою удосконалення нормативно-правової бази державного регулювання у сфері вищої освіти України повинен бути Закон України “Про вищу військову освіту”. Проект Закону, що пропонується, наведено у Додатку А.

На основі цього Закону вважаємо доцільним:

– розробити стандарти вищої військової освіти за всіма ступенями вищої військової освіти (молодший бакалавр, бакалавр, магістр, доктор філософії стосовно військових наук), спеціальностями (спеціалізаціями) підготовки військових фахівців та всіма рівнями вищої військової освіти (вища військова тактична освіта, вища військова оперативно-тактична освіта, вища військова оперативно-стратегічна освіта). Цей стандарт повинен включати:

- 1) обсяг кредитів ЄКТС, необхідний для здобуття відповідного ступеня вищої військової освіти;
- 2) перелік компетентностей випускника;
- 3) нормативний зміст підготовки здобувачів вищої військової освіти, сформульований у термінах результатів навчання;
- 4) форми атестації здобувачів вищої військової освіти;
- 5) вимоги до наявності системи внутрішнього забезпечення якості вищої військової освіти;
- 6) вимоги професійних стандартів (у разі їх наявності).

– внести зміни та доповнення в нормативно-правові акти чинного законодавства України та службові документи МОУ, що деталізують окремі питання підготовки військових фахівців:

а) до спільного наказу Міністерства оборони України та Міністерства освіти і науки України від 30 червня 2000 року № 194/265 “Про затвердження Інструкції про організацію підготовки науково-педагогічних і наукових кадрів у Збройних Силах України” щодо:

1) розподілу на два напрямки організації підготовки науково-педагогічних (на базі утвореної мережі курсів (центрів), зі штатним розписом): за спрямуванням – курси підготовки науково-педагогічних працівників – для викладачів-початківців; курси підготовки наукових працівників – для наукових працівників початківців; багатоступеневі курси підвищення кваліфікації з розподілом по рівню посад (старший викладач, доцент, професор кафедри, старший науковий співробітник, начальник (завідувач) кафедри, провідний науковий співробітник, головний науковий співробітник заступник начальника факультету з навчальної та наукової роботи, начальник факультету, заступник начальника вищого військового начального закладу з навчальної роботи, заступник начальника вищого військового начального закладу з наукової роботи), начальник вищого військового навчального закладу тощо;

2) обов'язкового проходження майбутніми викладачами та науковими працівниками, які вперше або після значної перерви (3-5 років) призначаються на посаду (початківці), перед призначенням їх на посаду навчання на курсах підготовки (викладачі, асистенти, молодші наукові та наукові співробітники) або підвищення кваліфікації (старші викладачі і вище, старші наукові працівники і вище);

3) успішного завершення навчання на відповідних курсах і отримання сертифікату та рекомендації до заміщення посад відповідного ступеня (рівня) як обов'язкової умови допуску до участі у конкурсі на заміщення вищих вакантних посад наукових і науково-педагогічних працівників особливо для тих осіб, що призначаються вперше з військ або зони АТО;

4) обов'язкового проходження офіцерами курсів (з терміном навчання – 1 місяць) перед призначенням на посаду начальника ВВНЗ (ВНП ВНЗ) або НДУ, начальників факультетів, кафедр та керівників наукових підрозділів НДУ або ВНЗ (ВНП ВНЗ) за відповідним напрямом майбутньої діяльності;

5) обов'язкового направлення кандидатів перед участю у конкурсі на заміщення вакантних посад заступників начальників факультетів,

заступників начальників ВВНЗ на курси підвищення кваліфікації для проходження ними відповідної підготовки (з терміном навчання – 2 місяця);

б) включення стажування як обов'язкового виду підготовки та підвищення кваліфікації наукових і науково-педагогічних працівників з визначенням мети, термінів і періодичності її проходження та чередуванням з навчанням на курсах;

б) до Інструкції про організацію виконання Положення про проходження громадянами України військової служби у Збройних Силах України, затвердженої наказом Міністра оборони України від 10.04.2009 № 170 та Положення про проходження військової служби особами офіцерського складу, прапорщиками (мічманами) Збройних Сил України затвердженого Указом Президента України від 07.11.2001 № 1953/2001 щодо надання можливості для випускників ВВНЗ (ВНП ВНЗ) із першим (бакалаврським) рівнем вищої освіти в період проходження служби за першим контрактом здобути другий (магістерський) рівень вищої освіти шляхом заочного навчання або дистанційного навчання в магістратурі при Національному університеті оборони України імені Івана Черняховського (за військово-педагогічною або військово-науковою спеціалізацією) чи у магістратурах ВНЗ інших міністерств за отриманою чи спорідненою спеціальністю;

в) до Положення про підвищення кваліфікації та стажування педагогічних та науково-педагогічних працівників вищих навчальних закладів, затвердженого наказом Міністра освіти і науки, молоді та спорту України від 24.01.2013 № 48 щодо доповнення переліку видів навчання працівників таким видом як стажування та конкретизації строків стажування;

г) доцільно привести у відповідність до Закону України “Про вищу освіту” Закон України “Про наукову і науково-технічну діяльність” та “Порядок підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у вищих навчальних закладах (наукових установах)”, затверджений Постановою Кабінету Міністрів України від 23.03.2016 № 261

в частині конкретизації та ліквідації розбіжностей понять “аспірантура”, “ад’юнктура”, “докторантура”.

В Законі України “Про вищу освіту” відсутнє чітке визначення поняття “докторантура”, є лише посилання в окремих параграфах відповідних статей на те, що у ВНЗ може здійснюватись підготовка докторантів та визначення докторанта, як особи, зарахованої або прикріпленої до ВНЗ (наукової установи) для здобуття ступеня доктора наук.

У статті 33 п. 7 розділу VI визначено, що докторантура може бути структурними підрозділами ВНЗ, а у статті 41 п. 1-11 розділу VII визначено, що у ВНЗ можуть утворюватися наукові товариства докторантів (до 40 років).

Військовослужбовцям дозволяється поступати в докторантуру в 40-45 років, адже після закінчення докторантури вони майже одразу підуть на пенсію за вислугою років. Держава витрачає гроші на підготовку докторів (з числа офіцерів), а вони за своїм віком не можуть продовжувати службу, механізмів їх подальшого використання після звільнення в нормативно-правових актах та нормативних документах не прописано;

д) розробити нову редакцію Інструкції про організацію підготовки науково-педагогічних і наукових кадрів у Збройних Силах України, яка б враховувала усі зміни, що відбулися в законах України та нормативно-правових актах Кабінету Міністрів України щодо організації підготовки наукових і науково-педагогічних працівників.

ВИСНОВКИ

У монографії запропоновано розв'язання актуальної для науки державного управління проблеми щодо обґрунтування теоретичних та методологічних засад з вирішення наукового завдання та розробки практичних рекомендацій щодо удосконалення системи державного управління системою вищої військової освіти України. Отримані у процесі дослідження результати підтверджують загальну методологію, покладену в його основу, а реалізована мета і завдання дослідження дають можливість зробити такі висновки.

1. Визначено, що характерною ознакою функціонування СВВО на сучасному етапі є те, що вона виступає водночас й інструментом, й об'єктом реформування Збройних Сил України. Власне, розвиток СВВО є складовою й одним із пріоритетних напрямів у побудові Збройних Сил України, оскільки від професійної підготовки офіцерських кадрів, їх відданості Вітчизні і спроможності виконати військовий обов'язок у найвищому ступені залежить боєготовність та боєздатність військ.

У ході дослідження обґрунтовано, що СВВО повинна забезпечити підготовку військових фахівців із високим рівнем професіоналізму, компетентності, інтелектуального розвитку, загальної та військово-професійної культури, здатних з високою ефективністю виконувати поставлені завдання щодо оборони України, розвитку власної творчої індивідуальності, наполегливого самостійного засвоєння нових знань протягом військової служби, прийняття оптимальних рішень в нестандартних умовах за всіма спеціальностями і спеціалізаціями, що визначають рівень боєздатності та боєготовності Збройних Сил України.

2. На основі порівняльного аналізу, досліджено досвід функціонування ЄСВО в Україні, що дозволяє сформулювати принципи військової освіти, які гарантують ефективне функціонування системи військової освіти. До таких принципів можуть бути віднесені:

– пріоритет національних інтересів і національної безпеки при визначенні змісту військової освіти;

– єдність державної політики в галузі підготовки офіцерських кадрів і цивільної школи;

– гуманізація і демократизація військової освіти;

– безперервність і спадкоємність військової освіти;

– фундаменталізація вищої військової освіти;

– випередження військовим утворенням практики застосування сил, військ;

– відповідність науково-педагогічного потенціалу і начально-матеріального забезпечення військової освіти встановленій якості освіти офіцерських кадрів.

3. Окреслено, що з урахуванням досвіду проведення АТО реформування системи вищої військової освіти доцільно здійснювати за наступними напрямками:

– формування нового покоління моделей підготовки висококваліфікованих військових фахівців, здатних ефективно управляти військами (силами) в бою (операції);

– приведення форм, методів організації та змісту підготовки військових фахівців у відповідність до сучасних потреб ЗС України з урахування досвіду проведення АТО;

– приведення структури та чисельності ВВНЗ у відповідність до потреб Збройних Сил України;

– формування і становлення військових педагогів нової формації;

– удосконалення матеріально-технічної бази вищих військових навчальних закладів;

– подальшої інтеграції військової освіти і науки.

4. На основі проведеного дослідження, визначено, що технологія управління СВВО передбачає виконання таких послідовних процедур:

– діагностичне цілепокладання – діагноз, формування “дерева цілей” і кінцевої мети, що закладається, стратегій дії, конкретних завдань;

– затвердження рішень – виявлення проблемної ситуації, моделювання варіантів дії, прогностичне проектування моделі, вибір оптимального варіанту прийняття рішення;

– організація соціальної дії – розподіл завдань між виконавцями, правове, кадрове, ідеологічне та інше забезпечення, координація і регулювання процесу виконання, контроль;

– аналіз результатів – зіставлення запланованих і досягнутих результатів, виявлення нових проблемних ситуацій, початкове формування нової мети (“дерева цілей”).

5. Аналіз нормативних документів у галузі національної безпеки свідчить про значну роль вищої військової освіти в забезпеченні системи національної безпеки.

Ця залежність має двобічний характер:

– національна безпека виступає як властивість об’єкта безпеки, яким є СВВО. Національна безпека створює необхідні умови формування, розвитку і функціонування СВВО – визначає необхідну кількість ВВНЗ, структуру і зміст освіти, галузі і спеціальності підготовки військових кадрів, державне замовлення на їх підготовку, терміни навчання;

– СВВО виступає як ресурс і інструмент забезпечення національної безпеки. СВВО виступає середовищем і механізмом збереження, відтворення військових фахівців – здійснює підготовку (навчання і виховання), перепідготовку та підвищення кваліфікації кадрів для Збройних Сил України та силових відомств, проводить наукові дослідження за відповідною тематикою.

6. Державне управління СВВО покликане упорядкувати взаємодію її компонентів, детермінувати, зберегти цілісність СВВО та її взаємообмін з суспільством інформаційними, матеріальними, інтелектуальними, людськими ресурсами.

Особливостями державного управління СВВО є:

- суспільно-державний характер;
- особливий метод правового управління;
- особлива форма управління, пов'язана із специфікою функціонування СВВО;
- оперативний характер регулювання;
- необхідність постійного узгодження функціонування СВВО з системою бойової підготовки військ;
- необхідність врахування у підготовці військових фахівців не тільки стандартів вищої освіти, але й стандартів вищої військової освіти;
- підготовка військових фахівців здійснюється за спеціалізаціями в рамках спеціальності підготовки у відповідності до державного замовлення.

7. Запропоновано методологічні підходи до формування функціональної структури державного управління системою вищої військової освіти, яка є складним процесом внаслідок багатуокладності і неоднозначності його об'єкта. Воно складається з взаємопов'язаних між собою певних цілей, завдань, методів і механізмів, які і складають інститут державного управління системи вищої військової освіти.

8. Проаналізовано сучасний інструментарій управління якістю у сфері професійної підготовки військових кадрів. Доведено, що досвід удосконалення державного управління системи вищої військової освіти в Україні показав, що на протязі створення та розбудови СВВО і до теперішнього часу основними напрямками вдосконалення державного управління СВВО були і залишаються:

- удосконалення організаційно-штатної структури СВВО та ВВНЗ;
- перерозподіл функцій управління між елементами СВВО;
- підвищення якості підготовки військових фахівців на всіх рівнях освіти;

– удосконалення структури підготовки військових фахівців за рівнями та ступенями вищої військової освіти, спеціальностями та спеціалізаціями відповідно до потреб Збройних Сил України;

– раціоналізація ресурсного забезпечення СВВО;

– розвиток самостійності та ініціативи ВВНЗ при одночасному посиленні централізованого управління.

Регулятивний режим повинен допомагати впровадженню інновацій в СВВО. Крім того, регулятивний режим повинен забезпечити розробку механізмів забезпечення якості, норм фінансового контролю діяльності ВВНЗ, и законодавства о правах интеллектуальной собственности.

9. . Оцінено стан і проблеми державного управління у сфері професійної підготовки офіцерських кадрів в системі вищої освіти України. Показано, що систему вищої освіти доцільно розглядати як відносно стійку в просторі та часі соціально-економічну систему, головними елементами якої є генератори, трансформатори і реципієнти знань; система має різноманітну, багаторівневу, симбіотичну внутрішню структуру; задовольняє певний клас потреб, заданих у вигляді комбінацій державних і громадських інтересів; система має цільову установку на соціально значущі аспекти людської діяльності. Ефективність державного управління системи вищої військової освіти визначає ступінь (рівень) досягнення поставлених цілей.

Оцінка ефективності державного управління необхідна як для державних органів влади, так і для суспільства. Суспільству вона дозволяє контролювати якість діяльності державних інститутів, а керівникам і державним службовцям потрібна для самоконтролю, для удосконалення управлінського процесу.

Ефективність державного регулювання СВВО залежить від ефективності функціонування кожної із складових СВВО, якими є:

– вищі військові навчальні заклади;

– рівні та ступені (кваліфікації) вищої військової освіти;

- галузі знань і спеціальності;
- освітні та наукові програми;
- стандарти освітньої діяльності та стандарти вищої освіти;
- органи військового управління, що здійснюють управління у сфері вищої військової освіти;
- учасники освітнього процесу.

Визначення ефективності державного управління СВВО пропонується проводити у загальному вигляді. Ефективність визначається на основі критеріїв, узагальнених підкритеріїв, підкритеріїв та показників ефективності, які знаходяться за підпорядкованістю на різних рівнях ієрархії.

10. Розроблено концептуальні положення модернізації стандартів вищої військової , адже її реформування в умовах кардинальної перебудови всіх сфер українського суспільства, реалізація потреб особистості у вищій освіті, захист прав і свобод громадян у цій сфері потребують якісного підвищення ефективності управління вищою освітою на відповідній науково-теоретичній базі, вимагають удосконалення форм і методів державного впливу, визначення ролі і місця держави в регулюванні сучасних освітніх процесів, адже, як наголошують більшість сучасних дослідників, переважна кількість проблем у системі сучасної вищої освіти в Україні виникає саме через недостатню якість її державно-правового управління.

Тому, для вирішення цих проблем необхідно мати інтегровану систему – законів; нормативних актів, що приймаються уповноваженими органами; нормативних частин змісту навчання; нормативних документів, які містять норми, правила, загальні принципи, процедури, технології чи характеристики, що стосуються різних видів діяльності або їх результатів освіти.

Основою удосконалення нормативно-правової бази державного управління у сфері вищої освіти України повинен бути спеціальний Закон України “Про вищу військову освіту”.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Абашкіна Н.В. Принципи розвитку професійної освіти в Німеччині / Н.В. Абашкіна. – К. : Вища школа, 1998. – 207 с.
2. Александров В.Т. Стандарт розумних. До питання про введення єдиного міжнародного стандарту якості навчання / В.Т. Александров // Актуальні проблеми державного управління : зб. наук. пр. – О. : ОРІДУ НАДУ, 2005. – № 3 (23). – С. 428–442.
3. Алексеев І.В. Стратегії розвитку підприємств і державне регулювання економіки : монографія / І.В. Алексеев. – К. : Вид-во УАДУ, 1998. – 204 с.
4. Альтбах Ф.Дж. Модели развития высшего образования в преддверии 2000 р. / Ф. Дж. Альтбах // Перспективы: вопросы образования. – 1991. – № 2. – С. 40–58.
5. Англійсько-український словник термінів і понять з державного управління.– К. : Основи,1996. –127 с.
6. Андрейчук С. Управлінські засади розвитку вищої освіти України в умовах інтеграції в європейський освітній простір / С. Андрейчук // Ефективність державного управління. – Л. : Вид-во Львів. регіон. ін-ту держ. управління, 2007. – Вип. 12. – С. 13–18.
7. Андрианов В.Д. Эволюция основных концепций регулирования экономики (от теории меркантилизма до теории функциональных экономических систем) / В.Д. Андрианов // Общество и экономика. – 2005. – № 4. – С. 3–47.
8. Андрощук А.Г. Освіта у країнах європейської спільноти: структура і управління / А.Г. Андрощук // Проблеми науки. – 2000. – № 8. – С. 54–60 ; № 9. – С. 54–59.

9. Андрущенко В.П. Засоби дистанційного електронного навчання і педагогічні технології / В.П. Андрущенко, А.П. Кудін // Вісник академії дистанційної освіти. – 2004. – № 2. – С. 2–5.

10. Андрущенко В.П. Вища освіта в пост-болонському просторі: спроба прогностичного аналізу / В.П. Андрущенко // Філософія освіти. – 2005. – № 2. – С. 27–32.

11. Андрущенко В.П. Інноваційний розвиток освіти в стратегії “Українського прориву” / В.П. Андрущенко // Вища освіта України. – 2008. – № 2. – С. 10–17.

12. Андрущенко В. Модернізація вищої освіти України в контексті Болонського процесу / В. Андрущенко // Освіта. – 2004. – 12–19 трав. (№ 23). – С. 4–5.

13. Андрущенко В.П. Модернізація освіти: політика і практика / В.П. Андрущенко // Педагогіка і психологія. – 2002. – № 3. – С. 12–15.

14. Андрущенко В.П. Основні тенденції розвитку вищої освіти України на рубежі століть : (спроба прогностичного аналізу) / В.П. Андрущенко // Вища освіта України. – 2001. – № 1. – С. 11–17.

15. Антонюк О. Менеджмент в освітянській сфері: концептуальні засади / О. Антонюк // Персонал. – 2006. – № 10. – С. 58–65.

16. Антошкіна Л.І. Науково-методичні основи державного регулювання вищої освіти : автореф. дис. ... д-ра екон. наук : 08.02.03 / Л.І. Антошкіна ; Наук.-дослід. екон. ін-т М-ва економіки України. – К., 2006. – 34 с.

17. Артемчук Г.І. Вища школа України: реальність і тенденції розвитку / Г.І. Артемчук, В.В. Попович, Г.Г. Січкаренко. – К. : Ленвіт, 2004. – 176 с.

18. Атаманчук Г.В. Теория государственного управления : курс лекций / Г.В. Атаманчук. – М. : Юрид. лит., 1997. – С. 86.

19. Афанасьев Н.В. Управление развитием промышленных предприятий : [монографія] / Н.В. Афанасьев, С.Д. Глазьев, А.И. Городецкий. – Х. : ИНЖЭК, 2003. – 184 с.

20.Бабашкина А.М. Государственное регулирование национальной экономики / А.М. Бабашкина. – М. : Финансы и статистика, 2003. – 480 с.

21.Бабин І. Стратегія та сучасні тенденції розвитку університетської освіти України в контексті Європейського простору вищої освіти на період до 2020 р. [Електронний ресурс] / І. Бабин, В. Ликова. – Режим доступу: <http://www.tempus.org.ua/uk/national-team-here/238-strategija-ta-suchasni-tendenciji-rozvitku-universitetskoji-osviti-ukrajini-v-konteksti-jevropejskogo-prostoru-vishhoji-osviti-na-period-do-2020-r-.html>.

22.Байкова О.М. Концептуальные основы государственной политики в области образования и экономические границы его коммерциализации / О.М. Байкова // Экономика образования. – 2007. – № 1. – С. 98–110.

23.Бакуменко В.Д. Методологія державного управління проблеми встановлення та подальшого розвитку// Вісник УАДУ. – 2003. – № 2. – С. 11–27.

24.Бакуменко В.Д. Формування державно-управлінських рішень: Проблеми теорії, методології, практики: [монографія] / В.Д. Бакуменко. – К. : Вид-во УАДУ, 2000. – 328 с.

25.Бакуменко В.Д. Теоретичні та організаційні засади державного управління : [навч. посіб] / В.Д. Бакуменко, П.І. Надолішній. – К. : Міленіум, 2003. – 256 с.

26.Балбеко А.М. Новые подходы к управлению развитием высшей школой и задачи повышения качества высшего образования / А.М. Балбеко // Право и образование. – 2007. – № 12. – С. 4–8.

27.Балихін Г. Субсидії у галузі освіти – перспективний інструмент державної політики / Г. Балихін, А. Красильнікова, Ю. Чеботаревський ; [пер. В.В. Сміян] // Вища школа. – 2002. – № 2/3. – С. 85–90.

28.Барабанова С.В. Государственное регулирование высшего образования как социокультурная функция государства / С.В. Барабанова // Право и образование. – 2004. – № 3. – С. 68–88.

29. Белл Д. Социальные рамки информационного общества: пер. с англ. // Новая технократическая волна на западе / Сост. П.С. Гуревич. – М.: Прогресс.–1986. – С. 330-342.

30. Бебик В.М. Політологія для політика і громадянина: [монографія] / В. Бебик. – К: МАУП.- 2003. – 424 с

31. Бернал Дж. Наука в истории общества / Дж. Бернал. –М. : Изд-во иностр. лит-ры, 1966. – 735 с.

32. Бесчастний В.М. Концепція організації системи управління фінансовими коштами галузі освіти і науки / В.М. Бесчастний // Економіка та держава. – 2009. – № 11. – С. 10–11.

33. Бесчастний В.М. Механізми державного управління розвитком вищих навчальних закладів системи МВС України: теорія, методологія та практика : [монографія] / В.М. Бесчастний. – Донецьк : Юго-Восток, 2009. – 458 с.

34. Бесчастний В.М. Розвиток інформаційного суспільства як позитивний чинник впливу на якість управління вітчизняною освітою [Електронний ресурс] / В.М. Бесчастний // Державне управління: удосконалення та розвиток. – 2009. – № 4. – Режим доступу до журналу: <http://www.dy.nayka.com.ua>.

35. Бикмуллин А.Л. Государственное регулирование экономики и экономическая политика / А.Л. Бикмуллин, Л.Е. Протасова. – Казань : КФЭИ, 2000. – 261 с.

36. Бідниченко О. Організація навчально-виховного процесу в технічних вищих навчальних закладах / О. Бідниченко // Вища освіта України. – 2006. – № 2. – С. 38–44.

37. Білінська М.М. Державне управління галузевими стандартами в умовах реформування вищої медичної освіти в Україні : [монографія] / М.М. Білінська. – К. : Вид-во НАДУ, 2004. – 246 с.

38. Боголіб Т.М. Удосконалення фінансового забезпечення розвитку вищої освіти / Т.М. Боголіб // Фінанси України. – 2005. – № 2. – С. 106–113.

39. Боголіб Т.М. Фінансове забезпечення розвитку вищої освіти і науки в трансформаційний період : [монографія] / Т.М. Боголіб. – К. : Т-во “Освіта України”, КОО, 2005. – 324 с.

40. Бодров В.Г. Державне реулювання інвестиційного процесу в умовах кризи світових фінансових ринків: ризики і можливості для України / В.Г. Бодров // Вісник НАДУ – К. : Вид-во НАДУ, 2008. – № 4. – С. 61–67.

41. Бондарчук Ю. Удосконалення форм і методів навчання відповідно до вимог Болонського процесу / Ю. Бондарчук, Г. Чуйко, Н. Чуйко // Вища школа. – 2005. – № 2. – С. 35–41.

42. Бригадир М. Проектування інноваційних трансформацій у системі вищої освіти / М. Бригадир // Технологія інноваційного пошуку в системі вищої освіти : зб. матеріалів до регіон. наук.-метод. конф., 19 квітня 2002 р. / Терноп. акад. нар. госп-ва, Ін-т експерим. систем освіти. – Т., 2002. – С. 21–23.

43. Бригадир М. Стратегічно-управлінські напрями проектування модульно-розвивальних інновацій / М. Бригадир // Технологія інноваційного пошуку в системі вищої освіти : зб. матеріалів до регіон. наук.-метод. конф., 19 квітня 2002 р. / Терноп. акад. нар. госп-ва, Ін-т експерим. систем освіти. – Т., 2002. – С. 63–65.

44. Буда Т. Нові підходи до підготовки спеціалістів у системі вищої освіти / Т. Буда // Технологія інноваційного пошуку в системі вищої освіти : зб. матеріалів до регіон. наук.-метод. конф., 19 квітня 2002 р. / Терноп. акад. нар. госп-ва, Ін-т експерим. систем освіти. – Т., 2002. – С. 80–82.

45. Буда В.Д. Перспективи та шляхи вдосконалення підготовки педагогічної еліти: освітні технології / В.Д. Буда, О.М. Пехота // Проблеми та перспективи формування національної гуманітарно-технічної еліти : II Крим. пед. читання : зб. наук. пр. / Нац. техн. ун-т “ХПІ”, Ін-т педагогіки і психології проф. освіти АПН України. – Х., 2002. – Вип. 3. – С. 140–145.

46.Вернер Л.О. Кадровая политика военного руководства США по формированию офицерского корпуса вооруженных сил / Л.О.Вернер // Зарубежное военное обозрение. – 2001. – № 2. – С. 5–10.

47.Верхоглядова Н.І. Формування конкурентоспроможності вищого навчального закладу / Н.І.Верхоглядова // Економіка і право. – 2004. – № 3. – С. 64–68.

48.Вища освіта в Україні : навч. посіб. / В.Г. Кремень, С.М. Ніколаєнко, М.Ф. Степко [та ін.] ; М-во освіти і науки України. – К. : Знання, 2005. – 327 с.

49.Вища освіта в Україні: нормативно-правове регулювання / за заг. ред. А.П. Зайця, В.С. Журавського. – К. : Форум, 2003. – 1020 с.

50.Вища освіта в Україні: реалії, тенденції, перспективи розвитку : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., 17–18 квітня 1996 р. / АПН України, Ін-т педагогіки і психології проф. освіти та ін. – К., 1996. – Ч. 1 : Нова парадигма вищої освіти. – 112 с.

51.Вища освіта і державна політика України [Електронний ресурс] // Персонал плюс. – 2006. – 29 грудня –11 січня (№ 52). – Режим доступу: <http://www.personal-plus.net/203/1631.html>.

52.Вища освіта України у національному і глобальному контекстах : зб. наук. пр. / Міжрегіон. акад. упр. персоналом, Яготин. філ. МАУП. – Яготин : Б.в. ; К. : МАУП, 2005. – 143 с.

53.Вища освіта України: методологічні та соціально-виховні проблеми модернізації : [монографія] / АПН України, Ін-т вищ. освіти, Запоріж. держ. ун-т та ін. ; за заг. ред. В.П. Андрущенко, М.І. Михальченка, В.Г. Кременя. – К. ; Запоріжжя, 2002. – 440 с. – (Соціальна робота ; кн. 6).

54.Вища освіта: проблеми та перспективи розвитку: акад. читання / Міжнар. академія наук вищої освіти. – К., 1995. – 120 с.

55.Вища освіта: проблеми та перспективи розвитку: II акад. читання / Міжнар. академія наук вищої освіти, М-во освіти України. – К., 1997. – 192 с.

56. Вища школа України: поступ у майбутнє: зб. матеріалів Всеукр. наук.-практ. конф., 25–26 квітня 2007 р. / Черкас. нац. ун-т ім. Б. Хмельницького. – Черкаси, 2007. – 120 с.

57. Вища школа України: реальність і тенденції розвитку : [монографія] / Г.І. Артемчук, В.В. Попович, Г.Г. Січкаренко. – К. : Ленвіт, 2004. – 176 с.

58. Вікторов В.Г. Проблема управління якістю освіти (соціально-філософський аналіз) / В.Г. Вікторов // Вища освіта України. – 2005. – № 4. – С. 16–24.

59. Вікторов В.Г. Стандарти в освіті як індикатори якості / В.Г. Вікторов // Нова парадигма. – 2005. – № 46. – С. 71–79.

60. Вікторов В.Г. Стандартизоване тестування як засіб контролю та управління якістю освіти / В.Г. Вікторов // Нова парадигма. – 2004. – № 38. – С. 104–112.

61. Вікторов В.Г. Управління якістю освіти (соціально-філософський аналіз) : [монографія] / В.Г. Вікторов. – Д. : Пороги, 2005. – 286 с.

62. Вільчинський Ю. Ідея університету і чергові завдання державної політики у сфері вищої освіти / Ю. Вільчинський // Практична психологія та соціальна робота. – 2006. – № 4. – С. 63–66.

63. Вініченко І.І. Методичні підходи до управління конкурентоспроможністю підприємства / І.І. Вініченко // Інвестиції: практика та досвід. – № 23. – 2011. – С. 11–14.

64. Вінюков-Прощенко А.С. Модернізація вищої освіти України та її адаптація до європейських стандартів. / А.С. Вінюков-Прощенко // Наука і молодь. Гуманіт. сер. : зб. наук. пр. / Нац. авіац. ун-т. – К., 2004. – Вип. 4. – С. 11–14.

65. Вітренко Ю. Економічний механізм системи вищої освіти: напрями удосконалення / Ю. Вітренко // Вища школа. – 2003. – № 1. – С. 37–50.

66. Вітренко Ю. Економічний механізм системи вищої освіти: напрями удосконалення / Ю. Вітренко // Вища школа. – 2003. – № 1. – С. 37–50.

67.Владими́рова А. Современное образование: политика выживания или развития? / А. Владимиро́ва, Н. Акинфиева // Alma mater : вестник высшей школы. – 2001. – № 10. – С. 3–7.

68.Волков О. І. Системи якості вищих навчальних закладів: теорія і практика / О.І. Волков, Л.М. Віткін ; Київ. нац. ун-т технології та дизайну. – К. : Наукова думка, 2006. – 301 с.

69.Воротін В.Є. Макроекономічне регулювання в умовах глобальних трансформацій : [монографія] / В.Є. Воротін. – К. : Вид-во УАДУ, 2002. – 392 с.

70.Высшее образование в XXI веке. Подходы и практические меры (ЮНЕСКО, Париж, 5-9 октября 1998 г.) // Alma mater. – 1998. – №11. – С. 3-9.

71.Вятчаніна Л.І. Сучасний стан, проблеми і перспективи підготовки кадрів за спеціальністю “Управління навчальним закладом” // Університет. – 2009. – № 6. – С. 73–82.

72.Гальперіна В. Дослідження та аналіз освітньої політики у вітчизняному суспільствознавстві: здобутки, проблеми, перспективи/ В. Гальперіна, В. Савельєв // Вища освіта України. – 2006. – № 4. – С. 21–28.

73.Гальперіна В.О. Освітня політика в трансформаційному суспільстві: соціально-філософський аналіз : автореф. дис. ... канд. філос. наук : 09.00.03 / В.О. Гальперіна ; Акад. пед. наук України, Ін-т вищ. освіти. – К., 2003. – 17 с.

74.Гальчук І. Проблеми правового регулювання комерційної діяльності вузів різних форм власності / І. Гальчук // Економіка та право. – 2004. – № 1. – С. 40–44.

75.Гаман М.В. Державне регулювання інноваційного розвитку України : [монографія] / М.В. Гаман. – К. : Вид-во НАДУ, 2005. – 388 с.

76.Гембрис, С. Управление качеством / С. Гембрис, Й. Геррманн; Пер. с нем. М.Н. Терехина. – М. : СмартБук, 2013. – 128 с.

77.Глобалізація і безпека розвитку : [монографія] / О.Г. Білорус, Д.Г. Лук'яненко та ін. ; керівн. авт. кол. і наук. ред. О.Г. Білорус. – К. : КНЕУ, 2001. – 733 с.

78. Гессен С. И. Основы педагогики. Введение в прикладную философию / С. И. Гессен; отв. ред. и сост. П. В. Алексеев. – М.: «Школа-Пресс», 1995. – 448 с.

79. Горішний З. Генератор розвитку нації: деякі аспекти реалізації завдань Нац. доктрини розвитку освіти / З. Горішний // Управління освітою. – 2004. – № 12. – С. 5.

80. Гризун Л. Е. Взаємодія наук і інтеграція систем знань як основа побудови змісту освіти / Л. Е. Гризун // Педагогіка та психологія : зб. наук. пр. / Харк. нац. пед. ун-т ім. Г. С. Сковороди. – Х., 2004. – Вип. 26 – Ч. 1. – С. 18–27.

81. Гринев В. Десять лет спустя: пути развития образования в Украине / В. Гринев // Комсомольская правда. – 2000. – 3 марта. – С. 12.

82. Гриценко В. Інновації в управлінні вищими навчальними закладами в умовах реформування / В. Гриценко // Гуманіт. вісн. Переяслав-Хмельн. держ. пед. ун-ту ім. Г. Сковороди. – Переяслав-Хмельницький, 2005. – Спецвип. : Педагогіка. Вища освіта і Болонський процес : матер. Всеукр. конф., секц. 2. – С. 60–66.

83. Гриценко В. П. Інноваційні підходи до управління навчальними закладами / В. П. Гриценко // Фінанси України. – 2005. – № 4. – С. 85–89.

84. Грішнова О. Розвиток вищої освіти в Україні: тенденції, проблеми та шляхи їх вирішення / О. Грішнова // Вища школа. – 2001. – № 2/3. – С. 22–33.

85. Гуманізація вищої освіти: зміст, технології, професіоналізація // Соціокультурні комунікації в інформаційному суспільстві : матер. міжнар. наук. конф., 21–22 листопада 2003 р. – Х., 2003. – [Розд. 2]. – С. 52–88.

86. Гурне Б. Державне управління / Б. Гурне; [пер. з фр. В. Шовкун]; Інститут держ. управління та самоврядування при Кабінеті Міністрів України. – К. : Основи, 1993. – 165 с.

87. Давыдов В. В. Проблемы развивающего обучения / В. В. Давыдов – М., ИНТОР, 1996 – 544 с.

88. Державна політика: аналіз та механізм її впровадження в Україні : [навч. посіб.] / кол. авт.; за заг. ред. В.А. Ребкала, В.В. Тертички. – К. : Вид-во УАДУ, 2000. – 232 с.

89. Державне регулювання економіки : [навч. посіб.] / С.М. Чистов, А.Є. Никифоров, Т.Ф. Куценко та ін. – К. : КНЕУ, 2000. – 316 с.

90. Державне регулювання економіки : [підручник] / І. Михасюк, А. Мельник, М. Крупка, З. Залога ; за ред. д-ра екон. наук, проф., акад. АН вищої школи України І.Р. Михасюка ; Львівський національний університет ім. І. Франка. – 2-ге вид., випр. і доп. – К. : Атака : Ельга-Н, 2000. – 592 с.

91. Державне управління : [навч. посіб.] / А.Ф. Мельник, О.Ю. Оболенський, А.Ю. Расіна, Л.Ю. Гордієнко ; за ред. А.Ф. Мельник. – 2-ге вид., доп. – К. : Вища освіта ХХІ століття ; Знання, 2004. – 342 с.

92. Державне управління в Україні : навч. посіб. / за заг. ред. В. Авер'янова. – К. : Вид-во ТОВ "СОМИ", 1999. – 390 с.

93. Державне управління в Україні: наукові, правові, кадрові та організаційні засади : навч. посіб. / за заг. ред. Н.Р. Нижник, В.М. Олуйка. – Л. : Львів. політехніка, 2002. – 352 с.

94. Державне управління в Україні: організаційно-правові засади / Н.Р. Нижник, С.Д. Дубенко, В.І. Мельниченко та ін. ; за заг. ред. проф. Н.Р. Нижник. – К. : УАДУ, 2002. – 164 с.

95. Державне управління в Україні: теорія та практика: [монографія] / за заг. ред. проф. В.Б. Авер'янова. – К. : Юрінком Інтер, 1998. – 432 с.

96. Державне управління і менеджмент : навч. посіб. у табл. і схемах / Г.С. Одінцова, Г.І. Мостовий, О.Ю. Амосов [та ін.] ; за заг. ред. д-ра екон. наук, проф. Г.С. Одінцової. – Х. : Вид-во ХарРІ УАДУ, 2002. – 492 с.

97. Державне управління: європейські стандарти, досвід та адміністративне право / В.Б. Авер'янов, В.А. Дерезь, М.І. Ославський, Г.М. Писаренко та ін. ; за заг. ред. В.Б. Авер'янова. – К. : Юстиніан, 2007. – 288 с.

98. Державне управління: словник-довідник / В.М. Князєв, В.Д. Бакуменко та ін. – К. : Вид-во УАДУ, 2002. – 228 с.

99. Державний класифікатор України. Державний класифікатор надзвичайних ситуацій. ДК 019 – 2001. – К: Держстандарт України, 2002. – 16 с.
100. Державні стандарти професійної освіти: Методологія. – Хмельницький : ТУП, 2011. – 200 с.
101. Державні стандарти професійної освіти: Теорія і методика. – Хмельницький : ТУП, 2002. – 367 с.
102. Дегтяр А.О. Державно-управлінські рішення: інформаційно-аналітичне та організаційне забезпечення : [монографія] / А.О. Дегтяр. – Х. : Вид-во ХарРІ НАДУ “Магістр”, 2004. – 224 с.
103. Джексон Грейсон мл., Карл О’Делл. Американський менеджмент на порозі ХХІ века : пер. с англ. / Джексон Грейсон мл., Карл О’Делл. – М. : Экономика, 2007. – 320 с.
104. Дзвінчук Д. Державне управління освітою в Україні: тенденції і законодавство / Д. Дзвінчук. – К. : Нічлава, 2003. – 240 с.
105. Дзоз В. Освітня справа як складник гуманітарної політики держави / В. Дзоз // Вища освіта України. – 2004. – № 4. – С. 36–40.
106. Діденко А.О. Маркетингова наука для української освіти / А.О. Діденко // Післядипломна освіта в Україні. – 2002. – № 2. – С. 71–73.
107. Дідківська Л.І. Державне регулювання економіки : [навч. посіб.] / Л.І. Дідківська, Л. С. Головка. – [5-те вид., стер.]. – К. : Знання, 2006. – 213 с. – (Вища освіта ХХІ століття).
108. Дмитренко Т.О. Особливості перспективного управління у вищому закладі освіти / Т.О. Дмитренко, А.І. Прокопенко, К.В. Яресько // Стратегія управління закладами освіти в умовах формування інформаційного суспільства : матеріали ІV Міжнар. наук.-практ. конф., 7–9 груд. 2005 р. – К. ; Чернігів ; Ніжин, 2005. – С. 35–36.
109. Дмитриченко Л.И. Государственное регулирование экономики: методология и теория / Л.И. Дмитриченко. – Донецк : УкрНТЭК, 2001. – 330 с.

110. Добрянський І.А. Приватна вища освіта в незалежній Україні / І.А. Добрянський. – Кіровоград : Імекс-ЛТД, 2005. – 287 с.

111. Домбровська С.М. Інноваційні державні механізми формування якісної системи освіти в Україні / С.М. Домбровська // Вища освіта України (додаток 2): тематичний випуск: Європейська інтеграція вищої освіти України в контексті Болонського процесу. – 2013. – № 3. – С. 10–14.

112. Домбровська С.М. Державне управління вищою освітою в умовах трансформаційних змін : [монографія] / С.М. Домбровська. – Х. : Оберіг, 2010. – 176 с.

113. Домбровська С.М. Механізми формування безпеки держави[Електрон.ресурс]/ С.Т. Полторак, С.М. Домбровська // Теорія та практика державного управління і місцевого самоврядування/ Електронне наукове фахове видання ХНТУ- 2015 № 1, Режим доступу [http://el-zbirn-
du.at.ua/index/zmist_2015_1/0-18](http://el-zbirn-
du.at.ua/index/zmist_2015_1/0-18)

114. Дудка Н.И. Высшая школа Украины: стратегия управления и проблемы реформирования / Н.И. Дудка. – Х. : Основа, 2002. – 272 с.

115. Дункан Дж. Основопологающие идеи в менеджменте : Уроки основоположников менеджмента и управленческой практики / Пер. с англ. – М. : Дело, 1996.–272 с.

116. Економіка вищої освіти України: тенденції та механізм розвитку : [монографія] / [В.П. Андрущенко, І.С. Каленюк, С.В. Мочерний та ін.] ; за заг. ред. В.П. Андрущенка ; Акад. пед. наук України ; Ін-т вищ. освіти. – К. : Пед. преса, 2006. – 206 с.

117. Емельянов В. Гражданская оборона Великобритании / В. Емельянов // Зарубежное обозрение. – 1991. – № 3. – 76 с.

118. Емельянов В. Системы оповещения в гражданской обороне стран НАТО / В. Емельянов // Зарубежное военное обозрение. – 1991. – № 7. – 65 с.

119. Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України ; голов. ред. В. Г. Кремень. – К. : Юрінком Інтер, 2008. – 1040 с.

120. Євтух М.Б. Основні напрями реформування вищої освіти в Україні / М.Б. Євтух // Навчально-виховний процес у вузі і школі та шляхи його розвитку і удосконалення : зб. пр. Міжнар. наук.-практ. конф., м. Рівне, 14–17 травня 1999 р. / АПН України, Рівнен. економ.-гуманіт. ін-т та ін. – Рівне, 1999. – Ч. 3. – С. 167–171.

121. Євтух М. Модернізація вищої школи / М. Євтух // Педагогічна газета. – 2002. – (№ 4). – С. 2.

122. Ємельянов В.М. Розвиток партнерських відносин бізнесу і влади в системі державного управління сталим розвитком регіонів України: теорія, методологія, практика : [монографія] / В.М. Ємельянов. – Донецьк: Юго-Восток, 2011. – 401 с.

123. Ємельянов В.М. Знаходження балансу інтересів та налагодження оптимальних взаємовідносин між бізнесом та владою на регіональному рівні / В.М. Ємельянов // Науково-методичний журнал. – Т. 159. Вип. 147. Державне управління. – Миколаїв: Вид-во ЧДУ ім. Петра Могили, 2011. – С. 33-45.

124. Ємельянов В.М. Взаємодія держави і бізнесу в регулюванні економічних процесів та зміцненні економічної безпеки / В.М. Ємельянов // Науковий вісник Академії муніципального управління: Серія “Управління” Вип. 1/2012. Державне управління та місцеве самоврядування / За заг. ред. В.К. Присяжнюка, В.Д. Бакуменка. – К.: Видавничо-поліграфічний центр Академії муніципального управління. – 2012. – С. 125-147.

125. Жабенко О.В. Державна освітня політика в умовах європейської інтеграції / О.В. Жабенко // Державне управління в умовах інтеграції України в Європейський Союз : матеріали наук.-практ. конф. / за заг. ред. В.І. Лугового, В.М. Князева. – К. : Вид-во УАДУ, 2002. – Т. 2. – С. 126–128.

126. Жабенко О. Державне управління освітою у працях сучасних авторів / О. Жабенко // Вісник Української академії державного управління. – 2002. – № 4. – С. 155–160.

127. Жабенко О. Сучасна державна політика в галузі освіти України / О. Жабенко // Збірник наукових праць Української академії державного управління. – К., 2000. – Вип. 2. – Ч. 4. – С. 327–332.

128. Желтов А.М. Государственное регулирование экономики : учеб. пособ. / А. М. Желтов. – [2-е изд., сокр. и перераб.]. – Нижний Новгород : Изд-во Волго-Вятской академии государственной службы, 2000. – 157 с.

129. Животовская И.Г. Проблемы развития высшего образования ФРГ / И.Г. Животовская // Экономика образования. – 2004. – № 3. – С. 93–105.

130. Животовская И.Г. Проблемы финансирования университетов Великобритании : (обзор) / И.Г. Животовская // Экономика образования. – 2003. – № 3. – С. 66–67.

131. Животовская И.Г. Система финансирования высшего образования в Нидерландах / И.Г. Животовская // Экономика образования. – 2005. – № 1. – С. 81–93.

132. Жукова Л.А. Шляхи удосконалення системи державного управління у сфері цивільного захисту в контексті інтеграції України в Європейський Союз // Ефективність державного управління в контексті глобалізації та євроінтеграції: матер. наук.-практ. конф. за міжнар. Участью, 29 травня 2003 р., м. Київ / за заг. ред. В.І. Лугового, В.М. Князева. – К.: Вид-во НАДУ, 2003. – Т. 1. – С. 368 – 378.

133. Журавльова Ю.О. Про деякі аспекти формування законодавчих засад та правових механізмів державного управління вищою освітою / Ю.О. Журавльова // Актуальні проблеми державного управління : зб. наук. пр. – О. : ОРІДУ НАДУ, 2008. – Вип. 3. – С. 302–309.

134. Журавський В.С. Болонський процес: головні принципи входження в Європейський простір вищої освіти / В.С. Журавський, М.З. Згуровський. – К. : ІВЦ “Політехніка”, 2007. – 200 с.

135. Жураковский В. Модернизация высшего образования: проблемы и пути их решения / В. Жураковский, И. Федоров // Высшее образование в России. – 2006. – № 1. – С. 3–14.

136. Загидуллин Р. Р. Оптимальное управление качеством: [монография] / Р.Р. Загидуллин. – Ст. Оскол : ТНТ, 2012. – 124 с.

137. Забезпечення якості вищої освіти – важлива умова інноваційного розвитку держави і суспільства : [інформ.-аналіт. матеріали до засід. підсумк. колегії М-ва освіти і науки, 1–2 березня 2007 р.]. – К., 2007. – 95 с.

138. Закон України “Про вищу освіту” від 17.01.2002 р. № 2984-III (зі змінами та доповненнями) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/2984-14>.

139. Закон України “Про вищу освіту” від 1 липня 2014 року № 1556-VII із змінами. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>.

140. Закон України “Про основи національної безпеки України” від 22.07.2003 р. № 134 (зі змінами та доповненнями) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/964-15>.

141. Збірник законодавчих та нормативних актів про освіту / М-во освіти України. – К., 2007. – Вип. 1. – 336 с.

142. Збірник нормативних документів щодо організації навчального процесу у вищих навчальних закладах : проект / М-во освіти і науки України; [за заг. ред. В. Д. Шинкарука ; уклад.: Л.О. Омеленович та ін.]. – К., 2008. – 199 с.

143. Закон України “Про освіту” від від 23.05.1991 № 1060-XII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1060-12>.

144. Згуровський М.З. Стан та завдання вищої освіти України в контексті Болонського процесу / М.З. Згуровський. – К. : ІВЦ Вид-во “Політехніка”, 2004. – 76 с.

145. Згуровський М.З. Вища освіта України: реалії, тенденції, перспективи розвитку / М.З. Згуровський. – К., 2007. – с. 164

146. Зеркалов Д.В. Екологічна безпека: управління, моніторинг, контроль / Д.В. Зеркалов. – К. : КНТ, Дакор, Основа, 2007. – 412 с.

147. Ицковиц Г. Тройная спираль. Университеты – предприятия – государство. Инновации в действии: [монография] / Пер. с англ. под ред. А.Ф. Уварова. – Томск: Том. гос. ун-т систем упр. и радиоэлектроники, 2010. – 237 с.

148. Ідея Університету : антологія / [упоряд.: М. Зубрицька, Н. Бабалик, З. Рибчинська ; відп. ред. М. Зубрицька]. – Л. : Центр гуманіт. дослідж. Львів. нац. ун-ту, 2002. – 303 с.

149. Кальниш Ю.Г. Аналіз та оцінювання політики в системі моніторингу взаємодії органів державної влади / Ю.Г. Кальниш, В.В. Тертичка // Вісник Національної академії державного управління при Президентіві України. – 2004. – № 3. – С. 86-95.

150. Карпенко М. Высшее образование XXI века – элитарность или массовость? / М. Карпенко // Ректор вуза. – 2006. – № 5. – С. 31.

151. Карпунова Н. Г. Зміна парадигми освіти в умовах глобалізації сучасного суспільства – потреба часу / Н.Г. Карпунова // Вісник Луганського національного педагогічного ун-ту ім. Т. Шевченка. Серія: Педагогічні науки. – Луганськ, 2006. – № 8, ч. 1. – С. 95–99.

152. Княжева І.А. Системно-діяльнісний підхід до організації навчального процесу в умовах модернізації вищої освіти / І.А. Княжева // Наука і освіта. – 2005. – № 7/8. – С. 25–27.

153. Кобець А.С. Державна політика інтеграції освіти і науки України в системі інноваційної економіки : засади, механізми управління, напрями забезпечення [монографія] / А.С. Кобець. – Донецьк : ТОВ „Юго-Восток”, 2012. – 472 с.

154. Кобець А.С. Інноваційний шлях розвитку вищої освіти України на сучасному етапі інтеграції до європейського співтовариства / А.С. Кобець // Інвестиції : практика та досвід. – 2009. – № 17. – С. 89–92.

155. Кобець А.С. Основні тенденції розвитку національних систем вищої школи в рамках Болонського процесу / А.С. Кобець // Науковий вісник Академії муніципального управління : Серія: Управління.– К. : Видавничо-

поліграфічний центр Академії муніципального управління, 2011. – Вип. 4. Державне управління та місцеве самоврядування / [за заг. ред. В.К. Присяжнюка, В.Д. Бакуменка]. – С. 97–105.

156. Ковалева О.В. Реформа вищого образования в Украине : об инновац. процессах в образовании / О.В. Ковалева, В.Т. Завадский // Наука і освіта : зб. наук. пр. Нац. техн. ун-ту “ХПІ”. – Х., 2004. – С. 357–360.

157. Ковтун О.І. Державне регулювання економіки : [навч. посіб.] / О. І. Ковтун. – Л. : Новий Світ – 2000, 2006. – 432 с.

158. Козієвська О. Вища освіта в Україні: уроки реформування / О. Козієвська // Вища школа. – 2013. – № 6. – С. 49–62.

159. Козлакова Г. Інноваційні процеси у вищій технічній школі: інтеграція до європейського освітнього простору / Г. Козлакова // Вища освіта України. – 2009. – № 3. – С. 36–39.

160. Комарницький М. Державно-громадська система управління освітою / М. Комарницький // Аспекти самоврядування. – 2000. – № 3. – С. 34–35.

161. Комаров В. Законодавче забезпечення модернізації вищої освіти / В. Комаров // Вища школа. – 2013. – № 7. – С. 23–33.

162. Кондрашова Л. Проблеми вищої школи у світлі Національної доктрини розвитку освіти України / Л. Кондрашова // Вища освіта України. – 2003. – № 1. – С. 39–43.

163. Концептуальні засади модернізації системи освіти в Україні : прогр. та матер. Всеукр. наук.-практ. конф., 1 лютого 2002 р. м. Харків / АПН України, Ін-т вищої освіти, Нац. техн. ун-т “ХПІ”, Харк. гуманіт. ін-т “Нар. укр. акад.” та ін. ; [редкол.: В. І. Астахова (відп. ред.) та ін.]. – Х., 2002. – 205 с.

164. Конвенція про визнання кваліфікацій з вищої освіти в європейському регіоні (м. Ліссабон) від 11.04.1997 р./ ратифіковано Законом [N 1273-XIV](#) від 03.12.99.[Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon.nau.ua/doc/?code=994_308.

165. Коржевська Г. Державні механізми ліцензування й акредитації в системі забезпечення якості вищої освіти: європейський досвід та українська практика / Г. Коржевська // Вісник НАДУ. – 2007. – № 4. – С. 110–117.

166. Корсак К.В. Світова вища освіта. Порівняння і визнання закордонних кваліфікацій і дипломів : монографія / К.В. Корсак ; за заг. ред. проф. Г.В. Щокіна. – К. : МАУП – МКА, 1997. – 208 с.

167. Корсак К. Майбутнє вищої освіти – професіоналізація / К. Корсак, Л. Ляшенко // Науковий світ. – 2002. – № 4 (45). – С. 14–15.

168. Красняков Є. Освітня політика як інструмент впливу держави на систему освіти / Є. Красняков // Шлях освіти. – 2009. – № 4. – С. 11–13.

169. Кратт О.А. Ринок послуг вищої освіти: методологічні основи дослідження кон'юнктури : [монографія] / О.А. Кратт. – Донецьк : ТОВ “Юго-Восток, Лтд”, 2003. – 360 с.

170. Кремень В. Модернізація системи освіти як важливий чинник інноваційного розвитку держави : [доп. В. Кременя – Міністра освіти і науки України, президента АПН України, акад. НАН України на наук.-практ. конф. “Утвердження інноваційної моделі розвитку економіки України”] / В. Кремень // Освіта України. – 2003. – 13 травня (№ 34). – С. 2.

171. Кремень В. Освіта і наука в Україні – інноваційні аспекти: Стратегія. Реалізація. Результати / В. Кремень. – К. : Грамота, 2005. – 447 с.

172. Кремень В. Освітня політика у контексті соціально-демократичних цінностей / В. Кремень // Освіта України. – 2009. – 26 листопада – 3 грудня (№ 54). – С. 2.

173. Кроксфорд Л. Глобальне університетське навчання: проблема поєднання рідної культури студента і культури країни навчання / Л. Кроксфорд // Вища шк. – 2001. – № 1. – С. 94–103.

174. Курило В.С. Наша освіта – гарантія вашого успіху! : особливості розвитку вищої шк. в сучасних умовах східноукраїнського регіону / В.С. Курило // Гуманіт. науки. – 2003. – № 1. – С. 216–218.

175. Лапшова О.М. Основи управління освітою в умовах українського державотворення / О.М. Лапшова // Психолого-педагогічні основи гуманізації виховання і навчання в школах і вищих навчальних закладах : зб. наук. пр. / АПН України, Рівнен. екон.-гуманіт. ін.-т. – Рівне, 2000. – С. 292–295.

176. Леженіна О. Україна в європейському інформаційному просторі: освіта і право / О. Леженіна // Як нам упорядкувати вищу школу : VIII Міжнар. студ. наук. конф., 21 квітня 2001 р. / АПН України, Ін-т вищ. освіти та ін. – Х., 2001. – С. 80–81.

177. Лігоцький А.О. Теоретичні основи проектування сучасних освітніх систем / А.О. Лігоцький. – К. : Техніка, 1997. – 210 с.

178. Лопушинський І.П. Формування та реалізація державної мовної політики в галузі освіти України: досвід, проблеми та перспективи : [монографія] / І.П. Лопушинський. – К.; Херсон : Олді-плюс, 2006. – 456 с.

179. Лопушинський І.П. Концепції державної мовної політики в Україні: освітянський аспект / І.П. Лопушинський // Вісник Черкаського університету. Серія: Філологічні науки. – Черкаси, 2007. – Вип. 102. – С. 129–135.

180. Луговий В.І. Десять років становлення (досвід досліджень, розробок і впроваджень у сфері державного управління) / В.І. Луговий. – К. : Вид-во НАДУ, 2005. – 356 с.

181. Луговий В. Всебічний розвиток освіти – примноження наукового та інтелектуального потенціалу суспільства / В. Луговий, В. Майборода, С. Крисюк та ін. // Україна: поступ у XXI століття. Науково-методичні поради лектору. – К. : Вид-во УАДУ, 2000. – С. 187–199.

182. Луговий В.І. Управління освітою / В.І. Луговий. – К. : Вид-во УАДУ, 1997. – 302 с.

183. Лукіна Т.О. Реалізація державної політики в розвитку особистісно орієнтованої освіти / Т.О. Лукіна // Педагогіка і психологія. – 2004. – № 3. – С. 85–97.

184. Лукіна Т.О. Реалізація освітньої державної політики України: аспект доступності освіти / Т.О. Лукіна // Статистика України. – 2003. – № 4. – С. 40–43.

185. Луценко В.І. Досвід державного управління системою вищої освіти в розвинутих країнах та його застосування в Україні [Електронний ресурс] / В.І. Луценко. – Режим доступу: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Ardup/2011_1/1-4-10.pdf. – 07.07.2013 р.

186. Мазаракі А.А. Модернізація вищої освіти на основі інноваційних технологій / А.А. Мазаракі // Розвиток педагогічної і психологічної наук в Україні, 1992–2002 : зб. наук. пр. до 10-річчя АПН України. – Х., 2002. – Ч. 2. – С. 17–28.

187. Маркіна І.А. Методологія сучасного управління : [монографія] / І.А. Маркіна. – К. : Вища школа, 2001. – 311 с.

188. Мармаза О.І. Інноваційні підходи до управління навчальним закладом : [навч.-метод. посіб.] / О.І. Мармаза. – Х., 2004. – 238 с.

189. Мартиненко В.М. Державне управління: шлях до нової парадигми (теорія та методологія) : [монографія] / В.М. Мартиненко. – Х. : Вид-во ХарПІ НАДУ “Магістр”, 2003. – 220 с.

190. Мартиненко В.М. Державне управління: шлях до нової парадигми (теорія та методологія)/ В.М. Мартиненко. – Харків: Вид-во ХарПІ НАДУ “Магістр”, 2003. – 220 с.

191. Мачулін В.Ф. Забезпечити наукову та інноваційну конкурентоспроможність держави/ В.Ф. Мачулін // Вісник НАН України. – 2006. – № 12. – С. 19-21.

192. Меморандум Міжнародної конференції “Освітня політика щодо інклюзивної освіти: міжнародний досвід та українські перспективи”, м. Київ, 13–14 квітня 2006 р. [Електронний ресурс] / Міжнар. фонд “Відродження”. – Режим доступу: <http://www.irf.kiev.ua>.

193. Меморандум учасників Міжнародної конференції “Освітня політика щодо інклюзивної освіти: міжнародний досвід та українські перспективи” // Освіта України. – 2006. – 28 квітня (№ 30/32). – С. 4.

194. Мерзляк А. Сучасні проблеми державного управління в інвестиційній сфері / А. Мерзляк // Державне управління в Україні: реалії та перспективи : зб. наук. пр. / за заг. ред. В.І. Лугового, В.М. Князева. – К. : Вид-во НАДУ, 2005. – С. 136–142.

195. Мешко Н.П. Університет у національній інноваційній системі : [монографія] / Н.П. Мешко, М.В. Поляков, Є.М. Суліма. – Д. : Вид-во ДНУ, 2012. – 434 с.

196. Мещанінов О. Моделі університетської освіти в контексті сучасних суспільних перетворень / О. Мещанінов // Неперервна професійна освіта: теорія і практика. – 2012. – Вип. 3. – С. 35–44.

197. Михайленко О. Державно-громадське управління освітою [Електронний ресурс] / О. Михайленко. – Режим доступу: <http://osvita.ua/school/manage/general/1124/>.

198. Михайлова К.Г. Інноваційні потоки в сучасній вищій школі: проблеми управління в умовах соціальних змін / К.Г. Михайлова // Педагогіка і психологія. – 2002. – № 3. – С. 72–76.

199. Михайльова К.Г. Якість освіти як теоретична проблема: методологічні підходи до аналізу / К.Г. Михайльова, О.І. Назарко // Соціологія. – 2010. – № 2 (70) березень-квітень. – С. 17–31.

200. Минцберг Г. Действуй эффективно!: лучшая практика менеджмента / Генри Минцберг; [пер. с англ.]. – Издательский дом «Питер», 2011 – 281 с.

201. Модернізацію вищої школи України підтримує Світовий Банк : [зустріч місії Світового Банку з керівництвом МОН України щодо можливості підтримки укр. вищ. шк. та науки ВНЗ] // Освіта України. – 2006. – 20 січня (№ 5). – С. 1–2.

202. Модернізація вищої освіти та проблеми управління якістю підготовки фахівців: тез. доп. Міжнар. наук.-метод. конф., присвяч. 65-річчю з дня народж. М.І. Беляєва, 19 листопада 2003 р. / Харк. держ. ун-т харчування та торгівлі ; [редкол.: О.І. Черевко (відп. ред.) та ін.]. – Х., 2003. – 220 с.

203. Модернізація освіти в Україні : аналітичний огляд результатів всеукраїнського опитування керівників загальноосвітніх навчальних закладів у 2013 р. / за заг. ред. О. Овчарук. – К. : К.І.С., 2013. – 32 с.

204. Моніторинг якості освіти: становлення та розвиток в Україні : рекомендації з освітньої політики / за заг. ред. О.І. Локшиної. – К. : К.І.С., 2007. – 160 с.

205. Мотренко Т.В. Професійна державна служба: що зроблено і що далі? Доп. про основні результати діяльності у 2013 р/ Т.В. Мотренко. – К. : Голов. упр. держ. служби України, 2013. – 19 с.

206. Навроцкий А.И. Высшее образование в Украине: системный кризис / А.И. Навроцкий // Вісник Харківського державного університету. Серія: Соціологія. – 2004. – № 414. – С. 110–112.

207. Надолішній П. Ефективність державного управління та її оцінювання: концептуальний підхід / П. Надолішній // Актуальні проблеми державного управління : зб. наук. праць. – О. : ОРІДУ НАДУ, 2003. – Вип. 4 (16). – С. 62–76.

208. Наказ Міністерства освіти і науки України “Про затвердження Примірного статусу вищого навчального закладу” від 05.02.2003 р. № 60 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.uazakon.com/document/fpart99/idx99667.htm>.

209. Наказ Міністра оборони України та Міністра освіти і науки України “Про затвердження Тимчасового положення про організацію підготовки офіцерів у цивільних вищих навчальних закладах України” від 28.12.1995 р. № 360/342 [Електронний ресурс]. – Режим

доступу:<http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0039-96> (Втратив чинність 27.10.2003р.).

210. Наказ першого заступника Міністра оборони України “Про затвердження Інструкції про організацію підготовки офіцерів запасу з числа студентів вищих навчальних закладів” від 11.11.2004 р. № 531/857 <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/z1509-04>.

211. . Наказ Міністра оборони України “Про затвердження Положення про вищі військові навчальні заклади” від 27.05.2015 № 240. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0706-15>.

212. 38. Наказ Міністра оборони України “Про затвердження Положення про особливості організації освітнього процесу у вищих військових навчальних закладах Міністерства оборони України та військових навчальних підрозділах вищих навчальних закладів України” від 20.07.2015 № 346.

213. 39. Наказ Міністра оборони України і начальника Генерального штабу Збройних Сил України “Про затвердження Концепції удосконалення підготовки Збройних Сил України” від 22.02.2016 № 95.

214. Наказ Міністра оборони України та Міністра освіти та науки України “Про затвердження Інструкції з планування та обліку діяльності науково-педагогічних (педагогічних) працівників вищих військових навчальних закладів (військових навчальних підрозділів вищих навчальних закладів, навчальних центрів Збройних Сил України)” від 08.05.2002 № 155/291 та змінами, внесеними наказом № 99/116 від 21.02.2006.

215. Національна доктрина розвитку освіти України у XXI столітті / Указ Президента України від 17.04.2002 р. № 347/2002 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/347/2002>.

216. Національна стратегія розвитку освіти в Україні на 2012–2021 роки [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://guonkh.gov.ua/content/documents/16/1517/Attaches/4455.pdf>. – 13.08.2013 р.

217. Нещадим М. І. Військова освіта в Україні: історія, теорія, методологія, практика. – К.: ВПЦ “Київський університет”, 2003. – 852 с.

218. Нижник Н.Р. Проблеми сьогодення державного управління в Україні / Н.Р. Нижник // Часопис Хмельницького університету управління та права. – 2007 – № 3. – С. 14–19.

219. Нижник Н.Р. Національна безпека України (методологічні аспекти, стан і тенденції розвитку) : [навч. посіб.] / Н.Р. Нижник, Г.П. Ситник, В.Т. Білоус ; за заг. ред. П.В. Мельника, Н.Р. Нижник. – Ірпінь, 2000. – 304 с.

220. Ніколаєв В. Нова державна політика і способи виживання освіти / В. Ніколаєв // Управління освітою. – 2001. – Жовтень (№ 20). – С. 4–5.

221. Ніколаєнко С.М. Освіта в інноваційному поступі суспільства / С.М. Ніколаєнко. – К. : Знання, 2006. – 207 с.

222. Никаноров С.П. Системний аналіз: етап розвитку методології рішення проблем у системі вищої освіти / С.П. Никаноров // Системне управління – проблеми і рішення. – 2001. – Випуск 12. – С. 62–87.

223. Нуртазіна Р.А. Проблемы образовательной политики в условиях глобализации/ Р.А. Нуртазіна // Философия образования. – 2005. – № 1. – С. 52–63.

224. Огаренко В.М. Методика застосування системи підтримки прийняття рішень по управлінню структурою пропозиції освітніх послуг / В.М. Огаренко // Актуальні проблеми державного управління: зб. наук. пр. – Х. : Видво ХарПІ НАДУ “Магістр”, 2005. – № 2 (24). – С. 111–119.

225. Огаренко В.М. Управління розвитком вищої освіти в розвинених країнах / В.М. Огаренко // Актуальні проблеми державного управління : зб. наук. пр. – Х. : Вид-во ХарПІ НАДУ “Магістр”, 2004. – № 2 (21) : у 2 ч. – Ч. 2. – С. 228–232

226. Огаренко В.М. Концепція управління освітою в Україні / В.М. Огаренко // Вісник Національної академії державного управління. – 2005. – № 1. – С. 211–217.

227. Огаренко В.М. Маркетинг освітніх послуг як об'єкт управління / В.М. Огаренко // Актуальні проблеми державного управління : зб. наук. пр. – Д. : ДРІДУ НАДУ, 2004. – Вип. 1. – С. 141–148.

228. Огаренко В.М. Державне регулювання діяльності вищих навчальних закладів на ринку освітніх послуг : [монографія] / В. М. Огаренко ; Нац. акад. держ. упр. при Президентові України. – К. : Вид-во НАДУ, 2005. – 328 с.

229. Огаренко В.М. Державне регулювання розвитку вищих навчальних закладів в Україні : автореф. дис... д-ра наук з держ. управління: 25.00.02 / Огаренко Віктор Миколайович ; Національна академія держ. управління при Президентові України. –К., 2005. – 36 с.

230. Огнев'юк В.О. Освіта в системі цінностей сталого людського розвитку / В.О. Огнев'юк. – К. : Знання України, 2003. – 448 с.

231. Олдермен Д. Глобалізація вищої освіти: вільний ринок і національний інтерес : [політичні проблеми глобалізації вищої освіти] / Д. Олдермен // Вища шк. – 2001. – № 6. – С. 113–118.

232. Олуйко В.М. Кадрові процеси в державноу управлінні України: стан і перспективи розвитку : [монографія] / В.М. Олуйко. – Хмельницький : Вид-во ХУУП, 2005. – 326 с.

233. Опрятник С. Особливості управлінського процесу у сфері вищої освіти / С. Опрятник // Вісник Української академії державного управління. – 2004. – № 3. – С. 447–453.

234. Освіта України : зб. законів : [довід. вид. станом на 11 березня 2007 р.] / Харк. обл. орг. профспілки працівників освіти і науки України ; [упоряд., ред. С.О. Борисенко]. – Х. : Бурун Книга, 2007. – 303 с. – (Нормативні акти України).

235. Офіційний сайт Міністерства освіти і науки України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.mon.gov.ua/>

236. Панасюк Б. Мистецтво державного регулювання / Б. Панасюк // Урядовий кур'єр. – 2009. – № 101. – С. 21.

237. Пирожков С.І. Концептуальні підходи до формування системи національної безпеки України / С.І. Пирожков // Стратегічна панорама. – 2003. – № 1. – С. 6–12.

238. Пирожков С.І. Національна та регіональна безпека: погляд України / С.І. Пирожков // Нова безпека. – 2009. – № 2. – С. 9–16.

239. Півняк Г. Перспективи розвитку вищої технічної освіти в контексті євроінтеграції / Г. Півняк // Вища освіта України. – 2006. – № 1. – С. 64–68.

240. Підготовка наукової еліти – пріоритет державної освітньої політики / В.Г. Бар'яхтар, Ю.І. Горобець, А.В. Данилевич, С.М. Порев // Педагогіка і психологія. – 2009. – № 3. – С. 49–54.

241. Плакіда В.Т. Управління державною власністю: світовий досвід та реалії України : [монографія] / В.Т. Плакіда. – Донецьк : ТОВ “Юго-восток, Лтд”, 2010. – 427 с.

242. Поважний О.С. Концепція інноваційних механізмів державного управління системою безперервної освіти управлінського персоналу / О.С. Поважний, Ю.М. Комар // Менеджер. – 2008. – № 3. – С. 4–13.

243. Положення про державний вищий навчальний заклад : постанова Кабінету Міністрів України від 05.09.1996 р. № 1074 // Вища освіта в Україні : нормат.-правове регулювання / за заг. ред. А.П. Зайця. – К. : ФОРУМ, 2003.

244. Постанова Кабінету Міністрів України “Про створення єдиної системи військової освіти” від 15 грудня 1997 р. № 1410. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1410-97-п>.

245. Постанова Кабінету Міністрів України “Про затвердження Положення про дослідницький університет” від 17.02.2010 р. № 163. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/163-2010-%D0%BF>.

246. Полторак С. Місце і роль армії в системі державної влади: особливості взаємодії/С. Полторак/ Наукові праці : наук. журн. / Чорном. нац. ун-т ім. Петра Могили ; ред. кол. : Ємельянов В. М. (голова) [та ін.]. –

Миколаїв, 2017. – Т. 290. – 152 с. – (Державне управління ; вип. 278).-С. 140-144.

247. Полторак С. Розвиток системи вищої військової освіти України та за кордоном: державно-управлінський аспект/С. Полторак/Інвестиції: практика та досвід . – 2016. – № 3.– С. 70-73.

248. Полторак С. Механізми державного управління реформуванням Збройних Сил України/С. Полторак/Інвестиції: практика та досвід . – 2017. – № 11.– С. 154-157.

249. Полякова Л.П. Інформаційно-аналітичне забезпечення менеджменту якості вищої освіти / Л.П. Полякова // Сучасні технології управління підприємством та можливості використання інформаційних систем: стан, проблеми, перспективи : зб. матер. IV міжнар. наук.-практ. конф., 27–28 березня 2009 р. – О. : ОНУ ім. І.І. Мечнікова, 2009. – С. 238–241.

250. Полякова Л.П. Підвищення ефективності управління освітою / Л.П. Полякова, Л.П. Баришнікова // Менеджер. – 2006. – № 2. – С. 26–29.

251. Постанова Кабінету Міністрів України “Про затвердження Порядку проведення моніторингу та оцінки якості освіти” від 14.12.2011 р. № 1283(зі змінами та доповненнями) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/1283-2011-%D0%BF>.

252. Постанова Кабінету Міністрів України “Про розроблення державних стандартів вищої освіти” від 07.08.1998 р. № 1247 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1247-98-%D0%BF>

253. Постанова Кабінету Міністрів України “Про затвердження Положення про освітньо-кваліфікаційні рівні (ступеневу освіту)” від 20.01.1998 р. № 65 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/65-98-%D0%BF>.

254. Постанова Кабінету міністрів України “Про затвердження Національної рамки кваліфікацій” від 23 листопада 2011 р. № 1341

[Електронний ресурс] // Законодавство України. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1341-2011-%D0%BF>.

255. Райт Г. Государственное управление / Г. Райт ; [пер. з англ. В. Івашка, О. Коваленко, С. Соколик]. – К., 1994. – 191 с.

256. Раздуєв В.О. Теоретичні і методичні основи застосування інформаційних технологій у вищій технічній освіті / В.О. Раздуєв. – К. : ІЗМН, ВІПОЛ, 2007. – 176 с.

257. Расіна Л.С. Проблеми інтеграції у сучасній професійній освіті: методологія, теорія, практика / Л.С. Расіна, О.М. Вознюк. – Л. : Сполом, 2004. – 234 с.

258. Ребкало В. Ціннісні виміри державно-управлінської діяльності в Україні / В. Ребкало, В. Шахов, В. Козаков // Вісник НАДУ. – 2007. – № 4. – С. 151–163.

259. Реформування вищої освіти у процесі демократизації українського суспільства / Б.А. Головка, Б.Ф. Сагалаков, А.П. Горбачик та ін. ; за ред. Б.А. Головка ; Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. – К. : ВПЦ “Київ. ун-т”, 2009. – 220 с.

260. Роговець А. Особливості реформування та розвиток вищої освіти України / А. Роговець // Гуманітарний вісник Переяслав-Хмельницького державного педагогічного університету ім. Г. Сковороди. – Переяслав-Хмельницький, 2005. – Спецвип.: Педагогіка. Вища освіта і Болонський процес : матер. Всеукр. конф., секція 1. – С. 332–339.

261. Садковий В.П. Вдосконалення державних механізмів управління якістю вищої освіти України [Електронний ресурс] / В.П. Садковий // Державне будівництво. – 2014. – № 1. – Режим доступу до журн.: <http://kbuapa.kharkov.ua>.

262. Садковий В.П. Інноваційні механізми розвитку професійної освіти та їх практична реалізація/ В.П. Садковий // Демократичне врядування: електронне наукове фахове видання Львівського регіонального інституту державного управління Національної академії державного

управління при Президентові України. – 2013. – № 2(12). – Режим доступу до журн.: <http://www.lvivacademy.com/visnik12/index.html>.

263. Садковий В.П. Механізми державної освітньої політики у сфері впровадження європейських освітніх стандартів суспільстві / В.П. Садковий // Теорія та практика державного управління : зб. наук. пр. Харківського регіонального інституту державного управління НАДУ при Президентові України. – Х. : Магістр, 2014. – Вип. 1(44). – С. 190–194.

264. Садковий В.П. Державне управління в сфері формування освітніх стандартів підготовки фахівців цивільного захисту України : [монографія] / В.П. Садковий. – Х. : НУЦЗУ, КП “Міська друкарня”, 2013. – 237 с.

265. Садковий В.П. Державне формування освітньої політики в напрямку впровадження європейських освітніх стандартів / В.П. Садковий // Теоретичний та науково-методичний часопис “Вища освіта України”. – К., 2013. – № 3. – С. 79–83.

266. Садковий В.П. Державні механізми стандартизації в галузі професійної освіти як запорука якості підготовки фахівців / В.П. Садковий // Держава та регіони. Серія: Державне управління. – Запоріжжя, 2013. – № 3(43). – С. 78–82.

267. Садковий В.П. Механізми демократизації вищої освіти і автономізації навчальних закладів / В.П. Садковий, С.М. Домбровська // Наукові праці: науково-методичний журнал. Серія: Педагогіка. – Миколаїв, 2013. – Вип. 203. – Т. 215. – С. 114–116.

268. Садковий В.П. Механізми управління та вдосконалення професійної освіти в сучасному українському суспільстві / В.П. Садковий // Теорія та практика державного управління : зб. наук. праць. Харківського регіонального інституту державного управління НАДУ при Президентові України. – Х. : Магістр, 2013. – Вип. 3(42). – С. 190–194.

269. Садковий В.П. Сучасні технології впровадження державних механізмів щодо розробки нових напрямів розвитку вищої освіти / В.П. Садковий // Державне управління та місцеве самоврядування: зб. наук. праць.

Дніпропетровського регіонального інституту державного управління НАДУ при Президентіві України. – Д., 2014. – Вип. 1(20). – С. 107–116.

270. Садковий В.П. Удосконалення якості освіти, як один з напрямів автономізації навчальних закладів / В.П. Садковий, С.М. Домбровська // Ольвійський форум – 2013: стратегії країн причорноморського регіону в геополітичному просторі : матер. міжнар. наук.-практ. конф., 5–9 червня 2013 р. – Миколаїв : Чорноморський державний університет ім. Петра Могили, 2013. – С. 50–52.

271. Садковий В.П. Механізми управління та вдосконалення професійної освіти в сучасному українському суспільстві / В.П. Садковий // Актуальні проблеми державного управління : зб. наук. пр. Харківського регіонального інституту державного управління НАДУ при Президентіві України. – Х. : Магістр, 2013. – Вип. 2(44). – С. 134–140.

272. Сацик В. Сучасні моделі дослідницьких університетів: витоки, стратегії розвитку та перспективи розбудови в Україні [Електронний ресурс] / В. Сацик // Ідеологія і політика, 2012. – №3 – Режим доступу: <http://www.academia.edu/3669212>.

273. Сбруєва А. Інтернаціоналізація вищої освіти: пріоритети комплексної стратегії Європейського союзу / А. Сбруєва // Вища освіта України. – 2013. – № 3. – С. 89–95.

274. Серія стандартів ISO 9000 [Електронний ресурс]: ISO портал. – Режим доступу : <http://www.iso.staratel.com/index.php>.

275. Селевко Г.К. Личностный подход (концепция отношений «учитель—ученик») / Г.К. Селевко // Школьные технологии. – 1999. – № 6. – С. 108-133.

276. Синицина Н. Досягнення якісно нового рівня підготовки фахівців з державного управління засобами стандартизації галузевої вищої освіти / Н. Синицина // Управління сучасним містом. – 2004. – № 3/7-9. – С. 274–279.

277. Системы менеджмента качества. Требования. ISO 9001:2008. – М.: ФГУП “СТАНДАРТИНФОРМ”, 2009. – 25 с.

278. Ситник Г.П. Державне управління національною безпекою України : [монографія] / Г.П. Ситник. – К. : Вид-во НАДУ, 2004. – 408 с.

279. Ситник Г.П. Державне управління у сфері забезпечення національної безпеки України : дис. ... д-ра наук з держ. упр.: 25.00.01 / Г.П. Ситник. – К., 2004. – 429 с.

280. Сиченко В.В. Механізми регулювання системи освіти : сучасний стан та перспективи розвитку : [монографія] / В.В. Сиченко. – Донецьк : Юго-Восток, 2010. – 400 с.

281. Сиченко В.В. Основні етапи розвитку державного управління системою вищої освіти / В.В. Сиченко // Економіка та держава. – 2008. – № 12. – С. 75–77.

282. Сиченко В.В. Система та механізми управління інноваційним розвитком вищої освіти в Україні / В.В. Сиченко // Економічний форум. – 2011. – № 2. – С. 34–40.

283. Сиченко В.В. Інтеграційна стратегія впровадження соціальної доктрини в державній політиці Євросоюзу / В.В. Сиченко, О.О. Сиченко // Інвестиції: практика та досвід. – 2013. – № 21. – С. 123–125.

284. Сиченко В.В. Механізми державного регулювання системи вищої освіти в Україні : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра наук з держ. упр. : спец. 25.00.02 “механізми державного управління” / В.В. Сиченко. – К., 2010. – 42 с.

285. Сиченко В.В. Удосконалення інформаційно-комунікативної системи між державою та суспільством у процесі реформування вищої освіти / В. В. Сиченко // Держава та регіони. Серія: Державне управління. – 2008. – № 3. – С. 186–190.

286. Силкина Н.В. Тенденции развития и проблемы реформирования высшего образования / Н.В. Силкина, Р.С. Силкин // Экономика образования. – 2006. – №2. – С.18–24.

287. Сіцінський А.С. Державне управління у сфері охорони державного кордону: організаційно-психологічні засади : [монографія] / П.І.

Сікорський. – Хмельницький : Вид-во Національної академії ДПСУ, 2004. – 308 с.

288. Скиба Т.Ю. Інноваційні технології управління вищими навчальними закладами України / Т.Ю. Скиба // Наукові праці. Державне управління : наук.-метод. журнал. – Миколаїв : Вид-во ЧДУ ім. П. Могили, 2012. – Вип. 193. – С. 130-135.

289. Скиба Т.Ю. Інноваційні технології управління закладами вищої освіти / Т.Ю. Скиба // Могилянські читання – 2013 : Досвід та тенденції розвитку суспільства в Україні: глобальний, національний та регіональний : матер. щорічної наук.-метод. конф., 11–17 листопада 2013 р. – Миколаїв : Вид-во ЧДУ ім. П. Могили, 2013. – С. 45.

290. Скідін О.Л. Управління освітою: теоретико-методологічний аналіз соціальних технологій / О.Л. Скідін. – Запоріжжя : ЗДУ, 2000. – 291 с.

291. Скотт П. Реформи вищого образования в странах Центральной и Восточной Европы: попытка анализа / П. Скотт // Alma-mater. – 2001. – № 11. – С. 51.

292. Скуратівський В. Гуманітарна політика в Україні : навч. посіб. для студ. ВНЗ / В. Скуратівський, В. Трощинський, С. Чукут ; Укр. акад. держ. упр. при Президентові України. – К. : Міленіум, 2002. – 261 с. – (Бібліотека державного службовця).

293. Скуратівський В. Соціальна політика / В. Скуратівський, О. Палій, Е. Лібанова. – К. : УАДУ, 1997. – 360 с.

294. Спільна декларація міністрів освіти Європи "Європейський простір у сфері вищої освіти" (м. Болонья) від 19.06.1999 №994_525 [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/994_525.

295. Сталий розвиток суспільства. Програма розвитку Організації Об'єднаних Націй : [навч. посіб.] / [А. Садовенко, Л. Масловська, В. Серета, Т. Тимочко]. – 2-ге вид. – К. : Академія муніципального управління, 2011. – 392 с.

296. Старовойт І. Політика і стратегія оновлення вищої освіти в Україні / І. Старовойт, Г. Миленка // Вища школа. – 2008. – № 3. – С. 19–23.

297. Степанов О.П. Пріоритети структурної перебудови на основі інноваційної моделі / О.П. Степанов, В.М. Ємченко // Стратегія розвитку України. – 2010. – № 3–4. – С. 3–17.

298. Степко М. Світові тенденції розвитку систем вищої освіти та проблеми забезпечення якості й ефективності вищої освіти в Україні / М. Ф. Степко // Вища школа. – 2013. – № 7. – С. 13–21.

299. Степко М.Ф. Світові тенденції розвитку систем вищої освіти та проблеми забезпечення якості й ефективності вищої освіти в Україні / М.Ф. Степко // Вища школа. – 2013. – № 7. – С. 13–21.

300. Стратегія реформування освіти в Україні : рекомендації з освітньої політики / М-во освіти і науки України ; [за заг. ред. В. Андрущенка]. – К. : К.І.С., 2003. – 294 с.

301. Стратегія розвитку освіти в Україні: проблеми і перспективи / О. Коловійкова, Ю. Луковенко, В. Нікітін [та ін.] // Психологія і суспільство. – 2009. – № 2. – С. 100–141.

302. Сурмін Ю. Сучасна концепція державного управління : необхідність та методологічні підходи до формування / Ю. Сурмін // Державне управління в Україні: реалії та перспективи : зб. наук. пр. / за заг. ред. В.І. Лугового, В.М. Князева. – К. : Вид-во НАДУ, 2005. – С. 21–29.

303. Сучасні системи вищої освіти: порівняння для України / за заг. ред. В. Зубка ; Нац. ун-т “Києво-Могилян. акад.”. – К. : КМ Academia, 1997. – 290 с.

304. Сущенко Л.П. Конкурентоспроможність майбутнього фахівця як показник якості його підготовки у вищому закладі освіти / Л.П. Сущенко // Педагогіка і психологія формування творчої особистості: проблеми і пошуки : зб. наук. пр. / АПН України, Ін-т педагогіки і психології проф. освіти, Запоріж. обл. ін.-т післядиплом. пед. освіти. – К. ; Запоріжжя, 2002. – Вип. 23. – С. 203–206.

305. Табачник Д. Стан та перспективи розвитку освіти в Україні у контексті євроінтеграції / Д. Табачник // Вища школа. – 2013. – № 4. – С. 3–21.

306. Тихомиров Ю.А. Управленческие решения / Ю.А. Тихомиров – М., 1972. – 173 с.

307. Теоретико-прикладні аспекти управління закладами освіти : [наук-метод. посіб.] / [авт. кол. Л. М. Калініна та ін.] ; Ін-т пед. АПН України, Асоц. керівників шк. України. – К. : Актуал. освіта, 2002. – 312 с.

308. Тертичка В. Державна політика: аналіз та здійснення в Україні : [монографія] / В. Тертичка. – К. : . – 750 с.

309. Теория и механизм инноваций в рыночной экономике / Под ред. Яковца Ю.В. – М.: 1997. – 183 с.

310. Тули Дж. Нужно вывести университеты из-под контроля государства / Дж. Тули // Социология образования : [дайджест рос. и зарубеж. прессы]. – 2002. – № 11. – С. 49–52.

311. Угода про партнерство і співробітництво між Україною і Європейськими Співтовариствами та їх державами-членами / ратифіковано Законом N 237/94-ВР ([237/94-ВР](#)) від 10.11.94. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/998_012.

312. Указ Президента України “Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 6 травня 2015 року “Про Стратегію національної безпеки України” від 26 травня 2015 року № 287/2015. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/287/2015>.

313. Указ Президента України “Про Національну стратегію розвитку освіти в Україні на період до 2021 року” від 25.06.2013 р. № 344/2013 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/344/2013>. – 06.07.2013 р.

314. Указ Президента України “Про першочергові заходи щодо вдосконалення формування та реалізації державної кадрової політики” від

12.08.2010 р. № 806/2010 [Електронний ресурс]. – Режим доступу:
<http://www.zakon.rada.gov.ua>.

315. Управління вищими навчальними закладами : [монографія] / С. Салига, О. Яришко – Запоріжжя : ЗЦНТІ, 2005. – 194 с.

316. Универсальные технологии управления / Валерий Шарапов, Елена Шарапова. – М. : Техносфера, 2012. – 496 с.

317. Федулова Л.І. Менеджмент організацій : [підруч. для студ. вищ. навч. закл.] / за аг. ред. Л. І. Федулової. –К. : Либідь, 2003. –446 с.

318. . Федорчук, Ю.М. Инвестиционное обеспечение инновационного развития системы высшего профессионального образования: [монография] / Ю.М. Федорчук. –Саратов: ИЦ «Наука», 2012. –186 с.

319. Фініков Т.В. Сучасна вища освіта: світові тенденції і Україна / Т.В. Фініков ; Міжнар. фонд дослідж. освіт. політики, Ін-т економіки та права “Крок”. – К. : Таксон, 2002. – 175 с.

320. Формування інноваційної культури в українських університетах / [за ред. Н.Я. Качмар]. – Л. : Вид-во Львівської політехніки, 2012. – 124 с.

321. Фрумин И.Д. Современные тенденции в политике информатизации образования / И.Д. Фрумин, К.Б. Васильев // Вопросы образования. – 2005. – № 3. – С. 70–83.

322. Фурсенко А. О реализации приоритетных национальных проектов в сфере образования : [докл. на заседании Коллегии М-ва образования и науки РФ] / А. Фурсенко // Alma mater : вестник высшей школы. – 2006. – № 1. – С. 21–24.

323. Хачатурян Х. Державне управління в контексті соціальної модернізації українського суспільства / Х. Хачатурян // Вісник НАДУ. – 2005. – № 2. – С. 73–79.

324. Хачатурян Х. Структурні компоненти інноваційного потенціалу державного управління / Х. Хачатурян // Вісник НАДУ. – 2006. – № 1. – С. 104–110.

325. Ходикіна І.Ю. Інноваційна спрямованість реформування та модернізації вищої освіти України / І.Ю. Ходикіна // Соціально-економічні дослідження в перехідний період. Регіональні суспільні системи : ресурси і механізми ефективного управління : зб. наук. пр. – Л., 2006. – Вип. 2 (58). – С. 537–549.

326. Ходикіна І.Ю. Трансформація університетської системи в концепції університету XXI сторіччя / І.Ю. Ходикіна // Соціально-економічні дослідження в перехідний період. Конкурентний потенціал і євроінтеграція (регіональні аспекти) : зб. наук. пр. – Л., 2006. – Вип. 1 (57). – С. 207–215.

327. Хотомлянський О. Методичні питання оцінювання результатів професійної діяльності професорсько-викладацького складу вищого навчального закладу / О. Хотомлянський, Т. Дерев'янку // Освіта і управління. – 2006. – Т. 9. – № 3–4. – С. 144–151.

328. Цветков В. Державне управління: теорія, методологія, практика / В. Цветков // Вісник Академії правових наук України. – 2003. – № 2–3. – С. 254–272.

329. Цегольник П.А. Актуальні напрями використання науково-практичних здобутків менеджменту в інституціях державного управління / П.А. Цегольник // Вісник УАДУ. – 2000. – № 3. – С. 86.

330. Цехмістрова Г.С. Управління в освіті та педагогічна діагностика; навчальний посібник / Г.С. Цехмістрова, Н.А. Фоменко. – К. : Слово, 2005. – 280 с.

331. Червона Л. Освіта і наука в Україні: позиція влади і опозиції / Л. Червона // Вища освіта України. – 2002. – № 4. – С. 65–69.

332. Чижевський Б. Освітня політика в Україні: пріоритети, завдання, принципи та шляхи їх упровадження / Б. Чижевський // Освіта України. – 2005. – 30 серпня (№ 64). – С. 6.

333. Чикало В.Г. Аналітична діяльність суб'єкта управління навчальним процесом / В.Г. Чикало // Управління освітою в регіоні: пошуки

оптимальних шляхів : матер. наук.-практ. конф., 22 квітня 2003 р. / Сум. держ. пед. ун-т ім. А. С. Макаренка. – Суми, 2003. – С. 75–78.

334. Шамхалов Ф. Основы теории государственного управления : [учебник для вузов / Ф. Шамхалов. – М. : Экономика, 2003. – 518 с.

335. Шаров, О. Вища освіта України: огляд головних подій останнього року / О. Шаров // Синергія. – 2004. – № 2. – С. 28–33.

336. Шевченко С. Упровадження стандартів якості вищої освіти – невід’ємний складник державно-громадського механізму управління нею / С. Шевченко // Вісник Національної академії державного управління при Президентові України. – 2008. – № 2. – С. 259–268.

337. Шульгіна В.Д. Розвиток національної освіти в Україні в умовах відкритого інформаційного простору / В.Д. Шульгіна, О.В. Яковлев // Професіоналізм педагога : матер. Всеукр. наук.-практ. конф., присвяч. 60-річчю Крим. держ. гуманіт. ун-ту. – Ялта, 2004. – Ч. 1. – С. 78–82.

338. Щербань М. Як модернізувати університет? : [досвід кращих ВНЗ України має слугувати особистості й державі] / М. Щербань // Освіта. – 2002. – 10–17 квітня (№ 22/23). – С. 3.

339. Янчева Л.М. Модернізація вищої освіти та проблеми управління якістю підготовки фахівців / Л.М. Янчева, О.К. Кухарьонук, Т.В. Коновалова // Прогресивні ресурсозберігаючі технології та їх економічне обґрунтування у підприємствах харчування. Економічні проблеми торгівлі : зб. наук. пр. – Х., 2009. – Ч. 2. – Т. 2. – С. 270–274.

340. Becker Gary S. Underinvestment in college education? / Gary S. Becker // American Economic Review. – May, 1960. – Pp. 346–354.

341. Bowen William G. Assessing the economic contribution of education; an appraisal of alternative approaches / William G. Bowen. – Paris XVIe : OECD, May 11, 1962. – 25 p.

342. Clark B. Common Problems and Adaptive Responses in the Universities of the World: Organizing for Change / B. Clark // Higher Education Policy. – 1997. – vol. 2.

343. Denison Edward F. Education and Growth / Edward F. Denison // The source of economic growth in the United States and the alternatives before us. – New York 22 : Committee for Economic Development, 1962. – Pp. 67–79.

344. European Union (Офіційний сайт) / Implementation of “education and training 2010” [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://europa.eu/legislation_summaries/education_training_youth/general_framework/ef0020_en.htm.

345. Lombardi J. Quality Engines: The American Research University Prototype / J.Lombardi, D. Graig, E.Capaldi, D.Gater, S.Mendonca // The Competitive Context for Research Universities. – The Center for Measuring University Performance, An Annual Report from The Lombardi Program on Measuring University Performance. – July, 2001 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://mup.asu.edu/research2001.pdf>

346. Marginson S. The public/private division in higher education: a global revision / S. Marginson // Higher Education. – 2008. – №53. – pp. 307–333

347. Mincer Jacob A. The Human Capital Earnings Function / Jacob A. Mincer // Schooling, Experience, and Earnings. – National Bureau of Economic Research, 1974. – Pp. 83–96.

348. Morrison K. Management Theories for Educational Change / K. Morrison. – Paul Chapman Publishing Ltd., 1998. – 242 p.

349. Population seven billion: UN sets out challenges. BBC. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.bbc.co.uk/news/world-15459643>

350. Schumpeter I. The Theory of Economic Development/ I. Schumpeter. – Cambridge, Harvard. – 1934.

351. The Global Future of Higher Education and the Academic Profession: The BRICs and the United States / Ed. By P.G. Altbach, L. Reisberg, [M.M. Yudkevich](#), [G.V. Androuschak](#), [Y.I. Kuzminov](#). [Б.м.] Palgrave Macmillan, 2013.

352. The Strategy Process: Concepts, Context, Cases (4th Edition) / [Henry Mintzberg](#), [Joseph B. Lampel](#), [James Brian Quinn](#), [Sumantra Ghoshal](#) . – Hardcover – 2002. – 489 p.

353. Van Vught F.A. Governmental strategies and innovation in higher education / F.A. Van Vught. – L. : Jessica Kingsly Publishers, 1989. – 322 p.

354. Weiss J. Control in school organizations. Theoretical perspectives / J. Weiss // Educational policy and reform: connecting policy and research. SUN-99. Reader of the course. – P. 29–51.

355. World Population Clock – Worldometers[Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.worldometers.info/world-population/>].

Додаток А

Проект Закону України “Про вищу військову освіту”

Цей Закон встановлює основні правові, організаційні, фінансові засади функціонування системи вищої військової освіти, створює умови для забезпечення відтворення інтелектуального потенціалу військової галузі та сприяє зміцненню обороноздатності держави відповідно до Конституції та законів України.

Розділ І

ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

Стаття 1. Основні терміни та їх визначення

1. У цьому Законі терміни вживаються в такому значенні:

атестація – це встановлення відповідності засвоєних здобувачами вищої освіти рівня та обсягу знань, умінь, інших компетентностей вимогам освітньої програми;

атестація здобувачів вищої військової освіти – встановлення відповідності засвоєних курсантами (слухачами) вищої військової освіти рівня та обсягу знань, умінь, інших компетентностей вимогам стандартів вищої військової освіти;

вища військова освіта – сукупність систематизованих знань, умінь і практичних навичок, способів мислення, професійних, світоглядних і громадянських якостей, морально-етичних цінностей, інших компетентностей, здобутих у вищому військовому навчальному закладі (науковій установі) в галузі військової науки знань за певною кваліфікацією на рівнях військової вищої освіти;

вищий військовий навчальний заклад – вищий навчальний заклад державної форми власності, який здійснює на певних рівнях вищої освіти підготовку курсантів (слухачів, студентів), ад’юнктів для подальшої служби на посадах офіцерського (сержантського, старшинського) або

начальницького складу з метою задоволення потреб Міністерства внутрішніх справ України, Збройних Сил України, інших утворених відповідно до законів України військових формувань, центральних органів виконавчої влади із спеціальним статусом, Служби безпеки України, Служби зовнішньої розвідки України, центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері охорони державного кордону, центрального органу виконавчої влади, який забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері цивільного захисту;

галузь знань – основна предметна область освіти і науки, що включає групу споріднених спеціальностей, за якими здійснюється професійна підготовка;

Дескриптори Національної рамки кваліфікацій:

автономність і відповідальність – здатність самостійно виконувати завдання, розв'язувати задачі і проблеми та відповідати за результати своєї діяльності;

знання – осмислена та засвоєна суб'єктом наукова інформація, що є основою його усвідомленої, цілеспрямованої діяльності. Знання поділяються на емпіричні (фактологічні) і теоретичні (концептуальні, методологічні);

комунікація – взаємозв'язок суб'єктів з метою передавання інформації, узгодження дій, спільної діяльності;

уміння – здатність застосовувати знання для виконання завдань та розв'язання задач і проблем. Уміння поділяються на когнітивні (інтелектуально-творчі) та практичні (на основі майстерності з використанням методів, матеріалів, інструкцій та інструментів);

Європейська кредитно-трансферна система – система трансферу і накопичення кредитів, що використовується в Європейському просторі вищої освіти з метою надання, визнання, підтвердження кваліфікацій та освітніх компонентів і сприяє академічній мобільності здобувачів вищої освіти. Система ґрунтується на визначенні навчального навантаження

здобувача вищої освіти, необхідного для досягнення визначених результатів навчання, та обліковується у кредитах ЄКТС;

кваліфікація – офіційний результат оцінювання і визнання, який отримано, коли уповноважена установа (компетентний орган) встановила, що особа досягла компетентностей (результатів навчання) за заданими стандартами;

кваліфікація освітня – кваліфікація, що присуджується вищими навчальними закладами на підставі виконання вимог стандартів вищої освіти;

кваліфікація професійна – кваліфікація, які присуджується на підставі виконання вимог професійних стандартів, що діють у сфері праці, і відображають здатність особи виконувати завдання і обов'язки певного виду професійної діяльності. Професійні кваліфікації надаються роботодавцями або спільно з ними, або за встановленими за їх участю правилами;

кваліфікаційна робота – це вид підсумкової атестації, що може передбачатись на завершальному етапі здобуття певного рівня вищої освіти для встановлення відповідності набутих здобувачами результатів навчання (компетентностей) вимогам стандартів вищої освіти. Форми кваліфікаційної роботи включають (не обмежуючись зазначеним): дипломну роботу, дисертаційне дослідження, публічну демонстрацію (захист), сукупність наукових статей, комбінацію різних форм вище зазначеного тощо;

кваліфікаційний рівень – структурна одиниця Національної рамки кваліфікацій, що визначається певною сукупністю компетентностей, які є типовими для кваліфікацій даного рівня;

компетентність – динамічна комбінація знань, вмінь і практичних навичок, способів мислення, професійних, світоглядних і громадянських якостей, морально-етичних цінностей, яка визначає здатність особи успішно здійснювати професійну та подальшу навчальну діяльність і є результатом навчання на певному рівні вищої освіти;

інтегральна компетентність – узагальнений опис кваліфікаційного рівня, який виражає основні компетентнісні характеристики рівня щодо навчання та/або професійної діяльності;

загальні компетентності – універсальні компетентності, що не залежать від предметної області, але важливі для успішної подальшої професійної та соціальної діяльності здобувача в різних галузях та для його особистісного розвитку;

спеціальні (фахові, предметні) компетентності – компетентності, що залежать від предметної області, та є важливими для успішної професійної діяльності за певною спеціальністю;

кредит Європейської кредитної трансферно-накопичувальної системи (далі – кредит ЄКТС) – одиниця вимірювання обсягу навчального навантаження здобувача вищої освіти, необхідного для досягнення визначених (очікуваних) результатів навчання. Обсяг одного кредиту ЄКТС становить 30 годин. Навантаження одного навчального року за денною формою навчання становить, як правило, 60 кредитів ЄКТС;

Національна рамка кваліфікацій – це системний і структурований за компетентностями опис кваліфікаційних рівнів;

освітня (освітньо-професійна чи освітньо-наукова) програма – система освітніх компонентів на відповідному рівні вищої освіти в межах спеціальності, що визначає вимоги до рівня освіти осіб, які можуть розпочати навчання за цією програмою, перелік навчальних дисциплін і логічну послідовність їх вивчення, кількість кредитів ЄКТС, необхідних для виконання цієї програми, а також очікувані результати навчання (компетентності), якими повинен оволодіти здобувач відповідного ступеня вищої освіти;

результати навчання (програмні) – сукупність знань, умінь, навичок, інших компетентностей, набутих особою у процесі навчання за певною освітньо-професійною, освітньо-науковою програмою, які можна ідентифікувати, кількісно оцінити та виміряти;

система вищої військової освіти – сукупність взаємопов’язаних складових, що функціонує в певному соціокультурному середовищі відповідно до притаманних їй закономірностей та принципів із метою ефективної підготовки військових фахівців, зміцнення бойової готовності Збройних Сил України та створення матеріальних, інтелектуальних і духовних цінностей;

спеціалізація – складова спеціальності, що визначається законодавством або вищим навчальним закладом, або науковою установою та передбачає профільну спеціалізовану освітньо-професійну чи освітньо-наукову програму підготовки здобувачів вищої та післядипломної освіти;

спеціальність – складова галузі знань, за якою здійснюється професійна підготовка;

підготовка у вищих військових навчальних закладах та військових навчальних підрозділів вищих навчальних закладів – це освітній процес підготовки курсантів (слухачів), ад’юнктів, докторантів за відповідними рівнями вищої військової освіти для подальшої служби на посадах офіцерського (сержантського, старшинського) або начальницького складу з метою задоволення потреб ЗС України та інших утворених відповідно до законів України військових формувань;

якість вищої освіти – рівень здобутих особою знань, умінь, навичок, інших компетентностей, що відображає її компетентність відповідно до стандартів вищої освіти.

Стаття 2. Законодавство України про вищу військову освіту

1. Законодавство України про вищу військову освіту базується на [Конституції України](#) і складається із законів України [“Про освіту”](#), [“Про вищу освіту”](#) [“Про наукову і науково-технічну діяльність”](#), цього Закону та інших нормативно-правових актів, міжнародних договорів України, укладених в установленому законом порядку.

Стаття 3. Державна політика у сфері вищої військової освіти

1. Державну політику у сфері вищої військової освіти визначає Верховна Рада України, а реалізують Кабінет Міністрів України та Міністерство оборони України через спеціально уповноважений орган – Департамент військової освіти, науки, соціальної та гуманітарної політики Міністерства оборони України.

2. Державна політика у сфері вищої військової освіти ґрунтується на принципах:

 пріоритету національних інтересів і національної безпеки при визначенні змісту військової освіти;

 єдності державної політики в галузі підготовки офіцерських кадрів і цивільної школи;

 гуманізації і демократизації вищої військової освіти;

 безперервності і спадкоємності вищої військової освіти;

 фундаменталізації вищої військової освіти;

 випередження військовим утворенням практики застосування сил, військ;

 відповідності науково-педагогічного потенціалу і начальноматеріального забезпечення вищої військової освіти встановленій якості підготовки офіцерських кадрів.

3. Формування і реалізація державної політики у сфері вищої військової освіти забезпечуються шляхом:

 гармонійної взаємодії вищої військової освіти з національною системою вищої освіти;

 збереження і розвитку системи вищої військової освіти та підвищення якості вищої військової освіти;

 визначення збалансованої структури та обсягу підготовки фахівців з вищою військовою освітою з урахуванням потреб особи, інтересів держави та її Збройних Сил;

забезпечення розвитку наукової, науково-технічної та інноваційної діяльності вищих військових навчальних закладів;

надання особам, які навчаються у вищих військових навчальних закладах, пільг та соціальних гарантій у порядку, встановленому законодавством.

Стаття 4. Зміст вищої військової освіти

1. Зміст вищої військової освіти – це обумовлені метою і потребами держави, суспільства та Збройних Сил України вимоги до компетентностей, світогляду, громадських, професійних якостей майбутніх військових фахівців, що формуються у ході освітнього процесу ВВНЗ (ВНП ВНЗ) відповідно до вимог стандартів вищої військової освіти.

2. Зміст вищої військової освіти формується з урахуванням:

змін, що відбуваються в економіці, політиці, соціальних відносинах і суспільній свідомості;

новітніх досягнень науки, техніки, технологій і культури, що забезпечують широкий науковий кругозір військового фахівця;

перспектив розвитку воєнної науки, озброєння та військової техніки, способів ведення збройної боротьби.

Стаття 5. Право на вищу військову освіту

1. Кожен громадянин України має право безоплатно здобувати вищу військову освіту на всіх її рівнях у вищих військових навчальних закладах на конкурсній основі відповідно до стандартів вищої військової освіти.

2. Підготовка військових фахівців для збройних сил іноземних держав здійснюється на підставі міжнародних договорів та угод у галузі військової освіти та науки, що укладаються відповідно до законодавства України.

Розділ II

РІВНІ, СТУПЕНІ ТА КВАЛІФІКАЦІЇ ВИЩОЇ ВІЙСЬКОВОЇ ОСВІТИ

Стаття 6. Рівні та ступені вищої військової освіти

1. Підготовка фахівців з вищою військовою освітою здійснюється за відповідними освітньо-професійними програмами на таких рівнях вищої військової освіти:

вища військова тактична освіта;

вища військова оперативно-тактична освіта;

вища військова оперативно-стратегічна освіта.

Вища військова тактична освіта включає вищу військову освіту за програмою молодшого бакалавра та вищу військово-спеціальну освіту.

Вища військова освіта за програмою молодшого бакалавра відповідає початковому рівню (короткий цикл) вищої освіти (п'ятий кваліфікаційний рівень Національної рамки кваліфікацій) і передбачає здобуття особою загальнокультурної та професійно орієнтованої підготовки, спеціальних умінь і знань, а також певного досвіду їх практичного застосування з метою виконання типових завдань і обов'язків, що передбачені для сержантських (старшинських) посад за відповідною військовою спеціальністю.

Вища військово-спеціальна освіта відповідає шостому кваліфікаційному рівню Національної рамки кваліфікацій і передбачає здобуття особою фундаментальних знань та практичних умінь і навичок, достатніх для успішного виконання професійних обов'язків за спеціальністю (спеціалізацією).

Вища військова оперативно-тактична освіта відповідає сьомому кваліфікаційному рівню Національної рамки кваліфікацій і передбачає здобуття особою поглиблених теоретичних та/або практичних знань, умінь, навичок за обраною спеціальністю (чи спеціалізацією), загальних засад методології наукової та/або професійної діяльності, інших компетентностей, достатніх для ефективного виконання завдань інноваційного характеру відповідного рівня професійної діяльності.

Вища військова оперативно-стратегічна освіта відповідає сьомому кваліфікаційному рівню Національної рамки кваліфікацій і передбачає здобуття особою поглиблених теоретичних та/або практичних знань, умінь,

навичок за обраною спеціальністю (чи спеціалізацією), загальних засад методології наукової та/або професійної діяльності, інших компетентностей, необхідних для ефективного виконання завдань інноваційного характеру відповідного рівня професійної діяльності.

2. Здобуття вищої військової освіти на кожному рівні вищої військової освіти передбачає успішне виконання особою відповідної освітньої (освітньо-професійної) програми, що є підставою для присудження відповідного ступеня вищої військової освіти:

- 1) молодший бакалавр;
- 2) бакалавр;
- 3) магістр;
- 4) доктор філософії.

В залежності від рівня вищої військової освіти вищими військовими навчальними закладами можуть присвоюватися: магістр (за певним професійним спрямуванням) – тактичний рівень; магістр військового управління – оперативно-тактичний рівень; магістр державного військового управління – оперативно-стратегічний рівень.

3. Молодший бакалавр – це освітньо-професійний ступінь фахівця тактичної ланки, який на основі повної загальної середньої освіти або військово-професійної освіти здобув вищу військову освіту за програмою молодшого бакалавра, отримав спеціальні уміння, знання і компетенції, необхідних для розв'язування типових спеціалізованих завдань і виконання обов'язків, що передбачені для сержантських посад за відповідною військовою спеціальністю.

Молодший бакалавр присуджується вищим військовим навчальним закладом у результаті успішного виконання здобувачем вищої військової освіти освітньо-професійної програми, обсяг якої становить 120 кредитів ЄКТС.

Нормативний строк підготовки молодшого бакалавра складає 2,5 роки.

4. Бакалавр – це освітній ступінь офіцера тактичної ланки, який на основі повної загальної середньої освіти або освітнього ступеню молодшого бакалавра здобув вищу військово-спеціальну освіту, отримав фундаментальні знання, практичні уміння і навички та професійні (спеціальні) компетенції, необхідні і достатні для розв’язування складних спеціалізованих задач та практичних проблем і виконання обов’язків, що притаманні військово-професійної діяльності на первинних офіцерських посадах за відповідною військовою спеціальністю (спеціалізацією).

Бакалавр присуджується вищим військовим навчальним закладом у результаті успішного виконання здобувачем вищої військово-спеціальної освіти освітньо-професійної програми, обсяг якої становить 210 – 240 кредитів ЄКТС. Обсяг освітньо-професійної програми для здобуття ступеня бакалавра на основі ступеня молодшого бакалавра визначається вищим військовим навчальним закладом.

Нормативний строк підготовки бакалавра складає 3,5 роки.

5. Магістр – це освітній ступінь офіцера тактичної ланки, який на основі освітнього ступеню бакалавра здобув вищу військово-спеціальну освіту, спеціальні вміння і знання та професійні (спеціальні) компетенції, достатніх для розв’язування складних задач та проблем і виконання обов’язків певного рівня військово-професійної діяльності.

Магістр присуджується вищим військовим навчальним закладом у результаті успішного виконання здобувачем вищої військово-спеціальної освіти відповідної освітньо-професійної програми підготовки магістра обсягом 90 кредитів ЄКТС.

Нормативний строк підготовки магістра складає 1,5 роки.

Магістр військового управління – це освітній ступінь офіцера оперативно-тактичної ланки, який на основі освітнього ступеню магістра (бакалавра) здобув вищу військову оперативно-тактичну освіту, набув спеціальні знання і уміння у галузі військового управління, спеціальні компетенції, необхідні для розв’язування складних задач та проблем і

виконання професійних обов'язків на офіцерських посадах оперативно-тактичного рівня.

Магістр військового управління присуджується вищим військовим навчальним закладом у результаті успішного виконання здобувачем вищої військової оперативно-тактичної освіти відповідної освітньо-професійної програми підготовки магістра військового управління. Кількість кредитів ЄКТС освітньо-професійної програми визначається вищим військовим навчальним закладом.

Нормативний строк підготовки магістра військового управління складає 2 роки.

Магістр державного військового управління – це освітній ступінь офіцера оперативно-стратегічної ланки, який на основі освітнього ступеню магістра військового управління здобув вищу військову оперативно-стратегічну освіту набув спеціальні знання і уміння у галузі військового управління, спеціальні компетенції, необхідні для розв'язування складних задач та проблем і виконання професійних обов'язків на офіцерських посадах оперативно-стратегічного рівня.

Магістр державного військового управління присуджується вищим військовим навчальним закладом у результаті успішного виконання здобувачем вищої військової оперативно-стратегічної освіти відповідної освітньо-професійної програми підготовки магістра державного військового управління. Кількість кредитів ЄКТС освітньо-професійної програми визначається вищим військовим навчальним закладом.

Нормативний строк підготовки магістра державного військового управління складає 1 рік.

6. Доктор філософії – це освітній і водночас перший науковий ступінь, що здобувається на третьому рівні вищої освіти на основі ступеня магістра. Ступінь доктора філософії присуджується спеціалізованою вченою радою вищого навчального закладу або наукової установи в результаті успішного

виконання здобувачем вищої освіти відповідної освітньо-наукової програми та публічного захисту дисертації у спеціалізованій вченій раді.

Особа має право здобувати ступінь доктора філософії під час навчання в ад'юнктурі. Особи, які професійно здійснюють наукову, науково-технічну або науково-педагогічну діяльність за основним місцем роботи, мають право здобувати ступінь доктора філософії поза ад'юнктурою, зокрема під час перебування у творчій відпустці, за умови успішного виконання відповідної освітньо-наукової програми та публічного захисту дисертації у спеціалізованій вченій раді.

Нормативний строк підготовки доктора філософії в ад'юнктурі становить чотири роки. Обсяг освітньої складової освітньо-наукової програми підготовки доктора філософії становить 30-60 кредитів ЄКТС.

7. Доктор наук - це другий науковий ступінь, що здобувається особою на науковому рівні вищої освіти на основі ступеня доктора філософії і передбачає набуття найвищих компетентностей у галузі розроблення і впровадження методології дослідницької роботи, проведення оригінальних досліджень, отримання наукових результатів, які забезпечують розв'язання важливої теоретичної або прикладної проблеми, мають загальнонаціональне або світове значення та опубліковані в наукових виданнях.

Ступінь доктора наук присуджується спеціалізованою вченою радою вищого військового навчального закладу чи наукової установи за результатами публічного захисту наукових досягнень у вигляді дисертації або опублікованої монографії, або за сукупністю статей, опублікованих у вітчизняних і міжнародних рецензованих фахових виданнях, перелік яких затверджується центральним органом виконавчої влади у сфері освіти і науки.

Стаття 7. Атестація здобувачів вищої військової освіти

1. Атестація здобувачів вищої освіти - встановлення відповідності засвоєних курсантами (слухачами) вищої військової освіти рівня та обсягу

знань, умінь, інших компетентностей вимогам стандартів вищої військової освіти.

Атестація курсантів (слухачів) проводиться після закінчення теоретичного та практичного навчання за освітньою (освітньо-професійною чи освітньо-науковою) програмою підготовки військових фахівців відповідного рівня вищої військової освіти.

2. Нормативними формами атестації курсантів (слухачів) вищих військових навчальних закладів та військових навчальних підрозділів вищих навчальних закладів, що визначаються відповідними стандартами вищої військової освіти за спеціальністю (спеціалізацією) та навчальним планом є захист атестаційної (кваліфікаційної, дипломної, магістерської) роботи (проекту), комплексний екзамен або їх поєднання.

3. Атестація осіб, які здобувають ступінь молодшого бакалавра, бакалавра чи магістра, здійснюється екзаменаційною комісією, склад якої комплектується у відповідності до Положення про екзаменаційні комісії вищих військових навчальних закладів та військових навчальних підрозділів вищих навчальних закладів, затвердженого наказом Міністерства оборони України.

Вищий військовий навчальний заклад на підставі рішення екзаменаційної комісії присуджує особі, яка успішно виконала освітню (освітньо-професійну) програму на певному рівні вищої військової освіти, відповідний ступінь вищої військової освіти та присвоює відповідну кваліфікацію.

4. Атестація осіб, які здобувають ступінь доктора філософії, здійснюється постійно діючою або разовою спеціалізованою вченою радою вищого військового навчального закладу чи наукової установи, акредитованою Національним агентством із забезпечення якості вищої освіти, на підставі публічного захисту наукових досягнень у формі дисертації.

5. Атестація осіб, які здобувають ступінь доктора наук, здійснюється постійно діючою спеціалізованою вченою радою вищого військового навчального закладу чи наукової установи, акредитованою Національним агентством із забезпечення якості вищої освіти, на підставі публічного захисту наукових досягнень у вигляді дисертації або опублікованої монографії, або сукупності статей, опублікованих у вітчизняних та/або міжнародних рецензованих фахових виданнях, перелік яких затверджується центральним органом виконавчої влади у сфері освіти і науки.

Стаття 8. Документи про вищу військову освіту

1. Документ про вищу військову освіту видається особі, яка успішно виконала відповідну освітню (освітньо-професійну) програму та пройшла атестацію у відповідності до Закону України “Про вищу освіту”.

Розділ III

СТАНДАРТИ ВИЩОЇ ВІЙСЬКОВОЇ ОСВІТИ

Стаття 9. Стандарти освітньої діяльності

1. Стандарт освітньої діяльності – це сукупність мінімальних вимог до кадрового, навчально-методичного, матеріально-технічного та інформаційного забезпечення освітнього процесу вищого навчального закладу і наукової установи.

2. Вищий військовий навчальний заклад повинен відповідати відповідним стандартам освітньої діяльності.

Стаття 10. Стандарти вищої військової освіти

1. Стандарт вищої військової освіти – це сукупність вимог до змісту та результатів освітньої діяльності вищих військових навчальних закладів і наукових установ за кожним рівнем вищої військової освіти в межах кожної спеціальності.

2. Стандарти вищої військової освіти розробляються для кожного рівня вищої військової освіти в межах кожної спеціальності відповідно до Національної рамки кваліфікацій і використовуються для визначення та оцінювання якості змісту та результатів освітньої діяльності вищих військових навчальних закладів (наукових установ).

Стандарти вищої військової освіти за спеціалізацією розробляються у вищих військових навчальних закладів та військових навчальних підрозділів вищих навчальних закладів за участю представників замовника на підготовку військових фахівців, погоджуються з Департаментом військової освіти, науки, соціальної та гуманітарної політики Міністерства оборони України та затверджуються керівником органу військового управління, який є замовником на підготовку військових фахівців.

3. Стандарт вищої військової освіти визначає такі вимоги до освітньої програми:

- 1) обсяг кредитів ЄКТС, необхідний для здобуття відповідного ступеня вищої військової освіти;
- 2) перелік компетентностей випускника;
- 3) нормативний зміст підготовки здобувачів вищої військової освіти, сформульований у термінах результатів навчання;
- 4) форми атестації здобувачів вищої військової освіти;
- 5) вимоги до наявності системи внутрішнього забезпечення якості вищої військової освіти;
- 6) вимоги професійних стандартів (у разі їх наявності).

4. Вищий військовий навчальний заклад на підставі освітньо-професійної (освітньо-наукової) програми за кожною спеціальністю розробляє навчальний план, який визначає перелік та обсяг навчальних дисциплін у кредитах ЄКТС, послідовність вивчення дисциплін, форми проведення навчальних занять та їх обсяг, графік навчального процесу, форми поточного і підсумкового контролю. Для конкретизації планування навчального процесу на кожний навчальний рік складається робочий

навчальний план, що затверджується керівником вищого військового навчального закладу.

5. Професійний стандарт офіцера тактичного (оперативно-тактичного, оперативно-стратегічного) рівня Збройних Сил України (далі – професійний стандарт) – це затверджений в установленому порядку нормативний документ, в якому визначено сукупність вимог до кваліфікації військових фахівців, які обіймають офіцерські посади відповідних рівнів, його компетентностей, що визначаються замовником на підготовку військових фахівців і формуються у ході освітньої діяльності ВВНЗ (ВНП ВНЗ) та результатів навчання, які базуються на профілі програми спеціалізації і описують те, що військовий фахівець знає, розуміє і здатний виконувати після завершення програми.

Професійний стандарт співвідноситься з рівнями Національної рамки кваліфікацій, визначає вимоги до офіцера тактичного (оперативно-тактичного, оперативно-стратегічного) рівня і є обов'язковим для використання у ході освітньої діяльності всіма ВВНЗ (ВНП ВНЗ), що здійснюють підготовку військових фахівців даної спеціалізації.

Професійний стандарт вводиться в систему вищої військової освіти як відомчий нормативний документ з метою уніфікації вимог до базових складових професії офіцера тактичного (оперативно-тактичного, оперативно-стратегічного) рівня всіх видів, родів військ і спеціальних військ Збройних Сил України незалежно від отримуваної у ВВНЗ (ВНП ВНЗ) спеціальності, спеціалізації та посади після завершення навчання в зазначених освітніх закладах.

6. Перелік галузей знань, спеціальностей (спеціалізацій), освітніх рівнів, за якими у вищих військових навчальних закладах та військових навчальних підрозділах вищих навчальних закладів здійснюється підготовка військових фахівців, визначається наказом Міністерства оборони України за погодженням з Міністерством освіти і науки України.

7. Розроблення професійних стандартів вищої військової освіти за спеціалізацією, покладається на робочі групи, які створюються наказом замовника на підготовку військових фахівців. До складу робочих груп можуть залучатися представники Центрального управління підготовки та повсякденної діяльності військ (сил) Генерального штабу Збройних Сил України, військових частин, науково-педагогічні працівники ВВНЗ (ВНП ВНЗ)

Відповідальність за повноту та своєчасність розроблення професійних стандартів, покладається на замовника, голову та членів робочої групи зі спеціальності (спеціалізації).

Професійний стандарт підписується керівником робочої групи, погоджується Департаментом військової освіти, науки, соціальної та гуманітарної політики Міністерства оборони України та Центральним управлінням підготовки та повсякденної діяльності військ (сил) і затверджується керівниками структурних підрозділів Міністерства оборони України та Генерального штабу Збройних Сил України, які є замовниками на підготовку військових фахівців.

Освітні (освітньо-професійні, освітньо-наукові) програми розробляються у вищих військових навчальних закладах та військових навчальних підрозділах вищих навчальних закладів за участю представників замовника на підготовку військових фахівців. Склад робочих груп з розроблення освітніх (освітньо-професійних, освітньо-наукових) програми визначається в наказі замовника на підготовку військових фахівців.

Освітня (освітньо-професійна, освітньо-наукова) програма підписується керівником робочої групи та керівником вищого військового навчального закладу та військового навчального підрозділу вищого навчального закладу, погоджується Департаментом військової освіти, науки, соціальної та гуманітарної політики Міністерства оборони України та відповідними командувачами видів Збройних Сил України, керівниками структурних підрозділів Міністерства оборони України та Генерального

штабу Збройних Сил України, які є замовниками на підготовку військових фахівців і затверджується рішенням вченої ради вищого військового навчального закладу (вищого навчального закладу).

Розділ IV

УПРАВЛІННЯ У СФЕРІ ВИЩОЇ ВІЙСЬКОВОЇ ОСВІТИ

Стаття 11. Система вищої військової освіти

1. Вища військова освіта є спеціалізованою освітою та складовою частиною державної системи вищої освіти.

2. Систему вищої військової освіти становлять:

вищі військові навчальні заклади;

навчальні військові підрозділи вищих навчальних закладів;

рівні та ступені (кваліфікації) вищої військової освіти;

галузі знань і спеціальності (спеціалізації);

освітні та наукові програми;

стандарти освітньої діяльності та стандарти вищої військової освіти;

органи, що здійснюють управління у сфері вищої військової освіти;

учасники освітнього процесу.

3. Система вищої військової освіти побудована на основі принципів доступності, неперервності та наступності ступеневого навчання військових фахівців з урахуванням специфіки їх військової служби.

4. Система вищої військової освіти повинна забезпечити підготовку військових фахівців з високим рівнем професіоналізму, компетентності, інтелектуального розвитку, загальної і професіональної культури, здатних з високою ефективністю виконувати поставлені завдання щодо оборони Вітчизни, розвитку власної творчої індивідуальності, наполегливого самостійного засвоєння нових знань протягом військової служби, прийняття оптимальних рішень в нестандартних умовах.

Основними завданнями системи вищої військової освіти є:

підготовка військових фахівців з вищою військовою освітою відповідних спеціальностей, спеціалізацій та освітніх рівнів у різних галузях знань, включаючи підготовку та атестацію науково-педагогічних кадрів;

всебічний та гармонічний розвиток особистості слухачів і курсантів, формування у них ідейно-моральних та військово-професійних якостей, виховання почуття обов'язку та готовності до захисту Батьківщини;

перепідготовка, спеціалізація та підвищення кваліфікації військових фахівців;

розробка та видання підручників та навчальних посібників, методичних, дидактичних та інших матеріалів, які забезпечують навчальний процес, удосконалення навчально-матеріальної бази;

створення необхідної нормативно-правової бази вищої військової освіти, а також участь у створенні такої бази загальнодержавної освіти;

фінансування підготовки військових фахівців у вищих військових навчальних закладах.

Стаття 12. Управління у сфері вищої військової освіти

1. Управління у сфері вищої військової освіти здійснюється на основі принципів законності, об'єктивності, комплексності, системності, поєднання єдиноначальності та колегіальності, гласності.

2. Загальне керівництво системою вищої військової освіти здійснює Департамент військової освіти, науки, соціальної та гуманітарної політики Міністерства оборони України, який є структурним підрозділом апарату Міністерства оборони України та призначений для реалізації державної політики у сфері вищої військової освіти та науки, гуманітарної і соціальної політики держави у Збройних Силах України, зв'язків з громадськими і релігійними організаціями, відпрацювання гендерних питань. Він є координуючим, методичним та аналітичним органом Міністерства оборони України у цих сферах.

3. Повноваження Департаменту військової освіти, науки, соціальної та гуманітарної політики Міністерства оборони України у сфері вищої військової освіти:

участь у реалізації державної політики у сфері вищої освіти, науки, професійної підготовки військових фахівців, у ліцензуванні освітньої діяльності, що проводиться вищими військовими навчальними закладами (далі – ВВНЗ) та військовими навчальними підрозділами вищих навчальних закладів (далі – ВВП ВНЗ);

здійснення координації діяльності структурних підрозділів Міністерства оборони України, Генерального штабу, інших органів військового управління та організація взаємодії з Міністерством освіти і науки України, іншими міністерствами та військовими формуваннями з питань військової освіти та науки;

визначення перспектив розвитку військової освіти та науки, наукової і науково-технічної діяльності у воєнній сфері, їх поступове наближення до стандартів держав – членів НАТО;

організація та контроль виконання ВВНЗ та ВВП ВНЗ стандартів вищої освіти, якості підготовки військових фахівців у ВВНЗ та ВВП ВНЗ, здійснення аналізу якості освітньої діяльності ВВНЗ та ВВП ВНЗ;

участь у визначенні нормативів матеріально-технічного і фінансового забезпечення вищих військових навчальних закладів;

розробка проектів законів та інших нормативно-правових актів відповідно до напрямку діяльності, здійснення у встановленому порядку їх погодження та супроводження;

визначення видатків до проекту державного замовлення на підготовку військових фахівців, наукових і науково-педагогічних кадрів, підвищення кваліфікації, перепідготовку військових кадрів і державних службовців, реалізацію державної гуманітарної та соціальної політики у Збройних Силах України;

аналіз якості освітньої діяльності вищих військових навчальних закладів, що належать до сфери їх управління;

4. Повноваження органів військового управління, яким підпорядковані вищі військові навчальні заклади:

організація і всебічне забезпечення якісної підготовки осіб офіцерського, сержантського та старшинського складу з вищою військовою освітою та науково-педагогічних та наукових кадрів у ВВНЗ;

забезпечення інтеграції навчального процесу ВВНЗ (ВНП ВНЗ) з підготовкою і завданнями військ (сил);

участь у розробці пропозицій щодо переліку галузей знань, спеціальностей (спеціалізацій) підготовки військових фахівців, напрямів наукових досліджень та тематики дисертаційних робіт для докторантів та ад'юнктів;

організація роботи щодо впровадження у навчальний процес ВВНЗ (ВНП ВНЗ) досвіду бойових дій, миротворчої діяльності, бойової (оперативної) підготовки військ (сил);

проведення перевірок та організація роботи представників у складі екзаменаційних та приймальних комісій ВВНЗ (ВНП ВНЗ), контроль організації та якості навчального процесу, повноти освітніх (освітньо-наукових) програм;

організація професійної орієнтації молоді та відбір кандидатів на навчання у ВВНЗ серед особового складу військ (сил);

формування пропозицій щодо державного замовлення на підготовку військових фахівців всіх рівнів та ступенів вищої військової освіти;

розробка пропозицій щодо розподілу випускників ВВНЗ (ВНП ВНЗ) для подальшого проходження військової служби у підпорядкованих військових частинах та установах;

забезпечення ВВНЗ (ВНП ВНЗ) необхідним озброєнням, військовою технікою, військово-технічним майном, тренажними комплексами та системами.

Розділ V

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ ВИЩОЇ ВІЙСЬКОВОЇ ОСВІТИ

Стаття 13. Система забезпечення якості вищої військової освіти

1. Система забезпечення якості вищої військової освіти складається із:
системи забезпечення ВВНЗ (ВНП ВНЗ) якості освітньої діяльності і вищої військової освіти (система внутрішнього забезпечення якості);

системи зовнішнього забезпечення якості освітньої діяльності ВВНЗ (ВНП ВНЗ) і вищої освіти.

2. Система забезпечення ВВНЗ (ВНП ВНЗ) якості освітньої діяльності і вищої військової освіти (система внутрішнього забезпечення якості) передбачає здійснення таких процедур і заходів:

визначення принципів та процедур забезпечення якості вищої військової освіти;

здійснення моніторингу та періодичний перегляд освітніх програм;

щорічне оцінювання здобувачів вищої освіти, науково-педагогічних і педагогічних працівників ВВНЗ (ВНП ВНЗ) та відповідно оприлюднення результатів таких оцінювань у спосіб, що прийнятий у ВВНЗ (ВНП ВНЗ);

забезпечення підвищення кваліфікації педагогічних, наукових і науково-педагогічних працівників;

забезпечення наявності необхідних ресурсів для організації освітнього процесу, у тому числі самостійної роботи курсантів (слухачів, студентів), за кожною освітньою програмою;

забезпечення наявності інформаційних систем для ефективного управління освітнім процесом;

забезпечення публічності інформації про освітні програми, ступені вищої освіти та кваліфікації з урахуванням вимог щодо захисту інформації з обмеженим доступом;

забезпечення ефективної системи запобігання та виявлення академічного плагіату у наукових роботах працівників вищих військових навчальних закладів і здобувачів вищої військової освіти.

3. Система зовнішнього забезпечення якості освітньої діяльності ВВНЗ (ВНП ВНЗ) і вищої освіти передбачає здійснення таких процедур і заходів:

забезпечення ефективності процесів і процедур внутрішнього забезпечення якості освітньої діяльності ВВНЗ (ВНП ВНЗ) і вищої освіти;

забезпечення наявності системи проведення процедур зовнішнього забезпечення якості;

налагодження доступного і зрозумілого звітування перед центральним органом виконавчої влади в галузі вищої освіти;

проведення періодичних перевірок діяльності систем забезпечення якості та механізмів з отриманими рекомендаціями.

Стаття 14. Ліцензування освітньої діяльності

1. Освітня діяльність у сфері вищої військової освіти провадиться вищими військовими навчальними закладами, науковими установами (для підготовки фахівців ступеня доктора філософії) на підставі ліцензій, які видаються центральним органом виконавчої влади у сфері освіти і науки у порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України згідно із Законом України “Про вищу освіту”.

2. Організація і порядок проведення ліцензування освітньої діяльності здійснюється у відповідності до Закону України “Про вищу освіту”

Стаття 15. Акредитація освітньої програми

1. Вищий військовий навчальний заклад, який бажає акредитувати освітню програму, подає Національному агентству із забезпечення якості вищої освіти письмову заяву та документи, що підтверджують відповідність його освітньої діяльності стандарту вищої освіти за відповідною спеціальністю.

2. Організація і порядок проведення акредитації освітньої програми здійснюється у відповідності до Закону України “Про вищу освіту”.

Розділ VI

ВИЩІ ВІЙСЬКОВІ НАВЧАЛЬНІ ЗАКЛАДИ

Стаття 16. Основна мета вищого військового навчального закладу

1. Вищі військові навчальні заклади є суб'єктами освітньої діяльності в системі військової освіти, інтегровані в державну систему освіти та створені з метою підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації військових фахівців різних освітньо-кваліфікаційних рівнів для проходження військової служби за контрактом у Збройних Силах України, інших утворених відповідно до Законів України військових формуваннях, а також відповідних фахівців з питань оборонно-мобілізаційної роботи центральних та місцевих органів виконавчої влади.

Стаття 17. Головні завдання вищого військового навчального закладу

1. Головними завданнями вищого військового навчального закладу є:

проведення на високому рівні освітньої діяльності, яка забезпечує здобуття особами вищої військової освіти відповідного ступеня за обраними ними спеціальностями (спеціалізаціями);

виконання державного замовлення на підготовку військових фахівців, міжнародних угод про підготовку військових фахівців іноземних держав;

здійснення військової підготовки студентів вищих навчальних закладів та громадян України, які вже мають вищу освіту не нижче освітнього ступеня “бакалавр”, за програмою підготовки офіцерів запасу;

проведення наукової діяльності шляхом проведення наукових досліджень і забезпечення творчої діяльності учасників освітнього процесу, підготовки наукових і науково-педагогічних кадрів вищої кваліфікації та використання отриманих результатів в освітньому процесі;

забезпечення органічного поєднання в освітньому процесі освітньої, наукової та інноваційної діяльності;

створення необхідних умов для реалізації учасниками освітнього процесу їхніх здібностей і талантів;

формування особистості шляхом патріотичного, правового, екологічного виховання, утвердження в учасників освітнього процесу моральних цінностей, соціальної активності, громадянської позиції та відповідальності, здорового способу життя, вміння вільно мислити та самоорганізовуватися в сучасних умовах;

здійснення підготовки цивільних осіб (студентів) за кошти фізичних (юридичних) осіб;

проведення військово-патріотичного виховання молоді.

Стаття 18. Правовий статус вищого військового навчального закладу

1. Вищі військові навчальні заклади знаходяться в підпорядкуванні Міністерства оборони України. Підпорядкованість ВВНЗ службовим особам Міністерства оборони України визначається наказом Міністерства оборони України.

2. Вищий військовий навчальний заклад має:

Бойовий прапор;

печатку із зображенням Державного Герба України та своїм найменуванням;

власну символіку.

3. Юридична особа (крім наукової установи) набуває статусу вищого військового навчального закладу з моменту отримання ліцензії на провадження освітньої діяльності.

4. Вищий військовий навчальний заклад діє на підставі власного статуту, який затверджується наказом Міністерства оборони України за погодженням з Міністерством освіти і науки України.

Стаття 19. Типи вищих військових навчальних закладів

1. До вищих військових навчальних закладів відносяться військові університети, військові академії, військові інститути, військові коледжі.

Військовий університет – багатогалузевий вищий військовий навчальний заклад, що провадить інноваційну освітню діяльність за різними ступенями вищої військової освіти (у тому числі доктора філософії), проводить фундаментальні та/або прикладні наукові дослідження, є провідним науковим і методичним центром, має розвинуту інфраструктуру навчальних і наукових підрозділів, сприяє поширенню наукових знань та провадить культурно-просвітницьку діяльність;

Військова академія, військовий інститут – вищий військовий навчальний заклад, що провадить інноваційну освітню діяльність, пов'язану з наданням вищої військової освіти на першому і другому рівнях за однією чи кількома галузями знань, може здійснювати підготовку на третьому і вищому науковому рівнях вищої освіти за певними спеціальностями, проводить фундаментальні та/або прикладні наукові дослідження, є провідним науковим і методичним центром, має розвинуту інфраструктуру навчальних і наукових підрозділів, сприяє поширенню наукових знань та провадить культурно-просвітницьку діяльність;

Військовий коледж – вищий військовий навчальний заклад або структурний підрозділ університету, академії чи інституту, що провадить освітню діяльність, пов'язану із здобуттям ступенів молодшого бакалавра та/або бакалавра, проводить прикладні наукові дослідження.

Стаття 20. Національний вищий військовий навчальний заклад

1. Військовим університету, академії, інституту відповідно до законодавства може бути надано статус національного.

2. Надання вищому військовому навчальному закладу статусу національного здійснюється за пропозицією Міністерства оборони України та Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти, що подається в порядку та за критеріями, встановленими Кабінетом Міністрів України. Встановлення відповідності діяльності національного вищого

військового навчального закладу визначеним критеріям для підтвердження чи позбавлення його такого статусу здійснюється раз на сім років Національним агентством із забезпечення якості вищої освіти.

3. Національний вищий військовий навчальний заклад має права у відповідності до Закону України “Про вищу освіту”.

Стаття 21. Утворення, реорганізація та ліквідація вищого військового навчального закладу

1. Вищий військовий навчальний заклад створюються, реорганізуються та ліквідується рішенням Кабінету Міністрів України за поданням Міністерства оборони України.

Стаття 22. Основні права та обов’язки вищого військового навчального закладу

1. Вищий військовий навчальний заклад, крім прав, передбачених Законом України “Про вищу освіту”, має право відповідно до законодавства:

здійснювати освітню діяльність та видавати випускникам документи про освіту державного зразка на підставі відповідної ліцензії та сертифіката про акредитацію певної спеціальності;

залучати на умовах сумісництва (погодинної оплати) видатних діячів освіти, науки і техніки України, провідних фахівців Збройних Сил України та інших військових формувань для проведення навчальної та наукової роботи;

створювати тимчасові творчі колективи для виконання договірних робіт із розробки науково-технічної продукції, у тому числі за участю військовослужбовців;

дозволяти науково-педагогічним (педагогічним) і науковим працівникам (військовослужбовцям і працівникам) навчальну, наукову, науково-педагогічну та інші види творчої діяльності за сумісництвом у військових частинах, установах і організаціях Збройних Сил України, на підприємствах, що належать до сфери управління Міністерства оборони України та інших центральних органів виконавчої влади;

оплачувати відповідно до законодавства України діяльність вчених і фахівців (військовослужбовців і працівників Збройних Сил України) з проведення експертизи та консультацій щодо військово-наукових і науково-технічних розробок та проектів, що виконуються ВВНЗ;

здійснювати міжнародні зв'язки у галузі військової освіти та науки;

розробляти пропозиції щодо вдосконалення організаційно-штатної структури ВВНЗ.

3. Вищі військові навчальні заклади зобов'язані:

вживати заходів, у тому числі шляхом запровадження відповідних новітніх технологій, щодо запобігання та виявлення академічного плагіату в наукових роботах наукових, науково-педагогічних, педагогічних, інших працівників і здобувачів вищої військової освіти та притягнення їх до дисциплінарної відповідальності;

мати внутрішню систему забезпечення якості освітньої діяльності та якості вищої військової освіти;

оприлюднювати на офіційному веб-сайті, на інформаційних стендах та в будь-який інший спосіб інформацію про реалізацію своїх прав і виконання зобов'язань.

Стаття 23. Структура вищого військового навчального закладу

1. Організаційна структура та чисельність особового складу ВВНЗ визначаються штатами.

2. Порядок розроблення та затвердження штатів ВВНЗ визначається відповідним наказом Міністерства оборони України.

Типові нормативи для розроблення штатів ВВНЗ визначаються наказом Міністерства оборони України та Міністерства освіти і науки України.

Штати розробляються та щорічно коригуються залежно від обсягів замовлення на підготовку військових фахівців.

3. Під час організації у ВВНЗ підготовки студентів за контрактом за цивільними спеціальностями та за програмами підготовки офіцерів запасу за кошти фізичних осіб до штату ВВНЗ розробляється штатний розпис на

утримання працівників за спеціальним фондом державного бюджету, порядок розроблення та затвердження якого встановлюється відповідним наказом Міністерства оборони України.

4. Структура вищого навчального закладу, статус і функції його структурних підрозділів визначаються статутом вищого військового навчального закладу та положеннями про відповідні структурні підрозділи.

5. Структурними підрозділами ВВНЗ є:

управління ВВНЗ;

інститути, факультети, кафедри, наукові (науково-дослідні) центри, науково-дослідні відділи (лабораторії), бібліотеки, підрозділи слухачів (курсантів, студентів), підрозділи перепідготовки та підвищення кваліфікації офіцерських кадрів, державних службовців, працівників Збройних Сил України;

військові частини (підрозділи) забезпечення освітнього процесу.

Для організації підготовки цивільних осіб (студентів) за цивільними спеціальностями у ВВНЗ створюється окремий структурний підрозділ.

6. До складу ВВНЗ, крім того, можуть входити наукові, навчально-наукові, науково-дослідні та науково-виробничі інститути. В їх складі можуть створюватися навчально-науково-виробничі центри (комплекси), що об'єднують споріднені факультети, коледжі, наукові, науково-дослідні інститути, кафедри, наукові лабораторії, полігони, інші підрозділи.

7. До складу управління ВВНЗ входять:

командування (начальник (керівник) ВВНЗ та його заступники);

центри;

відділи, відділення, групи;

служби.

8. Факультет є основним організаційним і навчально-науковим структурним підрозділом ВВНЗ, що об'єднує відповідні кафедри і лабораторії, на базі якого здійснюється підготовка слухачів (курсантів, студентів) з однієї або з декількох споріднених спеціальностей.

До складу факультету входять: начальник факультету та його заступники, навчальна частина (навчальний відділ), кафедри, лабораторії, підрозділи слухачів (курсантів, студентів).

9. В окремих випадках до складу ВВНЗ може входити філія як його відокремлений структурний підрозділ, який здійснює освітню, методичну, наукову, науково-технічну, інноваційну та виховну діяльність за окремими спеціальностями підготовки або ступенями вищої освіти.

10. Кафедра є базовим структурним підрозділом ВВНЗ (його філій, інститутів, факультетів), що проводить навчально-виховну і методичну діяльність з однієї або кількох споріднених спеціальностей, спеціалізацій чи навчальних дисциплін, наукову (військово-наукову) та науково-технічну діяльність за певним напрямом, підготовку науково-педагогічних кадрів, підвищення кваліфікації науково-педагогічних (наукових) працівників та інженерно-технічного складу.

11. Науково-дослідна лабораторія створюється для проведення наукових досліджень актуальних проблем, пов'язаних із розвитком воєнної теорії та практики, розробленням та вдосконаленням озброєння і військової техніки в інтересах розвитку і застосування видів (родів військ) Збройних Сил України, удосконаленням системи військової освіти, підвищенням ефективності навчального процесу та якості підготовки військових фахівців.

Крім того, на науково-дослідну лабораторію можуть покладатися підготовка наукових кадрів, а також окремі завдання, пов'язані з підготовкою слухачів (курсантів, студентів).

12. Підрозділами слухачів (курсантів, студентів) є батальйон (дивізіон), курс, рота (батарея, ескадрилья), взвод, навчальна (льотна) група, навчальне відділення.

У підрозділах організовується і проводиться навчальна та методична робота із загальновійськових дисциплін (у льотних підрозділах – льотне навчання) і виховна робота зі слухачами (курсантами, студентами).

13. Підрозділи перепідготовки та підвищення кваліфікації створюються для здійснення підвищення кваліфікації офіцерів, державних службовців, працівників Збройних Сил України перед їх призначенням на вищі посади та для підвищення професійного рівня.

14. Військові частини (підрозділи) забезпечення навчального процесу створюються для забезпечення навчально-виховного процесу та життєдіяльності особового складу ВВНЗ.

Розділ VII

УПРАВЛІННЯ ВИЩИМ ВІЙСЬКОВИМ НАВЧАЛЬНИМ ЗАКЛАДОМ

Стаття 24. Загальні принципи управління ВВНЗ

1. Управління ВВНЗ здійснюється на основі принципів:

поєднання єдиноначальності й колегіального розроблення найбільш важливих рішень;

автономії та самоврядування;

розмежування прав, повноважень та відповідальності органів управління вищою військовою освітою, керівництва ВВНЗ та його структурних підрозділів;

централізації управління у всіх ланках ВВНЗ з наданням підлеглим можливості проявляти ініціативу у визначенні способів виконання поставлених завдань;

твердості та наполегливості у здійсненні прийнятих рішень;

оперативного реагування на зміни умов ведення освітнього процесу;

особистої відповідальності службових осіб за прийняття рішень та результати їх виконання;

незалежності від політичних партій, громадських та релігійних організацій.

Стаття 25. Керівник вищого військового навчального закладу

1. Безпосереднє управління діяльністю ВВНЗ здійснює його начальник (ректор, директор) (далі – начальник), який діє на засадах єдиноначальності і на якого покладаються функції практичної реалізації завдань діяльності ВВНЗ.

2. Начальник ВВНЗ є прямим начальником для всього особового складу ВВНЗ і є відповідальним перед державою та Міністерством оборони України за дотримання законодавства України та договірних зобов'язань, бойову та мобілізаційну готовність ВВНЗ, виконання покладених на ВВНЗ завдань, стан навчально-виховної, методичної, наукової і науково-технічної діяльності, індивідуальну підготовку, морально-психологічний стан особового складу, військову і трудову дисципліну, належну експлуатацію та збереження озброєння і військової техніки, фінансово-господарську діяльність, стан будівель, споруд та іншого майна, що передано ВВНЗ для використання, а також за організацію забезпечення охорони державної таємниці та захисту інформації з обмеженим доступом.

3. Начальник ВВНЗ, крім обов'язків, передбачених Законом України “Про вищу освіту”, зобов'язаний:

підтримувати постійну бойову і мобілізаційну готовність ВВНЗ;

забезпечувати виконання замовлення на підготовку військових фахівців у чисельності та за галузями знань, спеціальностями (спеціалізаціями), що визначаються наказом Міністерства оборони України;

організувати розроблення та затвердження правил прийому до ВВНЗ за встановленим порядком;

організувати проведення фахових вступних випробувань громадян, які виявили бажання навчатися у ВВНЗ;

організувати роботу з військово-професійної орієнтації та професійного психологічного відбору вступників до ВВНЗ, безпосередньо керувати комплектуванням перших і наступних курсів слухачів (курсантів), подавати пропозиції щодо розподілу випускників ВВНЗ з урахуванням їхнього рейтингу;

організувати навчальну, методичну, виховну роботу, наукову і науково-технічну діяльність у ВВНЗ;

керувати розробленням стандартів вищої освіти ВВНЗ – варіативних частин освітньо-професійних програм підготовки, засобів діагностики якості вищої освіти, навчальних планів, програм навчальних дисциплін, забезпечувати повне і якісне їх виконання;

вживати заходів щодо постійного вдосконалення навчально-виховного процесу, втілення передових методів навчання і виховання слухачів (курсантів), забезпечувати викладання навчальних дисциплін на високому науковому і методичному рівні;

особисто проводити навчальні заняття зі слухачами (курсантами), а також організувати та проводити заняття з офіцерами з індивідуальної підготовки постійного складу;

керувати вихованням особового складу, вживати заходів щодо запобігання порушенням і злочинам, зміцнення військової та трудової дисципліни, створення в підрозділах ВВНЗ здорового морально-психологічного клімату;

забезпечувати умови для підвищення професійного рівня підготовки особового складу ВВНЗ;

керувати роботою з добору, розстановки та ротації науково-педагогічних (педагогічних) і наукових працівників ВВНЗ;

організувати контроль за якістю роботи науково-педагогічних (педагогічних) працівників, організацією навчальної, методичної, виховної роботи та наукової і науково-технічної діяльності підрозділів ВВНЗ;

підтримувати зв'язки з військовими частинами, іншими ВВНЗ, установами і організаціями Збройних Сил України та підприємствами, що належать до сфери управління Міністерства оборони України та інших центральних органів виконавчої влади, з усіх питань діяльності ВВНЗ;

організувати військову підготовку студентів за програмою підготовки офіцерів запасу, укладати з ними відповідні контракти на

військову підготовку, брати участь в атестації студентів на присвоєння військового звання офіцера запасу;

організовувати розроблення та затвердження функціональних обов'язків для всіх категорій особового складу ВВНЗ і забезпечувати контроль за їх виконанням;

організовувати експлуатацію та збереження озброєння і військової техніки ВВНЗ;

забезпечувати вдосконалення навчально-матеріальної бази, складання і подання заявок до служб забезпечення Міністерства оборони України на одержання озброєння, військової техніки, пально-мастильних матеріалів, військово-навчального майна та літератури для ВВНЗ у межах табельної потреби та норм постачання;

забезпечувати охорону праці, дотримання законності та внутрішнього порядку у ВВНЗ та в місцях виконання завдань особовим складом;

організовувати роботу щодо охорони державної таємниці та захисту інформації з обмеженим доступом;

забезпечувати своєчасне подання звітності.

4. Безпосереднє керівництво навчальним, методичним, науковим, виховним, адміністративно-господарським та іншими напрямками діяльності ВВНЗ здійснюють заступники начальника ВВНЗ відповідно до їхніх функціональних обов'язків.

5. Посаду начальника Національного університету оборони України імені Івана Черняхівського (далі – НУОУ) можуть займати особи офіцерського складу (цивільні особи), які мають науковий ступінь, вчене звання, стаж військової служби (роботи) на посадах науково-педагогічних працівників не менше десяти років, оперативно-стратегічний рівень військової освіти, а також досвід військової служби на командних посадах та посадах керівного складу в органах військового управління, або особи, які мають досвід військової служби на командних посадах та посадах керівного складу в органах військового управління стратегічного та оперативного

рівнів (не менше десяти років) та оперативно-стратегічний рівень військової освіти.

Посади начальника військового університету, начальника військової академії та начальника військового інституту (військового інституту у складі вищого навчального закладу) можуть займати особи офіцерського складу, які мають науковий ступінь, вчене звання, стаж військової служби на посадах науково-педагогічних працівників не менше десяти років, оперативно-стратегічний (оперативно-тактичний) рівень військової освіти, а також досвід військової служби на командних посадах та посадах керівного складу в органах військового управління (військових частинах), або особи, які мають досвід військової служби на командних посадах та посадах керівного складу в органах військового управління стратегічного та оперативного рівнів (не менше десяти років) та оперативно-стратегічний рівень військової освіти.

Посади начальника військового коледжу та начальника відділення військової підготовки вищого навчального закладу можуть займати особи офіцерського складу, які мають науковий ступінь, вчене звання, стаж військової служби на посадах науково-педагогічних (педагогічних) працівників не менше десяти років, оперативно-тактичний рівень військової освіти, а також досвід військової служби на командних посадах та посадах керівного складу в органах військового управління (військових частинах), або особи, які мають досвід військової служби на командних посадах та посадах керівного складу в органах військового управління тактичного та вищих рівнів (не менше десяти років) та оперативно-тактичний рівень військової освіти.

Начальник (керівник) ВВНЗ (ВНП ВНЗ) обирається шляхом таємного голосування строком на п'ять років у порядку, передбаченому Інструкцією про порядок заміщення вакантних посад командування (керівного складу), наукових, науково-педагогічних (педагогічних) працівників у вищих військових навчальних закладах, військових навчальних підрозділах вищих навчальних закладів та науково-дослідних установах Збройних Сил України.

Одна і та сама особа не може бути начальником (керівником) відповідного ВВНЗ (ВНП ВНЗ) більше ніж два строки.

Стаття 26. Керівник факультету, навчально-наукового інституту, кафедри

1. Посади начальника факультету ВВНЗ, ВНП ВНЗ та начальника факультету військової підготовки вищого навчального закладу, що здійснюють навчання військових фахівців за інженерним та гуманітарним фахом, можуть займати особи офіцерського складу, які мають науковий ступінь (за профілем діяльності), вчене звання, оперативно-тактичний рівень військової освіти, стаж військової служби на посадах науково-педагогічних працівників не менше трьох років та мають досвід військової служби не менше одного року на командних посадах та посадах керівного складу в органах військового управління (військових частинах).

Посади начальника факультету ВВНЗ, ВНП ВНЗ та начальника факультету військової підготовки вищого навчального закладу, що здійснюють навчання військових фахівців за командним фахом, можуть займати особи офіцерського складу, які мають науковий ступінь (за профілем діяльності), вчене звання, оперативно-тактичний рівень військової освіти, стаж військової служби на посадах науково-педагогічних працівників не менше трьох років, а також досвід військової служби на посадах керівного складу в органах військового управління (військових частинах), або особи, які мають досвід військової служби на командних посадах та посадах керівного складу в органах військового управління тактичного та вищих рівнів (не менше десяти років) та оперативно-тактичний рівень військової освіти.

2. Начальник (заступник начальника) факультету ВВНЗ (ВНП ВНЗ) обирається шляхом таємного голосування строком на п'ять років у порядку, передбаченому Інструкцією про порядок заміщення вакантних посад командування (керівного складу), наукових, науково-педагогічних (педагогічних) працівників у вищих військових навчальних закладах,

військових навчальних підрозділах вищих навчальних закладів та науково-дослідних установах Збройних Сил України на конкурсній основі.

Одна і та сама особа не може бути начальником факультету ВВНЗ (ВНП ВНЗ) більше ніж два строки підряд.

4. Посади начальника (завідувача) кафедри та інші посади науково-педагогічних (педагогічних), наукових працівників у ВВНЗ (ВНП ВНЗ) займають особи офіцерського складу (цивільні особи), які відповідають вимогам Закону України “Про вищу освіту” та статутів (положень) ВВНЗ (ВНП ВНЗ).

Посаду начальника (завідувача) кафедри військової підготовки займають особи офіцерського складу (цивільні особи), які відповідають вимогам Закону України “Про вищу освіту” та статутів (положень) ВВНЗ (ВНП ВНЗ) щодо вимог до наукового ступеня та вченого звання та/або які мають досвід військової служби на командних посадах та посадах керівного складу в органах військового управління тактичного та вищих рівнів (не менше п’яти років).

Начальник (завідувач) кафедри обирається шляхом таємного голосування строком на п’ять років у порядку, передбаченому Інструкцією про порядок заміщення вакантних посад командування (керівного складу), наукових, науково-педагогічних (педагогічних) працівників у вищих військових навчальних закладах, військових навчальних підрозділах вищих навчальних закладів та науково-дослідних установах Збройних Сил України на конкурсній основі..

Одна і та сама особа не може бути начальником (завідувачем) кафедри більше ніж два строки підряд.

Стаття 27. Командири підрозділів слухачів (курсантів, студентів)

1. Командири підрозділів слухачів (курсантів, студентів) – начальники курсів, курсові офіцери, командири батальйонів (дивізіонів), рот (батареї), взводів є прямими начальниками слухачів (курсантів, студентів).

Вони відповідають за стан навчання, військової дисципліни та виховання слухачів (курсантів, студентів), знання й точне виконання ними вимог статутів Збройних Сил України, розпорядку дня, підтримання зразкового внутрішнього порядку в підрозділах, збереження та стан озброєння, військової техніки, військового майна, яке належить підрозділу.

Посади командирів підрозділів слухачів (курсантів, студентів) займають офіцери з вищою освітою за профілем ВВНЗ, які мають досвід військової служби у військах (силах) не менше ніж два роки.

2. Командири підрозділів слухачів (курсантів, студентів), крім прав, передбачених статутами Збройних Сил України, мають право:

обирати і бути обраними до вченої (педагогічної) ради ВВНЗ (інституту, факультету, коледжу);

брати участь у розробленні й обговоренні основних питань навчальної, методичної, виховної, наукової та науково-технічної діяльності;

бути присутніми на всіх видах занять, що проводяться зі слухачами (курсантами, студентами) підпорядкованих їм підрозділів;

брати участь у наукових дискусіях, конференціях і семінарах, проводити наукові дослідження і публікувати їх результати в установленому порядку.

3. Командири підрозділів слухачів (курсантів, студентів) зобов'язані:

знати основні вимоги нормативно-правових актів щодо підготовки військових фахівців та організації навчально-виховного процесу ВВНЗ, вимоги та основний зміст освітньо-професійних програм підготовки підлеглих слухачів (курсантів, студентів);

знати особисті якості слухачів (курсантів, студентів), їхню поточну успішність навчання і з урахуванням цього проводити індивідуальну виховну роботу, розвивати і вдосконалювати в них військово-професійні якості, формувати рішучість і наполегливість, хоробрість і вірність, відданість Вітчизні;

виховувати у слухачів (курсантів, студентів) цілеспрямованість, волю, ретельність, високу відповідальність за результати своєї праці, дисциплінованість, розвивати фізичну витривалість;

формувати у слухачів (курсантів, студентів) прагнення до постійного збагачення та поновлення знань, навички організації навчальної праці й управлінської діяльності, здатності до ініціативного, творчого і відповідального вирішення практичних завдань;

здійснювати постійний контроль і надавати допомогу слухачам (курсантам, студентам) у навчанні, керівництво в організації та забезпеченні їх самостійних занять, підтримувати постійний зв'язок з науково-педагогічними (педагогічними) працівниками кафедр;

особисто проводити заняття зі слухачами (курсантами, студентами) із загальновійськових дисциплін, брати участь у проведенні навчань і занять з тактичної, тактико-спеціальної підготовки, в організації та керівництві військовим (флотським) стажуванням і практикою слухачів (курсантів, студентів);

бути для слухачів (курсантів, студентів) взірцем бездоганного виконання службового обов'язку, ретельності, творчого ставлення до справи, високої культури та моралі;

виявляти турботу про своєчасне і повне забезпечення слухачів (курсантів, студентів) усіма видами утримання, створення їм умов для творчого опанування обраного військового фаху;

підтримувати військову дисципліну і внутрішній порядок, формувати у слухачів (курсантів, студентів) мотивацію до здорового способу життя, проводити роботу з попередження шкідливих звичок;

брати участь у профорієнтації вступників до ВВНЗ, у відборі їх для вступу до ВВНЗ, укладенні контракту та розподілі випускників;

забезпечувати захист інформації, що становить державну таємницю, і вимагати цього від підлеглих.

Стаття 28. Вчена рада

1. Вчена рада є колегіальним органом управління вищого військового навчального закладу, який утворюється строком на п'ять років, склад якого затверджується наказом начальника вищого військового навчального закладу протягом п'яти робочих днів з дня закінчення повноважень попереднього складу вченої ради.

2. Вчена рада вищого військового навчального закладу:

1) визначає стратегію і перспективні напрями розвитку освітньої, наукової та інноваційної діяльності вищого військового навчального закладу;

2) розробляє проект статуту вищого військового навчального закладу, а також рішення про внесення змін і доповнень до нього;

3) визначає систему та затверджує процедури внутрішнього забезпечення якості вищої військової освіти;

4) прийняття рішення таємним голосуванням щодо кандидатур претендентів на заміщення вакантних посад керівництва ВВНЗ, наукових, науково-педагогічних працівників ВВНЗ відповідно до умов оголошеного конкурсу за рекомендаціями конкурсної комісії;

5) затвердження освітніх (освітньо-професійних та освітньо-наукових) програм; засобів діагностики якості вищої освіти; навчальних планів та програм навчальних дисциплін для кожної рівня вищої освіти та спеціальності (спеціалізації);

6) ухвалює рішення з питань організації освітнього процесу;

7) ухвалює основні напрями проведення наукових досліджень та інноваційної діяльності;

8) оцінює науково-педагогічну діяльність структурних підрозділів;

9) присвоює вчені звання професора, доцента та старшого дослідника і подає відповідні рішення на затвердження до атестаційної колегії центрального органу виконавчої влади у сфері освіти і науки;

10) приймає остаточні рішення про визнання іноземних документів про вищу освіту, наукові ступені та вчені звання під час прийняття на роботу

педагогічних, наукових, науково-педагогічних та інших працівників, а також під час зарахування вступників на навчання;

11) має право вносити подання про відкликання керівника вищого навчального закладу з підстав, передбачених законодавством, статутом вищого військового навчального закладу;

12) розглядає інші питання діяльності вищого навчального військового закладу відповідно до його статуту.

3. Вчену раду ВВНЗ очолює її голова, який обирається таємним голосуванням з числа членів вченої ради ВВНЗ, що мають науковий ступінь та/або вчене (почесне) звання, на строк діяльності вченої ради. За відсутності голови вченої ради його обов'язки виконує заступник або спеціально призначена головою ради особа з числа членів вченої ради.

4. До складу вченої ради ВВНЗ за посадами входять: начальник ВВНЗ, заступники начальника, начальники факультетів, помічник начальника ВВНЗ – начальник фінансово-економічної служби, учений секретар, керівники органів самоврядування ВВНЗ, голова первинної профспілкової організації працівників ЗС України, директор бібліотеки.

Також до складу вченої ради входять виборні представники, які представляють наукових, науково-педагогічних працівників та обираються з числа начальників (завідувачів) кафедр, професорів, докторів наук, докторів філософії (кандидатів наук); виборні представники, які представляють інших працівників ВВНЗ та працюють на постійній основі; виборні представники ад'юнктів, докторантів, курсантів, студентів.

При цьому не менше як 75 відсотків складу вченої ради ВВНЗ повинні становити наукові, науково-педагогічні працівники та не менш як 10 відсотків – виборні представники з числа курсантів (студентів) ВВНЗ.

5. Виборні представники з числа наукових, науково-педагогічних працівників ВВНЗ та інших працівників ВВНЗ, які працюють на постійній основі обираються до складу Вченої ради ВВНЗ Конференцією трудового

колективу ВВНЗ за поданням структурних підрозділів, у яких вони працюють.

Вибірні представники з числа ад'юнктів, докторантів обираються до складу вченої ради ВВНЗ загальними зборами ад'юнктів та докторантів.

Вибірні представники з числа курсантів (слухачів) ВВНЗ обираються до складу вченої ради ВВНЗ на загальних зборах представників курсантських (слухацьких) рад факультетів, виборні представники з числа студентів – на загальних зборах органу студентського самоврядування.

6. Вибори до складу вченої ради починаються за 30 календарних днів до закінчення повноважень попереднього складу вченої ради.

7. Рішення вченої ради вищого військового навчального закладу вводяться в дію рішеннями керівника вищого військового навчального закладу.

8. У разі змін у штаті ВВНЗ чисельність вченої ради може бути змінена рішенням начальника ВВНЗ.

9. Членство у вченій раді достроково припиняється у разі: звільнення з роботи або закінчення навчання у ВВНЗ; звільнення (переобрання, переведення) з посади, яка передбачає членство у вченій раді; відкликання виборного представника; подання членом вченої ради письмової заяви про вихід зі складу вченої ради.

10. У вищому військовому навчальному закладі можуть бути утворені вчені ради структурних підрозділів, повноваження яких визначаються вченою радою вищого військового навчального закладу відповідно до статуту вищого військового навчального закладу. Вчена рада вищого військового навчального закладу може делегувати частину своїх повноважень вченим радам структурних підрозділів. Склад відповідних вчених рад формується на засадах, визначених статутом ВВНЗ.

Стаття 29. Дорадчі органи

1. З метою вироблення стратегії та напрямів провадження освітньої та/або наукової діяльності вищого військового навчального закладу

начальник вищого військового навчального закладу має право утворювати на громадських засадах дорадчі (дорадчо-консультативні) органи (методичну, наукову, курсантську раду тощо), якщо інше не передбачено статутом вищого військового навчального закладу.

2. Положення про дорадчі органи затверджуються вченою радою вищого військового навчального закладу відповідно до статуту вищого військового навчального закладу.

Стаття 30. Органи громадського самоврядування вищих військових навчальних закладів

1. Вищим колегіальним органом громадського самоврядування вищого військового навчального закладу є загальні збори (конференція) трудового колективу ВВНЗ.

2. Порядок скликання і прийняття рішень вищого колегіального органу громадського самоврядування визначається статутом вищого військового навчального закладу.

3. У вищому колегіальному органі громадського самоврядування повинні бути представлені всі категорії учасників освітнього процесу вищого військового навчального закладу. При цьому не менш як 75 відсотків складу делегатів (членів) виборного органу повинні становити наукові, науково-педагогічні та педагогічні працівники вищого навчального закладу, які працюють у цьому закладі на постійній основі, і не менш як 15 відсотків – виборні представники з числа студентів (курсантів), які обираються курсантами (слухачами, студентами) шляхом прямих таємних виборів.

4. Вищий колегіальний орган громадського самоврядування скликається не рідше одного разу на рік.

5. Вищий колегіальний орган громадського самоврядування:

1) погоджує за поданням вченої ради вищого навчального закладу статут вищого військового навчального закладу чи зміни (доповнення) до нього;

2) заслуховує щороку звіт керівника вищого військового навчального закладу та оцінює його діяльність;

3) обирає комісію з трудових спорів відповідно до законодавства про працю;

4) розглядає за обґрунтованим поданням наглядової або вченої ради вищого військового навчального закладу питання про дострокове припинення повноважень керівника вищого військового навчального закладу;

затверджують положення про орган самоврядування тих, хто навчається у ВВНЗ;

5) затверджує правила внутрішнього розпорядку вищого військового навчального закладу і колективний договір;

6) розглядає інші питання діяльності вищого військового навчального закладу.

Стаття 31. Курсантське (слухацьке, студентське) самоврядування

1. Курсантське (слухацьке, студентське) самоврядування у ВВНЗ – це самостійна громадська діяльність курсантів, слухачів та студентів з реалізації основних завдань щодо забезпечення виконання курсантами (слухачами, студентами) своїх обов'язків, захисту їх прав, сприяння гармонічному розвитку особистості курсанта, слухача, студента, формування у них навичок майбутніх фахівців та громадян, а також участі в управлінні ВВНЗ.

2. У своїй діяльності органи курсантського (слухацького, студентського) самоврядування керуються законодавством України, нормативно-правовими актами Міністерство освіти і науки України, Міністерства оборони України, статутом ВВНЗ та Положенням про курсантське (слухацьке, студентське) самоврядування. Перелік питань, що належать до компетенції органів курсантського (слухацького, студентського) самоврядування узгоджується з начальником ВВНЗ. Рішення органів курсантського (слухацького, студентського) самоврядування мають дорадчий характер.

3. Структура, організація роботи, основні завдання та повноваження курсантського (слухацького, студентського) самоврядування визначаються у Положенні про курсантське (слухацьке, студентське) самоврядування, що затверджується начальником ВВНЗ.

4. Курсантське (слухацьке, студентське) самоврядування здійснюється на рівні курсу, факультету, ВВНЗ. Вищими органами курсантського (слухацького, студентського) самоврядування є курсантські (слухацькі, студентські) збори, які:

ухвалюють Положення про органи курсантського (слухацького, студентського) самоврядування;

визначають структуру, повноваження та порядок обрання виконавчих органів;

обирають виконавчі органи та заслуховують їх звіти.

5. Виконавчим органом курсантського (слухацького, студентського) самоврядування є Рада курсантського (слухацького, студентського) самоврядування.

Порядок обрання Ради курсантського (слухацького, студентського) самоврядування та її голови, організація роботи, завдання та повноваження, права та обов'язки членів Ради визначаються у Положенні про курсантське (слухацьке, студентське) самоврядування.

6. Органи курсантського (слухацького) самоврядування:

беруть участь в обговоренні та вирішенні питань удосконалення освітнього процесу, науково-дослідної роботи, призначення стипендій, організації дозвілля, оздоровлення, побуту та харчування;

проводять організаційні, просвітницькі, наукові, спортивні, оздоровчі та інші заходи;

беруть участь у заходах (процесах) щодо забезпечення якості вищої військової освіти;

делегують своїх представників до робочих, консультативно-дорадчих органів;

вносять пропозиції щодо розвитку матеріальної бази вищого військового навчального закладу, у тому числі з питань, що стосуються побуту та відпочинку курсантів (слухачів);

захищають права та інтереси курсантів (слухачів, студентів), які навчаються у вищому військовому навчальному закладі.

Стаття 32. Трудовий колектив

1. До складу трудового колективу ВВНЗ входять військовослужбовці та працівники Збройних Сил України, які проходять службу та працюють у ВВНЗ на постійній основі.

2. Члени трудового колективу мають такі права:

обирати і бути обраними до органів управління ВВНЗ, обирати і бути обраними делегатами загальних зборів трудового колективу;

брати участь в обговоренні і розв'язанні всіх найважливіших питань діяльності ВВНЗ;

одержувати інформаційні, нормативні та інші матеріали, що стосуються діяльності ВВНЗ, крім інформації, для якої встановлено окремий вид доступу. Ознайомлення з такою інформацією проводиться відповідно до законодавства України;

безкоштовно користуватися приміщеннями та обладнанням ВВНЗ для здійснення своїх посадових обов'язків;

користуватися всіма видами послуг, що їх може надати ВВНЗ, а також іншими його можливостями (зокрема, одержувати матеріальну допомогу) для оперативного та ефективного вирішення проблем своєї діяльності;

обирати методи і засоби роботи, що найбільше відповідають індивідуальним можливостям і передбачають розвиток творчої ініціативи і самостійності;

бути членами профспілки;

за зразкове виконання своїх посадових обов'язків отримувати моральні та матеріальні заохочення.

3. Обов'язки членів трудового колективу:

бути дисциплінованими;
працювати чесно, сумлінно;
виконувати розпорядження керівників та рішення колегіальних органів,
діяти відповідно до своїх посадових інструкцій;
дотримуватися статуту ВВНЗ, правил внутрішнього розпорядку;
дбати про зміцнення авторитету ВВНЗ;
забезпечувати високий рівень виконання посадових обов'язків;
піклуватися про свій професійний і творчий розвиток;
постійно підвищувати професійний рівень, майстерність, культуру;
виконувати рішення загальних зборів трудового колективу, інших органів управління ВВНЗ;
дотримуватися вимог законодавства України.

4. Прийняття на роботу працівників проводиться у порядку, встановленому законодавством України. Права і обов'язки працівників структурних підрозділів ВВНЗ визначаються законодавством України, статутом ВВНЗ, положенням про структурний підрозділ, правилами внутрішнього розпорядку, колективним договором та посадовими інструкціями.

5. Інтереси військовослужбовців ВВНЗ представляє рада офіцерів.

6. Представником інтересів цивільних працівників є профспілковий комітет (профком) ВВНЗ.

Стаття 33. Наукові товариства курсантів (слухачів, студентів), ад'юнктів, докторантів і молодих вчених

1. У вищих військових навчальних закладах та їхніх структурних підрозділах діють наукові товариства курсантів (слухачів, студентів), ад'юнктів, докторантів і молодих вчених, які є частиною системи громадського самоврядування відповідних вищих військових навчальних закладів.

2. У роботі наукового товариства курсантів (слухачів, студентів), ад'юнктів, докторантів і молодих вчених беруть участь особи віком до 35

років (для докторантів - 40 років), які навчаються або працюють у вищому військовому навчальному закладі.

3. Наукове товариство студентів (курсантів, слухачів), ад'юнктів, докторантів і молодих вчених забезпечує захист прав та інтересів осіб, які навчаються або працюють у вищому навчальному закладі, зокрема щодо питань наукової діяльності, підтримки наукоємних ідей, інновацій та обміну знаннями.

4. У своїй діяльності наукові товариства курсантів (слухачів, студентів), ад'юнктів, докторантів і молодих вчених керуються законодавством України, наказами Міністерства освіти і науки України, Міністра оборони України, статутом вищого військового навчального закладу та положенням про наукові товариства курсантів (слухачів, студентів), ад'юнктів, докторантів і молодих вчених.

5. Наукові товариства студентів (курсантів, слухачів), ад'юнктів, докторантів і молодих вчених діють на принципах:

свободи наукової творчості;

добровільності, колегіальності, відкритості;

рівності права осіб, які навчаються, на участь у діяльності наукових товариств студентів (курсантів, слухачів), аспірантів, докторантів і молодих вчених;

органічного зв'язку науково-дослідної роботи та навчання.

6. Основними завданнями наукових товариств курсантів (слухачів, студентів), ад'юнктів, докторантів і молодих вчених є:

активізація науково-дослідної діяльності курсантів (слухачів, студентів), формування у них навичок самостійного проведення наукових досліджень та творчого підходу при вирішенні актуальних наукових та прикладних завдань;

залучення курсантів (слухачів, студентів) до активної участі у науково-дослідній діяльності кафедр, лабораторій, факультетів у складі наукових проблемних груп і гуртків;

пошук і підтримка талановитих дослідників серед курсантів (слухачів, студентів), надання їм всебічної допомоги в науково-пошуковій діяльності, у реалізації їх творчих ідей, пропозицій, інновацій тощо;

популяризація серед курсантів (слухачів, студентів) досягнень науки і техніки, посилення наукової складової навчального процесу;

заохочення курсантів (слухачів, студентів), які досягли помітних успіхів у науково-дослідній роботі;

участь в організації та сприяння проведенню всеукраїнських конкурсів;

сприяння підготовці матеріалів для участі кращих курсантів (слухачів, студентів) ВВНЗ в конкурсах на одержання наукових грантів, відповідних стипендій та премій;

формування у курсантів (слухачів, студентів) наукового світогляду, оволодіння методологією і методами наукового дослідження;

організація та проведення наукових конференцій, симпозіумів, семінарів, конкурсів наукових робіт;

оприлюднення результатів науково-дослідної діяльності курсантів (слухачів, студентів) та їх впровадження в практичну діяльність;

формування умов для розкриття наукового і творчого потенціалу курсантів (слухачів, студентів) ВВНЗ;

сприяння організації та розвитку міжвузівської та міжнародної наукової співпраці;

інформаційне та методичне забезпечення наукової діяльності курсантів (слухачів, студентів) ВВНЗ;

сприяння розвитку наукових шкіл, творчих колективів, виховання у стінах ВВНЗ резерву вчених;

інші завдання, передбачені положеннями про наукові товариства курсантів (слухачів, студентів), ад'юнктів, докторантів і молодих вчених, цим та іншими законами України.

7. Органи управління наукових товариств курсантів (слухачів, студентів), ад'юнктів, докторантів і молодих вчених формуються на

демократичних засадах шляхом виборів. Структура наукового товариства курсантів (слухачів, студентів), ад'юнктів, докторантів і молодих вчених та організаційний механізм його діяльності визначаються положенням, яке затверджується вищим колегіальним органом громадського самоврядування вищого військового навчального закладу.

8. Адміністрація вищого військового навчального закладу не має права втручатися в діяльність наукових товариств курсантів (слухачів, студентів), ад'юнктів, докторантів і молодих вчених, крім випадків, коли така діяльність суперечить законодавству, статуту чи завдає шкоди інтересам вищого військового навчального закладу.

9. Начальник вищого військового навчального закладу всебічно сприяє створенню належних умов для діяльності наукового товариства курсантів (слухачів, студентів), ад'юнктів, докторантів і молодих вчених (надає приміщення, меблі, оргтехніку, забезпечує телефонним зв'язком, постійним доступом до Інтернету, відводить місця для встановлення інформаційних стендів тощо).

10. Фінансовою основою діяльності наукового товариства курсантів (слухачів, студентів), ад'юнктів, аспірантів, докторантів і молодих вчених є кошти, визначені вченою радою вищого військового навчального закладу.

Розділ VIII

ДОСТУП ДО ВИЩОЇ ВІЙСЬКОВОЇ ОСВІТИ, ПРИЙОМ, ВІДРАХУВАННЯ, ПОНОВЛЕННЯ І ПЕРЕВЕДЕННЯ ОСІБ, ЯКІ НАВЧАЮТЬСЯ У ВИЩИХ ВІЙСЬКОВИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ

Стаття 34. Умови прийому на навчання до вищих військових навчальних закладів

1. Прийом осіб на навчання до вищих військових навчальних закладів та військових навчальних підрозділів вищих навчальних закладів (далі – ВВНЗ (ВНП ВНЗ)) здійснюється на конкурсній основі згідно з правилами прийому на навчання до ВВНЗ (ВНП ВНЗ) у відповідності до Закону України “Про вищу освіту” та наказів Міністра оборони України.

Поза конкурсом до ВВНЗ зараховуються вступники, яким це право надано чинним законодавством України.

2. Правила прийому затверджуються керівником ВВНЗ (ректором ВНЗ до складу якого входить ВНП ВНЗ) та погоджуються директором Департаментом військової освіти, науки, соціальної та гуманітарної політики Міністерства оборони України.

У Правилах прийому обов'язково вказується:

перелік акредитованих та не акредитованих освітніх програм, за якими здійснюється прийом на кожний рівень вищої освіти;

порядок проведення конкурсного відбору та строки зарахування вступників за ступенями вищої освіти і освітньо-кваліфікаційними рівнями;

порядок проведення конкурсного відбору для вступу на навчання за ступенем магістра за результатами фахового вступного випробування, екзамену з іноземної мови та додаткових показників, визначених ВВНЗ (ВНП ВНЗ). Особа може вступити до ВВНЗ (ВНП ВНЗ) для здобуття ступеня вищої освіти магістра на основі ступеня (освітньо-кваліфікаційного рівня) бакалавра, здобутого за іншою спеціальністю, за умови успішного проходження додаткових вступних випробувань з урахуванням середнього балу документа про вищу освіту бакалавра;

порядок проведення конкурсного відбору для вступу на навчання за ступенем бакалавра на основі ступеня молодшого бакалавра (за умови вступу на спорідненою спеціальністю підготовки) за результатами вступних випробувань на скорочений термін навчання (на другий або третій курс) за державним замовленням (за рахунок коштів фізичних (юридичних) осіб – на вакантні місця). Особа, яка вступає до ВВНЗ (ВНП ВНЗ) на основі ступеня молодшого бакалавра, здобутого за іншою спеціальністю, вступає за конкурсом на основі зовнішнього незалежного оцінювання на повний термін навчання (на перший курс);

перелік конкурсних предметів, з яких вступники подаватимуть сертифікат зовнішнього незалежного оцінювання для вступу на основі повної загальної середньої освіти;

перелік конкурсних предметів, з яких проводяться вступні випробування;

порядок роботи приймальної комісії;

порядок і строки прийому заяв і документів;

порядок проведення вступних випробувань, спосіб та місце оприлюднення їх результатів;

порядок подання і розгляду апеляцій на результати вступних екзаменів, що проведені ВВНЗ (ВНП ВНЗ);

порядок обчислення конкурсного балу вступника із зазначенням вагових коефіцієнтів, які присвоюються сертифікатам зовнішнього незалежного оцінювання, середньому балу документа про повну загальну середню освіту, балу за конкурс творчих або фізичних здібностей (у разі його проведення);

умови розміщення у гуртожитку відповідно до затвердженого у ВВНЗ (ВНП ВНЗ) порядку;

порядок проходження психологічного обстеження, оцінки рівня фізичної підготовки та медичного огляду військово-лікарською (лікарсько-льотною, лікарсько-експертною) комісією вступників до ВВНЗ (ВНП ВНЗ), що здійснюють підготовку громадян на посади осіб офіцерського, сержантського та старшинського складу для проходження військової служби за контрактом;

офіційний веб-сайт ВВНЗ (ВНП ВНЗ), поштову та електронну адресу ВВНЗ (ВНП ВНЗ), а також міські (міжміські) телефони приймальної комісії та чергового по ВВНЗ (ВНП ВНЗ).

Правилами прийому встановлюється:

перелік та кількість сертифікатів зовнішнього незалежного оцінювання, рівень складності (базовий або поглиблений) завдань зовнішнього

незалежного оцінювання, результати виконання яких використовуються для обрахування конкурсного балу, вага кожного з яких має становити не менше 20 відсотків конкурсного балу;

вага середнього балу документа про повну середню освіту, що має становити від 0 до 10 відсотків конкурсного балу;

вага балу за конкурс творчих або фізичних здібностей (у разі його проведення), що має становити не більш як 25 відсотків конкурсного балу;

вага балу за особливі успіхи (призерам Всеукраїнських учнівських олімпіад з базових предметів; призерам Всеукраїнського конкурсу-захисту науково-дослідницьких робіт учнів – членів Малої академії наук України) та/або за успішне закінчення підготовчих курсів ВВНЗ (ВНП ВНЗ), обсяг навчальних годин яких складає не менше 150 аудиторних годин та термін навчання — не менше трьох місяців, для вступу до цього ВВНЗ (ВНП ВНЗ) на інженерно-технічні спеціальності, що може становити від 0 до 5 відсотків конкурсного балу.

3. Вступники до ВВНЗ (ВНП ВНЗ), крім надання сертифікату (сертифікатів) Українського центру оцінювання якості освіти або складання вступних екзаменів з конкурсних предметів, обов'язково проходять психологічне обстеження, оцінку рівня фізичної підготовленості та медичний огляд, що здійснюються фахівцями, відповідно до діючих наказів Міністерства оборони України, які входять до складу приймальних комісій.

4. Тактичний рівень – на денну форму навчання до ВВНЗ , приймаються за власним бажанням громадяни України, які здобули повну загальну середню освіту, відповідають установленим вимогам проходження військової служби та успішно пройшли вступні випробування:

особи із числа цивільної молоді та ліцеїсти віком від 17 до 21 року, в тому числі ті, яким 17 років виповнюється в рік зарахування на навчання;

військовослужбовці, резервісти та військовозобов'язані, які мають повну загальну середню освіту та не мають військових звань офіцерського складу, віком до 23 років.

Особи жіночої статі приймаються на навчання до ВВНЗ за переліком спеціальностей, за якими жінки можуть проходити підготовку для проходження військової служби на посадах офіцерського складу, відповідно до граничних показників прийому осіб жіночої статі, які щорічно затверджуються Міністром оборони України.

5. Оперативно-тактичний рівень – на конкурсній основі приймаються офіцери, які проходять військову службу за контрактом у Збройних Силах України та інших військових формуваннях, мають освітній ступінь бакалавра (магістра) та вищу військово-спеціальну освіту, строк служби на посадах осіб офіцерського складу не менше семи років, зараховані до резерву для просування по службі та мають допуск до державної таємниці за формою не нижче 3:

на денну форму навчання – віком до 38 років з військових посад зі штатно-посадовою категорією “майор” (“капітан 3-го рангу”) і вище;

на заочну форму навчання – віком до 43 років з військових посад зі штатно-посадовою категорією “підполковник” (“капітан 2-го рангу”) і вище.

6. Оперативно-стратегічний рівень – на конкурсній основі приймаються офіцери, які проходять військову службу за контрактом у Збройних Силах України або інших військових формуваннях на посадах зі штатно-посадовою категорією “полковник” (“капітан 1-го рангу”) і вище, мають освітній ступінь магістра та вищу військову оперативно-тактичну освіту, зараховані до резерву для просування по службі та мають допуск до державної таємниці за формою не нижче 2:

на денну форму навчання – віком до 45 років;

на заочну форму навчання – віком до 50 років.

7. До ад’юнктури на конкурсній основі приймаються офіцери Збройних Сил, які перебувають на військовій службі, мають повну вищу освіту з освітнім рівнем “спеціаліст” або “магістр”, виявили здібності до педагогічної або науково-дослідної роботи та мають досвід служби у військах (силах) не менше 2 років. Офіцери, які вступають до ад’юнктури з наукових

спеціальностей, що передбачають присудження наукового ступеня доктора філософії з військових наук, повинні мати оперативно-тактичний або оперативно-стратегічний рівень підготовки.

До ад'юнктури приймаються офіцери віком не старше 40 років. Вік осіб офіцерського складу, які вступають до ад'юнктури для здобуття наукового ступеня доктора філософії з військових наук, не повинен перевищувати 43 роки.

За рекомендаціями вчених рад ВВНЗ до ад'юнктури можуть прийматися офіцери безпосередньо після закінчення ВВНЗ та отримання ними вищої військової оперативно-стратегічної (віком до 47 років) або вищої військової оперативно-тактичної освіти (віком до 43 років) за умови, якщо вони виявили відмінні здібності в навчанні та схильність до педагогічної або науково-дослідної роботи.

8. До докторантури приймаються особи офіцерського складу віком не старше 47 років, які мають науковий ступінь кандидата наук, вагомі наукові здобутки та опубліковані праці з обраної наукової спеціальності та які в змозі на високому науковому рівні проводити фундаментальні, пошукові і прикладні наукові дослідження.

До докторантури для розробки докторських дисертацій у галузі розбудови збройних сил, з питань стратегічної та оперативної тематики можуть прийматися офіцери віком до 50 років.

Стаття 35. Відрахування курсантів (слухачів)

1. Порядок відрахування курсантів (слухачів) визначається Інструкцією про порядок переведення, відрахування та поновлення курсантів (слухачів) вищих військових навчальних закладів Міністерства оборони України

2. Відрахування курсантів та слухачів, що не мають офіцерських звань, здійснюється:

з першого курсу – начальником ВВНЗ;

з другого і наступних курсів, крім випускного - начальником вищого військового навчального закладу з дозволу начальника, якому цей ВВНЗ підпорядкований;

з випускного курсу – начальником, якому вищий військовий навчальний заклад підпорядкований, за поданням начальника ВВНЗ.

Відрахування слухачів, які мають офіцерські звання, з усіх курсів здійснюється Міністром оборони України за поданням начальників, яким ВВНЗ підпорядковані.

3. Курсант (слухач) може бути відрахований з вищого військового навчального закладу:

за академічну неуспішність;

за недисциплінованість (порушення законів, статутів Збройних Сил України, Статуту та Правил внутрішнього розпорядку ВВНЗ);

за станом здоров'я, на основі висновку військово-лікарської комісії про непридатність або обмежену придатність до військової служби;

через сімейні обставини та інші важливі причини, перелік яких визначений Кабінетом Міністрів України;

у зв'язку зі скороченням штатів або організаційними заходами, в разі неможливості використання на військовій службі;

через небажання продовжувати навчання (для курсантів перших курсів);

у зв'язку з розірванням контракту;

у зв'язку з обвинувальним вироком суду, що набрав законної сили.

Стаття 36. Поновлення до складу курсантів (слухачів)

1. Особи, відраховані з вищих військових навчальних закладів, можуть бути поновлені до складу курсантів (слухачів) не раніше десяти місяців після відрахування і якщо з часу їх відрахування із ВВНЗ минуло не більше трьох років.

2. Порядок поновлення до складу курсантів (слухачів) визначається Інструкцією про порядок переведення, відрахування та поновлення курсантів

(слухачів) вищих військових навчальних закладів Міністерства оборони України.

Стаття 37. Переведення курсантів (слухачів)

1. Переведення курсантів (слухачів) ВВНЗ до іншого, незалежно від форми навчання, галузі знань і спеціальності здійснюється за згодою начальників обох ВВНЗ та з дозволу начальників, яким ці навчальні заклади підпорядковані.

Переведення слухачів, які мають офіцерське звання, здійснюється з дозволу Міністра оборони України.

2. Курсанти (слухачі) вищих військових навчальних закладів можуть бути переведені:

- у зв'язку із службовою необхідністю;
- за станом здоров'я;
- за сімейними обставинами.

3. Порядок переведення курсантів (слухачів), які навчаються у вищих військових навчальних закладах визначається Інструкцією про порядок переведення, відрахування та поновлення курсантів (слухачів) вищих військових навчальних закладів Міністерства оборони України

Розділ IX

ОРГАНІЗАЦІЯ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ

Стаття 38. Освітній процес

1. Освітній процес – це інтелектуальна, творча діяльність у сфері вищої військової освіти і науки, що проводиться у ВВНЗ (ВНП ВНЗ) через систему науково-методичних, педагогічних, навчально-виховних заходів та спрямована на передачу, засвоєння, примноження і використання знань, умінь та інших компетентностей в осіб, які навчаються, а також на формування гармонійно розвиненої особистості.

2. Освітній процес базується на принципах науковості, гуманізму, демократизму, послідовності та безперервності, незалежності від втручання

будь-яких політичних партій, рухів, громадських та релігійних організацій і здійснюється на засадах компетентнісного підходу.

3. Положення про організацію освітнього процесу затверджується вченою радою вищого навчального закладу відповідно до законодавства.

Стаття 39. Мова викладання у вищих військових навчальних закладах

1. Мовою викладання у вищих військових навчальних закладах є державна мова.

2. З метою створення умов для міжнародної академічної мобільності вищий військовий навчальний заклад має право прийняти рішення про викладання однієї чи кількох дисциплін англійською та/або іншими іноземними мовами, забезпечивши при цьому знання здобувачами вищої освіти відповідної дисципліни державною мовою.

Стаття 40. Форми навчання у вищих військових навчальних закладах

1. Навчання у вищих військових навчальних закладах здійснюється за такими формами:

- 1) очна (денна);
- 2) заочна (дистанційна).

Стаття 41. Форми організації освітнього процесу та види навчальних занять

1. Освітній процес у вищих військових навчальних закладах здійснюється за такими формами:

- 1) навчальні заняття;
- 2) самостійна робота курсантів (слухачів, студентів);
- 3) практична підготовка;
- 4) контрольні заходи.

2. Основними видами навчальних занять у ВВНЗ (ВНП ВНЗ) є лекція, лабораторне, практичне, семінарське, групове заняття, групова вправа,

індивідуальне заняття, тактичне (тактико-спеціальне) заняття та навчання, командно-штабне навчання та воєнна (воєнно-спеціальна) гра, консультація.

Вищий військовий навчальний заклад має право встановлювати інші форми освітнього процесу та види навчальних занять.

3. Самостійна робота курсантів (слухачів, студентів) є основним способом засвоєння навчального матеріалу. Вона здійснюється з метою відпрацювання та засвоєння навчального матеріалу, закріплення та поглиблення знань, умінь та навичок; виконання індивідуальних завдань з навчальних дисциплін (курсіві роботи (проекти), розрахунково-графічні роботи, реферати тощо), воєнно-наукових і атестаційних робіт; підготовки до майбутніх занять та контрольних заходів; формування у курсантів (слухачів, студентів) культури розумової праці, самостійності та ініціативи у пошуку та набутті знань.

4. Контрольні заходи є необхідним елементом зворотного зв'язку в освітньому процесі. У ВВНЗ (ВНП ВНЗ) використовуються такі види контролю: вхідний, поточний, самоконтроль, модульний (рубіжний), семестровий, підсумковий.

Стаття 42. Практична підготовка осіб, які навчаються у вищих військових навчальних закладах

1. Практична підготовка курсантів (слухачів, студентів) є необхідним компонентом військово-професійної підготовки випускників ВВНЗ (ВНП ВНЗ). Основними формами практичної підготовки є: первинна військово-професійна підготовка, навчальна, військова, ремонтна, корабельна та лікарська практики курсантів (слухачів, студентів), льотне навчання курсантів, льотна підготовка слухачів, військове (флотське) стажування курсантів (слухачів).

2. Первинна військово-професійна підготовка курсантів (студентів) є складовою їх військово-професійного навчання і проводиться у навчальних центрах військ (сил) або структурних підрозділах ВВНЗ (ВНП ВНЗ), що забезпечують практичну підготовку.

3. Військове (флотське) стажування курсантів (слухачів) організовується на випускних курсах з метою набуття та вдосконалення знань, умінь та практичних навичок у виконанні обов'язків за відповідною посадою у військах (силах) і проводиться у військових частинах (на кораблях, в установах, закладах).

4. Навчальна та інші види практики організовуються з метою прищеплення курсантам (студентам) первинних практичних навичок зі спеціальності і проводяться у структурних підрозділах ВВНЗ (ВНП ВНЗ), що забезпечують практичну підготовку, та у військових частинах (установах, закладах) Збройних Сил України (за потребою).

5. Проходження стажування, практики курсантами (слухачами) здійснюється відповідно до Інструкції про порядок організації і проведення військового (флотського) стажування, навчальної, виробничої, ремонтної, корабельної та інших видів практики курсантів (слухачів, студентів) вищих військових навчальних закладів, військових навчальних підрозділів вищих навчальних закладів, що затверджується наказом Міністерства оборони України.

3. Фінансове забезпечення стажування (практики) курсантів (слухачів, студентів) здійснюється ВВНЗ за рахунок кошторису відповідних бюджетних програм Міністерства оборони України.

4. Терміни та витрати часу на керівництво стажуванням (практикою), кількість курсантів (слухачів, студентів) у групах стажування (практики) установлюються начальником ВВНЗ відповідно до навчальних планів та фінансування.

Розділ X

УЧАСНИКИ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ

Стаття 43. Категорії учасників освітнього процесу

1. До учасників навчально-виховного процесу належить особовий склад ВВНЗ, який поділяється на постійний і змінний.

2. До постійного складу ВВНЗ належить особовий склад командування (керівного складу), підрозділів управління, основних підрозділів (крім тих, хто навчається), підрозділів забезпечення, а також науково-педагогічні (педагогічні) та наукові працівники (з числа військовослужбовців, які проходять військову службу за контрактом, та працівників Збройних Сил України).

3. До змінного складу ВВНЗ належать особи, які навчаються у ВВНЗ. За своїм службовим статусом вони поділяються на докторантів, ад'юнктів, слухачів, курсантів, студентів.

Статус “докторант” мають особи офіцерського складу, які навчаються в докторантурі ВВНЗ.

Статус “ад'юнкт” мають особи офіцерського складу, які навчаються в ад'юнктурі ВВНЗ.

Статус “слухач” мають особи офіцерського складу, які навчаються у ВВНЗ.

Статус “курсант” мають військовослужбовці, які навчаються у ВВНЗ і не мають військових звань осіб офіцерського складу.

Статус “студент” мають цивільні особи, які навчаються у ВВНЗ.

Стаття 44. Права та обов'язки осіб, які навчаються у ВВНЗ

1. Крім прав, передбачених Законом України “Про вищу освіту”, слухачі (курсанти, студенти) мають право:

брати участь у роботі наукового товариства, творчих гуртків, спортивних секцій, інших організацій, визначених статутом ВВНЗ;

відвідувати додатково, за узгодженням із командуванням факультету, будь-які види занять, що проводяться у ВВНЗ і сприяють успішному оволодінню спеціальністю;

обирати тему кваліфікаційної, магістерської, дипломної роботи (проекту) або пропонувати свою з обґрунтуванням доцільності її розроблення;

самостійно організувати свою роботу в час, визначений для цього розпорядком дня і розкладом занять;

у разі успішного оволодіння навчальною програмою (на “відмінно” або “добре”) за узгодженням із начальником факультету визначати строки складання екзаменів, заліків, курсових проектів (робіт, завдань) тощо, але не пізніше строків, установлених розкладом екзаменів;

з дозволу начальника ВВНЗ самостійно вдосконалювати спортивну майстерність у години ранкової фізичної зарядки, навчальних занять з фізичної підготовки, спортивно-масової роботи на підставі затверджених індивідуальних планів підготовки до змагань, за умови успішного засвоєння ними навчальної програми з фізичної підготовки, якщо вони є членами збірних команд ВВНЗ;

користуватися пільгами за відмінне навчання, які не суперечать законодавству та статуту ВВНЗ.

2. Обов'язки ад'юнктів визначено у Положенні про підготовку науково-педагогічних і наукових кадрів, затвердженого відповідною постановою Кабінету Міністрів України.

3. Крім обов'язків, передбачених Законом України “Про вищу освіту”, слухачі (курсанти, студенти) зобов'язані:

знати мету і завдання навчання у ВВНЗ, визначені статутом ВВНЗ;

виконувати вимоги законів України, статутів Збройних Сил України, статуту ВВНЗ, накази командирів і начальників;

бережно ставитися до зберігання майна ВВНЗ, озброєння та військової техніки;

суворо дотримуватися заходів безпеки під час навчальних занять і проведення робіт на озброєнні та військовій техніці;

забезпечувати захист інформації, що становить державну таємницю.

Стаття 45. Науково-педагогічні та наукові працівники вищих військових навчальних закладів

1. До посад науково-педагогічних працівників ВВНЗ, крім основних посад, визначених у Законі України “Про вищу освіту”, належать посади начальника ВВНЗ, його першого заступника (заступника) та заступників з навчальної (навчальної та наукової), наукової роботи, начальника факультету (кафедри, навчального та наукового центру) та його заступників.

2. Науково-педагогічні (педагогічні) працівники, крім прав, передбачених Законом України “Про вищу освіту”, мають право:

обирати та бути обраними до вченої (педагогічної) ради ВВНЗ (інституту, факультету, коледжу);

брати участь в обговоренні та вирішенні через органи управління ВВНЗ питань навчальної, методичної, виховної роботи, наукової і науково-технічної діяльності ВВНЗ;

брати участь у наукових дискусіях, конференціях, симпозіумах тощо, проводити наукові випробування та публікувати їх результати у встановленому порядку відповідно до законодавства України, брати безпосередню участь у втіленні результатів досліджень у навчальний процес і практику військ (сил) разом із замовником;

користуватися лабораторіями, кабінетами, аудиторіями, читальними залами, бібліотеками, а також послугами обчислювальних центрів ВВНЗ;

здійснювати з дозволу начальника ВВНЗ наукову діяльність зі створення науково-технічної продукції у військових частинах, установах і організаціях Збройних Сил України;

брати участь у конкурсах на заміщення посад науково-педагогічних (педагогічних) та наукових працівників.

3. Особи з числа науково-педагогічних (педагогічних) працівників, крім обов’язків, передбачених Законом України “Про вищу освіту”, зобов’язані:

знати вимоги нормативно-правових актів з організації навчально-виховного процесу, зміст освітньо-професійних програм, програм

навчальних дисциплін і тематичних планів, роль та місце навчальних дисциплін, з яких вони проводять заняття;

здійснювати на високому фаховому рівні навчальну та методичну діяльність зі своєї навчальної дисципліни, забезпечувати високу ефективність педагогічного процесу, об'єктивно оцінювати знання та вміння слухачів (курсантів, студентів), сприяти розвитку в них самостійності, розумної ініціативи, творчих здібностей у процесі засвоєння навчальних дисциплін;

своєчасно і якісно розробляти навчально-методичні матеріали з навчальних дисциплін, з яких вони проводять заняття;

здійснювати методичне забезпечення самостійних занять курсантів (слухачів, студентів) з навчальних дисциплін;

вести наукові дослідження, брати участь у впровадженні їх результатів у військах (силах) та в навчальний процес, активно залучати до цієї роботи курсантів (слухачів, студентів);

керувати науковою роботою курсантів (слухачів, студентів);

здійснювати наукове керівництво підготовкою науково-педагогічних кадрів вищої кваліфікації (докторів наук і докторів філософії);

вивчати і впроваджувати в процес навчання і виховання курсантів (слухачів, студентів) досвід бойової підготовки військ (сил), передовий педагогічний досвід;

постійно підвищувати свій професійний рівень та педагогічну майстерність;

здійснювати в ході навчально-виховного процесу виховання курсантів (слухачів, студентів), формувати в них готовність до захисту державних інтересів України;

забезпечувати захист інформації, що становить державну таємницю.

4. Науково-педагогічні (педагогічні) працівники можуть мати й інші права та обов'язки, передбачені законодавством та статутом ВВНЗ.

5. До наукових працівників ВВНЗ належать військовослужбовці і працівники Збройних Сил України, які обіймають у науково-дослідних

(наукових, науково-методичних) підрозділах ВВНЗ посади начальників, їхніх заступників, головних, провідних, старших наукових, наукових та молодших наукових співробітників.

6. Наукові працівники ВВНЗ, крім прав, передбачених Законом України “Про наукову і науково-технічну діяльність”, мають право:

обирати і бути обраними до вченої ради ВВНЗ (інституту, факультету), а також до науково-технічної ради наукового підрозділу;

брати участь у розробленні та обговоренні основних напрямів і програм наукових досліджень, що запроваджуються у ВВНЗ, а також брати участь в обговоренні питань навчально-виховної роботи;

брати участь у наукових дискусіях, конференціях, симпозіумах, виступати на них з доповідями та повідомленнями;

брати участь у конкурсах на заміщення посад наукових та науково-педагогічних працівників;

здійснювати з дозволу начальника ВВНЗ наукову та творчу діяльність зі створення науково-технічної продукції у військових частинах, установах і організаціях Збройних Сил України на умовах штатного сумісництва або участі в тимчасових творчих колективах за умови відсутності впливу на виконання своїх функціональних обов’язків за основною посадою;

користуватися лабораторіями, експериментальними установками, обчислювальною технікою, бібліотеками ВВНЗ під час проведення наукових досліджень, а також маркетинговим, інформаційним, патентно-ліцензійним та метрологічним забезпеченням;

проводити навчальні заняття з курсантами (слухачами, студентами) згідно з установленим у ВВНЗ порядком.

7. Наукові працівники ВВНЗ, крім обов’язків, передбачених Законом України “Про наукову і науково-технічну діяльність”, зобов’язані:

бути обізнаними щодо наукових проблем, вітчизняних та зарубіжних досягнень відповідної галузі знань;

впроваджувати новітні методи, засоби в практику наукових досліджень і розробок;

бути обізнаними з порядком укладання та виконання договірних умов у разі спільного виконання робіт з іншими установами;

володіти методикою проведення експериментів і спостережень, узагальнення та обробки інформації;

проводити наукові дослідження, використовуючи сучасні наукові методи і практичний досвід бойових дій та військових (флотських) навчань;

брати участь у наукових конференціях, семінарах та підготовці статей у наукових виданнях;

брати участь у рецензуванні наукових робіт, статей, доповідей, дисертацій, кваліфікаційних (дипломних) робіт (проектів, завдань), результатів наукових досліджень, у тому числі й тих, що одержані в інших вищих навчальних закладах та науково-дослідних установах, і давати їм об'єктивну оцінку;

брати участь у навчально-виховному процесі ВВНЗ;

забезпечувати захист інформації, що становить державну таємницю.

8. Наукові працівники можуть мати й інші права та обов'язки, передбачені законами та статутом вищого військового навчального закладу.

Стаття 46. Вчені звання наукових і науково-педагогічних працівників

1. В Україні присвоюються такі вчені звання:

- 1) старший дослідник;
- 2) доцент;
- 3) професор.

2. Вчене звання професора та доцента присвоюється особам, які професійно здійснюють науково-педагогічну або творчу мистецьку діяльність.

3. Вчене звання старшого дослідника присвоюється особам, які професійно здійснюють наукову або науково-технічну діяльність.

4. Вчене звання професора, доцента, старшого дослідника присвоює вчена рада вищого навчального закладу (вчена рада структурного підрозділу). Право присвоєння вченого звання професора та старшого дослідника надається також вченим (науково-технічним) радам наукових установ. Рішення відповідних вчених рад затверджує атестаційна колегія центрального органу виконавчої влади у сфері освіти і науки у порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України.

Стаття 47. Гарантії науково-педагогічним, науковим, педагогічним та іншим працівникам вищих військових навчальних закладів

1. Науково-педагогічним, науковим, педагогічним та іншим працівникам вищих навчальних закладів:

1) створюються належні умови для праці, підвищення кваліфікації, організації побуту, відпочинку та медичного обслуговування, у тому числі викладачам з інвалідністю;

2) виплачуються у разі втрати роботи компенсації відповідно до законодавства.

2. Науково-педагогічним, науковим і педагогічним працівникам вищих військових навчальних закладів встановлюються доплати за науковий ступінь доктора філософії та доктора наук у розмірах відповідно 15 та 20 відсотків посадового окладу, а також за вчене звання доцента і старшого дослідника – 25 відсотків посадового окладу, професора – 33 відсотки посадового окладу. Вищий військовий навчальний заклад може встановити більший розмір доплат за рахунок власних надходжень.

3. Керівник вищого військового навчального закладу відповідно до законодавства, статуту та колективного договору визначає порядок, встановлює розміри доплат, надбавок, премій, матеріальної допомоги та заохочення педагогічних, науково-педагогічних, наукових та інших працівників вищих військових навчальних закладів.

Стаття 48. Підготовка та підвищення кваліфікації керівного складу та наукових і науково-педагогічних працівників

1. Підготовка та підвищення кваліфікації керівного складу та наукових і науково-педагогічних працівників здійснюються відповідно до вимог чинного законодавства.

2. Підготовка наукових і науково-педагогічних працівників вищої кваліфікації у ВВНЗ (ВНП ВНЗ) організовується і проводиться в докторантурі, ад'юнктурі та шляхом здобуття наукового ступеня поза докторантурою та ад'юнктурою.

3. Підготовка офіцерів, призначених у ВВНЗ (ВНП ВНЗ) безпосередньо з військ (сил) на посади керівного складу, науково-педагогічних (педагогічних), наукових працівників, здійснюється на відповідних курсах у ВВНЗ (ВНП ВНЗ).

Начальники курсів, курсові офіцери, командири рот (батареї, ескадрилій) і взводів курсантів можуть проходити початкову підготовку у ВВНЗ (ВНП ВНЗ) або на зборах, що організовуються за рішенням керівника (начальника), якому підпорядкований ВВНЗ (ВНП ВНЗ).

4. Підвищення кваліфікації науково-педагогічних (педагогічних), наукових працівників здійснюється під час проведення ними всіх видів навчальних занять, методичної та наукової роботи, під час занять з індивідуальної підготовки, а також у процесі самостійної роботи з удосконалення військових і спеціальних знань.

Підвищення кваліфікації, крім того, здійснюється:

науково-педагогічними (педагогічними), науковими працівниками-військовослужбовцями – на курсах підвищення кваліфікації офіцерського складу ВВНЗ (ВНП ВНЗ), а також на інших курсах, які забезпечують підвищення індивідуальної фахової підготовки, на стажуванні у військах (силах), споріднених ВВНЗ (ВНП ВНЗ), в установах, на підприємствах, в організаціях Міністерства оборони України та інших центральних органів виконавчої влади України, а також на навчаннях військ (сил), випробуваннях озброєння та військової техніки тощо;

науково-педагогічними (педагогічними), науковими працівниками Збройних Сил України – у навчальних закладах (підрозділах) системи підвищення кваліфікації фахівців Міністерства оборони України та інших органів виконавчої влади України, на стажуванні в провідних ВВНЗ (ВНП ВНЗ), ВНЗ і науково-дослідних установах, на підприємствах промисловості, а також на курсах, які забезпечують підвищення індивідуальної фахової підготовки.

Інші категорії офіцерів постійного складу підвищують свою кваліфікацію на зборах, навчаннях, а також у системі індивідуальної підготовки.

5. Навчання науково-педагогічних (педагогічних), наукових працівників-військовослужбовців на курсах підвищення кваліфікації або проходження ними стажування у військах (силах) проводиться не рідше ніж один раз на 5 років. Підвищення кваліфікації досвідчених науково-педагогічних (педагогічних), наукових працівників може здійснюватися безпосередньо у ВВНЗ (ВНП ВНЗ) за індивідуальними планами.

6. Стажування – це одна з основних форм підвищення кваліфікації, що проводиться шляхом виконання науково-педагогічними (педагогічними), науковими працівниками професійних завдань та функцій на певній посаді.

Розділ XI

НАУКОВА, НАУКОВО-ТЕХНІЧНА ТА ІННОВАЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ У ВИЩИХ ВІЙСЬКОВИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ

Стаття 49. Мета і завдання наукової, науково-технічної та інноваційної діяльності у вищих військових навчальних закладах

1. Основною метою наукової, науково-технічної та інноваційної діяльності вищих військових навчальних закладів є одержання і використання нових наукових знань з метою отримання нових воєнно-наукових та військово-технічних результатів, забезпечення якісної

підготовки військових фахівців, наукових та науково-педагогічних кадрів вищої кваліфікації для Збройних Сил України; розв'язання комплексних завдань у сферах наукового, технологічного розвитку Збройних Сил України; впровадження отриманих наукових і науково-практичних результатів у практику військ, нові види озброєння та військової техніки; підготовка фахівців інноваційного типу для прийняття та реалізації рішень за основними науковими напрямками:

забезпечення воєнної безпеки держави;

будівництво та розвиток Збройних Сил України;

способи і форми підготовки, застосування та всебічного забезпечення Збройних Сил України;

військово-технічна політика, організація розробки та оснащення Збройних Сил України сучасним озброєнням і військовою технікою.

2. Основними завданнями наукової, науково-технічної та інноваційної діяльності вищих військових навчальних закладів є:

проведення фундаментальних, пошукових і прикладних досліджень у пріоритетних напрямках науково-технічного прогресу, теорії та практики будівництва і застосування Збройних Сил України, підвищення їх боєздатності, створення нових зразків озброєння та військової техніки;

дослідження актуальних проблем і перспектив розвитку військової освіти;

підготовка наукових і науково-педагогічних працівників вищої кваліфікації та їх атестування;

узагальнення досягнень зарубіжних країн у галузі будівництва та розвитку військових структур, способів ведення бойових дій, створення нових видів озброєння та військової техніки;

організація інформаційно-рекламної і видавничої діяльності для пропаганди досягнень ВВНЗ шляхом видання монографій, підручників та інших наукових і науково-методичних матеріалів;

створення сучасної науково-експериментальної і навчально-лабораторної бази та їх ефективне використання.

3. Суб'єктами наукової, науково-технічної та інноваційної діяльності вищих військових навчальних закладів є штатні наукові та науково-педагогічні працівники. До проведення наукових досліджень у ВВНЗ залучаються як постійний склад (керівники різних рівнів, викладачі, наукові працівники, інженери), так і докторанти, ад'юнкти, курсанти (слухачі, студенти).

Стаття 50. Інтеграція наукової, науково-технічної та інноваційної діяльності вищих військових навчальних закладів і наукових установ Збройних Сил України

1. Інтеграція наукової, науково-технічної та інноваційної діяльності вищих військових навчальних закладів і наукових установ Збройних Сил України здійснюється з метою розроблення та виконання пріоритетних наукових програм, проведення наукових досліджень, експериментальних розробок тощо на засадах поєднання кадрових, фінансових, технічних та організаційних ресурсів відповідно до законодавства.

2. Головною метою інтеграції наукової, науково-технічної та інноваційної діяльності вищих військових навчальних закладів і наукових установ Збройних Сил України є забезпечення інноваційного розвитку суспільства, Збройних Сил і формування економіки знань та нової генерації фахівців з вищою військовою освітою.

3. Наукова, науково-технічна та інноваційна діяльність вищих військових навчальних закладів будується за принципом інтеграції науки і освіти, що реалізовується шляхом:

безпосередньої участі науково-педагогічних працівників, докторантів, ад'юнктів, курсантів (слухачів, студентів) у науковій роботі кафедр, науково-дослідних підрозділів;

участі наукових співробітників науково-дослідних підрозділів вищих військових навчальних закладів у навчально-виховному процесі та у підготовці наукових і науково-педагогічних працівників;

розробки і впровадження науковими колективами у навчально-виховний процес нових інформаційних технологій і технічних засобів навчання, створених в результаті наукових досліджень;

створення навчально-науково-виробничих комплексів, центрів та інших структур спільно з іншими ВВНЗ та різними науково-дослідними організаціями;

цільового використання науково-експериментальної і випробувальної бази науково-дослідних підрозділів у навчальному процесі, а також навчально-лабораторної та полігонної бази, навчальних зразків озброєння і військової техніки в науковій роботі для проведення експериментальних досліджень;

використання наукових потенціалів вищих військових навчальних закладів для підготовки наукових працівників науково-дослідних підрозділів.

Стаття 51. Організація наукової, науково-технічної та інноваційної діяльності у вищих військових навчальних закладах

1. Наукова, науково-технічна та інноваційна діяльність у вищих військових навчальних закладах здійснюється відповідно до Конституції України, Закону України “Про наукову і науково-технічну діяльність”, Закону України “Про пріоритетні напрями розвитку науки і техніки”, Закону України “Про наукову і науково-технічну експертизу”, інших нормативно-правових актів України, що стосуються наукової, науково-технічної та інноваційна діяльності, наказів і директив Міністра оборони України та начальника Генерального штабу – Головнокомандувача Збройних Сил України.

Розділ XII

ФІНАНСОВО-ГОСПОДАРСЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ ВВНЗ

Стаття 52. Фінансово-господарська діяльність ВВНЗ

1. Вищі військові навчальні заклади свою фінансово-господарську діяльність здійснюють згідно із Законами України “Про господарську діяльність у Збройних Силах України”, “Про вищу освіту”, Положенням про військове (корабельне) господарство Збройних Сил України, затвердженим наказом Міністерства оборони України з урахуванням особливостей їх фінансового та військового господарства.

2. Фінансування вищих військових навчальних закладів здійснюється за рахунок коштів державного бюджету, призначених для фінансування Міністерства оборони України, та інших джерел фінансування, не заборонених чинним законодавством України.

Розділ XIII

МІЖНАРОДНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО

Стаття 53. Міжнародне співробітництво у галузі вищої військової освіти

1. Міжнародне співробітництво у галузі вищої військової освіти здійснюється на основі міжнародних договорів і угод (двосторонніх та багатосторонніх), що не суперечать вимогам чинного законодавства України.

2. ВВНЗ має право здійснювати міжнародні зв'язки в порядку, установленому законодавством України.

3. Основними напрямками міжнародного співробітництва є:

- участь у міжнародних освітніх та наукових програмах;
- створення спільних освітніх і наукових програм з іноземними вищими навчальними закладами, науковими установами, організаціями;
- проведення спільних наукових досліджень;
- організація міжнародних конференцій, симпозіумів, конгресів та інших заходів;
- участь у міжнародних освітніх та наукових програмах;

спільна видавнича діяльність;

створення спільних освітніх і наукових програм з іноземними вищими навчальними закладами, науковими установами, організаціями;

відрядження за кордон науково-педагогічних (педагогічних) та наукових працівників для науково-педагогічної (педагогічної) та наукової роботи відповідно до міжнародних договорів України, а також договорів між такими вищими військовими навчальними закладами та іноземними партнерами;

залучення науково-педагогічних (педагогічних), наукових працівників іноземних вищих навчальних закладів для участі в науково-педагогічній (педагогічній), науковій роботі у вищих навчальних закладах України;

інші напрями і форми, що не заборонені законом.

Розділ XIV

КОНТРОЛЬ У СФЕРІ ВИЩОЇ ВІЙСЬКОВОЇ ОСВІТИ

Стаття 54. Державний контроль у сфері вищої військової освіти

1. Державний нагляд (контроль) за дотриманням вищими військовими навчальними закладами законодавства у сфері освіти і науки та стандартів освітньої діяльності здійснює центральний орган виконавчої влади, що забезпечує реалізацію державної політики у сфері освіти шляхом здійснення державного нагляду (контролю) за діяльністю навчальних закладів.

2. ВВНЗ інспектуються (перевіряються) відповідно до планів діяльності Міністерства оборони України, Міністерства освіти і науки України, Генерального штабу Збройних Сил України, Державної інспекції навчальних закладів України, а також рішень службових осіб, яким підпорядковані ВВНЗ.

3. З окремих питань, пов'язаних із виконанням навчальних планів і програм навчальних дисциплін, експлуатацією озброєння і військової техніки, дотриманням правил безпеки, матеріально-технічним забезпеченням, морально-психологічним станом особового складу і військовою дисципліною, індивідуальною підготовкою постійного складу,

внутрішнім порядком і службою військ, проводяться часткові перевірки за відповідними рішеннями Міністра оборони України, його заступників, начальника Генерального штабу – Головнокомандувача Збройних Сил України або керівників інших органів військового управління Збройних Сил України (за планами цих органів, що погоджуються із службовою особою, якій підпорядкований ВВНЗ).

Наукове видання

С. Полторак
С. Домбровська
Г.Пєвцов
С.Сідченко
К. Хударковський
С.Залкін

**РЕФОРМУВАННЯ ВИЩОЇ ВІЙСЬКОВОЇ ОСВІТИ:
ДЕРЖАВНО-УПРАВЛІНСЬКИЙ АСПЕКТ**

Монографія

Формат 60x84/16. Папір офсетний. Друк цифровий.

Гарнітура Times New Roman.

Підписано до друку 25.11.2017 р.

Наклад 300. Умовн. Друк. Арк. 11,5.

Надруковано в друкарні ФО-П Дуюнова Т.В.

Свідоцтво про державну реєстрацію № 2475418720 від 19.11.2014 р.

61023, м. Харків, вул. Весніна, 12, тел. (057) 717-28-80